

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_200381

UNIVERSAL
LIBRARY

ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯ ಏಳನೆಯ ಕೃತಿಯು

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಸ್ಮೃತಿ

ಸಾನ್ನಾಜಿಕ ಕಾದಂಬರಿ

(ಎರಡನೆಯ ಭಾಗ)

ಶ್ರೀರಂಗ

ಪುಸ್ತಕ ಭಂಡಾರ

ಅಗಸ್ಟ ೧೯೩೪

[ಬೆಲೆ ೧ ರೂಪಾಯಿ]

ಮುದ್ರಕರು
ಬಳವಂತ ನಾರಾಯಣ ಬಾಗಲವಾಡ
ಮೋಹನ ಮುದ್ರಣಾಲಯ
ಧಾರವಾಡ

Checked 1965
CHECKED 1957

ಸಂಚಾಲಕರು:

ಚುಳಕಿ ಗೋವಿಂದರಾಯರು
ಬೀಟಿಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣ ಶರ್ಮರು
ಜೋಲಿ ಗೋವಿಂದಾಚಾರ್ಯರು

Checked 1969

...

ಪ್ರಕಾಶಕರು:

ಗೋವಿಂದ ವೆಂಕಟೇಶ ಚುಳಕಿ
ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥಮಾಲಾ ಕಾರ್ಯಾಲಯ
ಸಾಧನಕೇರಿ—ಧಾರವಾಡ

ವನ್ಮುಖೋಗಕ್ಷೇಮ

ನಮ್ಮ ಮಾಲೆಯಿಗ ವರಡನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಡಿಯಿಟ್ಟುದರ ಫಲವೇ ಈ ಗ್ರಂಥವು. ಹೊಸ ಮಾದರಿಯ ಸರಸವಾಜ್ಞೆಯದ ಉಪಾಧಾನವನ್ನು ಮಾಡಲು ಮುಂದುವರಿದಿರುವ ಈ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯ ಮೊದಲನೆಯ ವರ್ಷದ ಕಾರ್ಯವು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸಿದಿದ್ದರೂ ಅನೇಕರಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗದೆಯೆರಬುದನ್ನು ಅರಿತಿದ್ದೇವೆ. ಸುಮಾರು ನೂರಪ್ಪತ್ತು ಪುಟಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಆರುಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ನಮ್ಮ ಲೆಕ್ಕವಿತ್ತು. ಆ ನಮ್ಮ ಲೆಕ್ಕವೆಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಿತೋ! ಎಲ್ಲ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಸೂಚ್ಯವತ್ತರಷ್ಟು ಪುಟಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಆದರೂ - ಇದೊಂದು ಪ್ರಯೋಗವಾದಿಗೋಡಿದೋಡೋಣ - ಎಂದು ಮೊದಲಿಟ್ಟಿದ್ದ ಚಂದಾದ ಹಣವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸದೆ ಹಾಗೆಯೆಬಿಟ್ಟಿವು.

ಒಂದೊಂದು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಬೇಕಾದರೆ ಮೊದಲು ಒಂದುವರೆ ಆಣೆಯ ಅಂಚೆನೆಚ್ಚವಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಈಗ ಅಂಚೆಯದರಗಳು ನಿರಿದುದರಿಂದ ಒಂದೂ ಮುಕ್ಕಾಲಾಣೆಯಾಗುವುದು. ಎಂದರೆ ನಮಗೆ ಚಂದಾದಾರರು ಸಲ್ಲಿಸುವ ೩-೮-೦ ಚಂದಾಹಣದಲ್ಲಿ ೦-೧೦-೬ ಗಳು ಬರೀ ಅಂಚೆಗೇ ಹೋಗುವುವು ೨-೧೩-೬ ರೂ. ಗಳು ಮಾತ್ರ ನಮಗೆ ದೊರೆಯುವುವು. ಇಷ್ಟೊಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಹಾಳೆಯ ಮೇಲೆ ಅಷ್ಟು ಕಟ್ಟಾಗ ಮುದ್ರಿಸಿದ ಸುಮಾರು ೧೫೦ ಪುಟಗಳ ಪುಸ್ತಕವೊಂದನ್ನು ಬರೀ ೦-೨-೨ ಗಳಿಗೆ ನಮ್ಮ ಚಂದಾದಾರರಿಗೆ ನಾವು ಕೊಟ್ಟಂತಾಗುವುದು. ಈಗ ನಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪುಸ್ತಕವಂತೂ ಇನ್ನೂರು ಪುಟಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಸವಿಸಿಪಲು ಬಂದಿದೆ. ಮುಂದೆ ಬರಲಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ನೂರೈವತ್ತು ಪುಟಗಳಿಗೆ ಮಿಕ್ಕಿಯೇ ಬರಬಹುದೇನೋ ಎನಿಸುತ್ತಲಿದೆ. ಆದರೂ ಕನ್ನಡಿಗರ ಔದಾರ್ಯವನ್ನು ನಂಬಿಕೊಂಡು ಚಂದಾಹಣವನ್ನು ಇದ್ದಂತೆಯೆ ಇರಿಸಿದ್ದೇವೆ.

ಮಾಲೆಯು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಮೊದಲನೆಯ ವರ್ಷದ ಸೇವೆಯೆಂದರೆ: ' ಸುದರ್ಶನ ' ' ಬಾಳುರಿ ' ' ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಸೃಷ್ಟಿ ' ಇವು ಮೂರು ಸ್ವತಂತ್ರ ಕಾದಂಬರಿಗಳು; ' ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಹುಡುಗಿ ' ಎಂಬುದೊಂದು ಅನುವಾದಿತ ಕಾದಂಬರಿ; ' ತ್ರಿಪುರದಹನ ' ಎಂಬ ಕಾದಂಬರಿ-ನಾಟಕ-ಪ್ರಬಂಧ ಇವುಗಳ ನಡುವಣ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದಾದ — ವೈಚಾರಿಕ ಸರಸಗ್ರಂಥ; ' ನವಿಲುಗರಿ ' ಎಂಬುದೊಂದು ಸಣ್ಣಕತೆಗಳ ಸಂಗ್ರಹ. ಎಲ್ಲವೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಗ್ರಂಥಗಳೆಂದು ರಸಿಕವಿಮರ್ಶಕರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದು ವರ್ಷದೊಳಗಾಗಿಯೆ ' ಸುದರ್ಶನ ' ದ ಮೊದಲನೆಯ ಆವೃತ್ತಿಯು ತೀರಿ ಎರಡನೆಯ ಸಲ ಅಚ್ಚಿಸಿ ಮುಖವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿರುವುದೆಂದ ಮೇಲೆ ಕನ್ನಡ ವಾಚಕವರ್ಗಕ್ಕೂ ನಮ್ಮ ಕೆಲಸವು ಮೆಚ್ಚುಗೆಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ನಮ್ಮ ಭರವಸೆ. ಈ ವರುಷ ಇನ್ನೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಲೇಖಕರಿಂದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿಕೊಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇವೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕನ್ನಡಿಗರ ಕೊಡುಗೆಯ ನೆರವನ್ನು ಹಾರಯಿಸುತ್ತ ಲಿದ್ದೇವೆ.

ನಮ್ಮ ಹಿತಾಕಾಂಕ್ಷಿಗಳು ನಮ್ಮ ಅರ್ಥಿಕಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ಹೇಗಿದೆ ಯೆಂದು ಕೇಳಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯ ವರುಷ ಸಹಾಯಧನ, ಚಂದಾ ಹಣ, ಬಿಡಿ ಮಾರಾಟದ ಹಣ ಎಲ್ಲವೂ ಸೇರಿ ಸಮಾರು ಒಂದುವರೆ ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳಷ್ಟು ನಗವಾಗಿ ಬಂದಿತು. ಆರೂ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಮುದ್ರಣ, ಕಾಗದ, ಅಂಚೆಯ ವೆಚ್ಚ, ಇನ್ನಿತರ ವೆಚ್ಚ ಇವುಗಳಿಗೆ ಅದು ಸರಿ ಹೋಯಿತು. ಮೋಹನ ಮುದ್ರಣಾಲಯದ ಒಡೆಯರಾದ ಶ್ರೀ. ಕೆ. ಜಿ. ರಾಯದುರ್ಗ ಅವರು ಮುದ್ರಣದ ದರದಲ್ಲಿ ರಿಯಾಯಿತಿ ತೋರಿಸದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ಹಾನಿಯನ್ನೂ ಸಹಿಸಬೇಕಾದ ಪ್ರಸಂಗವು ಬರಬಹುದಾಗಿದ್ದಿತು. ಅಂತಹ ಸಂದರ್ಭ ಬಾರದಂತೆ ನೆರವು ನಿತ್ತುದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀ. ರಾಯದುರ್ಗ ಅವರಿಗೆ ಮಾಲೆಯ ಸಂಚಾಲಕರು ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿರುವರು.

ಮೊದಲನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ನಾವು ಬಿಡಿಮುತ್ತಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ 'ಕಣ್ಮರೆಯಾದ ಕನ್ನಡ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವು ಹಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಆದರಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಪ್ರೌಢ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಮೃದ್ಧ ಪ್ರಕಾಶನ ಸಮಿತಿಯಿಂದ ಹೊರಬೀಳಬೇಕೆಂದು ಆಶೆ. ಸಮೃದ್ಧಿಯು ಇನ್ನೂ ಏನೇನೋ ಮುಗಿಲುಮನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಲಿದೆ. ಭವತಖಂಡದ ಬೇರೆಬೇರೆ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಯುಕ್ತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಲಲಿತ ವಾಚ್ಛಯವನ್ನೂ ಸಮೃದ್ಧ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಳಿಸಬೇಕು; ವಿದೇಶೀಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿರುವ, ವಿಶ್ವಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಬಹುದಾದ ಭಾಗವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೂ ಕೊಡಬೇಕು; ದಿನದಿನದ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯಕವಾಗುವಂತಹ ಆಹಾರ, ಔಷಧಿ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಕೈಗೊಳಸ, ಕುಟುಂಬಧರ್ಮ, ಸಮಾಜಧರ್ಮ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ಸುಲಭ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು —ಬಲ್ಲವರಿಂದ ಬರೆಯಿಸಿ— ಪ್ರಕಟಿಸಬೇಕು; ವರುಷ ವರುಷವೂ ನಾಡಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ, ಕರ್ಣಾಟಕದ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ, ಆಧುನಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಬೇಕು; ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣಪರಮಹಂಸ, ಶ್ರೀವಿವೇಕಾನಂದ, ಶ್ರೀರಾಮತೀರ್ಥ, ಶ್ರೀಆರವಿಂದರು ಇವರೆಲ್ಲರ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ನೂತನ ವಿಚಾರಗಳ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕನ್ನಡಿಸಿಕೊಡಬೇಕು.....ಇವೆಲ್ಲ ಸಮೃದ್ಧಿಯ ಆಶೆಯ ಆಶೆಗಳು. "ಸರ್ವಾರಂಭಾಸ್ತಂಧುಲಾಃ ಪ್ರಸ್ಥಮೂಲಾಃ" ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಸಿರಿಯಮ್ಮನ ಒಲುಮೆಯಾಗಬೇಕು. ಅದು ದರಿಂದಲೇ ಕನ್ನಡಿಗರನ್ನು ಸಾವಿರಗ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದು—**ಪೋಷಕರಾಗಿ, ಸಹಾಯಕರಾಗಿ, ಕೊನೆಗೆ ಚಂದಾದಾರರಾಗಿ, ಅದೂ ಇಲ್ಲದೆ ಹೋದರೆ ಒಂದೆರಡು ಬಿಡಿ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನಾದರೂ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಿ**—ಎಂದು.

"**ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಸೃಷ್ಟಿ**"ಯು ಸಮೃದ್ಧ ಕಾದಂಬರೀಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ತೀರ ಹೊಸಜಾತಿಯದು. ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲದ ವಾಚಕರು ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ಬೆದರಬಹುದು; ತಿಳಿಯದಂತಾಗಿ ಮುಂಗಾಣದವರಾಗಬಹುದು. ಆದರೂ ಅವರು ಒಂದು ಸಲ ಮೂರ್ಛಾವಾಗಿ ಓದಿನೋಡಬೇಕೆಂಬ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿ ಓದಿದರೆ, ಮತ್ತೊಂದು ಸಲ ಓದುತ್ತಿರುವಾಗ ಇದರ ಸೊಗಸೇ

ನೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗದಿರದು. ಇಂತಹ ಹೊಸವಾದರಿಯ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಸುಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಪ್ರೊ. ಆರ್. ವಿ. ಜಹಗೀರ್‌ದಾರ್ ಅವರು ನಮಗೆ ತುಂಬ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ; ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ನಮ್ಮ ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕ ವಂದನೆಗಳು.

ಮಾಲಿಗೆ ಮೊದಲನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಿಕಸಹಾಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಪೋಷಕ-ಸಹಾಯಕ ಮಹನೀಯರಿಗೂ ಚಂದಾದಾರ ಬಾಂಧವರಿಗೂ ನಮ್ಮ ಕೃತಜ್ಞತೆಯ ವಂದನೆಗಳು. ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥ ಭಂಡಾರಕ್ಕೆ ಹೊಸತಾಗಿ ಆರು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ, ತಮ್ಮ ಸರಸಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮಾಲಿಗೆ ಪುರುಷಕೊಟ್ಟ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃಗಳಿಗೆ ನಾವು ಋಣಿಗಳು. ಕೇವಲ ಅಭಿನಂದನದ ಮಾತಿನಿಂದಲೇ ಅವರ ಋಣದ ಭಾರವನ್ನು ಕಡೆಮೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃಗಳು ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ದಿನಗಳನ್ನೆಂದು ಕಾಣುವರೊ!

ಸಾಧನಕೆರೆ
ತಾ. ೧ ಅಗಸ್ಟ ೧೯೩೪

ಸಂಚಾಲಕರು
ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥಮಾಲಾ

ಅ ರಿ ಕೆ

ಇದೊಂದು ಕಾದಂಬರಿ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಇದೂ ಒಂದು ಕಾದಂಬರಿ ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದಲೇ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ವಾಚಕರ ಮುಂದಿಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದುದರ ಕಾರಣವು ಇದನ್ನು ಓದಿದ ಮೇಲೆ ತಾನಾಗಿಯೇ ತಿಳಿದು ಬರುವುದು. ಸದ್ಯದ ಸಮಾಜವೇ ಈ ಕಾದಂಬರಿಯ ವಿಷಯ. ಆ ಸಮಾಜದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ವಿಧವಿಧವಾದ ಬಣ್ಣ-ಗೆರೆಗಳಿಂದ ತೋರಿಸುವಾಗಲೂ ಅದರ ಏಕರೂಪತೆಯು ಒಡೆದು ಕಾಣುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಪಟವನ್ನು ಪಯೋಗಿಸಿದೆ. ಆ ಪಟವೆಂದರೆ ನಾರಾಯಣನೆಂಬೊಬ್ಬ ಈಗಿನ ಮಾದರಿಯ ಸುಶಿಕ್ಷಿತ ಯುವಕ. ಕಾಲೇಜಿನಿಂದ ಪದವಿ ಪಡೆದು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟಾಗ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಸಮಾಜದ, ವ್ಯವಹಾರದ, ಜಗತ್ತಿನ ಜ್ಞಾನವೆಷ್ಟಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುವುದೋಂದು; ಅನುಭವವಿಲ್ಲದ ನಾರಾಯಣನ ವಿವೇಕ-ವಿಚಾರಗಳ ಸ್ವರೂಪವೆಂತಹದಿತ್ತೆಂಬುದೋಂದು; ಅನುಭವವನ್ನುಂಡು ಅದನ್ನೆದುಕೊಂಡು ಆರಿತುಕೊಂಡು ಒರೆಗೆಲ್ಲಿಗೆ ಹಚ್ಚುವ ಶಕ್ತಿ ಅವನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗಿದ್ದಿತ್ತೆಂಬುದೋಂದು; ಪಡೆದ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ನಡೆದ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವಿದೆಯೇ? ಇದ್ದರೆ ಎಂತಹದು ಎಂಬುದೋಂದು; ಪ್ರಗತಿಯ ವಾತವನ್ನು ಕಲಿತ ನಾರಾಯಣನಂತಹ 'ಸುಶಿಕ್ಷಿತ'ನಿಗೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಯಾವ ತೆರದ ಜಬಾಬ್ದಾರಿ ಇದೆ. ಅದನ್ನು ನಾರಾಯಣನು ಹೇಗೆ ನಿರ್ವಹಿಸುವನು? ಎಂಬುದೂ ಒಂದು. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಆಧುನಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆ ಸಂಬಂಧಗಳು—ನಾರಾಯಣನ ಕತೆಯ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ—ಇಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇಂತಹ ಕಾದಂಬರಿಯು ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡರೆ ಓದು ವನರಾರೂ ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಆತ್ಮ ಪ್ರಶಂಸೆಯ ಆರೋಪವನ್ನು ಹೊರಿಸಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಂದಿದ್ದೇವೆ. ಒಳ್ಳೆಯದಿರಲಿ, ಕೆಟ್ಟದಿರಲಿ—ಇಲ್ಲ ಒಂದು ಹೊಸ ಶೈಲಿಯನ್ನು, ಹೊಸ ಮಾದರಿಯನ್ನು ವಾಚಕರ ಕೈಸೇರಿಸಿದೆ.

ನೂತನ ಸಾಹಸದ ಎಡರುಗಳನ್ನು ಅರಿತವರಾದರೂ ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥವಾಲೆಯ ಸಂಚಾಲಕರು ಸಮ್ಮತಿಸಿ (ಇದುವರೆಗೆ), ' ಅದ್ವಿತೀಯ ' ವಾದ ಕೃತಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹನ ಕೊಟ್ಟುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಸಮ್ಮಂದದ ದ್ವಂದ್ವದ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ತಡೆದುಕೊಂಡು ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಸರಿಶ್ರಮ ಪಟ್ಟುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಅವರಿಗೆ ನಾವು ಅತ್ಯಂತ ಋಣಿಯಾಗಿದ್ದೇವೆ.

—ಪ್ರೀರಂಗ

ಓದುಗರಿಗೆ ಸೂಚನೆ

ಕಾದಂಬರಿಯ ಮೊದಲೂ ಮುಂದೆ ಕೆಲವೆಡೆಯಲ್ಲೂ ಅನುಸರಿಸಿದ ಶೈಲಿಯು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಹೊಸತಾದುದರಿಂದ ಓದುಗರು ಒಂದೆರಡು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಓದಬೇಕಾಗುವುದು. ಮೊದಲಿನಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ (ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ) ವಿಚಾರಾತ್ಮಕವಾದ ನಿರೂಪಣೆ ಇದೆ. ನಾರಾಯಣನೆಂಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಕಂಡು ಬಂದಂತೆ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ನಾರಾಯಣನ ಪರವಾಗಿಯೆ—ಎಂದರೆ ನಾರಾಯಣನದೊಂದು ಆತ್ಮಗತ ಘಾಷಣ ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ—ಓದಬೇಕು. ನಾರಾಯಣನು ವಿಚಾರ ನಡೆಸಿರುವಾಗ ಅವನಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ ವಸ್ತುವಿನ ಇಲ್ಲವೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ನಿರೂಪಣೆ ಬಂದಲ್ಲಿ ಆ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಸಣ್ಣ ಕ್ಕರಗಳಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿದೆ (ಅನುಕೂಲತೆಗಾಗಿ). ಒಂದು ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಓದುಗನು ತಾನೇ ನಾರಾಯಣ ಎಂದು (ತಾತ್ಪರ್ಯವಾಗಿ) ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಓದಿದರೆ ತಡೆ ಇಲ್ಲ, ತೊಂದರೆಯೂ ಇಲ್ಲ.

ವಿಶ್ವಮಿತ್ರನ ಪಟ್ಟಿ

ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ೧೫೦ ಪುಟಗಳುಳ್ಳ ಆರು ಸರಸ ಗ್ರಂಥಗಳು

ವಾರ್ಷಿಕ ಚಂದಾ ಅಂಚೆಯವೆಚ್ಚ ಸೇರಿ ೩-೮-೦

ಎರಡನೆಯ ನರುಷದ ಎರಡನೆಯ ಕುಸುಮ
ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯ ಆನೆಯ ಕುಸುಮ

ಜೀವನ

ಸರಸ ಸಣ್ಣಕತೆಗಳಸಂಗ್ರಹ

ಕತೆಗಾರರು:-

ಕೃಷ್ಣಕುಮಾರ

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಸೃಷ್ಟಿ

(ಎರಡನೆಯ ಭಾಗ)

ಸಂಕಲ್ಪ ಇಲ್ಲವೆ ಆತ್ಮಸಂಶೋಧನೆ

೧

ಸಾರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸೆಗಣೆ ಬೇಕು— ಎಂದರೆ ಇಪ್ಪನೆಯ ಶತಮಾನದ ಯಾವ ಭಾರತೀಯ ಗಂಡನು ಹೇಸಿಕೆಯಿಂದ ಅಸಹನೆಯಿಂದ, ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ ಹೆಂಡತಿಗಾಗಿ ಮೂಗು ಏರಿಸಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ? ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ನಡೆದು ಬಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಬೆಳೆದಿದೆ, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಶೋಧನೆ ಬೆಳೆದಿದೆ— ಇಂತಹ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೆಗಣೆಯಿಂದ ಮನೆ ಸಾರಿಸುವುದೆ? ಹೊಲಸು! ದಡ್ಡತನ! ಹೀಗೆಂದು ಭರತಬಂಡದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹಿಂದುಗೃಹದಲ್ಲಿ ಗಂಡನು ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಹೊಡೆಯುತ್ತಿರಬಹುದು, ಮಗನು ತಾಯಿಯನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಿರಬಹುದು, ಅಣ್ಣ-ತಮ್ಮಂದಿರು ಅಕ್ಕ-ತಂಗಿಯರನ್ನು ಕಾಡುತ್ತಿರಬಹುದು? ಅಥವಾ— ಇಷ್ಟೊಂದು ಸುತ್ತಿಸುತ್ತಿ ಮಂದಿಯ ಮಾತು ಹೇಳುವುದೇಕೆ? ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ವಾಚಕರೆ ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಮೂಗು ಮುರಿಯುತ್ತಿರಬಹುದು. 'ಶ್ರೀ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದಾಗಲಿ, ಸರಸವಾದ ವರ್ಣನೆಯಿಂದಾಗಲಿ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು 'ಸೆಗಣೆ' ಎಂಬ ಬೀಭತ್ಸ ಪದವನ್ನು ಪಯೋಗಿಸಬಹುದೆ? ನಿಜ. ಸೆಗಣೆಯು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೀಭತ್ಸವೆನ್ನಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಆ ಪದವನ್ನು ನಾವು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಅಲ್ಲ, ಸಾರಿಸು

ವ್ಯಾಜ್ಯವೆಂದು ವಾದಿಸಿದಾಗ, ಸಾರಿಸುವುದೆಂದರೆ ಸ್ವಚ್ಛವೆಂದು ವಾದಿಸಿದಾಗ, ಪಂಚಗವ್ಯದ ರೂಪದಿಂದ ಮಾನವನ ಅಂತಃಕರಣಗಳನ್ನು ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇದ್ದ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಮನೆಯಂತಹ ಭೌತಿಕವಸ್ತುವನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛವೆಂದು ವಾದಿಸುತ್ತೇವೆ? ಇದಲ್ಲದೆ ಗೋಮಾತೆಯ ದಾನವದು. ಸಮಸ್ತಹಿಂದೂಗಳಿಗೂ ಸಕಲದೇವತಾಸ್ವರೂಪಿಯಾದ ಗೋಮಾತೆಯ ದಾನ! ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಪೋಲಿಹಾಲನ್ನು ಕೊಡುವ, ಬೆಳೆದವರಿಗೆ ಹೊಲದ ಬೆಳೆಯನ್ನೊದಗಿಸುವ ಗೋಮಾತೆಯ ದಾನ! ಅಂತೂ ಸಾರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಗಣೆ ಬೇಕೇ ಬೇಕು. ಕಮತ್ಕಾರನ ಕರೆಯ ಕೊಳೆಯೊಳಗೆ ಕುಳಿತ ರೇನು — ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದ ಕೆಳಗಿನ ಕಾಮಧೇನುವಾದರೇನು? ಗೋಮಾತೆಯು ಗೋಮಾತೆಯ. ಸ್ವಚ್ಛತೆಯು ಸ್ವಚ್ಛತೆಯೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ನಿಬ್ಬರದ ಬೆಳೆಗೆ ಗೊಬ್ಬರದ ಕೊಳೆ ಬೇಕೆಂಬುದು ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ಮಾತು. ಕಸದಿಂದ ಹೊಸತೆಂದೂ ಬೆಳೆಯುವುದು ನಿಸರ್ಗದ ನಿಯಮವೆಂದೂ ತಿಳಿದು. ಸಗಣೆಯಿಂದ ಸ್ವಚ್ಛತೆ, ಹೊಲಸಿನಿಂದ ಹಸನ. ತಿಳಿಯುವಂತಹ ಮಾತು, ಹುಣಸೆಯಿಂದ ತಿಕ್ಕಿದ ಹಂಡಿಯಂತೆ ಕಣ್ಣು ತುಂಬಿ ತಿವಿಯುವಂತೆ ತಿಳಿಯಾದ ಮಾತು. ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಒಪ್ಪಿದ ಮೇಲೆ ಅದೇ ತರ್ಕಕ್ಕೆ ಸುಸರಿಸಿ ಸತ್ಯವು ಹೊರಡುವುದು ಅಸತ್ಯದಿಂದ, ಸ್ವಚ್ಛತೆ ಹೊಳೆಯುವುದು ಮಾಲಿನ್ಯದಿಂದ, ಪುಣ್ಯ ಹುಟ್ಟುವುದು ಪಾಪದಿಂದ ಮುಂತಾದ ತಾತ್ವಿಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನೂ ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುವುದು. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ನಂಬಿಗೆಯನ್ನಿಡುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಂತೂ ಒಪ್ಪಲೇ ಬೇಕು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಜಗತ್ತನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುವುದು ಹೇಗೆ? ರಸ-ವಾಯುಗಳನ್ನು ಸವಿಸವಿಯಾಗಿ ಸೇವಿಸುವ ಸ್ವಾಮಿಯ ರೂಪದಿಂದಲೇ, ಇಲ್ಲವೆನಿಸಿದ ಸೇವಿಸುವ ಗುಣಗಳನ್ನು ಮತ್ಸ್ಯರೂಪದಿಂದಲೇ? ಮಿದುವಾದ ತಿಳುವಾದ ರೇಷ್ಮೆಯನ್ನುಡುವ ಸಾಧುವಿನ ರೂಪದಿಂದಲೇ, ಇಲ್ಲವೆ ಹೊಲಸಾದ ಬಿರುಸಾದ ಬೆನ್ನು-ತೊಗಲಿನ ಕೂರ್ಮನ ರೂಪದಿಂದಲೇ? ಒಸವು-ಒಯ್ಯಾರಗಳಿಂದಲೇ, ಇಲ್ಲವೆ ವರಾಹದ ರೂಪದಿಂದಲೇ? ಮೋಟಾರು-ಗಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೆರೆದಾಡುವ ಮುಂದಾಳುವಿನ ರೂಪದಿಂದಲೇ, ಇಲ್ಲವೆ ತಗಣೆಯಂತೆ ನೀಳಿದ ಕಂಬದಲ್ಲಿ ಸಿಡಿಮಿಡಿಗೊಳ್ಳುತ್ತಲೇ? ಸಾಕು.

ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಷಯ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯ. ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಹೇಳುವುದೇನು? ಸತ್ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವವನು ಸುಡುಗಾಡು- ಸಿದ್ಧನಂತೆ ಇರಲೇಬೇಕಾಗುವುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಇನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳುವ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲ. ಉಚ್ಚಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ನೀಡವ್ಯತ್ತಿ ಯನ್ನೆ ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವುದು. ಆಶೆ-ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು ಉತ್ತಮೋತ್ತಮವಾದಂತೆ ವೇಷ-ಭಾಷಾದಿಗಳು ಅಧಮಾಧಮವಾಗಲೇಬೇಕು. (ಉದಾ: ಧರ್ಮಗುರುಗಳ ಭಾಷೆ, ಸಾಧು-ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳ ವೇಷ). ಈ ಗೂಢ ತತ್ವವನ್ನು, ಈ ರೂಢ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯದವರಿಗೆ ನಾರಾಯಣನ ಜೀವನಕ್ರಮವೆ ತಿಳಿಯದು. ನಾರಾಯಣನು ಇದೀಗ ಹೊರ ಬಿದ್ದು ಸತ್ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ, ಸಮಾಜ-ಸುಧಾರಣೆಗಾಗಿ, ಅಜ್ಜರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ, ಬಿಡವರ ಭಾಗ್ಯೋದಯಕ್ಕಾಗಿ. ಉಪ್ಪಿಟ್ಟು ತಿನ್ನುವುದರಿಂದ ಆರತಮ ಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದೀತೆ—ಎಂದು ಅನೇಕರಿಗೆ ಸಂಶಯ ಬರಬಹುದು. ಶಿವನು ವಿಷ ಸುಂಗಿದುದಕ್ಕೆ ಸಮಸ್ತಲೋಕಗಳಿಗೆ ಸುರಕ್ಷಿತತೆ ಲಭಿಸಿತಲ್ಲ, ಹಾಗೆಯೇ ನಾರಾಯಣನು ಉಪ್ಪಿಟ್ಟು ಸುಂಗಿದುದಕ್ಕಾಗಿ. ಉಪ್ಪಿಟ್ಟು ಸುಂಗಿದುದು ಅದು ಬಿಸಿ ಇದ್ದುದಕ್ಕಾಗಿ. ಉಪ್ಪಿಟ್ಟು ತಿನ್ನುವುದೇನು ಅಂತಹ ಅಧಮಾಧಮ ಕೆಲಸವಲ್ಲ. ಆತ್ಮಾನಂ ಸತತಂ ರಕ್ಷೇತ್ ದಾರೈರಪಿ ಭನೈರಪಿ, “ ದಾರಿಂದ (ಯಾರಿಂದ) ಧನಲಾಭವಿದೆಯೇ— ಅಂದರೆ-ದಾರು ದಾನ-ಧರ್ಮ-ದಕ್ಷಿಣಾಡಿಗಳನ್ನು ಮುಕ್ತಹಸ್ತರಾಗಿ ಕೊಡುವಂಥಾತ್ತರಾಗುವರೋ, ಅವರಿಂದ ಸತತಂ-ಎಂದರೆ ಸತ್ತರೂ-ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಎಂದರೆ ಉದರನಿರ್ವಾಹವನ್ನು ಸಾಗಿಸಬೇಕು, ಅದೇ ಭವಬಂಧವಿಮೋಚನೆ” ಎಂದು ಶಾಸ್ತ್ರ ಹೇಳಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಕೂಡ ಅಂಗಡಿಯ ಉಪ್ಪಿಟ್ಟು ತಿನ್ನುವಾಗ ನಾರಾಯಣನು ಅಧಮಾಧಮ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದನೆನ್ನಬಹುದೇ-ಎಂದು ಅಕ್ಷೇಪಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲ, ಅಲ್ಲ, ಉಪ್ಪಿಟ್ಟು ತಿನ್ನುವುದು ಅಧಮಾಧಮ ಕೆಲಸ ಅಲ್ಲ ಎಂದು ನಾವೂ ಹೇಳುವೆವು. ಉಪ್ಪಿಟ್ಟು ತಿಂದನು, ಉಪ್ಪು ನೀರು ಕುಡಿದನು (ಅದಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲಿಶ್‌ನಲ್ಲಿ ಸೋಡಾ Soda ಎಂಬ ಹೆಸರು). ಅದರ ರುಚಿಯನ್ನು ಕಂಡನು ನಾರಾಯಣನು. ಅದರ ರಹಸ್ಯವನ್ನೂ ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು

ನಾರಾಯಣನು. ಹಸಿವೆಯಿಂದ ಕಂಗಾಲಾದವನಿಗೆ ಉಪ್ಪಿಟ್ಟು ಅಮೃತ, ಉಂಡು ತೇಗುವವನಿಗೆ ಅನ್ಯತಾಂಜನ (ಕಣ್ಣಿಗೆ ನೀರು ತರಿಸುವುದರಿಂದ). ಪಾಪ! ಬಡ-ಬಗ್ಗರು, ರೊಕ್ಕಿಲ್ಲದ ರೈತರು, ಹೊಟ್ಟಿಗಿಲ್ಲದ ಹಳ್ಳಿಗರು- ಇವರಿಗೆ ಉಪ್ಪಿಟ್ಟನ್ನು ಬಡಗಿಸಿದರೆ ಎಂತಹ ಪುಣ್ಯದ ಕೆಲಸ? ತಾನೂ ಅದನ್ನೆ ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎನ್ನುವೆನು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ಉಪ್ಪಿಟ್ಟನ್ನು ಮಾಡುವ ಕೌಶಲವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಅದನ್ನು ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ ಹಿಡಿಯಲು ಯಾವ ಆಡ್ಡಿ? ತಾನು, ನಾರಾಯಣನು, B. A. ! - ಗ್ರಾಜುಯೆಟಾ ! ಉಪ್ಪಿಟ್ಟನ್ನು ಮಾಡಬಹುದೆ - ಎಂದು ಕ್ಷಣಮಾತ್ರ ಎದೆ ಝಲ್ಲೆಂದಿತು. ಆದರೆ ಒಂದೇ ಕ್ಷಣ ಮಾತ್ರ. ' ಜಗದೋದ್ಧಾರ ' ನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಆವತಾರಗಳ ರಹಸ್ಯವು, ತತ್ವವು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದಿತು. ಅದಕ್ಕೊಂದೇ ಆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಅವನು ಸಿದ್ಧನಾದನು. ಪರಮಾತ್ಮನ ಆವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನಿಟ್ಟು ನೀಡ ಕೆಲಸಮಾಡುವಾಗ ತಾನೂ ಹಳೆಯ ಆಚಾರದವನೆ ಎಂದು ಹೊಸಬರು-ತರುಣರು ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ ಮೂಗು ಎರಿಸಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೂ ಉತ್ತರವಿದ್ದಿತು ನಾರಾಯಣನ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ. ' ಕಾರ್ಯಗೌರವ ' ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಇದೆಯೇ ನಮ್ಮ ಜನರಿಗೆ? ಶಕ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯರಿಂದ-ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಶರಿಂದ- ಕಲಿತುಕೊಂಡ ಕಲ್ಪನೆಯದು. ಅವರಲ್ಲಿ dignity of labour- (ಡಿಗ್ನಿಟಿ ಆಫ್ ಲೇಬರ್)—ಎನ್ನುವರು ಅದಕ್ಕೆ. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮನೆತನದವರು ಕೂಡ ಅವರಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಂತಹ ಕೂಲಿಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವರಂತೆ ! ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಸೋದಿಗವೆನ್ನು ಸುತ್ತಿತ್ತು ತನ್ನ ಸರಿಕರ ಹಟವನ್ನು ನೋಡಿ. ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯರು ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಮಾಡದೇ ಮಾತ್ರ ಅದು ಸುಧಾರಣೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಎಂಬ ಹಟವೇಕೆ? ನಮ್ಮಲ್ಲೂ, ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಲ್ಲೂ dignity of labourದ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ, ಎಷ್ಟೋ ಇವೆ. ನಳಮಹಾರಾಜನು ಟೀಕಾಂಗಾ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದನು (ಬೇಕಾದರೆ 'ರಥವಾಹಕ' ಎನ್ನಿರಿ); ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ಸ್ಮಶಾನವನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದನು, ಬಲಾಢ್ಯ ಭೀಮಸೇನನು ವಿರಾಟನ ಖಾನಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಿಗೆಯವನಿದ್ದನು. ಅಂತೂ ನಾರಾಯಣನು ಸುತ್ತಿಸುತ್ತಿ ಅದೇ ಸಿದ್ಧಾಂ

ತಕ್ಕ ಬಂದು ಮುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದನು. ಹೆಚ್ಚೆಚ್ಚು ನೀಚಕಲಸವನ್ನು ಕೈ
 ಕೊಂಡಂತೆ ಹೆಚ್ಚೆಚ್ಚು ಉಚ್ಚ ಸದಸ್ಯನನ್ನು ಪಡೆದಂತೆ. ಹೀಗಿರಲು
 ಚಹಾದ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ತಾನು 'ಮಾಣಿ' ಯಾದರೆ ಕೆಟ್ಟಿತೇನು ?
 ಪರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣಪಡೆಯುವಾಗ ಎಷ್ಟೋ ಈಗಿನ ಭಾರತೀಯ
 ಮುಂದಾಳುಗಳಿಗೂ 'ಕಪ್ಪು-ಬಸಿ' ಗಳನ್ನು ತೋಳಿಯುವ ಕೆಲಸ ಹಿಡಿಯ
 ಬೇಕಾಗಿತ್ತಂತೆ. ಮಂದಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಂಡ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮನೆ
 ಯಲ್ಲಿಯೇ ಮಾಡಲು ನಾಚಿಕೆ ಯಾಕೆ? ಅಂತೂ ನಾರಾಯಣನು ನಿಶ್ಚಯ
 ಮಾಡಿದನು, ಕಮತೂರಿಸ ಬಸ-ಸ್ವೇಶನದ ಚಹದ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ
 ವನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಎಂದು. ತನ್ನಲ್ಲಿ ಆ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇದೆಯೆ-
 ಎಂಬ ಸಂಶಯಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವನ್ನೆ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಮಹತ್ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು
 ಮಾಡುವ ಮನದ ಆವೇಶದಲ್ಲಿ ತಾನು ಬೇಕಾದುದನ್ನು ನೀಗಿಸಬಲ್ಲನು
 ಎಂಬ ವಿಶ್ವಾಸ ಅವನಿಗೆ. ಅದುದರಿಂದ ಭೀಮನಂತೆ ಎದೆಯನ್ನು ಸೆಟೆ
 ಸುತ್ತ ನಡೆದನು ನಾರಾಯಣನು ವಿರಾಟದೊರೆಯ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ—
 ಅರ್ಥಾತ್ ಉಪ್ಪಿಟ್ಟಿನಂಗಡಿಯ ಮಾಲಕನಡೆಗೆ.... ಅಂಗಡಿಯ ಮುಂದಣ
 ಚಕ್ಕರದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತವನೆ ಮಾಲಕನು ಎಂದು ಪೇಳುವ ಕಾರಣವೆ ಇರಲಿಲ್ಲ.
 ಚಕ್ರವರ್ತಿಗೆ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿರುವಂತೆ— ಅಹುದೂ ಅಲ್ಲವೋ? — ಚಹದಂಗ
 ಡಿಯ ಮಾಲಕನಿಗೆ ಮಾತ್ರಚಿಹ್ನೆಗಳಿರುವುದು ನಿಜಕ್ಕೀರಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಬರ
 ಗಿದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಬಲಿದ ಲಕ್ಮಿಯು ಚಹದಂಗಡಿಯವನಿಗೆ ಬಲಿಯುವುದು
 ಅಶ್ಚರ್ಯವೆ? ಇದ್ದಷ್ಟು ಕ್ಷೀರನನ್ನೆ ನಾಗರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ
 ಮಹಾಮಾಯಿಯವನು.) ಲಕ್ಮಿಯು ಅವನ ದಾಸಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ;
 ಎರಡೂ ಕಿವಿಗಳಿಂದ ಜೋತುಬಿದ್ದಿದ್ದಾಳೆ, ಎರಡೂ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಕುಣಿ
 ಯುತ್ತಲಿದ್ದಾಳೆ, ಬೆರಳುಗಳಲ್ಲಿ ಬಳುಕುತ್ತಲಿದ್ದಾಳೆ ಮಾಲಕನ
 ಲಕ್ಷ್ಮಿ. ಅಷ್ಟೇಕೆ ಹೊಲನಾದ ಹರಕಾದ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ತೊಟ್ಟು ದಂದ
 ಸಾಕ್ಷಾತ್ ವಿಷ್ಣುವೆ ದನಕಾಯುವವನ (ಬೇಕಾದರೆ ' ಗೋಪಾಲ '
 ಎನ್ನಿರಿ) ವೇಷದಿಂದ ಅವತರಿಸಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ ಮಾಲಕನ ಮೂರ್ತಿ.
 ಅದಕ್ಕೊಂದೇ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ತಟ್ಟನೆ ಹೊಳೆಯಿತು ಇದೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯು
 ಚಹ-ಸಾಗರದೊಡೆಯ ಶ್ರೀ ' ಉಪ್ಪಿಟ್ಟಿನ ನಾತ ' ಎಂದು.... ಅವನಡೆಗೆ

ಸಡೆಯುವಾಗ ಭಯ ಉಂಟಾಯಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ, ತಾನೀಗ ತಿಂದ ಉಪ್ಪಿಟ್ಟಿಸ ಹಣ ಕೇಳಿದರೆ ಗುಂಪು, ಎಂದು; ಭಕ್ತಿ ಉಂಟಾಯಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಅವನ ಎಣ್ಣೆ ಸುರಿಯುವಂತಹ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿ, "ನೀನು ಉಪ್ಪಿಟ್ಟಿನೋಳೋಗೊ ಉಪ್ಪಿಟ್ಟು ಸಿನೋಳೋ?" ಎಂಬ ಭಾವನಾ-ನಾದದಿಂದ; ಆದರೆ ಉಂಟಾಯಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ, ತನ್ನನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲಲು ಹವಣಿಸುವವನಲ್ಲ, ಎಂದು.

" ಬನ್ನಿ ಸ್ವಾಮಿ " ಎಂದು ನಕ್ಕಿತು ಚಿನ್ನದ ಹಲ್ಲಿನ ಬಾಯಿ, ತೂಗಿರುವು ಚಿನ್ನದ ಹರಳುಗಳ ಕಿವಿ, ಮುಗಿದುವು ಚಿನ್ನದ ಕಡಗಗಳ ಕೈ.

ನಾರಾಯಣನು ಸುತ್ತಲೂ ನೋಡಿದನು- ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವವನಂತೆ. ನಿಜವಾಗಿ ನೋಡಿದ್ದು ಮತ್ತಾರಾದರೂ ತನ್ನ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬರುತ್ತಿರುವರೋ ಇಲ್ಲವೆ " ಸ್ವಾಮಿ " ಎಂಬ ಬಹುಸುಖಾರ್ಥಕವದ-ಪ್ರಯೋಗವು ತನಗಾಗಿಯೋ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು. ಸಂಕಟಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೆದರಿ ಓಡಿಹೋಗುವ ಸಂಬಿಗೆ-ಗೇಡಿ ಗೆಳೆಯನಂತೆ ಮುಳುಗುತ್ತಲಿರುವ ಸೂರ್ಯನ ಹೊರತಾಗಿ ಮತ್ತಾರು ಇರಲಿಲ್ಲ ನಾರಾಯಣನ ಹಿಂದೆ.

" ಬನ್ನಿ ಸ್ವಾಮಿ " ಎಂದನು ಮೂಲೋಕಗಳ ಶೇಷ (ಧನ) ಶಾಯಿ. ರುಚಿಯಿಂದಲೂ ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದಲೂ ತಿಂದ ಉಪ್ಪಿಟ್ಟು ಮತ್ತೆ ಬಾಯಿಗೆ ಬಂದಂತಾಯಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ.

" ಎಷ್ಟೋ ? "

ಟಿಣ್ಣನೆ ಬೆಗಿದನು ನಾರಾಯಣನು—ನಿಂತಲ್ಲಿಯೆ. ಹೆದರಿಕೆಯ ಮೊದಲನೆಯ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಓಡಿಬೇಕೆಂದಿದ್ದ. ಅಷ್ಟರೊಳಗೆ ಚಪ್ಪರದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿ ಕಾಣಿಸಿತ್ತು. ಆ ಸದೃಢಕಾಯವನ್ನು ನೋಡಿ—

" ಎಷ್ಟೋ ? " ಗದ್ದರಿಸಿದನು ಮಾಲಕನು.

" ನಾಳೆ ಗೊಳ್ಳೂರ ಸಂತಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬರೀನಿ ಛೆಂಡೆ ಬಸ್ಸಿಗೆ— " ಎಂದು ಹಲ್ಲು ಕಿರಿಯಿತು ಆ ವ್ಯಕ್ತಿ.

" ನಾಳೆಗೇಳೆ ಕೇಳೋದಿಲ್ಲ ನಾವಿನ್ನು— "

ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು ಇದು ಹಳ್ಳಿಯ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಪ್ರಶ್ನೆ ಎಂದು. ಹೆದರಿಕೆಯೂ ಹೋಗಿತ್ತು ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಾಚಿಕೆ ಬಂದಿತು ಹುಚ್ಚನಂತೆ ತಾನು ಜಿಗಿದುದಕ್ಕೆ.

" ಕಲ್ಲು ತಾಕಿತೇನೋ? " ಎಂದನು ಚಹಚಕ್ರವರ್ತಿ— ನಾರಾಯಣನು ಜಿಗಿದುದನ್ನು ನೋಡಿದ.

" ಇಲ್ಲ— ಕಾಲೊಳಗ—ಅಂ— ಕಪ್ಪೆ ಬಂದಿತು— ಹಂ— " ಎಂದು ಹುಚ್ಚನಿಗೆ ನಕ್ಕ ನಾರಾಯಣನು. ತನಗೆಯೇ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ಬೇಸಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪೆ! ಇಷ್ಟೊಂದು ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿ ಇದ್ದ ತಾನು ಇಂದಿಲ್ಲ ನಾಳೆ ಕವಿಯಾಗಬಹುದು ಎನ್ನಿಸಿತು. ಮುಳುಗುವ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ನೋಡಿದನು.

" ನಾಳೆ ಕೊಡ್ತೀನಿ ಛಿಂಜೀಗ ಸಂತೀಯಿಂದ ತಿರುಗಿ ಬರೋವಾಗ " ಎಂದಿತು ಸದೃಢಕಾಯದ ವ್ಯಕ್ತಿ.

" ನಾಳೆ—ನಾಳೆ! ನೀನು ತೀವ್ರ ಕೊಟ್ಟಿಡೋ ಇನ್ನು..... ನಿಮಗ ದಿನಾಲು ತಿಂಡಿ ಕೊಡ್ಬೇಕು, ಮತ್ತೆ ಕೊಟ್ಟದರ ಲೆಕ್ಕ ಇಡ್ಬೇಕು.. ಈಗಿನದೆಷ್ಟು? "

" ಎಷ್ಟು—ಅನ್ನಾಕ ನಾಯೇನ ಲಗ್ನ ಮಾಡಿಸೀನೇನಿ....ಛಾ (ಚಹ) ದೊಂದು ದುಡ್ಡು. "

" ಒಂದು ದುಡ್ಡಿನ ಚಹ ನಿಮ್ಮ ಮುತ್ತಜ್ಜನ ಕಾಲದೊಳಗ ಇದ್ದಿರಬೇಕು—ಈಗಿನ ದಿವಸೊಳಗ ದುಡ್ಡಿಗೆ ಚಹ— "

" ಆಗಿನ ಧನ ಈಗಿನ ಧನ ಬ್ಯಾರೀನೆ (ಬೇರೆ) "

" ಅದಕ್ಕೇ ದುಡ್ಡಿಗೆ ಚಹ ಈಗ ಸಿಗೋದಿಲ್ಲ ಅಂದದ್ದು "

" ನಾನೂ ಅದ್ನೇ ಅಂತೀನಿ. ಹಿಂದಿನಂತಾಂಗೆ ಈಗ ಸಿಕ್ಕೇ ಥ್ಯಾಂಗಿ? ಹಿಂದ್ನು ಶಕ್ತಿ ತಿಗ್ಗಿತ್ತು.... ಈಗ ಶಕ್ತಿ— "

" ಏನಂತೀಯೋ? " ಗದರಿಸಿದನು ಶ್ರೀ ಚಹಾಪತಿ. " ಸಕ್ರೀ ಅಂತ! ಕುಡಿದ ಚಹಾದ ಎರಡು ದುಡ್ಡು ಕೊಡೋದಾಗೋದಿಲ್ಲ— ಮತ್ತೆ ಮಾತಾಡ್ತಾನೆ! "

" ಬೇಡಿದ್ರೆ ಶಕ್ತಿ ಹಾಕ್ಪಾರ್ಲೆ? ಮೂರು ಡ್ದು ಕೊಡ್ತೀನಿ. "

" ಈಗ ನೀನು ಕೊಡುವವನೂ ಇಲ್ಲೋ? ನಿನ್ನ ಸಕ್ರೀನೂ ಬೇಡ, ನೀನು ಚಹ ಕುಡಿಯೋದೂ — "

" ಎಲ ! ಮುಢೀಳ್ಳಿ ಸುಮಾಕ — ಮನಸೀಗ ಹಜೊಂತಾರಲ್ಲ ಅಂತೀನಿ! — ಕೊಡ್ತೀನಿ.... ಬೇಡಿದ್ವಟ ಶಕ್ತಿ — "

" ಬೇಡವಷ್ಟು ರೊಕ್ಕ — "

" ಛಿಂಜಿ ಬಸ್ಸಿಗೆ ಬರ್ತೀನಿ, ಕೊಡ್ತೀನಿ.... ಅಲ್ಲ, ಮಾತ್ತೇಳ್ಳಿ " ಎನ್ನುತ್ತ ನಡೆಯಿತು ವ್ಯಕ್ತಿ.... ನಾರಾಯಣನೂ ತನ್ನನ್ನು ನೋಡು ತ್ತಿರಲು ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಒಂದು ತರದ ಎನೋವದ ಕೆಣಕು-ನಗೆ ಬಂದಿತು. " ನೋಡ್ತಿ, ಯಣ್ಣಾ — " ನಾರಾಯಣನು ನೋಡಿದನು. ಮುಳುಗುವ ಪೂರ್ಯನ ಹೊರತಾಗಿ ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲಿನ ಕ್ಷಿತಿಜದಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಕಾಣೆ ಸಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದನು. " ನೋಡ್ತಿ, ಯಣ್ಣಾ ' ಎಂದು ಮಾತು ಮುಂದೆ ಸಾಗಿಸಿತು ವ್ಯಕ್ತಿ, " ಅಲ್ಲ ಮಾತ್ತೇಳ್ಳಿ ದ್ವ ಸಿಟ್ಮಾಡ್ತಾರ. ರೊಕ್ಕ ಕೊಡೋದಿಲ್ಲಂದ್ಲೆ ನಾ? ಕೊಡ್ತೀನಿ. ಛಾಜೊಡ್ಡಿ (ಚಹದ ಕೂಡ) ಒಂದೀಟಿ ಸಕ್ತಿ ಹಾಕಿದ್ಲ ಛಿಂಜೀ ಯಾಳಿಗೆ (ವೇಳೆಗೆ) ಜಾಯಿ ಶೆಂವಿ(ಸವಿ)ಆಗ್ತದ ಅಂಜೋ ಮಾತು-ಅಲ್ಲ ಮಾತ್ತೇಳ್ಳಿ-ಇದ್ದೂರ ಯವಾರ (ವ್ಯವಹಾರ), ಕೊಡ್ಡೀ ನಡೆದೀತ್ರಿ? ಎನೊ ಮಾತ್ತೇಳ್ಳಿ-ಹಹಹ!" ನಗುತ್ತ ಸಾಗಿತು ವ್ಯಕ್ತಿ ತಲೆತೂಗುತ್ತ. ತಾನು ಹುಚ್ಚನೊ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಹುಜೊ ಎಂದು ದಿಗಿಲು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಈ ಉಪನ್ಯಾಸ ವನ್ನು ಕೇಳಿ. ಇದೂ ಒಂದು ಮಾಧರಿ, ಇದನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಬೇಕಾದರೆ ಔಷಧಾಲಯ ಬೇಕು, ಉಪ್ಪಿಟ್ಟಿನಾಲಯ ನಡೆಯುವದಿಲ್ಲ, ಎಂದು ಕೊಂಡನು. " ಮೂರ್ಖರು ! ಕೊಡುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇಲ್ಲದೆ ಕೊಳ್ಳು ವರು ಯಾಕೊ? ಹಣವಿಲ್ಲದ ಹೆಣಗಳು ! ಯಾಕೆ ತಿಂದು ಸಾಯುವ ರೊ?" ಎಂದು ಕ್ಷಣಮಾತ್ರ ಶಹರ - ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಆವೇಶವಿಂದ ನಡೆದನು ಕಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಕೈ ಸಿಕ್ಕಿಸಿ — — — ತಡೆದನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಕಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಕೈ ಸಿಕ್ಕಿಸಿಕೊಂಡೇ. ತನಗೂ ಹಣವಿಲ್ಲ!

" ತುಡುಗರ ಜಾತಿ ! "

ತಬ್ಬನೆ ತಿರುಗಿದನು ನಾರಾಯಣನು ಕವಾಯಿತನ ಶಿಸ್ತಿನಿಂದ.

ಚಹ-ಪತಿಯ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿ ಬೆದರಿದನು. ಆ ಮುಖದಲ್ಲಿ ತಿರಸ್ಕಾರವಿದೆ, ಕೋಪವಿದೆ, ದರ್ಪವಿದೆ.

" ತುಡುಗರ ಜಾತಿ " ಎಂದು ಉಸಿರೆಳೆದು ಶ್ರೀಚಹಾಕಾಂತ.
 " ಜೇಬಿನಲ್ಲಿ ಕಾಸು ಇಲ್ಲಾ ಅನ್ನೋದು ಗೊತ್ತು, ಆದರೂ ಬಂದು ಚಹ ಕುಡಿದ ಹೋಗ್ತಾರೆ ! ಕಳ್ಳರು ! "

ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಪೇಚು ಬಿದ್ದಿತು, ಸದ್ಯದ ತನ್ನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಮೂಲಕ ಆ ಮಾಲಕನ ಮಾತಿಗೆ ಒಪ್ಪಬೇಕೆ, ತಾನೂ ಕಳ್ಳರಜಾತಿಗೆ ಸೇರಬೇಕಾಗುವುದು. ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಆ ಮಹಾಶಯನು ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಗೊತ್ತಾದ ಮೇಲೆ ಆದೇ ಮಾತನ್ನು ತನಗೂ ಆಡಬಹುದು. ಮಾ-ಡ-ಬೇ-ಕ್— ಮಾಡುವದೇನು ? ಉಭಯಪಕ್ಷದಲ್ಲೂ ಕಳ್ಳರ ಕುಲ ತನಗೆ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ, ಕಳ್ಳರ ಕೈಫಿಯತ್ತನ್ನೆ ವಹಿಸಬೇಕು, ಬಡವರಾದ ಅವರು ಕಳ್ಳರಲ್ಲ - ಆ ಬಡವರ ರಕ್ತ ಬಸಿದು ಕಪ್ಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕುಡಿಸಿ ಕಾಸನ್ನೆತ್ತಿ ಹಾಕುವ ನೀನೇ ಕಳ್ಳ- ಎಂದು ಹೇಳಿಬಿಡಬೇಕು ಎನ್ನಿಸಿತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನಾಲಗೆ ಕಚ್ಚಿ ಕೊಂಡನು.

" ಬನ್ನಿ, ಸ್ವಾಮಿ "

ನಾರಾಯಣನ ಪೇಚು ದೊಡ್ಡದಾಯಿತು. ಈ ' ಸ್ವಾಮಿ ' ಪದಪ್ರಯೋಗವು ಇನ್ನೆಷ್ಟೊತ್ತು ಉಳಿಯುವುದೋ- ಎಂದು ಮೈ ಜುಮ್ಮೆಂದಿತು. ಹಣ ಕೊಡದೆ ಹೋದ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಾಗಲಿ ಉತ್ಸಾಹವಾಗಲಿ ಒರಬಹುದೇನೋ ಎಂಬ ಆಶೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಆ ಕಡೆ ನೋಡಿದನು.

" ಬನ್ನಿ, ಬನ್ನಿ, ಸ್ವಾಮಿ "

ನಿರುಸಾಯನಾಗಿ ನಡೆದನು ನಾರಾಯಣನು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತ, ಸಾವಿನ ಎದುರು ನೋಡುತ್ತ.

" ಅದೆಲ್ಲ ಜನ ಹೀಗೇ, ಸ್ವಾಮಿ. " ನಾರಾಯಣನು ಹುಚ್ಚು ನಗೆಯೊಂದನ್ನು ನಕ್ಕನು. (ಇನ್ನೂ ಇದೆ ಸ್ವಾಮಿ ಪದಪ್ರಯೋಗ ಎಂದು ಕೊಂಡನು) " ಈ ಜನ ಎಲ್ಲ ಹೀಗೇ....ಬನ್ನಿ, ತಮಗೇನು ಬೇಕು?... ಕಳ್ಳಿಯ ಜನ ಅಂದ್ರೆ ಹೀಗೇ. ಎಶ್ವಾಸ ಇಟ್ಟರೆ ಕೊಡೋದೇ ಇಲ್ಲ,

ವಿಶ್ವಾಸ ಇಡದಿದ್ದರೆ ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಯೋದಿಲ್ಲ, ಒಟ್ಟು ಈ ಹಳ್ಳಿಯವರ ಕೂಡ ನಡೆಯೋದೇ-ಬನ್ನಿ, ಬನ್ನಿ, ಸ್ವಾಮಿ-ಆವರಿಗೂ ನಮಗೂ ಬಿಟ್ಟ ದ್ವಲ್ಲ-ತಮಗ-?-ಆಂ-ಬನ್ನಿ, ಬನ್ನಿ."

"ಬನ್ನಿ"ಯ ಬಡೆತಕ್ಕೆ ಬೆನ್ನೆಂಬು ಮುರಿದಂತಾಯಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ತಾನು ಈಗಾಗಲೇ ಉಸ್ಪಿಟ್ಟು ತಿಂದ ವರ್ತಮಾನ ಈ ಹೆಡ್ ಆಫೀಸಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಲ್ಲೇನೂ — ಎಂದು ಸಮಾಧಾನ ತಂದುಕೊಂಡು ಚಪ್ಪರದೊಳಗೆ ನಡೆದನು. ಚಪ್ಪರವು ಕೆಳಗಿದ್ದುದರಿಂದ ತಲೆವಾಗಿ, ವಿನಯದಿಂದ ಬರಬೇಕಾಯಿತು. ತಲೆಬಾಗಿದುದರಿಂದ ಮೂಗು ನೆಲ ವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಂತೆಸಿತು. ಎನೊ, ಎಲ್ಲಿಂದಲೊ ತಡೆಯದ ವಾಸ ಬಡಿಯಿತು ಮೂಗಿಗೆ. ಮೂಗು ಮುಕ್ತಿಕೊಳ್ಳಲು ಕೈ ಎತ್ತಿದನು ಆಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮಾಲಕನು ಎದ್ದು ಕೈಮುಗಿದನು. ಎಚ್ಚರವಾದಂತಾಯಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ಮೂಗು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ತನಗಾದ ಅಸಹ್ಯವನ್ನು ಈ ಪರಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಗೆ ತೋರಿಸಿದಂತಾಗಿ ಎಷ್ಟು ಅನರ್ಥವಾಗುತ್ತಿತ್ತು! ತಾನು ಮೂಗು ಮುಚ್ಚಲು ಎತ್ತಿದ ಕೈ ನಮಸ್ಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮುಗಿದದ್ದೆಂದು ತಿಳಿದನಲ್ಲವೆ? ಬಳಿತೇ ಆಯಿತು. "ಬನ್ನಿ, ಬನ್ನಿ, ಸ್ವಾಮಿ. ತಮಗ—"

"ಆ ಮನುಷ್ಯ ದಿನಾಲು ಬರುವನೇನು ತಮ್ಮ ಉಪಹಾರ ಗೃಹಕ್ಕೆ?" ಎಂದು ತಿದ್ದಿ ತೀಡಿ ವ್ಯಾಕರಣ ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಕೇಳಿದನು ನಾರಾಯಣನು. ಹಾಗೆ ಕೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಎರಡು ಉದ್ದೇಶಗಳು. ಒಂದು ವಿಷಯಾಂತರವನ್ನು ಮಾಡಿದಂತಾಗುವುದು; ಇನ್ನೊಂದು, ಎಂತಹ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದೀತು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ — ಅಷ್ಟರೊಳಗೆಯೆ ತಾನು ಸುಶಿಕ್ಷಿತ, ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯಲಿ ಇವನಿಗೆ, ಎಂದು.

"ದಿನಾಲು?" ಮೂಗು ಎರಿಸಿದನು ಉಡುಪಿನಾಥನು. "ಎಷ್ಟು ದಿವಸ ಬಂದರೂ, ಕೊಡುವುದು ಆಷ್ಟೆ. ನಮಗೂ ಗೊತ್ತು. ಆಯ್ತು. ಬಡವನಿಗೆ ಅನ್ನದಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾಗೆ ಅಂತ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಬಿಡ್ತೀವಿ."

“ಬಡವರ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಅಂತ ಬಂದವನು ನಾನು—”

“ಮಾಮಲೇದಾರರ ಕೋರ್ಟಿನಿಂದ ಬಂದವರೇನು ತಾವು?”

“ ಮಾಮಲೇದಾರ್ಯ —! ” ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಏನೂ ತೋಚದಂತಾಗಿ ತಡೆದನು.

ಉಸಹಾರಗೃಹದ ಉಪೇಂದ್ರನಿಗೆ ಮುಗುಳ್ಳುಗೆ. “ತಾವು ಮಾಮಲೇದಾರ್ಯ ಕೋರ್ಟಿನವರು ಅಂತ ನಾನು ಯಾರಿಗೂ ಹೇಳೋದಿಲ್ಲ ಬಿಡಿ, ಸ್ವಾಮಿ...ಎನೋ, ತಮ್ಮನ್ನನೋಡಿದ ಕ್ಷಣ ನನಗೆ ಹಾಗೇ ತೋರಿತು, ಬಾಯಿಂದಾಡಿ ಬಿಟ್ಟಿ.”

ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ತೊಡಕು ಬಿಟ್ಟಂತಾಯಿತು. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಇದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಕೋರ್ಟಿನವರು ಯಾರಾದರೂ ಬರುತ್ತಿರಬೇಕು, ತಾನೂ ಅಂತಹರಲ್ಲೊಬ್ಬ ಎಂದು ಇವನಿಗೆ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗಿದೆ—ಎರಡು ಊಹಿಸಿದನು. ಒಳಿತ್ತೇ ಆಯಿತಲ್ಲ—ಎಂದುಕೊಂಡನು. ಯಾರ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಆಗಲಿ, ಕಿಸೆ ಯೊಳಗೆ ಕಾಸು ಇಲ್ಲದೆ ಕಾಕಪಿಂಡ ದೊರೆತರೆ ಕೆಟ್ಟಿತ್ತೇನು? ಆದರೂ ತಾನೊಬ್ಬ ಅಮಲ್ದಾರ ಎಂದು ಬಾಯಿಬಿಚ್ಚಿ ಹೇಳುವ ಹುಚ್ಚು ಹುರುಳು ಮಾತ್ರ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಯಾರಿಗೆ ಗೊತ್ತು? ತಾನು ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದ ಮರುಗಳಿಗೆಗೆ ನಿಜವಾದ ಅಮಲ್ದಾರನು ಬಂದರೆ—ಇತ್ತ,ತಾನು ಅಮಲ್ದಾರನಲ್ಲವೆ ಅಲ್ಲ—ಎಂದೂ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ, ತಿಂದುದಕ್ಕೆ ಹಣ ಕೇಳಿದರೆ? ಅಂತೂ ಹೊಟ್ಟೆಹೊರೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಜ್ಯೋತಿಷಿಯಂತೆ ಮೈಮೇಲೆ ಪ್ರಸಂಗ ಬಾರದ ಹಾಗೆ ಮಾತನಾಡುವದನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು.

“ನೀವು ಹೇಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರಿ?” ಎಂದು ತಾನೂ ಮುಗುಳ್ಳುಗೆ ಯಿಂದಲೇ ಕೇಳಿದನು.

“ಮುಖಲಕ್ಷಣ ಮುಚ್ಚೋದಿಲ್ಲ, ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ!”

(ಮಾಮಲೇದಾರಕೀ ಜಯ! ನಾನೀಗ ಸ್ವಾಮಿಯಲ್ಲ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ—ಎಂದು ಒಳಗಿಂದೊಳಗೆಯೆ ಉಬ್ಬಿದನು ನಾರಾಯಣನು.)

“ನಾನು ಅಮಲ್ದಾರನಲ್ಲ - ನಿಜವಾಗಿ” ಇದನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಧೈರ್ಯ, ತಾನೆಷ್ಟು ಹೇಳಿದರೂ ಈ ಮುಟ್ಟಾಳನು

ಸಂಬುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು. ಬಿಡವಲ್ಲನೇಕೆ? ತಾನಂತೂ ಸತ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಿದಂ ತಾಯಿತೂ ಇಲ್ಲವೋ? ದೇವಾ, ನೀನೇ ಸಾಕ್ಷಿ-ಎನ್ನುವವನಂತೆ ಮೇಲೆ ನೋಡಿದನು.

ಮಾಲಕನಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಸವಾದೀತೆ ಆ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ? ಇಂದಿಗೆ ೫-೬ ವರ್ಷಗಳಾದುವು ಅಲ್ಲಿ ತಾನು 'ಕಾಫಿ-ಕುಬೀರ'ವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ. ಕಣ್ಣಾರೆ ನೋಡಿದ್ದಾನೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬೇಸಗೆಗೆ ಅಮಲ್ದಾರರು ಬರುವುದನ್ನು. ಅಮಲ್ದಾರರು ಬರುವರು, ತನ್ನಲ್ಲಿ ಬಂದು ಹೋಗುವರು, ಬಡವರ ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವರು, ಮಳೆ-ಬೆಳೆಗಳ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವರು, ರೈತರ ವಿಷಯವಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಕೇಳುವರು. ಇದೆಲ್ಲ ಆ ಮಾಲಕನಿಗೆ ಪ್ರತಿವರ್ಷದ ಅನುಭವ. ಹೀಗಿದ್ದು ನಾರಾಯಣನು ಅಮಲ್ದಾರನಲ್ಲವೆಂದರೆ ಸಂಬುಗೆಯಾದೀತೆ?

'ಏ ಮಾಣೆ, ಒಂದು ಸೈಶಲ್ ಕಾಫಿ, ಉಪ್ಪಿಟ್ಟು, ದೋಸೆ-ತಾಜಾ-' ಎಂದು ಹುಕುಂ ಕೊಟ್ಟನು.

"ವುರೀಭಾಜೆ ಇದೆ, ಬೇಕೇನು? ಮುಂಜಾನೆ ದೋಸೆ, ಈಗಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಒಳಗಿನಿಂದ ನಿರ್ಣಯ.

ಮಾಲಕನು ಕೆರಳಿದನು. "ಈಗಿಲ್ಲ ಅಂತೇ ತಾಜಾ ಅಂತ ಹೇಳಿದ್ದು. ಸೈಶಲ್ ಅಂತ ಕೂಗಿದ್ದು, ನನ್ನ ಆರ್ಡರು" ಎಂದವನೆ ನಾರಾಯಣನನ್ನು ನೋಡುತ್ತ "ಯಾರಿಗೆ ಅಂತ ತಿಳಿದಿದ್ದನೊ ಎನೊ! ಹಹ!" ಎಂದು ಹಲ್ಲು ಕಿರಿದನು.

ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಹೊಸತೊಂದು ತೊಡಕು. ಅಲ್ಲ, ತಾನು ಬಂದದ್ದು ಯಾಕೆ? ಇದೀಗ ಹಸಿವೆಯ ಬಾಧೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ತಾನು ಬಂದದ್ದು ಸಮಾಜಸುಧಾರಣೆಗೆ ಎಂಬುದು ಹೊಳೆಯಿತು ಅವನಿಗೆ. ಈ ಮಾಲಕನಿಗಂತೂ ತಾನೊಬ್ಬ ಸರಕಾರೀ ಅಮಲ್ದಾರ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳುವ ಹಟವೇ ಹೊಕ್ಕಿದೆ. ಮುಂದೆ ಗತಿ! ತನ್ನ ಸತ್ಕಾರ್ಯ ಸಾಧಿಸುವ ಬಗೆ ಹೇಗೆ? ಹಳ್ಳಿಗರಲ್ಲಿ ಬೆರೆತು ಹಳ್ಳಿಗನಾಗಿ ಮೆರೆವುದು ಹೊರತು ಅವರ ಸುಖದುಃಖಗಳು ತಿಳಿಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಅಮಲ್ದಾರನೆಂದು ತಿಳಿದ ತನ್ನೊಡನೆ ಹಳ್ಳಿಗರು ಬೆರೆತು ನಡೆಯುವರೆಂತು? 'ಛಿ-ಇದೇನೂ

ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲ-ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು. ಹೇಳಿಯೆ ಬಿಡಬೇಕು' ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಹುದುಗಿಸಿಟ್ಟ ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೊರಗೆಳೆಯುವವನಂತೆ ಕೆಮ್ಮುವ ತಯ್ಯಾರಿ ನಡಿಸಿದನು. "ಯಾರೊ ಇಲ್ಲಿಯ ಹುಂಬ ಜನಾನೆ ಬಂದದ ಅಂತ ತಿಳಿದಿದ್ದನೊ ಏನೊ? ಹಹ! ಆದಕೇ ಪ್ರೇಳತ್ತಾನೆ ದೋಸೆ ಈಗಿಲ್ಲ ಅಂತ. ಹಹ!" ಎಂದು ನಗೆ ನಗುತ್ತ, ಸುಳ್ಳು ನಗೆ ಇದ್ದು ಅದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು ದೂರದ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಅದನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ, ಹುಚ್ಚು ಕಳೆ ಹೆಚ್ಚೇಚ್ಚು ಏರುತ್ತ, ಹೊಟ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ ಕಯ್ಯನಾಡಿ ಸುತ್ತ, ಸಣ್ಣದಾದ ಪೈರಣವನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಜಗ್ಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ, ಕೆಳಗಿಳಿದ ದೋತರವನ್ನು ಮೇಲೆಳೆಯುತ್ತಾ, 'ಅಮಲ್ದಾರ'ನ ಆರೈಕೆಗಾಗಿ ಚಡ ಪಡಿಸುತ್ತಲಿದ್ದಿತು ಮೂಲಕನ ಮೂರ್ತಿ. "ಹಹ! ಈಗೊಂದ ನೋಡಿ, ಅವನಿಗೇ ಅಂತ ತಿಳಿದಿದ್ದನೊ ಏನೊ! ಹಹ! ನೋಡಿದಿರಾ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ. ಇಂತಹ ಜನದ ಕೂಡ ವ್ಯವಹಾರ! ದೇವರೇ ಕಾಪಾಡ್ವೇಕು ನಮ್ಮನ್ನೆ... ಹಹ...."

"ವಾಪ! ಬಡತನ!" ಎಂದು ತಾನಾಗಿಯೆ ಬಂದು ಬಿಟ್ಟಿತು ನಾರಾಯಣನ ಬಾಯಿಂದ.

"ಹಾರ, ಹಾಗೆನ್ನಬೇಡಿ. ಹಾಗೆನ್ನಬೇಡಿ, ಹೆಂಹೆಂ ಸ್ವಾಮಿ!" ಎಂದು ಹಲ್ಲುಕಿರಿಯುತ್ತಲೆ ಮುಂದರಿಸಿದನು ಮೂಲಕನು ಮಾತನ್ನೆ.

"ಕಾಸು ಇದೆ, ಇದೆ ತುಡುಗರ ಕಡೆ. ಕೊಡೋ ಹಾಗಿಲ್ಲ-ಹೆಂ-ಕೊಡೋ ಹಾಗಿಲ್ಲ-ಉಚ್ಚೇರು ಹಳ್ಳಿಯ ಜನ-ಉಚ್ಚೇರು- ಉಚ್ಚೇರು- ಹೆಂಹೆಂ ಸ್ವಾಮಿ-ಫಟಿಂಗರು-ಕೇವಲ ಫಟಿಂಗರು ಹೆಂಹೆಂ ಸ್ವಾಮಿ! ಹೆಹೆ!"

ನಾರಾಯಣನ ತೊಡಕಿನ ಮಾಲೆ ಇನ್ನೂ ದೊಡ್ಡದಾಯಿತು. ಒಂದು, 'ಹೆಂಹೆಂ ಸ್ವಾಮಿ' ಎನ್ನುವುದು 'ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ'ಗಿಂತ ಮೇಲ್ಮರಗತಿಯ ಬಿರುದೊ ಕೀಳ್ಮರಗತಿಯದೊ, ಎಂದು; ಇನ್ನೊಂದು, ಒಂದು ನಿಮಿಷ ಮುಂಚೆ 'ಹಳ್ಳಿಗರಿಗೆ ಹಣ ಇಲ್ಲವೆ ಇಲ್ಲ' ಎಂದು ಹೇಳಿದವನು ಈಗ ಅದಕ್ಕೆ ಎರುದ್ದವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವನಲ್ಲ, ಎಂದು....ಕೊನೆಗೆ ಬಿಟ್ಟಿತು, ಎರಡನೆಯ ತೊಡಕು ಮೊದಲು ಬಿಟ್ಟಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ತಾನು 'ಅಮಲ್ದಾರ' ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆತೇ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದನು ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ.

ನಿಜ. ತಾನು 'ಆಮಲ್ದಾರ'. ಅದಕ್ಕೊಂದೇ ಸುಳ್ಳು ರಿಪೋರ್ಟನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿರುವ ಈ ತುಡುಗ. ಮಳೆ ಹೋಗಲಿ, ಹುಳ ಬೀಳಲಿ, ಭೂಮಿ ಸಡುಗಲಿ, ಆಕಾಶ ಕಳಚಲಿ-ಎಸಿಲ್ಲೆಂದರೂ ೧೨ ಆಣೆ ಬೆಳೆ ಎಂದು ಆಮಲ್ದಾರಿಗೆ ರಿಪೋರ್ಟ್ ಮಾಡುವ ರೂಢಿ ಇದೆ ಎಂದು ನಾರಾಯಣನು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಓದಿದ್ದನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡನು. ಓಹೋ! ಈ ಕಳ್ಳನಿಗೆ ಆಮಲ್ದಾರರ ಮರ್ಜಿ ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ! ಅದಕ್ಕೊಂದೇ ೧೨ ಆಣೆ ಬೆಳೆ ಎಂಬ ಸೂಚನೆಯ ನರದಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತಿರುವನಲ್ಲವೆ? ನೀಚ! ಹೇಸಿ! ತನ್ನ ವ್ಯವಹಾರವಿದೆ, ಲಾಭವಿದೆ, ದುಡ್ಡು ದೊರಕುತ್ತಲಿದೆ, ಅದರೂ... ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿಯೇ ನಕ್ಕು ಬಿಟ್ಟ ನಾರಾಯಣ ತನ್ನ ವಿಚಾರಕ್ಕಾಗಿ. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಸೆರೆಯ ಅಂಗಡಿಯ ಮಾಲಕರೂ ಚಹದಂಗಡಿಯ ಮಾಲಕರೂ 'ಖಾಸಸಾಹೇಬ-ರಾವಸಾಹೇಬ' ಆಗುತ್ತಿರುವುದು ಅವನ ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಹುಂ! ಅಂತೂ- 'ರಾವಸಾಹೇಬ ಕಾಫಿಕ್ಲಬ್ ಕರ' ಆಗುವ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ ಇವನಿಗೆ! "ತುಡುಗರು, ಕಳ್ಳರು, ಲುಚ್ಚೇರು, ಫಟಿಂಗರು!" ಮೂವಲೇದಾರನ ಗೋತ್ರ- ಗೌರವಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿದ್ದಿಲ್ಲವಾದರೆ ಇವೇ ಬಿರುದು ತನಗೂ ದೊರಕುತ್ತಿದ್ದುವು!

"ಮಹಾ ಫಟಿಂಗರು-ಯಂ-ಯಾಂ ಸಾಮಿ-ಮಹಾ! ಕಾಸಿವೆ, ಕೈ ಬಿಚ್ಚೋದಿಲ್ಲ-ಯಾಂ ಸಾಮಿ-ಯಂಹ!" ಎಂದವನೇ ಸುಳ್ಳುನಗೆಯ ಸ್ವಾಕು (stock) ತೀರದಂತಾಗಲು ಒಳಗೆ ನೋಡುತ್ತ ಗದ್ದರಿಸಿದನು. "ಎ-ಸೈಶಲ್ ತಯ್ಯಾರ ಆಯ್ತೆ?-ಎನೂ?" ಎಂದು ಮತ್ತೆ ನಾರಾಯಣನ ಕಡೆ ನೋಡಿ ಹಲ್ಲು ಕಿರಿದು, "ನಾನೇ ತಂದ್ನಿಡ್ನೀನಿ-ಯಾಂ ಸಾಮಿ" ಎನ್ನುತ್ತ ಲಗಬಗೆಯಿಂದ ಎದ್ದು ಒಳಗೆ ಹೋದನು.

ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವೇ ಆಯಿತು. ಈ ಹರಟೆ ಹೀಗೆಯೇ ಸಡೆದಿದ್ದರೆ ನೋದಲಿನ 'ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ' ಕಡೆಗೆ 'ಆಸಾಮಿ'ಗೆ ಬಂದು ಮುಟ್ಟುವ ಹೆದರಿಕೆ ಇದ್ದಿತು ಅವನಿಗೆ. ತಾನೇಬ್ಬನೇ ಉಳಿಯಲು ನಾರಾಯಣನು ಚಪ್ಪರವನ್ನು ಸತ್ತಲೂ ನೋಡಿದನು. ಕುತ್ತಿಗೆ (ಕತ್ತು) ಹಿಚುಕಿಸಂತಾಯ್ತು. ಹೊರಗೆ ನೋಡಿದನು. ಬಯಲು! ಸೂರ್ಯನು ಅದೇ ಮುಳುಗಿದ್ದಾನೆ. ಬೇಸಗೆಯ ಸಂಜೆಯಾದುದರಿಂದ

ಇನ್ನೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತಲಿದೆ ಸುತ್ತಲಿನ ಸೃಷ್ಟಿ. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಯಂಕಾಲದ ಸಂಜೆಬಾಗಿರತಲೂ ಮುಂದಿನ ಹಂಚಿಕೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿಯೇ ನಾರಾಯಣನ ತಲೆ ತುಂಬಿದೆ. ಸಾಯಂಕಾಲವೇನೂ ರಮಣೀಯವಾದಂತೆ ಕಾಣುವುದು; ಇಂದಿಲ್ಲ ನಾಳೆ ತಾನು ಕೂಯಾಗಲಿ ಲೋಖಕನಾಗಲಿ ಆನಾಗ ಬರೆದಿಟ್ಟಿರಾಯಿತು, ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಜೆಯ ಊಟವೆಲ್ಲಿ. ಮಲಗುವುದೆಲ್ಲಿ - ಎಂಗು ಯೋಚಿಸತೊಡಗಿದನು. 'ಅಮಲ್ದಾರ' ನೆಂದು ಇದುವರೆಗೆ ತನಗೆ ಮಾನ-ಮರ್ಯಾದೆ ತೋರಿಸಿದ್ದೇನೋ ಸರಿಹೋಯಿತು. ಆದರೆ ಮುಂದಿನ ಗತಿ ಏನು? 'ಅಮಲ್ದಾರ' ರನ್ನು ಅದಷ್ಟು ಬೇಗ ಹೂತ್ತು ಹಾಕುವ (ಬಲುವೆಯಿಂದ ಕಳುಹಿಸುವ) ಹವಣಿಕೆ ಬನರದು ಎಂದು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಗೊತ್ತು. ಅಮಲ್ದಾರರು ಬಂದರೆ ಪ್ಲೇಗು ಬಂದಂತೆ, ಕೂಡಲೇ ಎಲ್ಲರೂ ಊರ ಏಟ್ಟು ಗುಡಿಸಲ ಕಟ್ಟುವರು ಎಂಬುದೂ ಗೊತ್ತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಮುಂದಿನ ಗತಿ ಏನು ಎಂದು ಯೋಚನೆ ಅವನಿಗೆ. ಒಮ್ಮೆ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡೋಣ ಎನ್ನುವುದು, ಒಮ್ಮೆ ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಸ್ಥಿತಿ ನನು ಎನ್ನುವುದು. ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಟ್ಟರೆ ಮೋಸವಾಡಿದಂತಾಗುವುದು, ಮಂದಿಯನ್ನು ಮೋಸ ಮಾಡುವ ತನ್ನಿಂದ ಮದತ್ವಾರ್ಯಗಳಾಗುವುದು ಪೇಗೆ ಎಂದು ಸಂಶಯ ಬರುವದೊಮ್ಮೆ. ಹುಚ್ಚು ಜನರು ತಾವಾಗಿಯೇ ಮೋಸಹೋದರೆ ನಾನೇನು ಮಾಡಲಿ - ಎಂದು ಸಮಾಧಾನ ತಂದುಕೊಳ್ಳುವನೊಮ್ಮೆ. ಕೊನೆಗೆ ಲೋಕಸಂಗ್ರಹದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಮೂಲೋಕ್ಗಳನ್ನು ಮೋಸಗೊಳಿಸುವುದು ಕರ್ಮಯೋಗ, ಶಾಸ್ತ್ರ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಅಶ್ವತ್ಥಾಮಾ ಹೃತಃ ಆದರೆ ಗಜಃ ತಿಳೀತಿಲ್ಲೋ - ಎಂಬಂತೆ ವರ್ತಿಸುವುದನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು. ತಾನು ಅಮಲ್ದಾರನೆಂದು ಉಳಿದವರು ತಿಳಿಯಲಿ, ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನು ಕಾಣಿ, ಕೆಟ್ಟಿಲ್ಲ ಕೆಲಸವಾಡಿದರಾಯಿತು - ಎಂದುಕೊಂಡನು. ಹುಡುಗನಂತೆ 'ಎಂತಹ ಯುಕ್ತಿ ನಿನ್ನದು, ನಾರಾಯಣಾ!' ಎಂದುಕೊಂಡ; ಮರುಗಳಿಗೆ 'ಎಂತಹ ಎಬಡ ನೀನೋ, ನಾರಾಯಣಾ!' ಎಂದುಕೊಂಡ. ಅಮಲ್ದಾರನಾದರೆ ಸಂಬಳದ ಗತಿ ಏನು? ಸಂಬಳ ಬೇಡುವುದೆಂತು?

'ಅನುಲ್ದಾರಿಕೆ'ಯ ವೈಭವವ ಅನುಭವಕ್ಕಾಗಿ ವುಕ್ಕಟ್ಟಿ ದುಡಿಯುವುದು ! ಮೂಡಬೇಕೇನು ಮಣ್ಣು ! ಕುಚ್ ಪರವಾ ನಹಿ-ಎಂದನು. (ಎಲ್ಲರದ ಬಂದಿದೆಯೊ ಅವನಿಗೆ ಮಡುಗಾಟಿಕೆಯ ಹರುವು?) ಬಿ. ಎ. ಆಗಿ ಬಾಯ್ಕಿಟ್ಟು ಬೇಡಿಕೊಂಡು ಬರಿಯ ಉಮೇದವಾರ (candidate) ನಾಗಿ ವಾರಕ್ಕೊಂದು (ಎಂದರೆ ರವಿವಾರ) ದಿನ ಮಾತ್ರ 'ಉಮೇದ'ದಿಂದ ತಿರುಗುವ ತರುಣರ ತಂಡಗಳಿಗಿಂತ ತನ್ನ ಸ್ಥಿತಿ ಮೇಲು ! ಜನರ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಬಳವಿಲ್ಲದೆ ದುಡಿಯಲು ತಾನಾಗಿಯೇ ತಯ್ಯಾರಾಗಿದ್ದಾನೆ ! 'ಭಾವು ! ನಾರಾಯಣಾ, ಭಾವು !' ಎಂದವನೆ ನಾಲಗೆ ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಉಸಿರನ್ನೆಳೆದುಕೊಂಡನು; ನಾಚಿಕೆಯಿಂದಲ್ಲ, ಮುಂದೆ ಬಂದ ಅನುಲ್ದಾರಿಕೆಯ ಮಾಮೂಲನ್ನು ನೋಡಿ. ಒಂದು ಕಯ್ಯಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪಿಟ್ಟು, ದೋಸೆ, ಜಟ್ಟಿ, ಪಲ್ಲೆ; ಇನ್ನೊಂದು ಕಯ್ಯಲ್ಲಿ ಕಾಫಿ, ನೀರಿನ ಪಾತ್ರೆ, ಹಣ್ಣು, ಎಣ್ಣೆದ 'ಪಟ್ಟಿ' (ವಿಠಾ, ಜೀಡಾ). ಎರಡು ಕೈಗಳಿದ್ದಾಗೂ ಚತುರ್ಭುಜ ಬ್ರಹ್ಮನಂತೆ ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ ಮಾಲಕನು. ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಬಾಯಿಗೆ ನೀರು ಜಿಟ್ಟಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಬಾಯಿಯನ್ನು ತೆರೆಯಲೇಬೇಕಾಯಿತು. ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಹೆಂಗಸರು ನೀರಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಬರುವುದು, ಹೊಟಿಲಿನಲ್ಲಿ 'ಮಾಣಿ' ಗಳು ತಿನಿಸಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ತರುವುದು, ಆಗಸರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜನರ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡೊಯ್ಯುವುದು, ಓದುಬರೆ ಬಾರದ ಹೆಂಗಸರು ಹಬ್ಬ-ಹುಣ್ಣಿನೆ ಹುಟ್ಟಿದ ದಿನ-ಶ್ರಾದ್ಧ ತಿಥಿಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲಿಡುವುದು-ಇವುಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ವಾಗೆಲ್ಲ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವೆ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಸಲವೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ಆಶ್ಚರ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಎಚ್ಚರವೂ ಬಂದಿತು. ಇನ್ನೊಂದು ಸಿದ್ಧತೆ ನಡೆದಿದೆ ಎಂದ ಮೇಲೆ 'ಅನುಲ್ದಾರಿಕೆ'ಯ ಬಿದಿಗೆಯ ಚಂದ್ರ ಮೂಡಿದನು ಎಂದುಕೊಂಡನು. ಬಿದಿಗೆಯ ಚಂದ್ರನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಕಲ್ಪನೆ ನಾರಾಯಣನಿಗಿದ್ದಿತು. ಅರ್ಧಚಂದ್ರನಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೇನು ಬಹಳ ವಿಲಂಬವಿಲ್ಲ ಎಂದುಕೊಂಡನು. ಮುಂದಿನ ಗತಿ?... ಮುಂದಿನ ಹಾದಿ?...ಮುಂದಿನ- ನಾರಾಯಣನ ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗಿನ

ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಹೊಡೆದೋಡಿಸುವಂತೆ ಮೂಡಿತು ಮಾಲಕನ ಮುಗುಳ್ಳುಗೆಯ ಬೆಳ್ಳಿಂಗಳು. ನಾರಾಯಣನು ನಕ್ಕನು; ಸಂತೋಷದಿಂದಲ್ಲ, ಸಮಾಧಾನದಿಂದಲ್ಲ, ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಂದಲ್ಲ; ಮಾಲಕನ ನಗುವ ಬಾಯಿಯು ಬಿಳಿ ಹಲ್ಲುಗಳ ನಡುವೆ ಬಂಗಾರದೊಂದು ಹಲ್ಲು ಇದ್ದು ಆ ಬಾಯಿಯು ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಹಿಡಿಕೆಯ ಬಿಳಿಮಣ್ಣಿನ ಕಪ್ಪಿ (cup) ಸಂತೆ ಕಾಣುವುದೆಂದು-ಆವನು ನಕ್ಕದ್ದು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅಮಲ್ದಾರನು ಹಲ್ಲು ಕಿರಿಯುವುದು ಸರ್ವಿಸ್ ರೆಗ್ಯುಲೇಶನ್ (ಪರಕಾರೀ ನೋಕರಿಯ ನಿಯಮಾವಳಿ) ದಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಾಯಿ ಮುಚ್ಚಿದನು. ಮಾಲಕನ ಮೂಗಿನ ಕೆಳಗಿನ cup ಉಳಿಸಿ ಕಾಣುತ್ತಲಿದ್ದಿತು; ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೆಳಗಿರಿಸಿದನು. ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಇದನ್ನು ನೋಡಿಯೂ ಆಶ್ಚರ್ಯ! ಒಂದೂ ಬೀಳದಂತೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೆಳಗಿಟ್ಟನಲ್ಲ! ನಾರಾಯಣನು ಅತ್ಯಂತ ಆದರದಿಂದ ನೋಡಿದನು ಆ ಮಹಾಘೋಷವನ್ನು....ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಹಿಡಿಕೆ ಇನ್ನೂ ಕಾಣುತ್ತಲಿದೆ....ಕೈತುರಿಸುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆ ಮಹಾನುಭಾವ.

“ ಉಪಹಾರ ಮುಗಿದ್ಮೇಲೆ ಗಾಡಿ ಹೇಳಿಕಳಿಸ್ತೇಕೇನು ? ”

ನಾರಾಯಣನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಚಕಿತನಾದ, ಹಿತ್ತಾಳೆ ಹಿಡಿಕೆಯ ಕಪ್ಪು ಒಡೆಯಿತೆಂದು; ಕೂಡಲೆ ತಿಳಿಯಿತು ಮಾಲಕನು ಮಾತಾಡಿದನೆಂದು.... ಓಹೋ! ಅಮಲ್ದಾರಕೆಯ ಸ್ಲೇಗು! ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಇಲಿಗಳು ಬೀಳಹತ್ತಿದುವು....ಒಳ್ಳೇದು, ಇವನ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡುವುದೆಂದು “ಗಾಡಿ ಯಾಕೆ” ಎಂದು ದಪ್ಪದನಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದನು.

ಹಿತ್ತಾಳೆಹಿಡಿಕೆಯ ಕಪ್ಪು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮಳುಗಿತು, ಮೇಲೆದ್ದಿತು; ಮಾಲಕನು ಉಗುಳುಸುಂಗುತ್ತ “ಗಾಡಿ ಅಂದ್ರೆ --- ಅಂ --- ಅಲ್ಲ, ಗಾಡಿ ಹೇಳಿಕಳಿಸ್ತೇಕೊ ಕುದುರೆ ಹೇಳ್ವೇಕೊ - ಅಂತ. ” ಕಪ್ಪು ಮತ್ತೆ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿತು. ಎಲೈ, ಮಾನವಾ, ಮೋಹವಾಶದಲ್ಲ ಸಿಲುಕಿದೆಯಾ! ಎನ್ನುವ ಕರುಣಾಳುವಿನ ಹಿರಿತನದ ದನಿಯಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣನು “ನಾನು ಕೆಲವು ದಿವಸ ಇಲ್ಲಿಯೆ ಇದ್ದಿಡಬೇಕಂತೀನಿ” ಎಂದನು. ‘ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ, ಸತ್ಯ ಹೊರಗೆಡುಹಲಿಲ್ಲ, ಎನು ನನ್ನ ಜಾಣತನ!’ ಎಂದು

ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಲೆದೂಗಿಕೊಂಡ. ಉತ್ತಾಹದ ಭರದಲ್ಲಿ ತೂಗುವ ತನ್ನ ತಲೆ ತನಗೆಯೆ ಕಾಣಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಕಣ್ಣು ಆರಳಿಸಿದ. ಅಲ್ಲ ತೂಗುವ ತಲೆ ತನ್ನದಲ್ಲ, ಮಾಲಕನದು. ಅವನೂ ತಲೆದೂಗುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆ. ಹಿತ್ತಾಳೆಹಿಡಿಕೆಯ ಕಪ್ಪಿನಿಂದ ಮೂರಬೀಳುವ ಹೊಗೆಯಂತೆ ಮಾಲಕನ ಉದ್ದ ಕೂದಲುಗಳು ಹೊಯ್ಯಾಡುತ್ತಲಿವೆ.

“ ಒಪ್ಪೋ - ದೇಕಾದಷ್ಟುದಿನ ಸಂತೋಷಬಹುದು ” ಎಂದಿತು ಹಿತ್ತಾಳೆಹಿಡಿಕೆಯ ಕಪ್ಪು.

“ ನಿಮ್ಮಲ್ಲೇ ಸಂತೋಷಬೇಕಂತೀನಿ. ” ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದಿತೊ ತನಗೆ ಈ ಧೈರ್ಯ, ಎನ್ನಿಸಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ.

“ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ” ಮೊಗೆಯು ರಭಸದಿಂದ ಹೊಯ್ಯಾಡಿತು.

“ ನಿಮ್ಮಲ್ಲೇ ಕೆಲಸ ಮಾಡ್ಬೇಕಂತೀನಿ ”

“ ಅಗ್ಬಹುದು. ಜನರನ್ನು ಇಲ್ಲೇ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳಿಸ್ತೇನೆ. ”

“ ಅಲ್ಲ, ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ - ನಿಮ್ಮ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವಾದರೊಂದು ಕೆಲಸ ಕೊಡಿರಿ ನನಗೆ ಅಂತ ನಾನು ಹೇಳೋದು. ”

ಸರ್ರೆಂದು ಹಿತ್ತಾಳೆಹಿಡಿಕೆ ಮೇಲೆ ಮಾಯವಾಯಿತು, ಸರ್ರೆಂದು ಕಪ್ಪು ಕೆಳಗೆ ಮಾಯವಾಯಿತು, ‘ ಅಂಕಾದಹನ ’ ದ ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫರ ಸೀನದ ಸಮುದ್ರದಂತೆ ಒರೆಯ ಚಹಸಾಗರವೆ ಕಂಡುಬಂದಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ತೆರೆಗಳೂ ಅಪ್ಪಳಿಸುತ್ತಲಿವೆ ! ಸಾರಾಂಶ, ಮಾಲಕನು ಗಹಿಗಹಿಸಿ ನಗುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆ ಬಾಯೆರೆದು. ಎದ್ದುನಿಂತನು ನಾರಾಯಣನು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಹಾರುವ ಹನುಮಂತನಂತೆ. ‘ ಢಬ್ ’ನುತ್ತೆ ಢಬ್ ಎಂದಿತು ಹೊರಗೆ. ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫರ್ ಸೀನು-? ಅಲ್ಲ, ಒನ್ನು ಬಂದಿದೆ ಹೊರಗೆ. ಮಾಲಕನಿಗೆ ಅವಸರವಸರ, ನಾರಾಯಣನಿಗೂ ಅವಸರವಸರ. ಇಡೀ ಗಡಿಬಡಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳೋಣ, ಕೊನೆಯ ಸಲ ಒಮ್ಮೆ ಹೇಳಿ ಬಿಡೋಣ, ನಮ್ಮ ಚವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ತೀರಿಸಿಬಿಡೋಣ ಎನ್ನುತ್ತೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು ನಾರಾಯಣ. “ ಈಗಿಂದೀಗ ಕರೆದಾರ್ರಿ ನಿಮ್ಮನ್ನನೇ ವಳಗ ” ಎಂಬುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವಸರವಸರವಾಗಿ ಓಡುವಾಗ ‘ ನನ್ನ ಮಧ್ಯಾಹ್ನಕ ಸಾಲೆಗೆ ಬರೋದಾಗೋದಿಲ್ಲ ’ ಎಂದು ಮಾಷ್ಟ್ರಿಗೆ

ಹೇಳುವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಂತೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು ನಾರಾಯಣ. 'ಇದ್ದೋಡ್ಡಿ, ನಾನು ಅಮಲ್ಪರ ಅಲ್ಲ, ಬಿ. ಎ. ಇದ್ದೀನಿ, ಸುಧಾರಿಸ್ವೇಕಂತ ಹಳ್ಳಿಯ ಸ್ಥಿತಿ ನೋಡ್ಡಿಕ್ಕೆ ಬಂದೀನಿ, ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ- ಅಲ್ಲ, ಪಗಾರ ಕೊಡ ಬ್ಯಾಡ್ಡಿ, ಇದ್ದೋಡ್ಡಿ-----"

* * * *

ಹಿಂದೂಸ್ತಾನದ ವ್ಯಾಪಾರವು ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ, ದಿನೇದಿನೇ ಅಳಿಯುತ್ತಲಿದೆ ಎಂದು ತಜ್ಞರು ತಿಳುಹಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತಲಿರುವರು ನಮಗೆ. ಆ ವಿಷಯವೇ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ತಜ್ಞರ ಹಟ-ವೇದಗಳನ್ನೋದುವ ಅಧಿಕಾರವು ಶೂದ್ರರಿಗಿಲ್ಲವೆಂದು ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲವೆ? - ಅದೆ ಹಣೆಬರಹ ಇದೂ. ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಮಹತ್ವದ ವಿಷಯ ಎದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದರೆ, ತಮಗೆ ತಿಳುಹಿಸಲು ಬರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಮಂದಿಗೆ ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ! ತಜ್ಞರು ಹೇಳುವುದು ನೂತ್ರ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ನಿಜ. ಹಿಂದೂಸ್ತಾನದ ವ್ಯಾಪಾರವು ಬೆಳೆಯಬಾರದೇಕೆ ? ಯಾಕೇನು ? ಹಿಂದೂಸ್ತಾನದವರಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವದಿಲ್ಲೆಂದು. ಇದಿಷ್ಟು ನೂತ್ರ ತಜ್ಞರಿಗೆ ತಿಳಿದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲ, ದಿನಾಲು ಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿ ಎದ್ದಾಕ್ಷಣದಿಂದ ಕಣ್ಣಾರೆ ನೋಡುತ್ತೇವೆ-- ಉಡಿಪಿಯವರ ವ್ಯಾಪಾರ, ಉಪಹಾರಗೃಹಗಳ ವ್ಯವಹಾರ ಹೇಗೆ ಸವಿಯಾಗಿ ಸೊಗಸಾಗಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಕುಣಿದು ಕುಣಿಸುತ್ತ ತಣಿಸಿ ಝಣಿಸುತ್ತ ಎಣಿಕೆ ವಿಚಾರುತ್ತ ಬೆಳೆಯುತ್ತಲಿದೆ, ಅದೂ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿಯೆ ! ನಮ್ಮವರಿಗೆ ತಿಂಡತಿಸಿಸುಗಳ ಸವಿ ಹೆಚ್ಚು, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ವ್ಯವಹಾರ ಬೆಳೆಯುತ್ತಲಿದೆ ಎನ್ನುವಂತಿಲ್ಲ. ಮನೆಯಲ್ಲೂ ಸಿಕ್ಕಬಹುದು, ಮಠಗಳಲ್ಲೂ ಸಿಕ್ಕುವುದು ಸೊಗಸಾದ ತಿಂಡ-ತಿಸಿಸು ! ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಹೇಳುವುದೇನು ? ವ್ಯವಹಾರದ ಗುಟ್ಟು ಗೊತ್ತಿದೆ ಉಪಹಾರಗೃಹದವರಿಗೆ. ಆ ಗುಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಬುದ್ಧಿ ಎಲ್ಲಿದೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಭಾರತೀಯನಿಗೆ ? ಬುದ್ಧಿ ಇದ್ದು ಎಷ್ಟೋ ಆನ ಆ ಗುಟ್ಟನ್ನು ಲಿಪಿಪೂಜೆ ತಮ್ಮ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾಹರಣವೆಂದು ಕವಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಬಹುದು. ಕವಿ ಎಂದರೆ ಯಾರು-

ಎಂಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸ್ವಲ್ಪದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಲೆಯ ಕೂದಲು ಬೆಳೆಸಬೇಕೆನ್ನುವ ಇಲ್ಲವೆ ಬೆಳೆಸುವ ಗಂಡನು ಕವಿ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಹಾಗೆ ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳಿಗಾಗಿ ನಮಗೆ ತಿರಸ್ಕಾರ ಎಂದು ಯಾರೂ ತಿಳಿಯಲಾರದು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಕವಿಗಳಿಗಾಗಿ ನಮಗೆ ಬಹಳೇ ಆದರವಿದೆ. ಅವರು ತಲೆಯ ಕೂದಲು ಬೆಳೆಸುವುದರ ತತ್ತ್ವ ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿವೆ. ಕವಿಗಳ ವ್ಯವಹಾರ ಬೆಳೆಯುವುದು ಸ್ತ್ರೀನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ, ಅದಕ್ಕಿಂತಲೇ ಸ್ತ್ರೀತ್ವದ ಸಂಕೇತವೆಂದು ಅವರು ತಲೆಯ ಕೂದಲು ಬೆಳೆಸುವುದು. ಸ್ತ್ರೀಯರ ಪರ್ವಣಿ, ಸ್ತ್ರೀಯರ ಶೃಂಗಾರ, ಸ್ತ್ರೀಯರ ವ್ಯವಹಾರ, ಸ್ತ್ರೀಯರ----- ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕು. ನಾವು ಕವಿಗಳಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ನಮಗಿನ್ನೂ ನಾಚಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ ಅದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹೇಳಲು. ಇದೇನೋ ಕವಿಗಳ ಮೇಲೆ ನೀತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೊರಿಸುವ ಆರೋಪ ಎಂದೂ ದಯಪಟ್ಟು ತಿಳಿಯಬೇಡಿರಿ. ಕವಿಗಳ ವ್ಯವಸಾಯ ಬಂಧುವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಕೂಡ ಸ್ತ್ರೀಯ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲೇ ತನ್ನ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದೊಂದು ವ್ಯಾಪಾರದ ಗುಟ್ಟು (trade secret), ಅದರಲ್ಲಿ ಒಳಿತು-ಕೆಡಕುಗಳ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರದ ಪ್ರಗತಿಯು ಪ್ರಚಾರ (propaganda) ದ ಮೇಲೆ, ಪ್ರಕಟನಾಕಾರ್ಯ (advertisement) ದ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಮಾನವಜಾತಿಯ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣೀಭೂತಳಾದ ಸ್ತ್ರೀಯು ಮಾನವನ ಮಿಕ್ಕ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಹಾರದ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣಳಲ್ಲವೆ? ಅಲ್ಲವೆ? ಎಂತಹ ಮಾತು! ಎಂದು ಈಗ ಹೇಳುವಿರಿ ನೀವು. ಕರ್ನಾಟಕದ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿಗಳ ವ್ಯವಹಾರ ಯಾಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಲಿದೆ ಎಂಬುದು ಈಗ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯಿತೆಂದು ಹೇಳುವಿರಾ? 'ಯತ್ರ ನಾರ್ಯಸ್ತು ವರ್ಣ್ಯಂತೇ' ಎಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸರು ಬಣ್ಣ ಬಡೆದುಕೊಳ್ಳುವರೋ 'ಝಣಂತೇ ತತ್ರ ರೂಪ್ಯಕಾಃ' ಅಲ್ಲಿ ರುವಾಯಿ ಝಣಝಣಿಸುವುದು. ಇದಕ್ಕೆನ್ನಬೇಕು ವ್ಯವಹಾರ ಚಾತುರ್ಯ! ಈ ಚಾತುರ್ಯವಿದೆ ನೋಡಿರಿ ಉಪಹಾರಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ. ಲಂಡನದಂತಹ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಕಮತೂರಿನಂತಹ ಬಟ್ಟೆ-ಬಯಲಿನಲ್ಲಾಗಲಿ ಸತ್ಯದಂತೆ ಸೂರ್ಯನಂತೆ

ಉಪಹಾರಗೃಹಗಳ ವ್ಯವಹಾರವು ಏಕರೂಪವಾಗಿದೆ, ಪ್ರಗತಿಯು ಅನೇಕರೂಪವಾಗಿದೆ. ಅಂಡನದವರಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗದ ತೊತ್ತುಗಳಿ ಸೇಕಾದರೆ, ಕಮತೂರಿನವರಿಗೆ ತುಳಜಿಯ 'ಗತ್ತಿ' ನಲ್ಲಿಯ ಸಮಾಧಾನ. ಅಂಡನ ದಲ್ಲಿ ತೊತ್ತುಗಳು ತಾಳ-ಪೋಳ ಒದ್ದವಾಗಿ ಸುಳಿಯುವಾಗ ಸಮಾಧಾನವಿದ್ದರೆ, ಕಮತೂರಿನಲ್ಲಿ ತುಳಜಿಯು ಅಣಕಿ ಕೆಣಕಿ ತೊಳೆಯುವಾಗ-ಕಪ್ಪು ಒಸಗಳನ್ನು ತೊಳೆಯುವಾಗ-ಸಮಾಧಾನ. ಚಪ್ಪರನನ್ನು ಬಳಿಯುವಾಗಿನ ಅವಳ ಹೆಜ್ಜೆಗಳ ತುಳಿತ, ಅವಳು ಮೈಮುಣಿಸುವ ಬಳುಕು, ಅವಳು ನೆರಗು ಓಸರಿಸುವ 'ಸೆಳಕು', ಅವಳ ಮುಗುಳ್ಳಗೆಯ ಮುಂಬೆಳಕು, ಅವಳ ಕೈಬಳೆಗಳ 'ಜುಳುಜುಳುಕು' -- ಇದನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡು ಅದರ ಸವಿಯುಂಡು ಧನ್ಯರಾಗಬೇಕೆಂಬ ಆದೋಂದೆ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಲೇ ಎಷ್ಟೋ ಜನರು ಒರುತ್ತಿದ್ದರು. "ಏನೋ! ದಿನಾಲು ತಿಂದು ಹೋಗುವಿ, ಕಾಸು ಕೊಡ್ಪಾರದೆ?" ಎಂದು ಮಾಲಕನು ಹುಗಿಸುವಾಗ "ಎಲ ನಿನ್ನ ಧಿನಾಲ! ತಿನೋ ರುಜಿಗಾಗಿ ಬಾಯ್ಬಿಟ್ಟ ಬರೀವಿ ಅಂತೋ ಏನೋ ನಿಮ್ಮ ಬೋಣಾ? ಹಾಂಗ ನೋಡಿದ್ದ, ದನಕ್ಕೆ ಮುಸುರಿಸೀರೂ ಅಂತ ನಡಿಲಾಕಿಲ್ಲ ನಿಮ್ ಛಾ. ಮುಳ್ಳುಗಡದಾಗ ಮಲ್ಲಿಗೆ ಹೂವು ಎತಿ ಅಂತ ನಾವು ಬರೋದು. ಯಾಕರೆಸ!" ಎಂದು ಗಡಗುಪಿಸುತ್ತ ತಲೆ ತೂಗುತ್ತ ಕೈಬೀಸುತ್ತ ಎಷ್ಟುಜನ ಹೋಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ! ಎಷ್ಟು ಸಲ ಅವರು ಹಾಗೇ ಹಣಕೊಡದೆ ಹೋದರೂ ಮತ್ತೆ ಬಂದೇ ಒರುವರೆಂದು ಮಾಲಕನು ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನಿಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ? ಯಾಕೆ? ತುಳಜಿ ಇದ್ದು ಳೆಂದು. ಸಂಭಾಡಿಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮಣ್ಣುಗೂಡಿಸಿದ ತುಳಜಿಯು ಮಹಾ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ, ಕಮತೂರಿನ ಕಾಫಿ-ಕ್ಲಬ್ಬಿಗೆ ರಾಜೈಶ್ವರ್ಯದ ಹೊನ್ನು ಕೊಡಿಸುವ ತುಳಜಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ. ದಿನಾಲು ನೆರೆಯುವುದು ಓಲಗವು-- ಮುಂಜಾವಿನಲ್ಲಿ. ಅದಕ್ಕೊಂದೇ ಈ ಎರಡು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಅದರ ಸುಳುವಿದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ. ಎಶ್ವದ ರಾಜಾಧಿರಾಜರುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತನಗಾಗಿ ಬಾಯ್ಬಿಡುವಂತಹ ಮಾಂಡಲಿಕರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಕಾಫೀ--ಸಾರ್ವ ಭೌಮನ ಆರಮನೆಯ ಪರಿವಾರದಲ್ಲಿ ಪರಿಚಾರಕನಾದುದರ ಮರುದಿನ ಮುಂಜಾವಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಅನುಭವ ಒಂದಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ--

ಈ ತುಳಜಿಯ ಓಲಗದ ವಿಸಯವಾಗಿ. ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಕೆಲಹೊತ್ತು ತಿಳಿದುಲೇ ಇಲ್ಲ— ತರುಣರ ತಂಡಗಳು ಇಷ್ಟೇಕೆ ನೆರೆದಿವೆ ಎಂದೂ. ಆ ತರುಣರೂ ಬಂದ ಸಡಗರವೆಂತಹದು ? ದೋತರವನ್ನು ತೀಡಿ ತೀಡಿ ಉಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ ಕೆಲರು; ತಿಳುವಾದ ಪೈರಣಗಳನ್ನು ತೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ ಕೆಲರು; ಬೇರೆ ಕೆಲರು ಆ ಪೈರಣದ ತಿಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಡೆದುಕಾಣುವಂತೆ ದೃಷ್ಟವಾದ ಬಿಗಿಯಾದ ಒಳಬಟ್ಟೆಯೊಂದನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ; ಇನ್ನೂ ಕೆಲರು ಆ ಬಿಳಿ ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ತೊಳೆದು ಕಾಣುವಂತೆ 'ತಾಯಿತ' ಗಳನ್ನು ತೂಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ; ಕಸರತ್ತುಗಳಿಂದ ಕಸುವುಳ್ಳದಾದ ಕುತ್ತಿಗೆ (ಕತ್ತು) ಕಾಣುವಂತೆ ಕೆಲರು ಪೈರಣದ ಮೇಲಿನ ಗುಂಡಿ (ಜಿರಡಿ, ಬಟಿನ) ಯನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿದ್ದಾರೆ; ತಾಲೀಮು (ವ್ಯಾಯಾಮ) ದಿಂದ ತುಂಬಿಕಾಣುವ ತೋಳುಗಳು ಮೋಹಕವಾಗಿ ಕಾಣಲೆಂದು ಪೈರಣದ ಕೈಗಳನ್ನು ಕೆಲರು ಭುಜಕ್ಕೆ ಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ; ತೊಡೆಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಹೊಸೆಯುತ್ತಿರುವುದು ತೋರಿಬರುವಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಕೆಲರು; ತಾಂಬೂಲದ ಕೆಂಡುಬಿ ಕೆಲರದು; ಬೀಡಿಯಿಂದ ಬೆಳಗುವ ಬಾಯಿ ಕುರದು; ಸಡ್ಡು ಹೊಡೆದರೆ ಹೊಡೆದರೇ ಕೆಲರು; ಸಿಳ್ಳುಹಾಕುವರೆಷ್ಟೋ ಜನರು ! ಬೆಳಗಿನ ಒಂದು ತಾಸು ಹೊತ್ತೇರುವುದರೊಳಗಾಗಿ ನೆರೆದ ಈ ತರುಣರನ್ನು ನೋಡಿ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಗಿತ್ತು. ಇವರೇನೂ ತಾವಾಗಿಯೇ ವ್ಯಾಯಾಮಕ್ಕಾಗಿ ನೆರೆದವರೆಂದು ಊಹಿಸಿದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ತಿಳಿದು ಬಂದಿತು, ತಾನು ಇವರಿಗೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಾಗ ಸಂಶಯ ಬಂದಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ವ್ಯಾಯಾಮ ಮಾಡುವವರು ಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪಿಟ್ಟು-ದೋಸೆ-ಜಹಗಳ ಸೇವೆ ಯಾಕೆ ಮಾಡಬೇಕು? ಆದರೂ ಕೇಳುವುದೆಂತು ? ಕಾರ್ಯಗೌರವ— dignity of labour ದೊಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಇದೆಯಲ್ಲ. ತಾನೇಗ ಗ್ರಾಜುವಟೆ ನಾರಾಯಣನಲ್ಲ, ಉಪ್ಪಿಟ್ಟಿನಂಗೆ ಡಿಯ 'ಮಾಣಿ' ಯು. ಮೊದಲು ಕೆಲಸ ಮುಗಿಯಲಿ, ಆ ಮೇಲೆ— ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಎನೂ ಹೊಳೆದಂತಾಯಿತು. ಬಹಳ ಮಾಡಿ ಹಿಂದು ಮಹಾಸಭೆಯ ವತಿಯಿಂದ ತಯ್ಯಾರಾಗುತ್ತಲಿರುವ ತರುಣರ ತಂಡು ಇದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು ! ಅದೇನೂ ಆ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮುಖಂಡರು ಹಿಂದು

ಗಳಿಲ್ಲ ದ್ಯಾಮವನ್ನಿಗಾಗಿ ಕಡಿಯುವ ಕುರಿಕೋಣಗಳನ್ನು ತಾವೇ ತಿನ್ನು ಬೇಕು, ತಾಲೀಮು ಮಾಡಬೇಕು ಮುಂತಾಗಿ ಸುಧಾರಿಸಿದ ವಿಚಾರಗಳ ಪ್ರಚಾರವನ್ನು ನಡೆಸಿರುವರಂತೆ ! ಈ ಹುಂಬರು ಆ ಹುಚ್ಚರ ಮೋಸಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿದವರಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕಯ್ಯೋಳಗಿನ ಕಪ್ಪಿ ನಲ್ಲೆಯು ಬಿಸಿ ಚಹವು ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಚಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಎಚ್ಚರವಾಯಿತು. -ತಾನು ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾಣಿ, ಸಮಾಜಸುಧಾರಕನಲ್ಲ, ಎಂದು. " ಎನಪಾ, ದ್ಯಾವು ಕೊಟ್ಟೂ ವೂಜಾಂ ಕೊಡಾಕಿಲ್ಲಾ ಅಂತ, ಇದ್ದ ಶಿಂಗಳ ' ಛಾ ' ದಾಗ ಕೈ ಬ್ಯಾಂ ತೊಳ್ಳೋತಾನಲ್ಲವ ! " ಎಂದು ಒಬ್ಬ. " ಎಲ ! ಅವನ ಶಿಸ್ತು ನೋಡ್ಬಾರ್ ? ಮುಟ್ಟಿದ್ದು ಮಾಸೀತನ್ನೊ ಹಾಂಗೆ ' ಛಾ ' ದ ಕಪ್ಪು ಹಿಡದಾಸ " ಎಂದು ಅಣಕಿಸಿದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ. " ಎಲ್ಲಿ ಲ್ಲೀದ ಕುಳಾ ತರ್ರಾನೊ ಬರಾಮಣಾ " ಎಂದು ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯ. " ಬರಾಮಣ ಅದ್ರೂ ಹೌದೊ ಅಲ್ಲೊ ? " ಎಂದು ಸಂಶಯ ತೆಗೆದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ. ಯಾವನೊ ಒಬ್ಬ ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ " ಶಶ್ " ಎಂದ. ನಾರಾಯಣನ ಮನಸಿನಲ್ಲಿಯೆ ಹಿಂದು-ಮುಸಲ್ಮಾನರ ವಕ್ಕದ ಹಂಚಿಕೆ ಎಲ್ಲೊ ಅಡಗಿತ್ತು. ಈ ಹುಂಬರು ಒಮ್ಮೆ ಚಹ ಕುಡಿದು ಹಾಳಾಗಿ ಹೋಗಲಿ ಎನ್ನಿಸಿತು. ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತರೆ ಇವರ ಟೀಕೆಗಳನ್ನು ಸಹಿಸುವುದು, ಒಳಗೆ ಕುಳಿತರೆ ಬೆಂಕಿಯ ಮುಂದೆ ಬೆಮರು ಸುರಿಸುವುದು. ಆಗಾಗ ಮೈಯಿಂದ ಬೆಮರು ಸುರಿದುಹೋಗುವುದು ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿತಕರ ಎಂದು ಎಲ್ಲೊ ಓದಿದ್ದು ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಬಂದಿತು; ಒಳಗೆಯೆ ಹೋಗಿ ಬಿಟ್ಟನು..... ಆ ಹಳ್ಳಿಯ ತರುಣರಿಗೆ ಆತ್ಮಾಶ್ಚರ್ಯ. ಇದುವರೆಗೆ ಉದ್ಭಟ ' ಮಾಣಿ ' ಗಳನ್ನೆ ನೋಡಿದ ಅವರಿಗೆ ನಾರಾಯಣನಿಂದ ಅವ ಮಾಧಾನವಾಯಿತು. ' ಮಾತೇ ಆಡ್ಲಾರದ ಮುಗ್ಗಲಗೇಡಿ ' ಎಂದು ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ ಉಸಿರೆಳೆದನೊಬ್ಬನು. ' ಮಾಣಿ ' ಯು ಉದ್ಭಟನರ ಬೇಕು, ಕಾಲು ಕೆದರಿ ಅವನ ಕೂಡ ಜಗಳ ಹೂಡಬೇಕು, ಅವನನ್ನು ಆವ್ತಾನಿಸಬೇಕು ಇಲ್ಲವೆ ನೆಲಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪಳಿಸಬೇಕು, ———— ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ತುಳಜಿಯು ನೋಡುತ್ತಿರಬೇಕು. ಇಂತಹ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯ ' ಮರ್ದ ' ರಿಗೆ ನಾರಾಯಣನು ' ಮುಗ್ಗಲಗೇಡಿ ' ಯಾದಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯ

ನೇನು? "ಶಶ್" —. ನೋಡಲು ಹಾಗೆ ಅಂದವನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಕೊಡುವವನಂತೆ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಉಸಿಗರೆದನು.

"ಛಾ ಖಾರಹತ್ತೈತಿ ಎನೋ? ಹೀಂಗಳ್ಯಾಕ ಮಾಡಿ?" ಎಂದು ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ ಅವನನ್ನು ಹಂಗಿಸಿದನೊಬ್ಬನು.

"ಸಿಳ್ಳೆ ಹಾಕೋದು ಕಲೀತೇನೊ, ಶಿಶ್ಯಂಕರಾ?" ಎಂದು ಮತ್ತೊಬ್ಬನ ಕ್ಕನು.

ಶಿವಶಂಕರನು ಗಂಭೀರ ಮುದ್ರೆಯಿಂದ ಅತ್ತಿತ್ತ ನೋಡಿ ಕಳ್ಳದನಿಯಲ್ಲಿ "ಅವ ಯಾಲಿದ್ವಾಸ, ಗೊತ್ತೈತೇನು?" ಎಂದ.

"ಇನ್ನೊಂದು ಕಪ್ಪು ಭಾತರಿಸು ಕುಂತವ್ರಗೆಲ್ಲಾ. ಅಂದರ ತಿಳಿ ತೈತಿ ಅವ ಯಾರು—."

ಶಿವಶಂಕರನಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಸಮಾಧಾನವಿಲ್ಲ, ಹೆದರಿದವನಂತೆ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಅತ್ತಿತ್ತ ನೋಡಿದನು. ಮತ್ತೂ ಕಳ್ಳದನಿಯಿಂದಲೆ "ಅವ ತಪಾಸಣೇ ಪೋಲೀಸಿದ್ವಾಸ, ತಪಾಸ್ಲೀ ಪ್ಲೀಸ."

"ಅಲ್ಲೇಳೋ, ಹುಚ್ಚು ಗೊಟ್ಟೇ! ಮೊಗಲಾಯೀ ರಾಜಾ ಇದ್ದಾಸ"

ಶಿವಶಂಕರನನ್ನುಳಿದು ಎಲ್ಲರೂ ನಕ್ಕರು. ಶಿವಶಂಕರನಿಗೆ ಅವಮಾನ, ಅವಹನ, ಕೋಪ. "ಎ ಬೆಗಿದಾತ್ಯಾಬ್ಬಿಡಿ" ಎಂದ ಅವಮಾನಿತನಾಗಿ; "ಹಲ್ಲೇನ ಕಿರೀತೀರಿ?" ಎಂದ ಅವಹನೆಯಿಂದ; "ಗೊತ್ತಾದೀತು ಇಂದ್ವಾಳೆ" ಎಂದ ಕೋಪದಿಂದ. ಆದರೂ ನಗೆ ತಡೆಯಲಿಲ್ಲ ಮಿಕ್ಕವರದು.

"ನನಗೊತ್ತೈತಿ ಅವ ತಪಾಸ್ಲೀ ಪ್ಲೀಸ ಅಂತ"

ನಗೆ ಮತಿಮಾತಿತು ನಗೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಎಷ್ಟೋಸಲ ತುಳಜಿಯು ಹೊರಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಪ್ರಸಂಗ ದೊರಕಿದಾಗೊಮ್ಮೆ ಗದ್ದದಿಸಿ ನಗುತ್ತಿತ್ತು ಈ ತರುಣರ ತಂಡ.)

"ನಿನ್ನೆಂಜಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು ನಮ್ಮಪ್ಪ"

ತುಳಜಿಯು ಇನ್ನೂ ಬಂದಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ನಗೆಯು ಇನ್ನಿಷ್ಟು ಜೋರಾಯಿತು.

"ಇಂಪಗ ಅಂಗ್ಲೀ ಒರಾವುಣ ತನ್ನೈಯಿಂದ ಭಾಸಾಪಿ ಕೊಟ್ಟಂತೆ—"

ಮೊಟ್ಟಿಹೊಟ್ಟಿ ಬಡದುಕೊಂಡು ನಗುತ್ತಿದೆ ತಂಡ.

"----- ದುಡ್ಡು ಕೊಡಲಿಕ್ಕೋದು ಥೋ-ಗೋ-ಳಿ-ಲ್ಲಾ—
ಅಂತ"

ದೀಪ ಆರಿಸಿ ಮಲಗಬೇಕೆನ್ನುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮಗ್ಗುಲ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಳ್ಳರ ಕೆಮ್ಮು ಕೇಳಿಸಿದರೆ ಮಮದವನ ಸ್ಥಿತಿ ಏನಾಗುವುದು ಗೊತ್ತಿ ಸೆಯೆ? ಸಂತಲಿಯೆ ತಟವನಾಗುವನು, ಉಸಿರಾಡಿಸಿದರೆ ಶಬ್ದವಾದೀತಲ್ಲ ಎಂದು ನಡುಗುವನು. ಯಾಕೆ? ಸಂಗತಿಯು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಸಂಭವಿಸಿ ತೆಂದು, ಅಕಲ್ಪಿತವಾಗಿ ಸಂಭವಿಸಿತೆಂದು. ಯಾವುದರ ಸುಳಿವೂ ಈ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೊರಬರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅದೇ ಕೋಣೆಯೊಳ ಗಿಂದ ಕೆಮ್ಮು ಕೇಳಿಸಬೇಕೆ? ಅಕಲ್ಪನೀಯ! ಅಸಂಭವನೀಯ! ಅಷ್ಟು ಅಸಂಭವನೀಯವಾದ ಮಾತು, ಕಮತೂರ ಕಾಫೀ ಕ್ಲಬ್ಬಿನ ಮಾಲಕನು ತಾನಾಗಿಯೆ ಚಹ ತಂದುಕೊಡುವುದೆಂದರೆ; ಅದಕ್ಕೂ ಮಜ್ಜು ಅಕಲ್ಪ ನೀಯ, ಹೆಚ್ಚು ಅಸಂಭವನೀಯ ಅಘಟನೀಯ ಘಟನೆ ದುಡ್ಡು ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ— ಕೊ ಡ ಲು ಹೋ ದಾ ಗೊ ತೆ ಗೆ ದು ಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ— ಎಂಬುದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕೂಗುವ ಬಾಯ್ಗಳು ತೆರೆದಲ್ಲಿಯೆ, ತೆರೆದಂತೆಯೆ ನಿಕಶಬ್ದವಾದುದು! ಆದರೆ ಕೂಗಿಸ ನಗೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಓಡಿ ಹೊರಗೆ ಬಂದ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಇದೊಂದೂ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನನ್ನು ನೋಡಿದಾ ಕ್ಷಣ ವಾಲಾಗಿ ಜೇಲಿನ ಕೋಣೆಗಳ ಬಾಗಿಲುಗಳಂತೆ ಪಟಪಟನೆ ಬಾಯ್ಗಳು ಮುಚ್ಚುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಅವನು ಬೆವರಾದನು. ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ಮತ್ತೆ ತನಗೆಲ್ಲಿ ಅಪಹಾಸ್ಯವಾಗುವುದೋ ಎಂಬ ಹೆದರುಕೆ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ; ನಾರಾಯಣನು ತಮ್ಮನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡು ವನೋ ಎಂಬ ಹೆದರಿಕೆ ಆ ತರುಣರಿಗೆ. ಅವನು ದಿಟ್ಟಿಸುವುದರೊಳ ಗಾಗಿಯೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಾಗಿ ಜಾರಿ ಹೋಗುವ ಹವಣಿಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಆದರೆ—

ಕನ್ನೆಯನ್ನು ನೋಡಲು ಹೋದಾಗ, ಎದುರು (ತಾನಾಗಲಿ ಕನ್ನೆ

ಯಾಗಲಿ) ಸಿಂಗರಿಸಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತಾಗ ಭಟ್ಟಿನ್ನಿ ಸುವಂತೆ ಸೀಸು-ಬರುವ ದಿಲ್ಲ-ಬಂದಂತಾಗುವ ಅನುಭವವಿದೆಯೆ ಯಾರಿಗಾದರೂ ? ಇಲ್ಲವೆ ಸಾಹೇಬರನ್ನು ಕಾಣಲು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಡುವಾಗ 'ಮಡಮ' ರನ್ನು ನೋಡಿ ಹೆದರಿ ಹೊಸ್ತಿಲ ಎಡವಿದ ಅನುಭವವಿದೆಯೆ ಯಾರಿಗಾದರೂ ? ಇಲ್ಲವೆ ಪೆಂಡತಿಯೊಡನೆ ರೇಲ್ವೆ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುವಾಗ 'ಬೋಣಪ' ನೊ ಬ್ಬಿಸು (ಪೆಂಡತಿಯ ಸಮಕ್ಷಮವೆ ಎಂದು ಬೇರೆ ಪ್ರೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ) ಕುತ್ತಿಗೆಗೆ ಕೈಕೊಟ್ಟು ದುಜ್ಜಿದ ಅನುಭವವೆ-ಯಾರಿಗಾದರೂ ? ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗಾದರೂ ? ಇಲ್ಲವೆ-ಅಥವಾ, ಅಂತಹ ಯಾವ ಅನುಭವವೂ ಎಲ್ಲರಿಗಿದ್ದಿರಲಿ ಕ್ಕಿಲ್ಲ; ಹೋಗಲಿ. ಕೊನೆಗೆ ಅಂತಹ ಪ್ರಸಂಗದ ಕಲ್ಪನೆಯಾದರೂ ಒಂದು ಜನರಿಗೆ ಶಕ್ಯವಿರಲು ಸಾಕು. ಕಯ್ಯೊಳಗಿನ ಬಡಿಗೆ ಎಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ಮನೆಯ ಮೂಲೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಿತ್ತು ಹಾಕಿ ಕನಲಿ ಕೆದರಿ ಒದರಿ ಹೆಂಡತಿಯ ಮೇಲೆ ಕಯ್ಯುನತ್ತಿದಾಗ ಕಯ್ಯೊಳಗೆಯೆ ಇದ್ದಿತು ಬಡಿಗೆ ಎಂದು—ಸಾಕು. ಈಗಲೂ ಮೈ ಜುಮ್ಮೈನ್ನಿ ಸುವುದು, ಅಂತಹ ಅವಮಾನದ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ನೆನೆಸಿಕೊಂಡವರಿಗೆ. ಬರಿಯ ಅವಮಾನದ ಪ್ರಶ್ನೆಯಿಲ್ಲ. ಬೇಕಾದಂತಹ ಅವಮಾನವನ್ನು ಸುಂಗಿ ಮರೆಯುವ ಗಂಡಸುತನ ಇದೆ ಎಷ್ಟೋ ಜನರಿಗೆ. ಆದರೆ-

✓ ಅಂತಹದೊಂದು 'ಆದರೆ' ಈಗ ಈ ತರುಣರ ಮುಂದೆ ನಿಂತಿದೆ-
 ಹೆಣ್ಣಿನ ರೂಪ ತಾಳಿ ನಿಂತಿದೆ ! ಸಹನವಾದೀತೆ? ಹೆಂಗಸಿನ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ
 ಅವಮಾನ ಹೊಂದಿ ಯಾವ ಗಂಡಸು ಸಹಿಸುವನು ? ಹೆಂಗಸಿನ ಎದುರಿನ
 ಲ್ಲಾದ ಅವಮಾನಕ್ಕಾಗಿ ರಾವಣನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಕದ್ದೊಯ್ದನು,
ಭೀಮನು ಕ್ರೂರಪಶುವಿನಂತೆ ದುಃಶಾಸನನ ರಕ್ತವನ್ನು ಕುಡಿದನು,
ದುರ್ಯೋಧನನು ತುಂಬಿದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ದ್ರೌಪದಿಗೆ ತೊಡೆ ತೋರಿಸಿದನು.
 ಹೆಂಗಸಿನ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಅವಮಾನ | ನಮಗಾಗಿ ತಾಳುವ, ಬಾಳುವ
ಹೆಂಗಸಿನ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಅವಮಾನವೆ ? ನಮಗೆ ಅಳಿನಂತಿದ್ದ ಹೆಂಗಸಿನ
ಕಣ್ಣೆ ದುರು ಅವಮಾನವೆ ? ಎಂದಿಗೂ ಆಗದು. ಗಂಡಸಿನ ಎದುರು ಹೆಂಗ
 ಸಿನ ಅವಮಾನವಾಗಲಿ, ಅದೇಕೆ-ಗಂಡನ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಹೆಂಡತಿಯ ಆವ

ಮಾನವಾಗಲಿ, ನಡೆಯಬಹುದು; ಪುರಾಣಕಾಲದ ದ್ರೌಪದಿಯ ಆಧಾರವಿದೆ ಅದಕ್ಕೆ. ಆದರೆ—

ಹೆಂಡತಿಯ ಎದುರು ಗಂಡನಿಗೆ ಅವಮಾನ—? ಹೆಂಗಸಿನ ಎದುರು ಗಂಡನಿಗೆ ಅವಮಾನ—? ತುಳಜಿಯ ಎದುರು ತಮ್ಮ ಅವಮಾನ! ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸನಿರಲಿ, ಪರಮಾತ್ಮನಿರಲಿ ತುಳಜಿಯ ಎದುರು ತಮಗೆ ಅವಮಾನವಾದರೆ—ಇನ್ನೇನು, ಪೋಲೀಸನೆ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ನಹಿಸಬಹುದು. ಆದರೂ ತುಳಜಿಯು ಎದುರು ಎವೆಯಿಕ್ಕದೆ ನಿಂತಾಗ ಸಹಿಸುವೆಂತು ? ಆದಕ್ಕಿಂತಲೂ ತಮಗೆ ಅವಮಾನವೆ ಆಗಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡರೆ? ಹಾಗೆ ತೋರಿಸಿದರೆ ? ನನಗೆ ಅವಮಾನವೆ ಆಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಹಟ ಓಡಿಸುವನೆಗೆ ಅವಮಾನವಾಗುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಅದಕ್ಕೆಂದೇ ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆದ ತರುಣರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರೂ ಓಡಿಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಎದುರು ನಿಂತವನು 'ತಪಾಸ್ವೀ ಪ್ಲೀಸ' ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಓಡಿಹೋಗಲು ಯತ್ನಿಸಲಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬರೂ ಇಲ್ಲ, ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಾಗಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಒಬ್ಬನ ಹೋಗುವುದು ಮಿಕ್ಕವರಿಗೂ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಅವಮಾನ. ತುಳಜಿಯು ತಮ್ಮನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಆದರಲ್ಲೇನು ಆಶ್ಚರ್ಯ ? ತಮ್ಮ ಸಲುವಾಗಿ ಅವಳಿಗೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಕಾಳಜಿ (ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಾಗಿ ತಿಳಿದರು). ಆದರೆ ನಾರಾಯಣನೂ ಅವಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ— ಕಣ್ಣು ಕೆಕ್ಕರಿಸಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ! ತಡೆಯದಾಯಿತು ಎಷ್ಟೊ ತರುಣರಿಗೆ. ಪೋಲೀಸನಾದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಮಂದಿಯ ಹೆಂಗಸರ ತಪಾಸಣೆ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರವೆಲ್ಲಿಂದ ? ನಡುಗುವ ದೇಹದಿಂದ, ಗುಡುಗುವ ದನಿಯಿಂದ

“ ಎ, ಕೆಲಸಾ ಮಾಡ್ತೀಯೋ ? ಮಂದೀ ಹೆಂಗ್ಸರನು ನೋಡ್ತೀಯೋ ? ”

ಇಂತಹರದೆ ದನಿ ಎಂದು ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ, ಯಾಕೆಂದರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಒದರಿದರು. ನಾರಾಯಣನು ಪೆಚ್ಚನಾದ. ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದಲ್ಲ, ತಾನು ಇದುವರೆಗೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ವಸ್ತುವೆಶೇಷವು ಒಂದು ಹೆಂಗಸು, ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಕೇಳಿ. ಚಕಿತನಾದ. 'ಆಂ'—ಎಂದ.

“ ಅಂ ಇಲ್ಲ ವಲ್ಲಾಂ ಇಲ್ಲ-ಸಿಕ್ಕಿಕ್ಕವ್ವನ ನೋಡಿ ಬಾಯ್ಬಿಡ್ತೀ? ”

“ ಯಾರಿಗೂ ಅದು ನೀ ಸಿಕ್ಕು ಸಿಕ್ಕು ವ್ವು ಅಂದದ್ದು? ”

ಕಿವಿಗೊಟ್ಟು ಕಣ್ಣಿಟ್ಟು ಬಾಯ್ಬಿಟ್ಟು ಕೇಳಿದನು ನಾರಾಯಣ. ದನಿಯು ಗಂಧಸಿಗದಲ್ಲ-- ಅದುದರಿಂದ ಈ ವಸ್ತುವಿಶೇಷವು ಹೆಂಗಸು ಇದ್ದಿರಬಹುದೆ -- ಎಂಬ; ಸಂಶಯದಿಂದ ನೋಡಿದನು. ಉಟ್ಟಿದ್ದು ನೀರೆ -- ಅದುದರಿಂದ ಹೆಂಗಸು ಇದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು-- ಎಂಬ ಸಮಾಧಾನದಿಂದ ನೋಡಿದನು. ತಲೆಗೆ ಕೂದಲು, ಕಾಲ್ಪಿರಳಿನಲ್ಲಿ-- ಹೆಂಗಸು ! ಅಯ್ಯೋ ಹೆಂಗಸು ! ದೇವಾ, ಹೆಂಗಸು ! ರಾಮರಾಮಾ, ಇದು ಹೆಂಗಸು ! ಎಂದು ಪೊರೆಯಿಡುವವನಂತೆ ಸುತ್ತಲೂ ನೋಡಿದನು.

ತಂಡದಲ್ಲಿ ನಗೆ. ಇದುಪರೆಗೆ ತಡೆದುಕೊಳ್ಳಾಗಿ ಗದ್ದದ ನಗೆ. ಹೆದರಿಕೆಯ ಉಲಿಯನ್ನು ನೋಂದಿಸುವ ಗಾಳಿಯ ಸೇತವಂತಹ ನಗೆ.

“ ನಾಚಿಗೊಂಡ್ತೇಳು ಹುಡುಗ ಸಿನ್ನಿಸರ್ದೀಳ್ಳಿಕೆ. ” ಗಹಗಹಿಸಿ ನಗುವ ತರುಣರನ್ನು ನೋಡಿದನು ನಾರಾಯಣ.

“ನಾಚಿಗೊಳ್ಳಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ್ಡೆಂಡ್ತೀ ಆಂತ ತಿಳ್ಳಾನೇನು ಚಂದವ್ವು!” ನೋಂದ ಸಾತಿವ್ರತ್ಯದ ದನಿ-“ಇದೇನು ಪಂಚ ಕನ್ಯೆಯರ ಲ್ಲೊಂದೋ, ಇಲ್ಲವೆ ಪಂಚಮು ಕನ್ಯೆಯೋ ? ” ಎಂದು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ನೋಡಿದನು ನಾರಾಯಣನು. ನಮ್ಮ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ, ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾತಿಗೆ ಹೆದರದ ಚದುರೆಯರೆಂದರೆ ಹೊಲತಿಯರು, ಎಂದು ಬಿ. ಎ. ಪರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಓದಿದ್ದನು ನಾರಾಯಣನು. (ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ 'ಹೊಲತಿ' ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದಿಲ್ಲ, 'ಹೊಲೆವೆಣ್ಣು' ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದನು). ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪಂಚಮು-ಕನ್ಯಾ-ಕುತೂಹಲ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ.

ತರುಣರಲ್ಲಿ ಜೈತನ್ಯ ! ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ತಿಳಿಯದು; ಶಾಲಿಗ್ರಾಮವನ್ನು ನೋಡಿ ವೈಷ್ಣವರಿಗೂ, ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ನೋಡಿ ಭಕ್ತರಿಗೂ, ಮೇಘವನ್ನು ನೋಡಿ ವಿರಹಿಗಳಿಗೂ, ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಕಳ್ಳರಿಗೂ, ಇದ್ದಲಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕನಿಗೂ, ಕೋಗಿಲೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಕವಿಗಳಿಗೂ- ಕವುಬಣ್ಣದಿಂದ ಎಷ್ಟು ಆನಂದಾತಿರೇಕವಾಗುವುದೋ

ಆಷ್ಟೆ ಆನಂದ ಈ ತರುಣರಿಗೆ ತುಳಜಿಯು ಕವ್ವು ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿ ತುಳುಕುವುದು ಎಂಬುದೂ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಸದ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ತರುಣಿಯ ಮೈಬಣ್ಣಕ್ಕಿಂತ ತರುಣರ ಮೈಗಳ್ಳತನವೇ ಕಾರಣವು ಎಂಬುದೂ ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಆದಕೆಂದೇ "ಮಾಡ್ಯೊಂಡ ಹ್ಯಾಣ್ಣಿ (ಹೆಂಡತಿ) ಆಂತವೊ ! ಹೆಹೆ !....ಮಾಡ್ಯೊಂಡ್ - ಹೆಹೆ - ಬಂತಪ ಪರಸಂಗ ಮೈಮ್ಯಾಗ !" ಎಂದು ಗದ್ದುಗಿಸಿ ತಂಡವು ನಗುವಾಗ ನಾರಾಯಣನು ಹುಚ್ಚನಂತೆ ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರನ್ನು ಮಿಕ್ಕಿಮಿಕ್ಕಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು.

"ಮೈಮ್ಯಾಗಿನ ಎಚ್ಚರ ತಪ್ಪಿದರ—" ನುಸಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ಬುಳಿಯುಗಳಿಗೆ ತಿದ್ದ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನರಳಿಸುತ್ತ ನುಡಿದಳು ತುಳಜಿ, "ಮೈಮ್ಯಾಗಿನ ಎಚ್ಚರ ತಪ್ಪಿದರ ಬರತದ ಸರಸಂಗ ಬಾಯಿ ಮ್ಯಾಗ— ಸಿಕ್ಕ ಸಿಕ್ಕವಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಾಂಗ ಮಾತಾಡಿದರ" ಎಂದು ರತಿದೇವಿಯ ಹುಬ್ಬಿನಂತೆ ಮೂಗುಮುರಿದಳು.

"ಮತ್ತೆಲ್ಲಿಂದ ಬಂದು ಈ ಸಿಕ್ಕ ಸಿಕ್ಕವು?"

"ಯಾಕೊ—" ಎಂದು ಹೊರಟಳು ತುಳಜಿ. ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗಲಿಲ್ಲ, ಶಬ್ದವೂ ಸರಿವಾಗಿ ಕೇಳಿಸಲಿಲ್ಲ.

"ಏ—" ನಡುಗಿದನು ನಾರಾಯಣನು. ಈ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವಾಯಿತು, ಮೊದಲಿನ ಶಬ್ದದ ಸಂದರ್ಭವೂ ತಿಳಿಯಿತು. ತುಳಜಿಯು ತಿರುಗಿ ನಿಂತಳು. ಇನ್ನೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲೆ ಹೊಸ ಶಬ್ದ ಎಂಬ ತಯ್ಯಾರಿಯಿಂದ ಕಿವಿಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆನ್ನಿಸಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ಕಿವಿಗಳನ್ನೂ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡನು, 'ಒಲ್ಲೆ, ಒಲ್ಲೆ, ಸಾಕು' ಎನ್ನುತ್ತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಎಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕೈಕಟ್ಟುವಂತೆ. ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಬುದ್ಧಿಯು ಬೇಡೆನ್ನುವುದು, ಕವಿಯಂತೆ ಕುತೂಹಲವುಳ್ಳ ಹೃದಯವು ಬೇಕೆನ್ನುವುದು.

"ಆಯ್ಯೋ ! ಹೆಂಗ್ಗರಿಗೆ ಬಯ್ಯೋ ಗಂಡಸಿನ್ನ ನೋಡು !" ತನ್ನನ್ನು "ಗಂಡಸು" ಎಂದೆಲ್ಲ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದಲೂ ಏನೊ—ಬೈದ ತರುಣನು ಮೀಸೆಗೆ ಹುರಿಹಾಕಿದನು. "ಅದೇನ ಮೀಸೆಯೊ, ಏನ್ ಒಲೀ ಮುಂದ ರೊಟ್ಟಿ ಬೆಯ್ಯೊವಾಗ ಬಡೆದ ಇದ್ದಲಿ ಬೂಡೆಯೊ! ಕೆಂಗ್ಗರ

ಮುಂದೆ ಬಡೀತಾನ ಜಂಬು! ಬಡಿ ಬೇಕಾದರ-ಆ ಮ್ಯಾಗಿಸೂರ ಮಲ್ಲಣ್ಣನ ಮುಂದೆ ನಿನ್ನ ಬಡಿವಾರ!" ಎಂದು ಆ ಮೀಸೆಯ ತರುಣನನ್ನು ಆವ್ಹಾನಿಸುವವಳಂತೆ ನಿಂತಳು. ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತದ ಮರ್ಢ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಹೋಳೆಯದಿದ್ದರೂ ಆ ತರುಣರಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಇದೀಗ ಮಾತು ಕೊಚ್ಚಿ ಮೀಸೆಗೆ ಹುರಿವಾಕಿದವನನ್ನು 'ಮ್ಯಾಗಿಸೂರ ಮಲ್ಲಣ್ಣ'ನು ಕುಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣು ಮುಕ್ಕಿಸಿದ್ದನು. ಅದರೂ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಆ ಅವಜಯ ಕ್ಷಿಂತ್ರಲೂ 'ಮಲ್ಲಣ್ಣ' ಎಂದೆಲ್ಲ ಈಕೆ ಆ ಮಗನಿಗೆ ಎಂದು ಮೀಸೆಯ ಕೈ ಮುಷ್ಟಿ ಮುಚ್ಚಿತು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ. ಮಾಸಗೇಡಿ ಮಲ್ಲಾಣ್ಣ! ಅವನೀಗ 'ಮಲ್ಲಣ್ಣ'ನಾದನೆಂದರೆ ತುಳಜಿಯು ಅವನನ್ನು ಯಾವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಳೆಂಬುದನ್ನು ಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

"ಮಲ್ಲಣ್ಣೆ! ಹಾಹಾ! ಎಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ ಮಲ್ಲಣ್ಣೆ? ಈವತ್ತೆ ಛಿಂಜಿಗೆ ಕೆಲಿಗ ಬಂದೆನ್ನೋಡು ಮಲ್ಲಣ್ಣೆ ಮಕ(ಮುಖ)ದ ಗುರ್ತು ಹತ್ತೈತೇನ!"

ಒಂದೆಡೆ ಮಲ್ಲಣ್ಣೆ ಯು 'ವಧೆ'ದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನೂ ಹೊತ್ತಂತಾಯಿತು, ಒಂದೆಡೆ ಅವಳನ್ನು ಸಂಜೆಗೆ ಕೆರೆಯ ಕಡೆ ಬಾ ಎಂದು ನೂಚಿಸಿದಂತೂ ಆಯಿತು -- ಎಂದು ತರುಣರೆಲ್ಲರ ಮುಖಕ್ಕೆ ಕಳೆಯೇರಿತು.

"ಮರೆತು ಈಸಿಗೇನಿ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲುಕಟ್ಟಿಲೀಕ ಬರ್ತೀನಿ ಕೆಲಿಗ -- ಆಗ ನೋಡ್ತೀನಿ ಮಕ!" ಎಂದವಳೆ ಮೈ ಮಣಿಸುತ್ತ, ಕೊರಳ ಕುಣಿಸುತ್ತ ಮಾಯವಾದಳು ತುಳಜಿ;ಬಾಯೆ ರಿಯುತ್ತ ಕಣ್ಣೀರಿಯುತ್ತ ಮರಕ ನಾದನು ನಾರಾಯಣ. ಹೋಗುವಾಗ ನಗೆಯೊಂದನ್ನು ಮೀರಿದ್ದಳಾಕೆ ನಾರಾಯಣನನ್ನು ನೋಡಿ.

* * * *

ಆ ನಗೆ - ಆ ನಗೆ -- ? ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ತೊಡಕು ಬಿದ್ದಿತು. ಎಲ್ಲಿಯೂ ಆ ನಗೆಯನ್ನು ನೋಡಿದಂತೆ, ಎಂದೂ ಆ ನಗೆಯ ಅರ್ಥ ತಿಳಿದಂತೆ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಿತು -- ಅವನಿಗೆ ಎಲ್ಲಿ? ಯಾವಾಗ? ಯಾರೊ ಸಕ್ಕಂತೆ ಭಾಸವಾಯಿತು. ಓಹೊ! ನಗುತ್ತಲಿದ್ದವರು ತನ್ನ ಗೆಳೆಯರು, ತನ್ನನ್ನು ಹುಚ್ಚನೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದಾರೆ. ಹುಚ್ಚು ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದಾರೆ! ಎಂತಹ ಕಟ್ಟುಕ-ನನೋದ ಅವರದು! ತಾವಾಗಿಯೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರು

ತನ್ನನ್ನು. ತಾನು 'ಒಲ್ಲೆ' ಎಂದು ಹಟೆ ಹಿಡಿದಿದ್ದನು. 'ಗೆದ್ದಲಿ' ಎಂದರು ತನಗೆ; ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ತಿಂದು ಮಣ್ಣಿನಗೂಡು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವವ ತಾನು ಎಂದರು. ಏಕೆಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅಷ್ಟೊಂದು ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ನಾರಾಯಣನು. ಆದರೂ ಆಟ-ಪಾಟಗಳಲ್ಲಿ ರಂಗತಮಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಇಚ್ಛೆ ಇದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದಲ್ಲದೆ ಸಂಜೆಯೂಟವಾದ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲ ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಓದುವುದೊಂದು ರೂಢಿ ಆವನಿಗೆ. ಆದಕ್ಕೂ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧ-ಎಂದು ಅವನ ತಂದೆಯೂ ಆಗಾಗ ಬೈಯುತ್ತಿದ್ದರು ಅವನನ್ನು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ತನಗೆ 'ಗೆದ್ದಲಿ' ಎನ್ನಬೇಕೆ ತನ್ನ ಗೆಳೆಯರು! 'ನಾನು news papers (ನ್ಯೂಸ್ ಪೇಪರ್ಸ್ = ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆ) ಓದ್ತೀನಿ, ಒಲ್ಲೆ' ಎಂದನು ನಾರಾಯಣನು. "ಪೇಪರ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಎಂದಿಗೂ ಸಿಗ್ತು ತಮಾಷೆ ತೋರಿಸ್ತೀವಿ, ನಡಿಯೊ, ಗೆದ್ದಲಿ-ಗುರುವೆ" ಎಂದರು ಅವನ ಗೆಳೆಯರು. ಸರ್ವಾಹವಿಲ್ಲದೆ ಹೋಗಬೇಕಾಯಿತು, "ಸಿಸೆಮಾ-ನಾಟ್ಯಕ ಹೋದ್ರೂ ಹೋಗ್ಬಹುದು ಇವರು....ಕುರ್ಚಿಯಲ್ಲಿ ತಗಲಿ ಇದ್ದಿಲ್ಲಾಂದ್ರೆ ಆಲ್ತೀನಿಡ್ಲೆ ಮೊಡೆಪ್ರಾಯ್ತು" ಎಂಬ ವಿಚಾರದಿಂದ ಮುಗುಳ್ಳಿಗೆ ನಗುತ್ತಲೆ ಗೆಳೆಯರ ಹಿಂದಿಸಿಂದ ನಡೆದನು....ನಡೆದನು, ನಡೆದನು-ಯಾರೊ ನೂಕಿದಂತಾಯ್ತು-ತಡವರಿಸಿದನು. ಮುಖವೆತ್ತಿ ನೋಡಿದನು. ಇಬ್ಬರೂ ತನ್ನ ಗೆಳೆಯರು ಒಂದೆರಡು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದೆ ನಡೆದಿಗ್ಲಾರೆ ತನ್ನನ್ನು ನೂಕಿದ್ದು ನಿಜ ನೂಕಿದ ಆ ಅಜಾನುಬಾಹು ವ್ಯಕ್ತಿಯು "ಚಲ್ಲಾ ಕ್ಯಾ?" ಎಂದಿತು. ಮೀಸೆ-ಗಡ್ಡೆಗಳ ನಡುವೆ ತಾಂಬೂಲದಿಂದ ಕೆಂಪಾದ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬಾಯಿಯು ಕತ್ತಲೆಯ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಪೇಶನದ ಕೈಕಂಬದ ಕೆಂಪು ದೀಪದಂತೆ ಕಂಡಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ಫರ್ಡುಕ್ಲಾನದ ಕಿಟಕಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು "ಚಲೊ-ಜಾವ್ ಆಗೇ" ಎಂದು ಗದ್ದರಿಸುವ ಪಠಾಣ ಬಾತಿಯದೆ ಇದೂ ವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂದೂ ತಿಳಿಯಿತು. 'ಚಲೊ ಜಾವ್' ಎಂದಂತೆಯೇ ಕೇಳಿಸಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ಗಿಡವನ್ನೇರುವ ಇಣಚಿಯಂತೆ ಸರಸೆ ಓಡಿದನು ತನ್ನಿಬ್ಬರೂ ಗೆಳೆಯರ ನಡುವೆ. ಅವರಿಗೆ ಯಾವುದನ್ನೂ ತಿಳಿಯಗೊಡಬಾರದೆಂದವನಿಚ್ಛೆ. ಅವರಾದರೂ ಇವನ ಕಡೆ ಲಕ್ಷ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ನಡೆದಿ

ದ್ವಾರದ ಮುಖವನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು. 'ನಾರಾಯಣನು ನೋಡಿದನು—ಒಂದೆ, ಮುಂದೆ, ಎರಡೂ ಬದಿ, ಮೇಲೆ. ಕೆಳಗೆ, ಸುತ್ತಲೂ ನೋಡಿದನು. ಪುಸ್ತಿತಮ ಪರಿಚಯವೆ ಹತ್ತಲಿಲ್ಲ. ಬದಿಯ ಮಹಡಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ನಕ್ಕಂತಾಯಿತು, ಮುಖವನ್ನೆತ್ತಿ ನೋಡಿದನು—ಹೆಂಗನೊಬ್ಬಾಕೆ ಕಿಟಕಿಯೆಂದು ಕುಳಿತಲ್ಲಿಯೆ ತನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ನಗುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ, ಇನ್ನೊಬ್ಬಾಕೆ ಅವಳ ಹಿಂದಿನಿಂದ ನಿಂತುಕೊಂಡು ಯಾರನ್ನೂ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಈಗ ತಿಳಿಯಿತು ಅನುಸಂಗ ತಾನೆಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರಬಹುದೆಂಬುದು. ಸೂಳೆ-ನಾಚಿದನು. ಸೂಳೆಗೆ ೧೦! ಮೈ ಜುಮ್ಮೊದಿತು. ಪಠಾಣನು ಭೀಮನಂತೆ ಮತ್ತೆ ಎದುರು ನಿಂತಂತಾಯಿತು....ಭೀಮನಂತೆ! ಒಂದು ನಿಮಿಷ ಸಮಾಧಾನವಾಯಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ತಾನೀಗ ನಾಚದೇಕಾಗಲಿ ಎಂದು. "ಅಂತಿವೆವೆ ಗಣಿಕಾಸಮೂಹಮಂ ನೋಡುತ್ತೆ. ಲಿಂಗ ತಳದ್ವಲಿ ಲಜಂ—" ಎಂದು ಜೈಮಿನಿಭಾರತದಲ್ಲಿ ಭೀಮನು ಎಡಬಲದ ವೇಶ್ಯೆಯ ರನ್ನು ನೋಡುತ್ತ....ಬದಿಯದೊಂದು ಸಣ್ಣ ಬೀದಿಯನ್ನು ಸೇರಿದರು ನಾರಾಯಣನ ಗೆಳೆಯರು. ಕ್ಷಣಮಾತ್ರ ಹೆದರಿಕೆಯಾಯ್ತು, ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ಗುರುತಿಲ್ಲದ ನಾಯಿಯ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕಯ್ಯನಾಡಿಸುವ ನಂತಾಯಿತು ಅವನ ಸ್ಥಿತಿ. ಕಯ್ಯನಾಡಿಸುವಾಗ ಹೆದರಿಕೆ, ಕಚ್ಚಬಹುದೆಂದು; ಆದರೂ ಕೈಕೊಸರಿಕೊಳ್ಳಲೂ ಹೆದರಿಕೆ, ಕಚ್ಚಬಹುದೆಂದು. ಮತ್ತೆ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಓಡಿ ತನ್ನ ಗೆಳೆಯರನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡನು. ಮೂವರು ಒಂದು ಮಹಡಿಯನ್ನೇರಿದರು. ಪಾವಟಿಗೆಗಳ ಚಿಕ್ಕ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕತ್ತಲೆ. ಪಾವಟಿಗೆಗಳೂ ಆಗಲವಾದುವಲ್ಲ. ಮೇಲೆ ಹೊರಟವನು ಅಲ್ಲಿಂದಲೆ ತಿರುಗಬೇಕೆಂದರೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ-ಅಷ್ಟು ಇಕ್ಕಟ್ಟು ಮಹಡಿಯ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಪಾವಟಿಗೆಗೆ ಝಗ್ಗೊಂದು ಮೇಣಾಬತ್ತಿಯೊಂದು ಎಲ್ಲಿಂದಲೊ ತಾನಾಗಿಯೆ ಬಂದು ನಿಂತಿತು. ಹೆದರಿದನು ನಾರಾಯಣನು. ಬೀದಿಯೊಳಗಿನ ಆ ಬೆಳಕು, ಆ ಸದ್ದು, ಆ ಗಲಾಟೆ, ಆ ಜನ ಸಂದಣಿ—ಇದೊಂದರ ಸುಳಿವಿಲ್ಲ ಪಾವಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಹತ್ತುವಾಗ. ಸಮಾಪ ಹೋದಂತೆ ಒಂದು ವಿಕಾರವಾದ ಮುಖ ಕಾಣಿಸಿತು ಮೇಣಾಬತ್ತಿಯ ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿ. ಚೀರಬೀಕೆಂದನು ನಾರಾಯಣನು. ಸಿಂಹದ ದವಡೆ

ಯಂಶೆ ತೆರೆಯಿತು ಆ ಮುಖ. ಕಲ್ಲೆಲ್ಲದ ಮುದುಕಿ! ಹೇಸುಗನು ನಾರಾಯಣನು. ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಹತ್ತಿ ಕೊಳೆದೊಂದನ್ನು ಮೊಕ್ಕುರು ನೂವರೂ. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕತ್ತಲೆ! ಇನ್ನೊಂದು ಕೋಣೆ - ಬೆಳಕು, ಕಣ್ಣು ಕುಕ್ಕುವ ಬೆಳಕು, ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ಪಟೆಗಳು, ಮೂಗನೊತ್ತುವ ಸುವಾಸ-ಎಚ್ಚರವಿಟ್ಟಿದಂತಾಯ್ತು ನಂಬರ. ಣಸಿಗ ಅಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೊತ್ತು ಕುಳಿತನೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ ಅವನಿಗೆ. ಯಾರು ಮೌತನಾಡಿದೆಯೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ ಅವನಿಗೆ. ಯಾರೊ ಬೆನ್ನು ಜಕ್ಕುರಿಸಿದರು, 'ಆಂ' ಎಂದನು ಗಾಬರಿಯಿಂದ. ಗೆಳೆಯರು ಎದ್ದು ಸಂತಿವ್ವಾರೆ, ತಾವೂ ಎದ್ದು ಸಂತನು. ಗೆಳೆಯರು ಮೊರಟರು, ತಾವೂ ಮೊರಟರು.... ಇವೇನು....?.... ಕಮ್ಮಲ್ಲಿ ಪೇಳಿ ವೋದಿದೆ! ಯಾರು-ಯಾವಾಗ-? ಮುಖ ತಿರುಗಿಸಿ ನೋಡಿದನು; ತರುಣಿಯೊಬ್ಬಳು, ಸುಂದರಿಯೊಬ್ಬಳು ಮೆಯನಗೆಯೊಂದನ್ನು ನಕ್ಕು ಮೆಲ್ಲನೆ ತಲೆದೂಗಿದಳು. ಆ ಸಗೆ! ಆ ತಲೆ ತೂಗುವಿಕೆ! ಎನೊ-ತಡೆಯು ಪೊಕೆಂದೆನ್ನಿಸಿತು. ಅವಳೂ ಅದನ್ನೆ ಪೂಜಿಸಿದಳು ಎಂಬರ್ಥ ಹೊಳೆಯಿತು ಅವನಿಗೆ. ಬದಿಗೆ ನೋಡಿದನು - ಗೆಳೆಯರಲ್ಲ, ಓಡಿದನು ಗಾಳಿಯ ವೇಗದಿಂದ. ಕೆಳಗಿಳಿಯುವಾಗ ಕಲೆ ತಬ್ಬಿತು, ಬಾಗಿಲು ಎನು ಎತ್ತು-ಆ ಮನೆಯೂ ಕೂಡ ನಾರಾಯಣನನ್ನು ತಡೆಯಬೇಕೆನ್ನುವುದೇನೂ ಎಂಬುವಂತೆ. ಯಾವುದರ ಪರಿಣೆ ಇಲ್ಲದೆ ಬೀದಿಗೋಡು ಬೆನುರೊ ರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ತನ್ನ ಗೆಳೆಯರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲ ಸೆಳಿದನು. ಅವನ ಹುಚ್ಚು ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿ ಅವರು ಗಪಗಪಿಸಿ ಸುಗತ್ತಿವ್ವಾರೆ. ಬಮ್ಮಲೆ ಎಚ್ಚತ್ತವನಂತೆ ನೋಡಿದನು---

ಹಳ್ಳಿಯ ತರುಣರೆಲ್ಲರೂ ಗಪಗಪಿಸಿ ಸುಗತ್ತಿವ್ವಾರೆ!
 ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ನಾಜಿಕೆಯಾಯಿತು, ತರುಣರು ತನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ನಗುವರೆಂದಲ್ಲ, ಮೂರು ಮರುಷಗಳ ಓದೆ ಆ ವೇಶ್ಯೆಯ ಮನೆಗೆ ಹೋದುದರ ಸ್ಮರಣೆಯಾಗಿ. ತುಳಜಿಯು ಸಂತುಕೋಂದಲ್ಲ ನೋಡಿದನು. ಅವಳು ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿರಲ್ಲ. ಅದರೂ ಆ ಸಗೆ! ಆ ತಲೆ ತೂಗುವಿಕೆ! ಅಂದಿನಮೂ ಇಂದಿನಮೂ ಒಂದೆ! ಅವುಗಳ ಅರ್ಥವೂ ಒಂದೆ! ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಓಡಿ ಅಡಗಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೆನ್ನಿಸಿತ್ತು ಅವನಿಗೆ.

ಎಲ್ಲ ಹೋದರೂ ಆ ವೇಶ್ಯೆಯ ಸಗೆ ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟಿದಂತಾಗಿತ್ತು, ಮನಸು ಸಲ್ಲ ಒಂದು ಆಸೆ ಮೂಡುತ್ತಾ; ಮರುದಿವಸ ಒಬ್ಬನೇ ಹೋಗಿಯೇ ತೀರಬೇಕೆಂದಿದ್ದನು ಆ ವೇಶ್ಯೆಯ ಮನೆಗೆ. ಹಾದಿಯೂ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ, ಹೆದರಿಕೆಯೂ ತುಂಬಿತ್ತು. ೮-೧೦ ದಿವಸ ಹಗಲು ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ವೇಶ್ಯೆಯರ ಬೀದಿಯನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಸುತ್ತಾಡಿ ಕತ್ತಲಾಗುವುದರೂ ಳಗೆ ಕಾಲೇಜಿನ ತನ್ನ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸೇರುತ್ತಿದ್ದನು. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಶಾಂತಿ ಇರಲಿಲ್ಲ, ಸಂಜೆಯೂಟವಾಸ ಹೀಗೆ ಸಿಟ್ಟು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ, news papers ಸೆಲೆಕ್ಟಿವ್‌ಗಳಿಗುತ್ತಿದ್ದನು, ಆ ಸದ್ದಿಗೆ ಮಿಕ್ಕವರು ಕೆಟ್ಟೆಗಳೆಂದ ತನ್ನನ್ನು ನೋಡಲು ಸಿಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿ ವಾಚ ನಾಲಯದಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸುಳಿದಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ಆಳುಗಳ ಮನೆಯ ಹೆಣ್ಣುಹುಡುಗೆ ಹಾಲು ಕೊಟ್ಟು ಬರುವಾಗ ಹೋಗುವುದನ್ನು ನೋಡಿದನು. ಯಾಕೋ- ಸಿಟ್ಟು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿತು, ಅವಳನ್ನು ಕೆಕ್ಕರಿಸಿ ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತನು; ಅವಳೂ ಮೋಗುವಾಗ ತಿರುತಿರುಗಿ ನೋಡಿದಳು. ಮಾರನೆಯ ರಾತ್ರಿ ಅದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಹೋಗಿ ನಿಂತನು, ಅವಳು ಸವಿಾಪದಲ್ಲಿಯೆ ಹಾಯ್ದು ಹೋದಳು. " ಅದೇ ನಗೆ! ಆಯ್ಯೋ, ದೇವರೆ, ಅದೇ ತಲೆ ತೂಗುವಿಕೆ!" ಎಂದು ಕೋಣೆಗೆ ಓಡಿದನು. ಮೂರನೆಯ ರಾತ್ರಿ. ಅದೇ ಜಾಗೆ. ಅವೇ ಸಮಯ. ಅವಳು ಅವನ ಹತ್ತಿರತ್ತಿರ ನಡೆದು ಹೋದಳು, ಒಂದೆರಡು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದೆ ನಡೆದು ಹಿಂತಿರುಗಿ ನೋಡಿ (ಅದೇ ನಗೆ!) ಸಣ್ಣದೊಂದು ಅಡ್ಡದಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಳು. ಮತ್ತೆರಡು ಹೆಜ್ಜೆ ನಡೆದು ಮತ್ತೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಜಂದ್ರಸಿಗೆ ಎದುರಾಗಿ ಮುಖವನ್ನೆತ್ತಿ ತಲೆ-ಅಯ್ಯೋ! ಅದೇ ತಲೆ ತೂಗುವಿಕೆ! ಮುಂದೆ ಏನಾಯಿತೋ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಎಚ್ಚರವಿರಲಿಲ್ಲ. ಮರುದಿವಸ ಮಾತ್ರ ತಾನೆನ್ನೂ ತನ್ನ ಶಿಕ್ಷಣ ವನ್ನು, ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದ್ದಿಲ್ಲವಾದರೂ ತನ್ನ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ಮುಗಿದುಹೋಯ್ತು- ಎಂಬುದರ ಅರಿವು ಒಂದಿತು. ನಾಚಿಕೆಯಾಯಿತು ಆ ಸ್ಮರಣೆ ಬಂದಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ- ತುಳಜಿಯು ತಲೆ ತೂಗಿ, ಮೈ ಬಳುಕಿ ಮುಗುಳ್ಳಗೆಯಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ಹೋದಾಗ. ("ಆಯ್ಯೋ!

ಮತ್ತೆ ಆದೇ ನಗೆ! ಅದೇ ತಲೆ ತೂಗುವಕೆ!'). ಆರಿಯದೆ ಮಾಡಿದ ತನ್ನ ತಪ್ಪು ಕೆಲಸವೊಂದು ವಿಶ್ವರೂಪಧಾರಣೆ ಮಾಡಿ ಮತ್ತೆ ಮುಂದೆ ನಿಂತಂತಾಯಿತು. ತಾಸಿರುವುದು, ಇದ್ದುದು ಎಲ್ಲಿ ಎಂಬುದರ ಎಚ್ಚರವಿಲ್ಲದಂತಾಯ್ತು.

"ಏ, ಛಾ ದ ಆಂಗ್ಲೀವಳಗ ಕೆಲವಾ ಮಾಡ್ತೀಯೊ, ಮಂದೀ ಹೆಂಗ್ಸರ್ನ ಮುಕಿವುಕಿ ನೋಡ್ತೀಯೊ ? ಎಲ-ಎ——"

* * * * *

ಎರಡು-ಮೂರು ದಿವಸಗಳ ವರೆಗೆ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಒಂದೇ ಸವನೆ ತಲೆತುರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಿತು. ತಲೆಯೊಳಗಿನ ವಿಚಾರಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಕಮತೂರಿನ ನೀರೇ ಆ ಪ್ರಸಂಗಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಾರಣವಾಗಿತ್ತು. ಕೆರೆಯ ನೀರು ಹೊಲವಾದುದೆಂದು ತೋಟದ ಭಾವಿಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುವ ಪರಿವಾಶವನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದನು. ಆ ನೀರು: ಕೂಡ 'ಧ್ಯಾನತೀರ್ಥ' ದಂತೆ ಮೂಗು ಮುಚ್ಚಿಸುವಂತಹದೆ! ಬಹಳ ಮಾಡಿ ಆ ಭಾವಿಗೆ ಮೊಟ್ಟಿ (ಯಾತ) ಹೊಡದಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಕನ್ಯಾಗತದ ಕಾಲಾವಧಿಗೊಮ್ಮೆ ಆ ಸತ್ಕಾರ್ಯ ಜರುಗುತ್ತಿರಬಹುದು ಎಂದು ತೋರಿತು ಅವನಿಗೆ. ದಿನಾಲು ಸಂಜೆಗೆ ಬಸ್ ಸ್ವೇಶನಿನಲ್ಲಿ ನೆರೆಯುವ ಕಮತೂರಿನ ಒಕ್ಕಲಿಗರನ್ನು ನೋಡಿ ನೋಡಿ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಸಿಟ್ಟು ಬರುತ್ತಿದ್ದಿತು. ನಿರುದ್ಯೋಗದಿಂದ ಹೊತ್ತುಕಳೆಯುವ ಆ ಹಳ್ಳಿಗರಿಗೂ ತೋಟದ ಭಾವಿಯ ನೀರಿಗೂ ಯಾವುದೋ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಕೋಪದಿಂದ ಕರಕರ ಕೆರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು — ತನ್ನ ತಲೆಯನ್ನು. ವಿಚಾರಮಾಡುವಾಗ ತಲೆ ತುರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ರೂಢಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರದ್ದರೆ, ತಲೆ ತುರಿತುರಿ ವಿಚಾರಮಾಡುವ ರೂಢಿ ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರದು; ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಲಿದ್ದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕಮಿಗಣಗಳಿಂದ ಈ ಮಾತಿನ ಸತ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ನಾರಾಯಣನೇನು ಸಾಮಾನ್ಯನೇ? ಆದುದರಿಂದ ತಲೆತುರಿಸುವಾಗ ಅವನಿಗೂ ವಿಚಾರ ಬಂದಿತು — ಭಾವಿಯ ನೀರು ಸ್ವಚ್ಛವಾಗುವ ಹಾಗೆ ಏನಾದರೊಂದು ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಹಾಕಬೇಕೆಂದು. ಬಳಕೆಯಿದ್ದರೆ ನೀರು ಸ್ವಚ್ಛವಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದ —? ದಿನದ ಚಹ-

ಕಾಫಿ ಮೊದಲಾದುದಕ್ಕೆ ಭಾವಿಯ ನೀನೇ ಬಳಿಸಿದರೆ — ? ಹಳ್ಳಿಗರು ಕುಡಿಯುವ ಚಹುವ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ನೋಡಿ ಒಳಿಕೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಆರೆ ಹುಟ್ಟಿತ್ತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ಆದರೆ ಅವರ ಅಲಸ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಆ ವಿಚಾರವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಲೇಬೇಕಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮುತ್ತ ಯಾತ ಮೂಡುವ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದನು; ಅದನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದೆ ಇಂದು ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಕಡೆ ನಡೆದುಬಂದಿದ್ದನು. ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಮಾತ್ರ ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ನಕ್ಕುಬಿಟ್ಟಿದ್ದನು. ಏಕೆಂದರೆ, ಆಳು ಬೇಕು, ಮೂಡುವವರು ಬೇಕು; ನೋಡುವವರು ಬೇಕು. ಕುಲಕರ್ಣಿಗೆ ಈಗಾಗಲೆ ತನಗೆ ಮಯಿಸ್ಸಾಗಿದೆ — ಛಾ ವರ್ಷ! — ಎಂದು ಭಾವನೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಸಾಲವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನೂ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಮದುವೆ-ಮುಂಜಿ ಗಳಾಗಬೇಕು.

“ ಕಾಯಿ-ಪಲ್ಲೆ, ಸಣ್ಣ - ಹೂವು, ಕಬ್ಬು-ಕಸರು ಬೆಳೆಸೋಂಡ್ರೆ ಲಾಭವಾಗ್ತುಂದು ” ಎಂದಿದ್ದನು ನಾರಾಯಣನು.

“ ಎಲ್ಲಾ ಹೌದ್ರಿ-ಅದ್ರ ಅದ್ದು ದುಡೆಯೋ ಸಂಬಿಗೆ ಆಳು ಬೇಕು ” ಎಂದನು ಕುಲಕರ್ಣಿ.

“ ಇಷ್ಟು ಜನ ಒಕ್ಕಲಿಗರು ನಿರುದ್ಯೋಗಿ ಇದ್ದಾರೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ನಿಮ್ಮ ವರ್ಚಸ್ಸು ಅವರ್ಮೇಲೆ ” ಎಂದು ಹುರುಪು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಆಶೆಯಿಂದ ಹೇಳಿದನು ನಾರಾಯಣನು.

“ ನಿಮಗಿನ್ನೇನೇಬೇಕು, ರಾಯ್? ” ಎಂದು ಪುರಾಣ ಬಿಚ್ಚಿದನು ಕುಲಕರ್ಣಿಯು. “ ಆ ರಂಡೇಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ಇಲ್ಲ ಅಂತೇ ನನ್ನ ವರ್ಚಸ್ಸು — ವರ್ಚಸ್ಸೇನು ಸುಟ್ಟಿತು, ಆದ್ರೂ ನೀವೇ ಅಂತೀರಿ ಅಂತ ಅನ್ನೋಣ-ನನ್ನ ವರ್ಚಸ್ಸು ಅವರ್ಮೇಲೆ — ”

“ ಆದರೆ ಲಾಭ ತಕ್ಕೊಂಡು ಅವರಿಗೆ ಈ ಉದ್ಯೋಗ ಹಚ್ಚಿ ಬಿಡಿ ಅಂದೆ ” ಎಂದು ಹುಲ್ಲುಕಿರಿಯುತ್ತ ನಡುವೆಯೆ ಬಾಯಿ ಹಾಕಿದನು ನಾರಾಯಣನು.

“ ಅದೇ ಹ್ಯಾಗೆ-ಅಂತೀನಿ ” ಎಂದು ಆಹ್ವಾನಿಸುವವನಂತೆ ಕೇಳಿದನು ಕುಲಕರ್ಣಿ. “ ನೀವೇ ನೋಡಿರಿ — ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬನ್ನು ಕಂಡ್ರೆ

ಆಗದ ಎರಡು ಮ್ಯಾಳ ಅವರ್ದು. ಯಾರಿಗ್ಲೆ ಜ್ಞೇಕು ತೋಟದ ಕೆಲಸ ? ಒಂದು ಮ್ಯಾಳದವರು ಮಾಡಿದರ ಇನ್ನೊಂದು ಮ್ಯಾಳದವರು ಅದನ್ನು ಕೆಡಿಸುವನೈ. ಅಲ್ಲ——"

"ನಾನ್ವೇಳೋದ್ದೀಗೆ" ಎಂದು ಮುತ್ತೆ ನಡುವೆಯೆ ಮಾತನಾಡಿದನು ನಾರಾಯಣನು. ತಾನು ಈ ವಿಷಯ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತುಕೊಂಡು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ನಿರ್ಣಯ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿದವನು — ಎಂದು ತೋರಿಸುವ ಹಟ ದಿಂದಲೆ ನಾರಾಯಣನು ಮಾತನಾಡಿದ್ದು. "ನಾನ್ವೇಳೋದ್ದೀಗೆ. ಈಗ ತೋಟದ ಕೆಲಸ, ಹೂಲದ ಕೆಲಸ, ಹಾದಿಯ ಕೆಲಸ ———"

"ಹಾದೀ ಕೆಲಸ — ಆರ — ದ — ರ ?" ಕುಲಕರ್ಣಿಗೆ ತೊಡಕು ಬಿದ್ದಿತು.

"ಹಾದೀ ಕೆಲಸ ಅಂದ್ರ — ಚಲೋ ಚಲೋ ಹಾದಿ ಹಾಕಿ ಕೊಳ್ಳೋದೂ ಅಂತ — ಹಾದಿ ಚಲೋ ಇಲ್ಲದ್ರೆ ನೀವು ಬೆಳೆಸಿದ ಕಾಯಿ — ಪಲ್ಲೆ ಪರವೂರಿಗೆ ಒಯ್ಯಲಿಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ ಆಗೋದಿಲ್ಲ, ವೆಚ್ಚನೂ ಹೆಚ್ಚು. ಅದಕ್ಕು——"

ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಖೊಳ್ಳನೆ ನಕ್ಕುಬಿಟ್ಟನು. "ಅಲ್ಲ, ರಾಯ್ರ, ಸರಕಾರದವು ಲೋಕಲ ಬೋರ್ಡಿನವರು ಮಾಡಲಾರದ ಕೆಲಸ ಒಬ್ಬ ಕುಲಕರ್ಣಿ ರಂಗಣ್ಣಗೆ ಹೇಳ್ತೀರಿ — ಹಹ — ಆಯ್ತು ಕಲಿತವರು — ಹಹ — ಮಾತಾಡ್ತೀರಿ — ಹಹ ———"

ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಅವಮಾನವಾದಂತಾಯಿತು. ನಮ್ಮ ಕೆಲಸ ನಾವು ಯಾಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಾರದು ? ನಾವು ಮಾಯವುದನ್ನು ನೋಡಿ ನೆರೆಹೊರೆಯವರೂ ಮಾಡಬಹುದು. ಒಟ್ಟು, ಒಬ್ಬರ ಲಾಭವನ್ನು ಕಂಡು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಈರ್ಷೆಯಾಗಿ — ಅಂತೂ ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲಿನ ಹಳ್ಳಿಗಳೆಲ್ಲ ———. ನಾರಾಯಣನ ಈ ವಿಚಾರ ಸರಣಿ ಯನ್ನು ಕೇಳಿಕೇಳಿದಂತೆ ಕುಲಕರ್ಣಿಗೆ ನಗೆ ತಡೆಯದಾಯಿತು. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಆರು ತಿಂಗಳು ನಿರುದ್ಯೋಗಿಗಳಾದ ಒಕ್ಕಲಿಗರಿಂದ ಈ ಕೆಲಸ ಅಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ ಎಂದು ನಾರಾಯಣನು ಹಟ ಹಿಡಿದನು. ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಗಹಗಹಿಸಿ ನಗುತ್ತಲೆ ತಲೆ ಅಲ್ಲಾಡಿಸಿದನು. ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಅಸಹನೆ

ಯಾಯಿತು. " ಮುಂದುಕರ್ತಾಗ ಕೂತಲ್ಲಿಂದಲೆ ತಲೆ ಅಲ್ಲಾಡಿಸತಾ ನಡೆದರ ನಿರುವಾಯು. ನಿಮ್ಮಂಥವರು ಕೂಡ ಹಾಳು ಹೊತ್ತು ಕಳೆ ಯೋಡ್ಡಿಂತ ಯಾಕ ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಮುಂದಾಗ್ವಾರ್ರು ? " ಎಂದು ಬಿಟ್ಟನು. ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ನಗೆ ತಡೆದನು. ಹೌಹಾರಿದವನಂತೆ ನಾರಾಯಣನನ್ನು ನೋಡಿದನು. ಅವನಿಗೂ ಅವಮಾನವಾಯಿತು, ಸಿಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿತು.

" ಹೂಊಂ ! " ಎಂದು ಆತ್ಮಂತ ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ ದನಿ ಎಳೆದು ಮಾತನಾಡಿದನು ಕುಲಕರ್ಣಿ. " ನಾವು ಮುಂದಾಗ್ವೇಕ ! ಕಲಿತು ಜಾತಿ-ನೀತಿ ಎಲ್ಲಾ ಬಿಟ್ಟಾಂಗ ಕಾಣಿಸ್ತದ ರಾಯ್ರು ? ಸಮ್ಮಂಥಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಸಹಿತ ಇಂಥಾ ಕೆಲ್ಸ ಮಾಡಬೇಕಾದ್ರ ಒಕ್ಕಲಿಗರು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಯಾಕ ಸಮ್ಪೇಶದೊಳಗ ? ಎಂದಿನಿಂದ ನಡೆದು ಬಂದುದನ್ನು ಸಾಗಿಸ್ಕೊಂಡು ಹೋಗೋ ನಾವು ನಿರುದ್ಯೋಗಿಗಳೊ, ಎಲ್ಲಿವೋ ಇಲ್ಲದ ಎದ್ಯಾ ಕಲ್ತು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗ ಬೀಳದ ನೀವು ನಿರುದ್ಯೋಗಿ ಗಳೊ ? ಅನಾಯಾಸ ಬಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯಾ ಬಿಟ್ಟೊಟ್ಟು ಕೆಲಸ ಹಿಡಿದು ಕೊಂಡೀರಿ ಚಹಾದ ಅಂಗ್ಡೀವಳಗ; ನೀಕಾದರ — — "

ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯದ ಅಭಿಮಾನಕ್ಕಾಗಿ ದನಿ ಸಾಲದ ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಉಸಿರನ್ನೆಳೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಮೇಲೆ ನೋಡಿ ಮಾತನ್ನೆ ತಡೆಯಬೇಕಾಯಿ ತು. ಯಾಕೆಂದರೆ ನಾರಾಯಣನು ಮಾಯವಾಗಿದ್ದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ. ಮಾತು ತಡೆದರೂ ಸಿಟ್ಟು ತಡೆಯಲಿಲ್ಲ ಕುಲಕರ್ಣಿಗೆ. " ಧರ್ಮ ಗ್ಲಾನಿ ! ಧರ್ಮಗ್ಲಾನಿ ! " ಎಂದು ಆಗಾಗ ತಲೆ ಜಾಡಿಸುತ್ತಲೆ ನಡೆ ದನು. ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಒದ್ದೆಯ ಪಂಜೆಯನ್ನುಟ್ಟು ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ದನು; ಒದ್ದೆಯ ಮಡಿಯಿಂದಲೆ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿದನು; ತನ್ನ ಮಗಳು | ಎಧವೆಯಾದವಳು) ನಕ್ಕದ್ದು ಕೇಳಿಸಿತು, ಸಿಟ್ಟು ಬಂದಿತು, ಅವಳು " ಕೊರಗೆ " ಇದ್ದಳು, ಕಾರಣ ಮೈಲಿಗೆಯಾಯಿತು | ನಗೆ ಕೇಳಿ) ; ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಒದ್ದೆಯ ಸ್ನಾನ; ತಾಸು ಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ತಿಳಿದು ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಯಾರೂ ಮಾತನಾಡಬಾರದೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಚಪ್ಪಾಳೆ ಬಲವಾಗಿ ತಟ್ಟಿದನು, ಗಂಟೆ ಗಡುಚಾಗಿ ಬಾರಿಸಿದನು; ಊಟಕ್ಕೆ

ಕುಳಿತಾಗ, ದವಡೆಗೆ 'ನವಡು' ಸಿಕ್ಕಾಗ --- "ಗೋವಿಂದ, ಗೋವಿಂದ" ಎಂದು ತೇಗಿದನು;---ಆಂತೂ ಧರ್ಮಗಾಂಧೀಯ ಪ್ರತೀಕಾರವನ್ನು ಪರಿಪರಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. ಆದರೂ ಸಿಟ್ಟು ಇಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ನಿದ್ರೆಯಾಯಿತು, ಆವಾಗಲೂ ಸಿಟ್ಟು ಇಳಿಯಲಿಲ್ಲ. 'ಕಚೇರಿ'ಗೆ ಹೊರಟನು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಲೆಯರ ಹುಡುಗರು ಬೇಟೆಯಾಡುತ್ತಿದ್ದರು--- ಮರಿಕತ್ತೆಯೊಂದರ ಕೂಡ. ಆ ಪ್ರಾಣಿಯು ತಿಪ್ಪೆಯಿಂದ ಜಾಡಿಸಿಕೊಂಡೇಳುವುದಕ್ಕೂ, ದೂಳು ಹಾರುವುದಕ್ಕೂ, ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವುದಕ್ಕೂ ವೇಳೆ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಯಿತು. "ಕತ್ತೇಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಊರೊಳಗೇನು ಕೆಲಸೋ!" ಎಂದವನೆ ಕಲ್ಲು ಎಸೆದನು ಕುಲಕರ್ಣಿ. ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ತನ್ನನ್ನೆ ಗೌರವಿಸಿದನೆಂಬ ತಪ್ಪು ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿಂದ ಕತ್ತೆಯ 'ಮಗು' ಕಾಲು ಜಾಡಿಸಿತು. ದೂಳಿನ ಬಿರು ಗಾಳಿ ಎದ್ದಿತು. ಹುಡುಗನೊಬ್ಬನು ನಕ್ಕಂತಾಯಿತು. ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಮತ್ತೊಂದು ಕಲ್ಲನ್ನೆಸೆದನು ಹುಡುಗನೊಬ್ಬನು ಚೇರಿದಂತಾಯಿತು--- "ನಿರುದ್ಯೋಗ ಸೂಳೀಮಕ್ಕಳು! ಊರೊಳಗೇನು ಕೆಲಸೋ!" ಎನ್ನುತ್ತ ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಕಚೇರಿಗೆ ಸಾಗಿದನು. ಸಿಟ್ಟು ಇಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ, ಎರಿತ್ತು.

* * * *

ಇತ್ತ ನಾರಾಯಣನಿಗೂ ಸಿಟ್ಟು ಎರಿತ್ತು. "ಕಲ್ಲು ಕೆಲಸ ಸಿಕ್ಕೆ ಕೀಳು ಉದ್ಯೋಗ ಕೈಕೊಂಡ" ನೆಂದು ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ತನ್ನನ್ನು ಅಪಹಾಸ್ಯ ಮಾಡಿದನೆಂದು ತಳವಳಿಸಿದನು. ಅದೇ ಸಿಟ್ಟಿನ ಭರದಲ್ಲ ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ತೋಟಕ್ಕೆ ತೋಟವನ್ನೆ ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳುವ ನಿಶ್ಚಯ ವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಅವಕ್ಕೆ ಹಣ ಬೇಕು! "ಸಂಬಳ ಬೇಡೋಣ, ಉಪ್ಪಿಟ್ಟಿನಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಬಳ ಬೇಡೋಣ" ಎಂದು ಸಿಟ್ಟಿನ ಭರದ ಲ್ಲಿಯೆ ನಿರ್ಧಾರಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಈ ೨-೩ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿಯೆ ಸಂಬಳ ವನ್ನು ಬೇಡುವಷ್ಟೂ ಧೈರ್ಯ ಬಂದಿತ್ತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ತನ್ನ--- ಕೇವಲ ತನ್ನ-ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿಯೆ ಅಂಗಡಿಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಬೆಳೆದದ್ದು ಅವನ ಲಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬಾರದೆ ಹೋಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ತರುಣರು ತುಳಜಿಯ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ

ಬರುವಂತೆ ಹಿರಿಯ ಒಕ್ಕಲಿಗರು ತನ್ನ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಬುದು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಈಗಾಗಲೆ ತಿಳಿದ ಮಾತಾಗಿತ್ತು. ಹರಟೆಗೆ ಯೋಸಬನೊಬ್ಬ ಸಿಕ್ಕಿದನೆಂದು ಕೆಲವರು, 'ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಕಲ್ತವ ಭಾ ಕೊಡ್ತಾನಲ್ಲ' ಅಂತ ಕೆಲವರು, 'ತಪಾಸ್ತೀ ವೋಲೀಸ' ಅಹುದೂ ಅಲ್ಲೋ ಬುದು ತಪಾಸಣೆ ಮಾಡುವ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಕೆಲವರು, ಸುತ್ತಲಿನ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಸ ಬಯಲಾಟದ ಕತೆಯನ್ನು ಚಂದ ಮಾಡಿ ಹೇಳುವವ ಎಂದು ಆಸರದಿಂದ ಕೆಲವರು, 'ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ದುಡ್ಡು, ೩೦ ದಿನಸಕ್ಕೆ — ಮೂವತ್ತೆರಡಲೆ ೧೧೦ — ಅಂದ್ರ ಒಂದೂಪಾಯಿ ೧೫ ಆಣೆ — ಒಂದಾಣೆ ಕಡಿಮೆ ೨ ರೂಪಾಯಿ — ಮೂರಾಣೆ ವೇಲಿಸ್ತು ಬಿಡ್ತೀನಿ ಅಯ್ಯಿಲ್ಲೋ? — ಅಂತೂ ರೂಪಾಯಿ ದನ್ನೆರಡಾಣೆ ಕೊಟ್ಟೀರು —' ಮೂರತಾಗಿ ಮಾಲಕನು ಲೆಕ್ಕಹೇಳುವಾಗ "ಮೂವತ್ತೆರಡಲೇ ೬೦" ಎಂದು ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಲಿರುವ ಉಪಕಾರ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತ ಕೆಲವರು, ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಬಿರಗಾದ ಕೆಲವರು — ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಜನರು ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ — ನಾರಾಯಣನ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿಯೆ — ನೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂದು ಮಾಲಕನಿಗೆ ನಾರಾಯಣನಿಗಾಗಿ ಹೆದರುವ ಸ್ಥಿತಿ ಇದ್ದಿತು. ಸಿಟ್ಟಿನ ಭರದಲ್ಲಿಯೆ ಇದೆಲ್ಲ ಹೊಳೆಯಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ಸಂಬಳವನ್ನು ಕೇಳಲೇ ಬೇಕು. ತನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ ಇಷ್ಟೊಂದು ಜನರು ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ತನ್ನನ್ನು ಹೊರದೂಡುವನೆ ಮಾಲಕನು? ಅಂತಹ ಕಾರಣಕಾಗಿಲು ತುಳಜಿಯನ್ನು ಕೆಲಸಕ್ಕೆಟ್ಟುಕೊಂಡ ಮಾಲಕನು..... ನಾರಾಯಣನ ಸಿಟ್ಟಿನ ಭರವು ಸರ್ರೆಂದಿಳಿಯಿತು ಬೆಮರಿಸ ಧಾರೆಯಾಗಿ. ತುಳಜಿಗೆ ತನ್ನನ್ನು ಹೋಲಿಸುವುದೇ? ಎಷ್ಟು ಹಂಚಿಕೆ ಹಾಕಿದರೂ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ನಿರುಪಾಯವಾಯಿತು. ತುಳಜಿಯ ಸ್ಥಿತಿ ತನ್ನ ಸ್ಥಿತಿ ಒಂದೇ ಎಂದು ಒಪ್ಪಲೇ ಬೇಕಾಯಿತು. ಹೊಟ್ಟೆ ಬಟ್ಟಿಗಿಲ್ಲದುದಕ್ಕೆ ಆ ವೃತ್ತಿ ಎಂದು ಅವನು ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವಳು; ಹೊಟ್ಟೆ ಬಟ್ಟಿಗೆ ಗತಿ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲು ಕೂಡ ತನಗೆ ಧೈರ್ಯವಲ್ಲ.

"ಭಾಳ ಅದ್ರ, ಸುಗ್ಗಿ ದಿನಾಡಗ ಹೊಲಾಡಗ, ಬ್ಯಾಸಗಿ ದಿನಾಡಗ

ಮನೆ-ಮಾರು ಕಬ್ಬೋವಾಗ ಒನ್ನಾಲೊಪ್ಪತ್ತು ಕೂಲಿ ಸಿಕ್ಕೀತ್ರಿ. ಏಟಾ (ಎಷ್ಟಾ) ದರೂ ಹೆಣ್ಣಾಳಿನ ಕೂಲಿ! ಹೆಣ್ಣಿ ತುಂಬೋದಿಲ್ರಿ. ಎಂಟಾನೆಂಟ ತಿಂಗಳ ಏನ್ನಾಡ್ಪೇಕ್ರಿ?" ಎಂದಿದ್ದಳು ತುಳಜಿ.

ಕುಲಕರ್ಣಿಯಿಂದ ಅವಮಾನಿತನಾಗಿ ನಡೆದಾಗ ತುಳಜಿಯ ಕೂಡ ತನ್ನ ಸಂಭಾಷಣೆಯಾದುದು ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಬಂದಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ತುಳಜಿಯ ನಿಜವಾದ ಯೋಗ್ಯತೆ ಈಗ ಕಂಡು ಬಂದಂತಾಯಿತು ಅವನಿಗೆ. ಮೊದಲನೆಯ ದಿವಸವೇನೋ ಅವಳ ನಡೆ-ಸುಡಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಅತ್ಯಂತ ವಾಗಿ ಹೇಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ತನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ಅವಳು ನಕ್ಕು ಹೋದಾಗಂತೂ ಹಟಾತ್ತಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ತನ್ನ ಪಾಪದ ಸ್ಮರಣೆಯಾಗಿ ಅವಳ ಪ್ರಾಣವನ್ನೆ ಹಿಚುಕುವಂತಹ ಸಿಟ್ಟು ಬಂದಿತ್ತು. ತುಳಜಿಯು ಅಷ್ಟಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ದಿನ ನಾರಾಯಣನನ್ನು ನೋಡಿದಾಗೆಲ್ಲ ಅದೇ ನಗೆಯನ್ನು ನಗುತ್ತಿದ್ದಳು. "ಇವಳನೊಮ್ಮೆ ಮಾತಾಡಿಸಿ ಇವಳ ಮೈಸೊಕ್ಕುನಿಳಿಸಿ ಬಿಡೋಣ. ಯಾರಂತ ತಿಳಿದಾಳೊ ನನ್ನ, ಹುಚ್ಚು ಮುಂಡೆ!" ಎಂದು ಕೊಂಡ. ಮರುದಿನದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವು ಯಥಾವಾರ್ತ-ಯಥಾಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. "ಇವಳ ವಾಸನೆಯು (-ನನ್ನ ಎಷಯವಾಗಿ-) ದುಷ್ಟವಿದ್ದುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದ ಇವಳಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಕಲಿಸೋಣ?" ಎಂಬುದೊಂದು ವಿಚಾರ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ಸ್ತ್ರೀಶಿಕ್ಷಣ, ಆರ್ಯಸಂಸ್ಕೃತಿ, ದೇಹದ ಆರೋಗ್ಯ, ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ-ಮುಂತಾದ ಎಷ್ಟೋ ವಿಷಯಗಳ ಪರ್ಯಾಲೋಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರಸಂಗಕ್ಕೆ ಒಂದೂ ಸರಿ ಹೋಗುವಂತೆ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ಅವಳ ಮನೋವೃತ್ತಿಯೇ ನೀಚವಾದುದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಎಳ್ಳಷ್ಟಾದರೂ ಸಂದೇಹವಿದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ಅವಳ ನಡೆ, ಅವಳ ಸುಡಿ, ಅವಳ ನಗೆ, ಅವಳ ನೋಟ, ಅವಳ ಹಾವ-ಭಾವ-ಒಂದರಲ್ಲೂ ಸಂಭಾವಿತನದ ತೋರಿಕೆ ಇದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ. "ಓಹೊ! ಮತ್ತೆ ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ನಕ್ಕುಳಲ್ಲವೆ! ಇದೇ ಪ್ರಸಂಗ. ಅವಳಿಗೊಂದು ನೀತಿವಾಠ ಕಲಿಸೋಣ" ಎಂದವನೆ ನಡೆದು ಅವಳನ್ನೆದುರಿಸಿ "ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ಹೀಗೆಲೆಕೆ ನಗುವೆ?" ಎಂದನು. ಮೊದಲೇ ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿದ್ದನು ನಾರಾಯಣನು, ತಾನು ಮಾತನಾಡಿಸು

ನು ದೊಂದೇ ತಡ ಅವಳು ಒಯ್ಯಾರತನದಿಂದ ಸಟಿಸುವಳೆಂದು. ಆದರೆ ಆ ತನ್ನ ಲೆಕ್ಕ ಈಗ ತಪ್ಪಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಅವನಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಸೋಡೆಗವೆನ್ನಿಸಿತು. ತುಳಜಿಯು ಒಯ್ಯಾರತನದಿಂದ ಸಟಿಸುವದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ತಲೆಯನ್ನೆತ್ತಿ ನಗೆ ತಡೆದು "ತಸ್ಮೂಂಥವ್ರು ವಾಡೋ ಕೆಲಸ ಅಲ್ಪ ಇದು" ಎಂದಳು.

"ಡಿಗ್ನಿಟ—" ತಡೆದುಕೊಂಡನು ನಾರಾಯಣನು. ಕಾ ಯ ೯ ಗೌ ರ ವ ದ ತತ್ತ್ವ ಇವಳಿಗೇನು ತಿಳಿಯುವುದು? ಅವಳಿಗೆ ತಿಳಿಯುವಂತಹದೊಂದು ಮಾತನಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ, ಅಂತಹದೊಂದು ಮಾತನಾಡತನಗೆಯೆ ತಿಳಿಯದಂತಾಗಿ ಸುಮ್ಮನೆ "ಯಾಕೆ?" ಎಂದು ಬಿಟ್ಟನು.

"ಮರ್ಯಾದಸ್ತರು ಮಾಡೋದಲ್ಪ ಇಂಥಾ ಕೆಲಸ."

"ತನ್ನ ಮರ್ಯಾದೆ ತಾನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡು ಎಂಥಾ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರೂ ಎನು?" ಎಂದು ನಾರಾಯಣನು ಸಮಯ ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡು ನೀತಿಸಾಹ ಕಲಿಸುವುವಾದನು.

"ಎಂಥಾ ಮಾತರಿ!" ಎಂದು ತಲೆತೂಗಿದಳು.

ಅಬ್ಬ! ಎಂದುಕೊಂಡನು ನಾರಾಯಣನು ಒಳಗಿಂದೊಳಗೆಯೆ. ಶಿಕ್ಷಕನಾಗಿ ನೀತಿಸಾಹ ಕಲಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ತನಗೆಯೆ ಶಿಫಾರಸ ಪತ್ರವನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆ ಮಾತನಾಡುವಳಲ್ಲ!

"ಹೆಂಗಸಿಗಂತೂ ಮರ್ಯಾದೆಯೆ ಹೆಚ್ಚಿನದು" ಎಂದನು ಹುಟ್ಟಿದಂ.

"ಮನಸ್ಸಾ ಆದ್ಮಾತಿಗೆ ಮರ್ಯಾದೆ ಬೇಕೇ ಬೇಕಲ್ಪ. ಹೆಂಗಸೇನು ಗಂಡಸೇನು?" ಎಂದು ಹೆಣ್ಣು - ಗಂಡುಗಳ ಭೇದಕಲ್ಪಿಸಿದುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವಂತೆ ಮೂಗು ಎರಿಸಿದಳು.

ಸಮುದ್ರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದವನು ದಡಕ್ಕೇರಿಸಬೇಕೆನ್ನುವಾಗ ತೆರೆಗಳು ಹಿಂದೊಡೆದು ನೂಕಿದಂತಾಯಿತು ನಾರಾಯಣನ ಸ್ಥಿತಿ; ಬೆರಗಾದನು, ಅದನ್ನು ತೋರಗೊಡಲಿಲ್ಲ ಮಾತ್ರ.

"ಅದೇನು ಸುಳ್ಳಲ್ಲ. ಆ ಮುಂಜಾನೆ ಬರೋ ಹುಡುಗನನ್ನೋ ಡ್ವಾರ್ಸ? ಒಬ್ಬಗೂ ಮರ್ಯಾದೆ ಇಲ್ಲ." ದಡವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವ ಹವಣಿಕೆಯಿಂದಲೆ ಮಾತನಾಡಿದನು.

"ಎನಾದೂ ಹುಡುಗರ್ರಿ ಅವರು. ಮನೀವಳಗ ಅವ್ವಾ-ಅಪ್ಪಾ ಇದ್ದಾಂಗ ಬೆಳೆದವ್ರು."

ತೆರೆಗಳ ಹೊಡೆತ ಜೋರಾದಂತಾಯಿತು. ಒಂದು ಮಾತನಾಡ ಬೇಕೆನ್ನುವಾಗ ಮತ್ತೊಂದು ಮಾತಿಗೆ ತನ್ನನ್ನು ನೂಕುವ ತುಳಜಿಯ ಜಾಣತನಕ್ಕೆ ತಲೆದೂಗಬೇಕೆನ್ನುವಂತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ಆದರೂ ನೋದಲು ನೀತಿಪಾಠ-ನೀತಿಪಾಠವನ್ನು ಕಲಿಸಲೇಬೇಕು ಎಂದು ಅವನ ಹಟ.

"ಅವರು ಹುಡುಗ್ರಾದೂ ನೀನು ಅವರೂಡ ಹಾಗೆ ನಡೆಯೋದು ಸರಿಯಲ್ಲ" ಎಂದನು.

"ಆಂದರ ?"

"ಆಂದರ - ಆಂದರ - ಇಷ್ಟೆ-ಅಲ್ಲ-ಹೀರಿಗಿರೋದ್ದಿಂತ ಮದಿನೆ ಮಾಡ್ಕೊಂಡಿರೋದು-ಅಲ್ಲ-ಆಂದರ-ಅದೇ ನೆಟ್ಟಗೆ ಹೆಂಗಸಿಗೆ-ಆಂತ-ಆಂದರ—" ಎಂದು ತೆರೆಗಳ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಕೈಸೋತು ತೇಕುವವನಂತೆ ನುಡಿದನು ನಾರಾಯಣನುಆಗ ಹೇಳಿದಳು ತುಳಜಿಯು ತನ್ನ ಕತೆಯನ್ನು. ಮದುನೆಯಾದರೂ ಉಪಜೀವನ ಸಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅವಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದ್ದಿತು. (ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಅಹುದೆಂದು ತಲೆತೂಗ ಬೇಕೆನ್ನುವಂತು, ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ತನ್ನ ಮದುನೆಯಾದುದು ಗೊತ್ತಾದೀತಲ್ಲ, ಎಂದು ನಾಚಿ ತಡೆದನು.) "ಎಲ್ಲಿ ಹೋದರೂ ಉಡಕೀ ಗಂಡನ ಉಪದ್ರವ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ ಎಂದಳು." ("ಓಹೊ! ನಮ್ಮ ದೇವನಿಗಾಗಲಿ ನಮ್ಮ ಧರ್ಮಕ್ಕಾಗಲಿ ಉಡಕೀ ಗಂಡ' ಎಂಬಾಬಿಧಾನದ ವಿರುದ್ಧ ಕೊಟ್ಟು ಬಿಡಬೇಕು" ಎಂದು ಹೊಳೆಯಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ). "ಮದಿನೆ ಆದ ಹೆಂಗ್ಸರು ಯಾರು ಮತ್ತಂಥಾ ಭಂಡ ಸಂಕಾರ ಮಾಡ್ಕಾರ್ರಿ?" ಎಂದು ಸವಾಲು ಹಾಕಿದಳು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. "ಯಾವ ಗಂಡನು-ಆಂತ ಕೇಳಿಲ್ಲ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮಳು!" ಎಂದು ಉಸುರ್ಗರೆದನು. ಊರೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ಹೆಂಗಸರ ಪುರಾಣವನ್ನೆ ಬಿಚ್ಚಿದಳು. ಹೊಡೆದಾಟ, ಕಡಿದಾಟ, ಕುನಸು, ಖೂನಿ-"ಎಲ್ಲ ಹೆಂಗ್ಸರ ಸಲುವಾಗೇ ನಡೆದದ್ದು" ಎಂದಳು. ["ರಾಮಾಯಣ-ಮಹಾಭಾರತಗಳ ಸಾರಾಂಶ ಹೇಳಿದ

ಹಾಗೇ ಹೇಳಿದಳಲ್ಲ!" "ಮತ್ತೆ ಆದರಾಗ ಕರೇವು (ನಿಜವಾದುದು) ಎತಿರಿ. ಇದೆಲ್ಲಾ ಲಗ್ನೀಣ ಆದ ಹೆಣ್ಣುಕೃಷ ಮೂತು." ಅವಳ ಕಂಠ ತುಂಬ ಬಂದಿತು, ದನಿಯಲ್ಲಿ ನಡುಕು ಸೇರಿತು. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವ ಸಂನ್ಯಾಸ ಬುದ್ಧಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಂತೆ ಎಲ್ಲೊ ಎನನ್ನೊ ನೋಡಬಾರದೆಂದು ನೋಡುವಂತೆ ದೂರ-ದೂರ ದಿಟ್ಟಿಸಿದಳು. "ನಮ್ಮ ಅವ್ವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಕೊಂಡು ಗಿಡಕ್ಕೇರಿಸಿದನು ಆಕೇ ಗಂಡ, ಅವನ್ನು ಗಲ್ಲಿಗೆರಿಸಿತರಿ ಸರ್ವಾರ.ನಮ್ಮ ಮರ್ಯಾದಾ ನಾವು ಕಾಯ್ದೊಂಡರಾಯತ್ರಿ, ಆದಕ ಮದಿವೇನೇ ಯಾಕ ಬೇಕು?" ಹೀಗೆನ್ನುವಾಗ ಅವಳ ದನಿ ಗದ್ದದ ವಾಗಿತ್ತು, ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಈಗಲೂ ಕೇಳಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಅವಳು ಹೇಳಿದಾಗಂತೂ ಅವನಿಗೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪವಾಗಿತ್ತು. ಪಾಪ!

"ತಂದೆ-ತಾಯಿ ತೀರಿಕೊಂಡು ಎಷ್ಟು ದಿವಸಗಳಾದುವು" ಎಂದು ಕೇಳಿದ್ದನು.

"ತಂದೆ ಇದ್ದಾರ್ಯ ನನಗೆ. ತಾಯಿ ಹೋಗಿ——"

"ಮತ್ತೆ—ತಂದೇನ್ನ ಗಲ್ಲಿಗೆರಿಸಿದರೂ ಅಂತ——"

" ಗಂಡನ್ನ ಗಲ್ಲಿಗೆರಿಸಿದ್ರಿ. ನಾ - ನಾ ಕುಲ್ಪರ್ಣೇರ ಮಗಳಿ "

" ಎನು ಉಲೂ ! "

" ಅದಕೇ ನಮ್ಮಾಯೀನ್ನು ಖೂನಿ ಮಾಡಿದನು ಆಕೇ ಗಂಡ "

ಹೀಗೆಂದವಳ ಮುಖ ಮುಚ್ಚಿ ಕೊಂಡು ಓಡಿಹೋಗಿದ್ದಳು. ಆಗಿನ ಅವಳ ಕಳವಳದ ಕಳೆಯು ನಾರಾಯಣನ ಎದೆಯನ್ನು ಸೀಳಿತ್ತು. " ಆವಾಗಲೆ ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು ನನಗೆ ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಸ್ವಭಾವ. ಹುಚ್ಚ ನಾನು!- ಸುಮ್ಮನುಮ್ಮನೆ ಅವನ ಕಡೆ ಹೋಗಿ ಅವಮಾನ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡೆ." ಎಂದು ತಳಮಳಿಸುತ್ತ ನಡೆದನು ನಾರಾಯಣನು. ಅವ ಮಾನದಿಂದ ಇಷ್ಟೊಂದು ಖೇದವಾಗಲು ಎಶೇಷ ಕಾರಣವೊಂದಿದ್ದಿತು. " ಕುಲಕರ್ಣಿ ನಿನ್ನ ತಂದೆಯೆ! ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಅವರ ಕಡೆಯಿಂದ ನಿನಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿಸುವೆ, ಈ ಕೀಳು ಕೆಲಸ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡುವಂತೆ ಅನುಕೂಲ ಮಾಡಿಸುವೆ " ಎಂದು ಅವಳ ಮುಂದೆ ಜಂಬ ಕೊಚ್ಚಿ ಹೋಗಿದ್ದನು. ಅದೊತ್ತಟ್ಟಿಗೇ ಉಳಿಯಿತು. ಎಲ್ಲೊ ಮಾತಿಗೆ ಮಾತು ಬೆಳೆದು

" ಕಲಿತು ಕೀಳು-ಕೆಲಸಕ್ಕೂಡಾ ಗತಿ ಇಲ್ಲ ನಿಮಗೆ " ಎಂದು ಹಂಗಿಸಿ ಕೊಂಡು ಬಂದನು. ಅದಕಾಗಿ ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟು ಕುದಿಯುತ್ತಿತ್ತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ಕೀಳು ಕೆಲಸ ಅಂತೆ! ಯಾವುದು ಕೀಳು? ಪ್ರಾಮಾಣಿಕನಾಗಿ ನಿಸ್ವಾರ್ಥನಾಗಿ ಉಪ್ಪಿಟ್ಟಿನಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುವುದು ಕೀಳು ಕೆಲಸವೆ?— ಆದರೆ ತಾನೀಗ ಸಂಬಳ ಬೇಡ ಬೇಕೆಂದುದರಿಂದ " ನಿಸ್ವಾರ್ಥ " ಎನ್ನುವುದು— ಎಂದು ಸಂಶಯ ಬಂದಿತು. ಅದಕ್ಕೂ ಸಮಾಧಾನವಿದೆ. ಸಂಬಳ ಬೇಡುವುದು ಯಾತಕ್ಕಾಗಿ? ಸಮಾಜದ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ. ಅದುದರಿಂದ ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಸೊಕ್ಕು ಮುರಿಯಲೇಬೇಕೆಂಬ ಹಟ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಕೀಳು ಅಂತೆ! ತನ್ನ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳದೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ವಸ್ತುವನ್ನು ಆಶಿಸುವುದು, ಕೀಳು ಕೆಲಸವಲ್ಲವೆ? ಎನ್ನಿಲ್ಲ— ಅವನಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಯೋಗ್ಯತೆ ಸಂಪಾದಿಸಿ— ಕಸಿದುಕೊಂಡಂತೆ — ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಅವನ ತೋಟವನ್ನು.

" ಎನ್ನಿಲ್ಲ——ಹೋದವನೇ ಮಾಲಕನಿಗೆ ಸಂಬಳ ಕೇಳಿಯೆ ತೀರುವೆ " ಎಂದು ಓಡಹತ್ತಿದನು ನಾರಾಯಣನು. ಸಂಬಳದ ಆಶೆಯಿಂದ ಓಡಲಿಲ್ಲ, ಮಂಜಾನೆಯ ಬಸ್ಸು ಒರುವ ವೇಳೆಯಾಯಿತೆಂದು ಓಡಿದನು. ಬಸ್ಸಿನ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿರದಿದ್ದರೆ ಸಂಬಳ ಕೇಳುವುದೆಂತು? ಸಂಬಳ ಕೇಳದಿದ್ದರೆ ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಸೊಕ್ಕು ಮುರಿಯುವುದೆಂತು? ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಸೊಕ್ಕು ಮುರಿಯದಿದ್ದರೆ ತುಳಜಿಯ ಉದ್ಧಾರವಾಗುವುದೆಂತು? ಅಂತೂ ತುಳಜಿಗಾಗಿ ತಾನು ಓಡುತ್ತಿರುವುದು— ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೊಳೆಯಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ಒಲವು ನುಗ್ಗುತ್ತಲಿದೆ, ನೀತಿ ಚಗ್ಗುತ್ತಲಿದೆ. ಯಾಕೋ — ತುಳಜಿಯು ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಮಗಳೆಂದು ಕೇಳಿ ಒಂದು ತರದ ಸಮಾಧಾನವಾಗಿತ್ತು ಅವನಿಗೆ. ಅವಳು ದಿಟ್ಟಳು, ಕೆಟ್ಟವಳಲ್ಲ ಎಂದು ಕಂಡು ಸಂತೋಷವಾಗಿತ್ತು ಅವನಿಗೆ. ಅದಕಾಗಿ ಓಡಿದನು, ಓಡಿದನು. ಬಸ್ಸಿನ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಿರುವುದು ನೋಕರಿಯ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತನ ಎಂದು ಸಮಾಧಾನ ತಂದುಕೊಂಡು ಓಡಿದನು. ತುಳಜಿಗೂ ತನಗೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧ?— ಎನ್ನುತ್ತ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಓಡಿದನು. ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಸೊಕ್ಕು

ಮುರಿಯಲೇಬೇಕು ಎಂದು ಕಾಲು ಅಪ್ಪಳಿಸುತ್ತ ಓಡಿದನು. ಸಂಬಳವನ್ನು ಕೇಳಲೆ ಬೇಕು— ಎಂದು ಓಡಿದನು, ಓಡಿದನು, ತೇಕುತ್ತ ತೇಕುತ್ತ ಓಡಿದನು.

೨

ಅವಸರದ ಹೆಜ್ಜೆಗಳಿಂದ, ಅಧಿಕಾರದ ಹುಬ್ಬುಗಳಿಂದ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತ ಹೋಗುವ ಅನುಭವವು ಆನೇಕರಿಗಿರಬಹುದು; ಹಾಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಕಿಸೆಯಿಂದಾಗಲಿ ಕೈಯೊಳಗಿನಿಂದಾಗಲಿ ಕಾಯಿಟ್ಟ ಸಸ್ತುಗಳು ಕಳಚಿ ಬೀಳುವ ಅನುಭವವು ಕೆಲ ಜನರಿಗಿರಬಹುದು; ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಕಳಚಿದಾಗ "ಎನೋ ಬಿತ್ತು ನೋಡ್ರಿ, ನಿಮ್ಮದೇನಿ ಇದು?" ಮುಂತಾಗಿ ಹುಂಕರಿಸುವ ದಿಗ್ಗಜಗಳಂತೆ ಸುತ್ತಲೂ ಜನರು ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುವ — ಅದನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ — ಅನುಭವವು ಎಲ್ಲೋ ಬಬ್ಬಿಬ್ಬ ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ಬರಬಹುದು. ಅಂತಹ ಅನುಭವ ಬಂದಾಗ ಅವಸರದ ಹೆಜ್ಜೆ ಉರುಳಿದಂತಾಗುವುದು. ಅಧಿಕಾರದ ಹುಬ್ಬು ಕೆರಳಿದಂತಾಗುವುದು. ಸಾಮಾನ್ಯ ಬಿದ್ದರೆ ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲ -- ನಡೆಯುವಾಗಿನ ಅಚಾಗರೂಕತನದಿಂದಾಗಲಿ, ನ್ಯೂಟನ್‌ನ ಆಕರ್ಷಣ ತತ್ವ (law of gravitation) ದಿಂದಾಗಲಿ ಹಾಗಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ನಮ್ಮ ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಡಬೇಕೆನ್ನುವ ಜನರ ಹುಡುಗು ಉದ್ಧಿಟತನಕ್ಕೇನೆನ್ನು ಬೇಕು? ಎದೆ ಸೆಟಿಸಿ ಮುಖವೆತ್ತಿ ನಡೆಯುವಾಗ ಎಡವಿ ಬೀಳಬಹುದು ನಾನು. ಆದರೆ 'ಎಡವಿದರೇನಿ?' ಎಂದು ನಾಲಗೆ ಚಪ್ಪರಿಸುತ್ತ ತುಟಿ ಬಿರಿಯುತ್ತ ಹಲ್ಲು ಕಿರಿಯುತ್ತ ಕೇಣಕುವ ಉದ್ಧಿಟತನವೇಕೊ-ಜನರಿಗೆ? ಇಂದಿನದು ವ್ಯಕ್ತಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಯುಗ; ಹಾಗೆಂದರೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕೇಣಕುವ ಅಧಿಕಾರವೆದೆ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಹುಡುಗರು ಹಾಗೆ ಕೇಣಕಿದರೆ ಹೊಡೆಯಲು ಕೈ ಎಳುವುದು. ಹೊಡೆಯಲಿ ಹೊಡೆಯದಿರಲಿ -- ಅಂತಹ ಸಿಟ್ಟು ಬರುವುದೇನೋ ನಿಜ,

ಬರಬಾರದೇಕೆ? ನನ್ನ ತಪ್ಪನ್ನು ನನಗೆ ತೋರಿಸಿಕೊಡುವ ಅಧಿಕಾರ ಎಷ್ಟು ಜನರಿಗಿದೆ? ಶಾಸ್ತ್ರಹೇಳುವುದು ಯಾವಾಗಲೂ ಸುಲಭ. ' ಪರಸತಿಯರನ್ನು ಕಣ್ಣೆತ್ತಿ ನೋಡಬೇಡ' ಎಂದು ಪುರಾಣ ಬರೆಯುವುದು; ಆದರೆ ' ಮುನಿಪುಂಗವಾ, ಪಿತಾಮಹ ವ್ಯಾಸನೇ, ಮಹಾಶಯರುಗಳಾದ ತಾವು ಮದುವೆಯಾಗದ ತಾಯಿಯ ಮಗನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಸ್ವತಃಕ್ಕೆ ಮದುವೆ ಇಲ್ಲದೆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹಡೆದಿರಲ್ಲ? ಅದರ ಸುಖದುಃಖವೇನು? ಸೂತ್ರ- ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳೇನು' ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ? ' ಮಿಕ್ಕವರಲ್ಲ ಪರಸತಿಯರನ್ನು ಕಣ್ಣೆತ್ತಿ ನೋಡುವರು, — ಇಲ್ಲವೆ ನೋಡಬಾರದು ' ಎಂಬ ಗ್ರಹಿಕೆಯಾಕೆ? ಪರಸತಿಯರನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯು ಯಾವ ಮನುಷ್ಯಪ್ರಾಣಿಯ ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏನಾದರೊಂದು ಸಯುಕ್ತಿಕ ಕಾರಣವಿದ್ದರೆ— ಆ ಮಾತೇ ಬೇರೆ. ಉದಾಹರಣಾರ್ಥವಾಗಿ:— ಮದುವೆಯಾಗದವನು ನೋಡಬಹುದು; ಏಕೆಂದರೆ, ಹಾಗೆ ನೋಡದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಮದುವೆಯಲ್ಲಿ — ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮವನ್ನು ಪಡೆದು ತನ್ನನ್ನೂ ತಂದೆತಾತಂದಿರನ್ನೂ ಋಣಮುಕ್ತಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಶಾಸ್ತ್ರಸಹಿತ ಕರ್ತವ್ಯದಲ್ಲಿ—ಆಫಕ್ತ ಹುಟ್ಟುವುದೆಂತು? ಅದರಂತೆಯೇ, ಮದುವೆಯಾದವನೂ ಪರಸತಿಯರನ್ನು ನೋಡಬಹುದು; ಹೊಲ-ಮನೆ ಮಾಡುವವನು ಅನ್ಯರು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಹೊಲ-ಮನೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆನ್ನುವಂತೆ. ಹೀಗೆ ಮದುವೆಯಾಗದವ, ಮದುವೆಯಾದವ — ಇವರಿಬ್ಬರ ಪೂರತಾಗಿ ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನೂ ಪರಸತಿಯರನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂದೆಳಸುವುದಿಲ್ಲ. ನಾರಾಯಣನ ಮದುವೆಯಾಗಿದೆ. ಅದುದರಿಂದ ಪರಸತಿಯರನ್ನು ನೋಡುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಅವನಿಗೂ ಇದೆ. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಮಾತ್ರ ಅವನಿಗಿದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಪರಸತಿಯರನ್ನು ನೋಡುವುದು ಪಾಪವೆಂದೇ ಅವನಿಗಿನ್ನೂ ಗ್ರಹಿಕೆ. ಅಂತಹ ಪಾಪಬುದ್ಧಿಯು ಇಂದು ತನಗೇಕೆ ತೋಚಿತು— ಎಂದು ಅವನ ಹಂಬಲ. ತನ್ನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಾವುದು? ತನ್ನ ಶಿಕ್ಷಣವೆಂತಹದು? ಎರಡನೆಯ ಹಂಗುರನ್ನು ಕಣ್ಣೆತ್ತಿ ನೋಡುವ ಈ ಕೀಳನನಂತಹದು? " ತುಳಡಿ ಯಾರು ?

ಜ್ರಾಹ್ಮಣನಾದ ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಮಗಳು -- 'ಆಸಂಶಯಂ' ನನ್ನ 'ಪರಿಗ್ರಹಕ್ಷಮಾ' -- ಭೀ, ಇದೊತಹ ಹುಚ್ಚುತನ! ಹೇಸಿತನ!'' ಎಂದುಕೊಳ್ಳುವನೊಮ್ಮೆ. ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಮನಸು ತುಳಜಿಯ ಕಡೆ ಎಳೆಎಳೆದಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಮಡದಿಯ ಸ್ಮರಣೆ ಹೆಚ್ಚೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಗುವುದಲ್ಲ -- ಎಂದು ಗೋಳಿಡುವನು. ಮದುವೆಯನ್ನು ಮರೆಯಬೇಕೆಂದರೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗದು, ಮಂದಿಯ ಮಡದಿಯರನ್ನು ನೋಡಬಾರದು ಎಂದರೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗದು. 'ಆಯ್ಯೋ! ನನ್ನ ಕರ್ಮ!' ಎಂದುಕೊಂಡನು ನಾರಾಯಣನು. ತರುಣನಾದ ನಾರಾಯಣನು ತಾತ್ಪ್ರಿಕನಾದನು, ಕಂಬದಂತೆ ಕಾಣಿಸಿದ ಪ್ರಾಚೀನ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಕಯ್ಯಾರಿ ಸಿಂಹುಕೊಂಡನು. ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದಾಗೂ ನೋಕರಿ ಸಿಕ್ಕದ ತರುಣರಂತೆ "ತಾ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮ" ಆದಾವುದೋ? -- ಎನ್ನಹತ್ತಿದನು. 'ಬಾತ್ಮೀದಾರರ ಆಭಿ ಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಸಂಪಾದಕರು ಜಬಾಬ್ದಾರರಲ್ಲ' ಎನ್ನುವಂತಹ ಗಾಂಧೀಯರ, ದಿಂದ 'ನಾಹಂ ಕರ್ತಾ ಹರಿಃ ಕರ್ತಾ' ಎಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರೇಳುವವರಿಗಾಗಿ ಸಗುತ್ತಿದ್ದನು ನಾರಾಯಣನು; ಆದರೆ ಈಗ ತಾನೂ ಅವರಂತೆಯೇ 'ತಾ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮ' ಯಾರಿಗೂ ಬಿಟ್ಟದ್ದಲ್ಲ ಎಂದು ಆಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟನು; ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಪರಸತಿಯರನ್ನು ನೋಡುವಂತಹ ವಾಪದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು -- ಹಾಳಾಗಲಿ "ತಾ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮ!" ಈಗ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ 'ತಾ ಮಾಡಿದ ಮಡದಿ'ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿನ 'ಬಲವಂತ' ಎಂದು ಬಾಧೆಯಾಗಹತ್ತಿತು ಅವನಿಗೆ. ಅಂತೂ ತುಳಜಿಯ ಎಷಯವಾಗಿ ತನ್ನ ಹೃದಯಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೋಭವೆದ್ದಿದೆ, ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕಾಯಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ತುಳಜಿಯನ್ನು ಮರೆಯಬೇಕೆಂದರೆ ಮದುವೆಯ ಸ್ಮರಣೆ ಬಲವಾಗುವುದು, ಆ ಮೇಲೆ ಮದುವೆಯನ್ನು ಮರೆಯುವ ಯತ್ನದಲ್ಲಿ ತುಳಜಿಗಾಗಿ ಎಚಾರ ಬಲಿಯುವುದು; ಈ ಎಚಿತ್ರ ಅನುಭವವನ್ನೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು ನಾರಾಯಣನು. ಇದಲ್ಲದೆ ಒಂದೆರಡು ದಿವಸಗಳಿಂದ ಆಂಗಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬರುವ ಜನರು ತನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ಎನೇನೊ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಪಿಸುಗುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರು. ತನ್ನ ಮತ್ತು ತುಳಜಿಯ ಸಂಬಂಧವಾಗಿಯೇ ಈ ಜನರು ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರ ಕಿವಿ ಕಚ್ಚುವಂತೆ ಕದ್ದು ಮಾತನಾಡುವರೆಂದು

ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಸಂಶಯ ಬಂದಿತ್ತು. ಕುಲಕರ್ಣಿಯಿಂದ ಅವಮಾನಿತ ನಾಗಿ ಬಂದ ಮೇಲೆ ನಡೆದ ವರ್ತಮಾನವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿದ್ದಿರ ಬಹುದು—ಎಂದೂ ಕಾಯಾಸ ಕಟ್ಟಿದನು. ಅಂತಹದೇನಿದೆ ಆ ಸಂಗತಿ ಯಲ್ಲಿ? ತನಗೆ ಕೂಡ ಆಗ ಆ ವಿಚಾರ ಬಂದಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಮೇಲಿನ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದಲೂ ತುಳಜಿಯ ಮೇಲಿನ ಕನಿಕರದಿಂದಲೂ ತಾನು ಸಂಬಳವನ್ನು ಬೇಡಿದ್ದನು; ಸಂಬಳ ಬೇಡುವುದಕ್ಕೆ ಇಂತಹ ಕಾರಣ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ; ಇದಲ್ಲದೆ ತನಗೆ ಸಂಬಳ ಬೇಡುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇಲ್ಲವೆ? ಸುಶಿಕ್ಷಿತನು ತಾನು! ಚಹಾದ ಅಂಗಡಿ ಯಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುವನು | ತನಗೆ ಸಂಬಳ ಬೇಡವೆ?

"ಹೌದ್ರಿ, ಸ್ವಾಮಿ; ಆದ್ರೆ ತಾವೇ ತಮ್ಮ ಇಚ್ಛಾದಿಂದ ಒಂದವು" ಎಂದಿದ್ದ ಮಾಲಕನು!

"ತಾವಾಗೇ—ತಮ್ಮ ಇಚ್ಛಾದಿಂದ—ಬಂದರೆ ಸಂಬಳ ಕೊಡೋ ಹಾಗಿಲ್ಲ ಅಂತೇನು?" ಎಂದು ಕೇಳಿದ್ದನು ನಾರಾಯಣನು.

"ಹಾಗಲ್ಲ. ಸಂಬಳ ಕೊಟ್ಟು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟೋಬೇಕಾಗಿದ್ದು ಕೆಲಸ ಬರೋದೋ ಇಲ್ಲೋ ನೋಡ್ತೀವೆ ಮುಂಚಿತ."

"ಅಂದರೆ ನನಗೆ ಕೆಲಸೇ ಬರೋದಿಲ್ಲಾಂತ ನಿಂ ಅಭಿಪ್ರಾಯ್ತೇನು?" ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಸ್ವಾಭಿಮಾನ ಕುದಿಯುತ್ತಿದ್ದಿತು ಹೀಗೆ ಹೇಳುವಾಗ. "ಹುಂ | ನಾನು ಕಲಿತವ ಇದ್ದೀನಿ—ಮರೆಯಬೇಡ್ತಿ."

"ಆ ತಂ ಕಲಿತದ್ದನ್ನ ತಾವೇ ಮರೆತಬಿಟ್ಟ—"

ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಈಗಲಾದರೂ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಶಬ್ದ ಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದಿತು, ಆವಾಗ ತಾನು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಎನೇನು ಹೇಳಿದನೆಂಬುದು. ಕಲಿತದ್ದನ್ನು ಮರೆಯುವನಂತೆ! ಎಷ್ಟು ಹಣ, ಎಷ್ಟು ವೇಳೆ, ಎಂತಹ ಸಂಸ್ಕಾರ | "ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆದರೆ ಕಲ್ಪನಾ ಹ್ಯಾಗ ಬಂದೀತು?" ಎಂದು ಹಂಗಿಸಿದ್ದನು. ಕಲಿತದ್ದನ್ನು ಮರೆಯುವನಂತೆ! "ಬೆಳಗ್ಗೆ ದ್ವರ ಬಂದವ್ರೆಲ್ಲಾ ಮಾನ ತೋರಿಸ್ತಾರೆ ನನಗೆ, ನೀವೇ ನೋಡಿರಲ್ಲ—ಎಷ್ಟು ಆದರೆಂದಿದೆ..... ಇಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ರಗಳೆ ಯಾಕೆ? ಬರೀ ನನ್ನ ಮಾತಾಡಿಸ್ವೇಕಂಬೋ ಇಚ್ಛಾ ದಿಂದಲೇ ಎಷ್ಟು ಜನ ಬರೋದಿಲ್ಲ ನಿಮ್ಮಂಗೆಗೆ?"

" ಇಲ್ಲಾ ಅಂದನೆ ನಾನು? ಅದಕ್ಕೇ ಹೇಳಿದೆನಲ್ಲ, ಇದ್ದೋಳಲಿಕ್ಕೆ ಎನು ----- "

" ಆದಲ್ಲ ನಾನು ಹೇಳೋದು. ನಾನು ಕಲಿತವ - ಅದಕ್ಕೇ ಈ ಸನ್ಮಾನ ಅಂತ ----- "

" ಹೌದು, ಸ್ವಾಮೀ; ನಮಗ ಸನ್ಮಾನ ಕೊಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಅಂಗ್ವಿ ಹಾಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿಲ್ಲ ನಾನು "

" ಅದೇ ಹೇಳ್ತೀನಿ; ನಿಮ್ಮನೊಬ್ಬರನ್ನ ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವರೆಲ್ಲಾ ' ಸುಶಿಕ್ಷಿತ ' ಅಂತ ನನಗ ಮಾನ ಕೊಡ್ತಾರ "

" ಕೊಡ್ತಿರಬಹುದು. ಅವರಿಗೇನು ನೀವು ಸಂಬಳ ಬೇಡಿಲ್ಲ ವಲ್ಲ ? ----- "

"ನಾನು ಸಂಬಳ ಬೇಡಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದಿಲ್ಲ ನಿಮ್ಮ ಕಡೆ. ಆ ಯೋಗ್ಯತಾ ನನ್ನಲ್ಲಿವೆ. ಕೊಡಿರಿ ಸಂಬಳ ಅಂತ ಹೇಳ್ತೀನಿ, ಬೇಡೋ ದಿಲ್ಲ "

" ಇದೊಳ್ಳೇ ಜುಲಾಮೇ ಕೆಲಸ ! ಅಲ್ಲ, ಸ್ವಾಮೀ, ಕಲಿತವನ್ನ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ನನಗೇನು ಸಾಯ್ಪೋಕಾಗಿದೆ? ಸುಶಿಕ್ಷಿತರನ್ನ ಇಟ್ಟೊಂಡರೆ ಒಂದು ಕಪ್ಪು ಒಡೆದು ಎರಡು ಅದೀತು ಹೊರತು, ಒಂದು ಚಹು ಎರಡು ಆಗೋದಿಲ್ಲ. "

ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಜ್ಜುಪಡಿಸಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಕಾಲು ಚಾಚಿ, ವಿಶ್ರಮಿಸುತ್ತ ಓದಬೇಕೆನ್ನುವಾಗ ಕನ್ನಡಕಗಳನ್ನು ಕಿಸೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮರೆತ ಮುದುಕನಂತಾಯಿತು ನಾರಾಯಣನ ಸ್ಥಿತಿ. ಇದುವರೆಗೆ ತನ್ನ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಸಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ, ಸಯುಕ್ತಿಕವಾಗಿ, ಸಬಲವಾಗಿ ಮಂಡಿಸುತ್ತಾ ತಾನು ನಡೆದಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಅದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತಾನು ದಿನಾಲು ಒಂದು ಕಪ್ಪನ್ನಾದರೂ ಒಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಗತಿಯ ಸ್ಮರಣೆಯಾಗಬೇಕೆ ಮಾಲಕನಿಗೆ? ಒಂದೆರಡು ನಿಮಿಷ ನಾರಾಯಣನ ಸುಶಿಕ್ಷಿತ ತಲೆಗೆ ಉತ್ತರವೇ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ " ಅಹುದು, ಒಡೆದಿರಬಹುದು. ಅದೇ ಹೇಳ್ತೀನಿ ನಿಮಗೆ - ನನಗ ಸಂಬಳ ಕೊಡಿರಿ ಅಂತ. ಸಂಬಳ ಕೊಡ್ತಿದ್ದರ ಆ ಹಣದೊಳ್ಳ ಮುರಿದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಬರತಿತ್ತು ಕಪ್ಪಿನ ಕಿಮ್ಮತ್ತು. "

ಅತ್ಯಂತ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯ ಈ ಉತ್ತರಕ್ಕಾಗಿ ಎಷ್ಟು ಅಭಿಮಾನ ಎದ್ದಿತೋ ಅದರ ಹತ್ತರಷ್ಟು ಅವಮಾನವಾಗಿತ್ತು — ಮಾಲಕನು ಆ ಮಾತಿಗೆ ಗಹಗಹಿಸಿ ಸಕ್ಕುಡಕ್ಕಾಗಿ.

" ಒಳ್ಳೇ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಕಲಿತವರದು ! ಹಹ ! ಗಟ್ಟಿ ಕಿಸೆಯೊಳಗಿನ ಹಣ ತೂತು ಬಿದ್ದ ಕಿಸೆಯೊಳಗ ಹಾಕಿರಿ ಅಂತ ಹೇಳೋದು ! ಹಹ ! "

" ಸಗ್ಗಿರೇನು ? " ಎಂದು ಗದ್ದರಿಸಿದ್ದನು ನಾರಾಯಣನು. " ನಾನು ನಿಮಗ ಹೇಳೋದು ಎಕಾನಾಮಿಕ್ಸ್ (economics) ದ ವಿಷಯ ——— "

ಆ ಮಾಲಕನ ' ಮಡ್ಡ ' ತಲೆಗೆ ಹೊಳೆಯುವುದೆಂತು ? " ನಮ ಗ್ಯಾಕ್, ಸ್ವಾಮೀ, ಈ ಮಿಕ್ಸ್ ಬೊಕ್ಸ್ ? ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರಿಂದ ಬಂದ ವ್ಯವಹಾರ. ಅವರನ್ನೇಡಿ ಕಲಿತುಕೊಂಡೀವಿ. ಒಂದು ಹಟದ್ರಾತಿ ಗಾಗಿ ಮನೆಯಿಂದ ಓಡಿ ಹೊರಬಿದ್ದಾಗ ೧೨ ವರ್ಷ, ಬರೆಯ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷ, ಸ್ವಾಮೀ ! ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನ ತನಕ - ಎನೋ - ಇದ್ದ ನನ್ನ ಅಲ್ಪ ಬುದ್ಧಿಲೆ ನಡೆಸಿ ನೀ, ಮುಪ್ಪಿನೊಳಗ ಕೈ ಆಡಿಸದೆ ಬಾಯಿ ಆಡಿಸುವಷ್ಟು ಸಂಪಾದಿಸಿ ನೀ. "

ಆಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದ ಮಾತನ್ನು ತಡೆಯಬೇಕಾಯಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ; ಯಾಕೆಂದರೆ, ಮಾತು ಮುಗಿಸಿ ಮಾಲಕನು ಕೈಯಲ್ಲಿಯ ಚಿನ್ನದ ಕಡಗಗಳನ್ನು ಆಡಿಸತೊಡಗಿದ್ದನು. ಇದುವರೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರದಂತೆ ಕಾದಿಟ್ಟ ಕೊನೆಯ ಮಾತನ್ನೇ ಹೇಳಿಬಿಡಬೇಕೆಂದನು ನಾರಾಯಣನು. ' ಇನ್ನೊಂದು ಬಾಣ ಬಿಟ್ಟು ನೋಡೋಣ ' ಎಂದುಕೊಂಡು, " ಹಿಂದಿ ನ್ನಾಂಗ ಧಂದೆ ನಡೆಸೋದಿದ್ರ ನಮ್ಮ ಮಾತೇ ನಿಂತಿತು. ಇಲ್ಲೆ, ಇಂದಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಹೋಗೋಹಾಂಗ ಎನಾದ್ರೊಂದು ಸುಧಾರಿಸಿದ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿ ಧಂದೆ ಬೆಳೆನ್ನೇಕೂ ಅಂತ ಇದ್ದರೆ, ಅದಕ ಸುಶಿಕ್ಷಿತರು ಬೇಕು ಸುಶಿಕ್ಷಿತರಿಗೆ ಸಂಬಳ ಬೇಕೂ, ಅಂತ ನಾನು ಹೇಳೋದು " ಎಂದನು.

" ಧಂದೆ ಬೆಳೆಸೋದು ನಮಗ್ಯಾಕ್, ಸ್ವಾಮೀ ? ನಮ್ಮೊಂದು ಹೊಟ್ಟಿತುಂಬಿದರೆ ಸಾಕು " ಎಂದು ಸಂನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮವನ್ನು ಪಡೆಯುವವರೆಂತೆ ನಿರ್ವಿಕಾರದ ದನಿಯಲ್ಲಿಯೆ ಹೇಳಿದನು ಮಾಲಕನು.

ಇಂತಹನ ಕೂಡ ವಾದ ಬೆಳೆಸುವದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ ಎನ್ನಿಸಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ಹೊಟ್ಟಿ ತುಂಬುವುದಂತೆ! ನೋಡಿದರೆ ತುಳುಕು ವಂತಹ ಹೊಟ್ಟಿ! ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಹೂಡಿಬಿಟ್ಟರಾಯಿತು—ಎಂದುಕೊಂಡು "ಆಗಲಿ. ಸಂಬಳ ಕೊಡೋ ಹಾಗೆ ಇಲ್ಲ ಅಂದ್ರೇಲೆ ಇಂದಿನಿಂದ ನಾನು ಕೆಲಸಾಡೋದೂ ಇಲ್ಲ."

"ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟ" ಎಂದವನು ಎದ್ದೇ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದನು ಮಾಲಕನು ! ಆಗ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಏನೊ ಒಂದು ವೇದನೆಯಾಯಿತು. ಎಂತಹ ದಡ್ಡ ಜನರು ನಮ್ಮವರು—ಎಂಬ ನಿರಾಶೆಯ ಕನಿಕರದ ವಿಚಾರವೊಂದು; ಬಿ. ಎ. ಆದರೂ ಚಹದಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಬಳ ಸಿಕ್ಕುವದಿಲ್ಲವಲ್ಲ—ಎಂಬ ಅವಮಾನದ ಅನನ್ಯಗತಿಯ ವಿಚಾರವೊಂದು; ಈ ಸಮಯವನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಂಡರೆ ತನ್ನ ಸಮಾಜಸುಧಾರಣೆಯು ಕನಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಯುವುದಲ್ಲ—ಎಂಬ ನಿರುತ್ಸಾಹದ ವಿಚಾರವೊಂದು; ಇದೊಂದನ್ನೂ ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ತಾರದೆ ಎದ್ದು ಬಿಟ್ಟ ಈ ಮಾಲಕನು ಎಂತಹ ಕಟುಕನು!—ಎಂಬ ಹತವೀರ್ಯದ ಹೇಸಿಕೆಯ ವಿಚಾರವೊಂದು. ಈ ನಾಲ್ಕು ವಿಚಾರಗಳಿಂದ ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳ ಸೆಳವನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಸನಾತನ ಸಮಾಜದಂತೆ ಕಿಂಕರ್ತವ್ಯತಾ ಮೂಢನಾದನು ನಾರಾಯಣನು. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಯಲು ಮಾನಸಾಲುವಂತಿಲ್ಲ, ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಲು ಧೈರ್ಯ ಸಾಲುವಂತಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಹೊರಗೊಂಡು ಒಳಗೊಂಡು ಕಾಲಿಟ್ಟಾಗ ಹೊಸ್ತಿಲ ಮೇಲೆ ಹಾವನ್ನು ಕಂಡವನಂತಾಯಿತು ಅವನ ಸ್ಥಿತಿ. ಗಂಟಲು ಒಣಗಿತೇನೋ? "ಹಾಗಾದ್ರೆ ಹೋಗಿಬಿಡ್ತೀನಿ ನಾನು" ಎಂದು ಬತ್ತಿದ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಬಿಸಿಯುಸಿರನ್ನು ಬಿಡುವುದು ಮಾಲಕನಿಗೆ ಕೇಳಿಸಲೇ ಇಲ್ಲವೇನೋ? ಮಾಲಕನು ಹಾಗೆಯೇ ನಡೆದಿದ್ದನು.

ಆ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದಳು ತುಳಜೆ. ಆ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ತಿರುಗಿ ತಡೆದು ನಿಂತಿದ್ದನು ಮಾಲಕನು. ತುಳಜೆಯ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಗಾಂಭೀರ್ಯ. ಒಂದು ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಚಕಿತನಾದ ಮಾಲಕನು, ಒಂದು ಬದಿ ಹೆದರಿದ ನಾರಾಯಣನು. ಇವರಿಬ್ಬರ ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನು ತೂಗುವ ತಕ್ಕಡಿಯ ಕಾಣಿಯೇನೋ ಎಂಬಂತೆ ತುಳಜೆಯ ತಲೆಯು ನಾರಾಯಣನ

ಕಡೆಗೊಮ್ಮೆ ಮಾಲಕನ ಕಡೆಗೊಮ್ಮೆ ಹೊಯ್ದಾಡುತ್ತಲಿದೆ. ತುಳಜಿಯ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಕೋಪ; ಮಾಲಕನಿಗೆ ಕೋಪವಡಗಿ ಭಯ ಹುಟ್ಟಿತು; ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಭಯ ಹೋಗಿ ಧೈರ್ಯ ಒಂದಿತು. ನಾರಾಯಣನ ಧೈರ್ಯ ನೋಡಿ ತುಳಜಿಯ ತುಟಿ ಬಿರಿದುವು; ತುಳಜಿಯ ತುಟಿ ಬಿರಿದಂತೆ ಮಾಲಕನ ಕಾಲು ನಡುಗಿದುವು; ಮಾಲಕನ ಕಾಲು ನಡುಗಿದಂತೆ ನಾರಾಯಣನ ಕಣ್ಣು ಆರಳಿದುವು. ಕೂಡಲೆ ತುಳಜಿ ತಲೆ ತೂಗಿದಳು, ಮಾಲಕನು ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟನು, ನಾರಾಯಣನು ಎದೆ ಸೆಟಿಸಿದನು. ತುಳಜಿಯ ತಲೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಂತಿತು—ಮಾಲಕನನ್ನು ನೋಡುತ್ತ; ಮಾಲಕನ ತುಟಿ ಅಲ್ಲಾಡಿದುವು — ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಬೇಡುತ್ತ; ನಾರಾಯಣನ ಕಾಲು ನೆಲಗೊಂಡವು—ಬೆರಳನಿಡ ತೀಡುತ್ತ. ತಕ್ಕಡಿಯ ಕಾಣಿಯು ಸ್ತಿಮಿತವಾಗಿ ನಿಂತಿತು. ತೂಗಿ ನೋಡುವುದು ಮುಗಿಯಿತು. ಭಾರದ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ತಕ್ಕಡಿಯಿಂದ ತೆಗೆದಿಡುವಂತೆ ಮಾತನಾಡಿದಳು ತುಳಜಿ. 'ಆವರು-ಬಿಟ್ಟೋದರ--ನಾ ನೂ ಬಿಟ್ಟೋ ಗೊ ೯ ಆ ಕೆ'

ಆ ದಿನ ನಡೆದ ಸಂಗತಿ ಎಂದರೆ ಇದಿಷ್ಟೆ. ಇಷ್ಟಕ್ಕಾಗಿ ಜನರು ತನ್ನ ಮತ್ತು ತುಳಜಿಯ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಆಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದರೆ? ಆ ದಿನ ತುಳಜಿಯು ಮಾತನಾಡಿದ್ದೆಂದರೆ ಅವೇ ನಾಲ್ಕು ಶಬ್ದಗಳನ್ನು. ತನ್ನ ಎ ಷ ಯ ವಾ ಗಿ ಅದೂ, ತನ್ನ ಕೂ ಡ ಅಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಅಂದಿನಿಂದ ಈ ೨-೩ ದಿವಸ ತುಳಜಿಯು ತನ್ನ ಕೂಡ ಮಾತನಾಡಿಲ್ಲ [—ಅಥವಾ, ಹಾಗೆ ಯಾಕೆ ಹೇಳುವುದು? ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನೊಡನೆ ಮಾತನಾಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ—] ತಾನೂ ಅವಳ ಕೂಡ ಮಾತನಾಡಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರಲು ಜನರು ಕೆಟ್ಟುದನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದರೆ? ತುಳಜಿಯ ಅದೊಂದೇ ಮಾತಿನಿಂದ ತನಗೆ ಸಂಬಳ ಸಿಕ್ಕಿತೆಂಬುದು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಅವಳು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವವಳೆಂದೊಡನೆ ಮಾಲಕನು ಎನೇನೊ ಸುತ್ತಿ ಸುತ್ತಿ ಮಾತನಾಡಿ "ಅವರಿಗೆ ಹೋಗು ಅಂದವರಾರು? ಹೆಜೆ....ಅಂಥಾ ಕಲಿತವರು—ಹೆಂ—ಸುಶಿಕ್ಷಿತರು ನಮ್ಮ ಕಡೆ ಬಂದಿರೋದಂದ್ರೇನು? ನಾವು ಬೇಡಾ ಅನ್ನೋದೇನು? ಹೆಹೆಹೆ....

ಆದ್ರ-ಆವರ ಯೋಗ್ಯತಾಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಸಂಬಳ ಸಮ್ಮಂಥಾ ಬಡವರ ಕಡೆ ಯಿಂದ—ಜೆಜೆಜೆಹ!" ಎಂದು ಬಿಕ್ಕಿದನು. ಅಂತೂ ತನಗೆ ಸಂಬಳ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚುವದೇನು - ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರ ಕಿವಿ ಚುಚ್ಚುವದೇನು-ನಾಲಗೆ ಕಚ್ಚುವದೇನು! ಹುಚ್ಚರು! ಸಿರುದ್ಯೋಗಿ ಗಳು! ಜೆಂಗಸಿಗೆ ಸಹಜವಾದ ಮಮತಾ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದಲೇ ತುಳಜಿಯು ಮಾತನಾಡಿರಬಹುದು. "ಆವರು ಹೋದರ ನಾನೂ ಹೋಗುವಾಕೆ" ಅಂದರೇನಾಯಿತು? ತಾನು ಹೋದಲ್ಲಿ ಅವಳೂ ಬರುವಳೆಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಇದಲ್ಲದೆ-ತನ್ನ ಮದುವೆಯಾಗಿದೆ! ಯಾವುದೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದೆ ಪಿಸು ಗುಟ್ಟುವರು ಬಾಬ್ಬಡಕತನದ ಬಕಾಸುರರು! "ಬಾಯಿ ಸುಡುವಂತೆ ಬಿಸಿ ಬಿಸಿ ಚಹ ಕೊಡುವೆ ಇವರಿಗೆ. ಕಡೆಗೆ ಎನಿಲ್ಲೆಂದರೂ ಬಾಯಿ ನೋವಾಗಿ ಇನ್ನೆರಡು ದಿನಗಳಾದರೂ ಮಾತಾಡದಂತಾಗಲಿ ಇವರ ಸ್ಥಿತಿ" ಎಂದುಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಚಹ ತುಳುಕಿ-ಬೆರಳು ಸುಟ್ಟಿತು, 'ಉಘಾ' ಎಂದು ಊದಿಕೊಂಡನು; 'ಬಕಾಸುರ'ರೂ ಉಘಾ ಎಂದು ಊದುತ್ತಿ ದ್ದಾರೆ ಬಿಸಿಯೊಳಗಿನ ಚಹವನ್ನು. ಬೊಟ್ಟು ಕಚ್ಚಿದನು ನಾರಾಯಣನು!

* * * *

'ಬಕಾಸುರ'ರ ಹಾವಳಿ ಒಂದೆರಡು ದಿನಗಳ ವರೆಗಾದರೂ ತಡೆಯ ಬೇಕೆಂದು ನಾರಾಯಣನು ಕಾತೊರೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಕಾರಣವಿದ್ದಿತು. ತಾನು ಕಮತೂರಿಗೆ ಬಂದು ಸೇರಿದ ಮೂರ ನೆಯ ದಿನವೆ ತನ್ನ ತಂದೆಯಿಂದ ಪತ್ರವೊಂದು ಬಂದಿತ್ತು. "ನನ್ನ ಕುಲವೃಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕೊಡಲಿಯನ್ನು ಹಾಕಿದೆ" ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದರು. ಆಗಿ ನಿಂದ ಕೇಳಿದವರಿಗೆಲ್ಲ ತನ್ನ ಗೋತ್ರ 'ಭಾರ್ಗವ ಅರ್ಥಾತ್ ಕೊಡಲಿಯ ರಾಮ' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದನು. "ನನ್ನ ಮುಖಕ್ಕೆ ಕಲಂಕ ಹಚ್ಚಿದೆ" ಎಂದಿದ್ದರು. "ನಿನ್ನ ಮುಖವನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ನೋಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ" ಎಂದಿದ್ದರು. 'ಬಹಳ ಮಾಡಿ ಕಪ್ಪು ಹತ್ತಿದ ತಮ್ಮ ಮುಖ ನನಗೆ ತೋರಿಸಬಾರದೆಂಬ ಉದ್ದೇಶವೇನೋ! ಹಿರಿಯರ ಇಚ್ಛೆ' ಎಂದು ಸಮಾಧಾನದಿಂದ ಉಸುರ್ಗರೆದಿದ್ದನು. ತಂದೆಯ ಈ ಯಾವ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೂ ನೊಪ್ಪು ಹಾಕುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ ನಾರಾಯಣನು.

ಮುಂದೆ " ಕುಲಕರ್ಣಿ ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ನಮ್ಮ ಮನೆತನದ ಪರಿಚಯ ಎಶೇಷವಿದೆ " ಎಂಬುದನ್ನೋದಿ ಎದೆ ಧಸ್ಸೆಂದಿತು. ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಪರಿಚಯವು ತನಗೂ ' ಎಶೇಷ ' ಪಾಗಿದ್ದಿತು. ಇವನು ತನ್ನ ತಂದೆಯ " ಸ್ವಂತ ಸುದ್ದಿಗಾರ " ನಾದರೆ ತನ್ನ ಸ್ಥಿತಿ ಏನು - ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಸಂಶಯವೇ ಇದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಎರಡು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಪತ್ರ ಬಂದಿತು. " ನಿನ್ನ ಮಾವದಿರನ್ನಾಗಲಿ ಬೀಗರನ್ನಾಗಲಿ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಒಂದೆರಡು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಕಮತೂರಿಗೆ ಬರುವೆ. ಎಶೇಷ ಭೆಟ್ಟಿಯಾದಲ್ಲಿ " ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದನು ಶೀನಪ್ಪನಾಯಕನು. ಮೊದಲು ಭೆಟ್ಟಿಯು ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಬರಗೊಡವೇಕೊ ಮೇಗೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ; ಆ ಮೇಲೆ ' ಎಶೇಷ ' ವೆಂದರೇನು - ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಕಮತೂರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋದರೆ ಹೇಡಿತನ ತೋರಿಸಿದಂತಾಗುವುದು; ಕಮತೂರನಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಕೊನೆಗೆ ಹೇಡಿತನವನ್ನೇ ತೋರಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದರೆ? ಇದಲ್ಲದೆ ತಂದೆ-ಮಕ್ಕಳ ಭೆಟ್ಟಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಮಾವನ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯಾಗಲಿ ಬೀಗನ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಾಗಲಿ ಯಾಕೆ ಬೇಕು? ಬಹಳ ಮಾಡಿ ಮದುವೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಘಟಿಸಿದ ಪ್ರಸಂಗದ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಬ-ರ-ಬ-ಹು-ದೊ-? ಮುಂದೆ ಗತಿ! ತಾನಂತೂ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಬಾರದೆಂಬ ಸಶ್ಚಯವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ' ಆಗಲಿ, ನಿನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡುವೆ ನೀನಿದ್ದಲ್ಲಿ ' ಎಂದು ತನ್ನ ಹಿರಿಯರು ಹೇಳಿದರೆ-? ಅಥವಾ ' ಗಂಡ-ಹೆಂಡಂದಿರಿಬ್ಬರೂ ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಬಿಡಿರಿ ' ಎಂದು ಮಾವನಾಗಲಿ ಬೀಗನಾಗಲಿ ಹಟತೊಟ್ಟರೆ-? ಬಿಗಿಯಾದ ತೊಡಕಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕು ಬಿಟ್ಟನು ನಾರಾಯಣನು. ಮನೆಯು ಬೇಡ- ಎಂದರೆ ಯಾರಿಗೂ ಆಷ್ಟೊಂದು ದುಃಖವೆನ್ನಿಸಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮಡದಿಯೂ ಬೇಡವೆಂದರೆ -? ಅವಳ ಮೋಷಣೆ- " ಛಿ, ಇದೇನು? ಹೆಂಗಸಿಗಾಗಿ ಫುಕ್ಯಟಿ ಹಾಟೆಲ್ (hotel) ಇಡುವ ಗುತ್ತಿಗೆ ಕೊತ್ತಿರುವನೆ ಗಂಡನು? - ಮದುವೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕರಾರು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು- If not delivered please return to | ' ಮಾಲಕನ ಪತ್ನಿ ಆಗಿದ್ದರೆ ಕೆಳಗಿನ ವಿಳಾಸಕ್ಕೆ

ನಾಪಸು ವಾತಬೇಕು') ಎಂದು ಕನ್ಯೆಯ ತಂದೆಯ ಹೆಸರನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿಬಿಡಬೇಕು.... ಇದಂತಹ ಗೋಳು? ಬೇಡವೆಂದರೂ ತುತ್ತು ತಿನಿಸುವ ಅಜ್ಜ ತಾಯಿಯಂತೆ ಬೇಡವೆಂದರೂ 'ತುತ್ತು ತಿನಿಸು' ಎನ್ನುವ ಅಜ್ಜ ಹೆಂಡತಿಯ ಕಾಟ!" ಕೊನೆಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಲಾಭವಿಲ್ಲ ಎನ್ನಿಸಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ಮಾಡಿಬಿಡಬೇಕೆಂದನು. ನಮಗೆ ಹೆಂಡತಿ-ಬೇಡವೆ ಬೇಡ ಎಂದೊಮ್ಮೆ ಹೇಳಿಬಿಡಬೇಕೆಂದನು. ಈ ಮದುವೆಯ ನಮಗೆ ಸಮ್ಮತವಿಲ್ಲ ಎಂದು ತಕರಾರು ಹೂಡಬೇಕೆಂದನು. ಹುಡುಗೆಗೆ ಕಷ್ಟವಾಗುವುದೇನೂ ನಿಜ. ಮಾಡಬೇಕೇನು? ಇನ್ನು ಮುಂದಾದರೂ ಹುಡುಗೆಯರಿಗೆ ಇಂತಹ ಅನಾಹುತ ಸಂಭವಸಬಾರದೆಂದು ಸ್ತ್ರೀಶಿಕ್ಷಣ-ಸ್ತ್ರೀಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳ ಪ್ರಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಲೇಬೇಕಾಗಿದೆ. ಬಹುಜನರ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಒಬ್ಬರಿಗೆ-ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಬೇಜಾರವಾಯಿತು. ಸುಮ್ಮನುಮ್ಮನೆ ತಾನು ತಲೆಕೆಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವಂತೆ ಕಂಡಿತು. ಹೆಂಡತಿ ಬೇಡ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು. ಯಾಕೆ- ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ 'ನಮಗೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಬಿಡುವುದು. ಮುಂದೆ ಕೇಳುವ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಮೌನವ್ರತದ ಮಹಾರಾಜನಾಗುವುದು. ಹೀಗೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಹೆದರಿಕೆಯಾಯಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ 'ಬಕಾಸುರ' ರ ಬಾಯ್ಬಿಡಕತನಕಾಗಿ. ತನಗೆ ಹೆಂಡತಿ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಸಂಗತಿಗೂ ತನ್ನ ಮತ್ತು ತುಳಜಿಯ ಎಷಯ ಅವರಿಗಿದ್ದ ಸಂಶಯಕ್ಕೂ ಈ ಜನರು ಹೊಂದಿಕೆ ಹಾಕಿದರೆ-? ಎನ್ನೂ ಹಂಚಿಕೆ ತೋಚದಂತಾಯಿತು. ಬಹಳ ಮಾಡಿ ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಈ ರೀತಿ ಅಪವಾದಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಬರೆದಿರಲೂ ಸಾಕು. 'ನೋಡೋಣ ಆ ತುಡುಗನ್ನು' ಎಂದನು. ಇದೇ ನಾರಾಯಣನ ನಿಶ್ಚಯವಾದಂತಾಯಿತು. ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೂ ಮನಃಸ್ಥಿತಿಗೂ ಅನುಸರಿಸಿ ಕೊನೆಯ ಶಬ್ದವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿ 'ನೋಡೋಣ ಆ - ನ್ನು' ಎಂದು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದ.... ಕೊನೆಗೆ 'ನೋಡುವ' ಪ್ರಸಂಗವೂ ಬಂದೇ ಬಿಟ್ಟಿತು. ಒಂದು ದಿನ ಸಂಜೆಗೆ "ದಿನಾಲು ಜನರು ಚಹ ಕೆಟ್ಟಿದೆ ಅಂತ ತಕರಾರು ಮಾಡುವರು. ಬಹಳ ಮಾಡಿ ಹಾಲು ಕೆಟ್ಟಿರಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ಈ

ಹೊತ್ತು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕೂತ್ಕೊಂಡು ಹಾಲು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬರುವೆ ' ಎಂದು ದೊಡ್ಡ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಜಾರ ಗೋವಾಲಕೃಷ್ಣನ ನಗೆಯಿಂದ ಮಾಯವಾದನು ಮುಸುಕಿನಲ್ಲಿ. ಗಿಡದ ಟೀಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತವನ ನೆರಳಿನಂತೆ ನಿಶ್ಚಿತ್ತವಾಗಿ ತೂಗಿದನು ಮಾಲಕನು ತಲೆಯನ್ನು. ಅಷ್ಟು ಬೆರಗುವಡೆದಿದ್ದಾನೆ. ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ಇಂತಹ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಇದುವರೆಗೆ ಯಾರೂ ತೋರಿಸಿದ್ದಿಲ್ಲ ಅವನ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ. ಆದುದರಿಂದ ಮಾಲಕನಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಸವೇ ಕೂಡಲೊಲ್ಲದು, ತನ್ನ ಕಣ್ಣೆದುರಿನಲ್ಲಿಯೇ ನಾರಾಯಣನು ಪಾತ್ರೆಯನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋದರೂ ವಿಶ್ವಾಸ ಕೂಡಲೊಲ್ಲದು. ಕೊನೆಗೆ ಈ ತೊಡಕನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವವರಂತೆ ಉಸುರ್ಗರೆದನು. ಆ ಉಸುರಿನಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನದ ಛಾಯೆಯೂ ಇದ್ದಿತು.

" ಹೋದರೂ ಹೋಗಿಬಿಡಲಿ. ಬಹಳವಾದರೆ ಅದೊಂದು ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವ. ಜೇಬಿ (ಕಿಸೆ) ನೊಳಗಿನ ಕಾಸು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಓಡಿ ಹೋಗೋ ' ಮಾಣಿ ' ಗಳಿಗಿಂತ ಎಷ್ಟೋ ಸೋವಿ--- ಎಂದು ತಿಳಿದರಾಯಿತು " ಎಂಬ ಮನಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ವಿಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಉಸುರ್ಗರೆದು ಸಂಜೆಯ ಬಸ್ಸು ಬರುವ ಹೊತ್ತಾದುದರಿಂದ ಚಪ್ಪರದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದನು. ವಾಪ ! ಆ ಮಾಲಕನಿಗೆಂತು ತಿಳಿಯುವುದು ಸುಶಿಕ್ಷಿತರ ಬುದ್ಧಿಯಾಟ ! ವೋಸ-ತುಡುಗತನಗಳನ್ನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೂ ತಮ್ಮ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮಾಡುವರಲ್ಲವೆ ಸುಶಿಕ್ಷಿತರು ? ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಮೊದಲೊಂದು ಅಂಚಿನ ನೆರೆಗೆ ರಾಶಿರಾಶಿಯಾಗಿ ಹಣವನ್ನೆತ್ತಿ ಹಾಕಬೇಕೆನ್ನುವ ಸುಶಿಕ್ಷಿತರ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ನಾರಾಯಣನು ಒಂದು ತಾಮ್ರದ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿಹಾಕುವನೆ ? ಇದಲ್ಲದೆ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಅವನು ಹೋದದ್ದು ಮನಸಿನ ಕಳ್ಳತನಕ್ಕಾಗಿ. ಈ ದಿನದ ಸಂಜೆಯ ಬಸ್ಸಿನಿಂದ ತನ್ನ ತಂದೆಯೂ ಮತ್ತು ' ಮಾವಂದಿರಾಗಲಿ ಬೀಗರಾಗಲಿ ' ಬರುವವರೆಂದು ತಿಳಿದಿತ್ತು ಅವನಿಗೆ. ಅವರ ಕಣ್ಣು ತಪ್ಪಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಹೊರಟುಹೋದನು ನಾರಾಯಣನು. ಇದಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ತೊಡಕು. ಬಸ್ಸಿನಿಂದ ಇಳಿದು ತನ್ನನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಮಾತನಾಡಿಸಿದರೆ ತಾನೂ ಮಾತನಾಡಿಸಬೇಕು ಆದರೆ-ಸತ್ಕಾರ ಮಾಡಬೇಕು, ಚಹುವನ್ನು

ಕೊಡಬೇಕು, ತನ್ನ ತಂದೆಗೆ ಚಹದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹಾಲು ಬೇಕಾಗುವುದು, ಅದು ' ಸ್ವೇಶಲ್ ಚಹ ' ದ ಸದನಿಯೊಳಗೆ ಬರುವುದು, ಆ ಮೇಲೆ ಹಣವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಅತಿಥಿಪ್ಪರೂಪಿಗಳಾದ ತಂದೆ ನೊದಲಾದವರಿಗೆ ಅನ್ಯಾಯ, ಹಣವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಮಾಲಕನಿಗೆ ಅನ್ಯಾಯ--- ಅಂತೂ ಈ ಧರ್ಮಸಂಕಟದಿಂದ ಪಾರಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಹಾಲು ತರಲು ಹೊರಟರಾಯಿತು. ತಂದೆಯ ಚಹಕ್ಕೆ ಹಾಲು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೇಕು ಎಂಬ ವಿಚಾರದಿಂದಲೇ ಹಾಲು- ಉತ್ತಮವೆನ್ನಿ ಸುವಂತಹ ಹಾಲು ತರಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರಬಂದದ್ದು. ಹೀಗೆ ಕೊನೆಗೆ ತಾಸು ಹೊರಟು ಹೋಗುವುದು ಕೂಡ ಪರ್ಯಾಯದಿಂದ ತಂದೆಯನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಎಂದು ದೀರ್ಘ ಆಲೋಚನೆ ಮಾಡಿ ದೀರ್ಘ ನಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ದೂಡಿ ಸಮಾಧಾನ ತಂದುಕೊಂಡನು.

ಅಂದಿನ ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಸಿದ್ಧಿಯೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಆಗಾಗ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮಬ್ಬು ಬಂದಾಗ ಭವ್ಯವಾದೊಂದು ಅನೆಯು ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಎದುರಾಗುತ್ತಿತ್ತು; ತನ್ನ ಎರಡೂ ಕೋರಗಳಿಂದ ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಗೋಡೆಗೆ ಒತ್ತುತ್ತಿತ್ತು. ಬಿರುಸಾದ ಗೋಡೆಯಿಂದ ನಾರಾಯಣನ ಬೆನ್ನಿಗೆ ತೀವ್ರ ವೇದನೆಯಾಯಿತು. ಕಣ್ಣೆರೆದನು, ಹಾಸಿಕೊಂಡ ಪಂಚೆಯ ಕೆಳಗೆ ನೆಲದ ಹರಳುಗಳು ಚುಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದುವು; ಜಾಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. 'ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಭೂಮಾತೆಗೂ ಬೇಸೆಯಾಗಿ ಮೈತುಂಬ ಬೊಕ್ಕೆಗಳಾಗವೆಯೋ ಏನೋ!' ಎಂದು ಗೋಣಗುತ್ತನಿದ್ದೆ ಗಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಶಕ್ಯವಾದಷ್ಟು ಹರಳುಗಳನ್ನು ಜಾಡಿಸಿ, (ಒದರಿ) ನೆಲವನ್ನು ಸಮಮಾಡಿ, ಹರಳುಗಳನ್ನಾರಿಸಿ ಸೂಸುಮಣ್ಣಿನ ಗುಂಪು ಎರಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಎಡಗೈಯನ್ನಿರಿಸಿ " ನನ್ನ ರಟ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ನನ್ನ ಸುಖ ಸಂಪಾದಿಸುವೆ " ಎಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತ ತೋಳ್ಬಿಂದುವನ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ಮಲಗಿದನು. ಸಿದ್ಧಿ ಹತ್ತಬಹುದಾಗಿದೆ, ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಬಂದಿತು ಅನೇ. ಮೊದಲು 'ವಿಘ್ನೇಶ'ನ ಮೂರ್ತಿಯಂತೆ ಕಂಡಿತು ತಲೆಗೆ ಸುತ್ತಿದ ಮುಂಡಾಸದಿಂದ. ಕೆಳಗೆ ನೋಡಿದರೆ ನಾಲ್ಕು ಕಾಲ್ಗುಳು. ದೇವರಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಕೈಗಳಿದ್ದು ಗೊತ್ತು, ನಾಲ್ಕು ಕಾಲ್ಗುಳಿದ್ದು ದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೇಳಿದ್ದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ

ಹೆದರಿಕೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಸೋಜಿಗವೂ ಎನ್ನಿಸಿತು. ಎರಡೂ ಕೋರೆಗಳು ತಿವಿಯಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಿವೆ, ಮಗ್ಗುಲಾದನು ನಾರಾಯಣನು. ಆನೆಯ ಮುಖವು ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಮುಖವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತಿದೆ! ಆದರೂ ಎರಡು ಕೋರೆಗಳು! ಕ್ರೂರ ನಗೆಯ ಛಾಯೆ ಮಾಡಿದೆ ಆ ಮುಖದ ಮೇಲೆ. ನಾರಾಯಣನು ಹೆದರಿದನು, ತಟ್ಟನೆ ಎದ್ದು ಕುಳಿತನು, ಕಣ್ಣೊರೆಸಿಕೊಂಡನು. ಇದುವರೆಗೆ ಅವನಿಗೆ ಸಿಟ್ಟು ಬಂದಿದ್ದರೆ ಈಗ ಅವನಿಗೆ ಅವಮಾನವೂ ಆದಂತಾಯಿತು. ತನ್ನ ತಂದೆಗಾಗಿ ತನಗೆ ಇಷ್ಟೇಕೆ ಹೆದರಿಕೆ? ತಾನು ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಬೇಕೆಂದರೂ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದಂತೆಯೇ ಇದ್ದರೂ ಎಷ್ಟೊಂದು ಪ್ರಯತ್ನ ಪಟ್ಟರೂ ಇನ್ನೂ ತನಗೆ ಹೆದರಿಕೆ ಬಿಡಲೊಲ್ಲದಲ್ಲ! ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಆ ಕೋರೆಗಳು! ಅಬ್ಬ! ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡು ತಾನು ಜೋತಾಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಭಾಸವಾಯಿತು. ಒಂದು ಸಂಸ್ಕಾರ, ಒಂದು ಶಿಕ್ಷಣ-ಇವೆರಡುಗಳ ನಡುವೆ ತಾನು ಪರವಶನಾಗಿ ಜೋತಾಡುತ್ತಿರುವುದು ನಿಜ. ಓಹೋ! ಆನೆಯ ಎರಡು ಕೋರೆಗಳಿಗೆ ಇದೇ ಸಂಕೇತವಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಒಂದು ಕೋರೆ ಸಂಸ್ಕಾರ, ತನ್ನನ್ನು ತಿವಿಯುತ್ತಲಿದೆ; ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಮನದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿದೆ, ಮೈಮುರಿ ದುಡಿದುಣ್ಣುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇದೆ—ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದ ಕೊಡದ ವರ್ತನೆಯು ಧರ್ಮದ ಸಂಸ್ಕಾರದ ಇರಿತದಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ಪರವಶನಾಗಿದ್ದಾನೆ-ತಾನೂ ಪರವಶನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹುಟ್ಟಿದಂದಿನಿಂದ ಹಿಂದಿನಿಂದ ನಡೆದು ಬಂದುದನ್ನು ನಡೆಸುವ ಸಂಸ್ಕಾರ ತನ್ನದು. ಮಾನವನೆಂಬ ಹುಳು 'ನಾಲ್ಕುಗಳಿಗೆ ಸಲ್ಲುಂ ಮರ್ತ್ಯಲೋಕಂಗಳೊಳು' ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕಾರ ತನ್ನದು. ಹುಟ್ಟಿದ ಸ್ವಲ್ಪಾವಧಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇಲಿಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಉಪಚೇವನ ಸಾಗಿಸುವ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬಿಕ್ಕು ತನ್ನ ಮರಿಗಳಿಗೆ ಕಲಿಸುವುದು. ಅಷ್ಟು ಕೂಡ ಬುದ್ಧಿ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿಲ್ಲ. ನಳ-ರಾಮ-ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರರಿಂದ ಮೊದಲೊಂದು ಮಕ್ಕವರ ದುಃಖವನ್ನು ನೋಡಿ ತನಗೂ ದುಃಖವನ್ನು ತಂದುಕೊಂಡು ಬಾಳುವ ಭಾರತೀಯ ಮಾನವನಿಗೆ, ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಸುಖವನ್ನು ನೋಡಿ ಸುಖ ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕೆಂಬ ಈರ್ಷ್ಯೆ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ, ಹುಮ್ಮಸು ಹುಟ್ಟುವದಿಲ್ಲವಲ್ಲ! ಇದಕ್ಕೆ ಉಪಾ

ಯವೇನು ?-ನಾರಾಯಣನು ಆಕಳಿಸಿದನು-ತನ್ನಂತೆ ಎಷ್ಟು ತರುಣರು ತೊಳಲುತ್ತಿರಬಹುದಲ್ಲ ಎಂದುಕೊಂಡನು. ಈ ಹಳೆಯ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಜಾಡಿಸುವ, ತಿದ್ದಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಉಪಾಯ ಯಾವುದು ?- ಎಂದು ಯೋಚಿಸ ತೊಡಗಿದನು. ಯೋಚನಾಭರದಿಂದ ಕಣ್ಣಿಗೆ ನಿದ್ದೆ ಬತ್ತಹತ್ತಿತು. ಮತ್ತೆ ಮಲಗಿಕೊಂಡನು, ಮುಖ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿ ಕಣ್ಣೆರೆದು ಶಾಂತವಾದ ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ಆಕಾಶವನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಮಲಗಿಕೊಂಡನು. ಮಿಸುಗುತ್ತಿರುವ ಅನೇಕ ತಾರೆಗಳು ಗತಿ-ಗೆಟ್ಟ ಅನೇಕ ತರುಣರು ಪಿಳುಕಿಸುತ್ತಿರುವ ಕಣ್ಣುಗಳಂತೆ ಕಂಡುವು. ಇಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಾಯವನ್ನು ಯೋಚಿಸದೆ ಮುಗಬಾರದೆಂದನು. ಉಪಾಯವೇನು? ಒಂದೇ ಒಂದು. ನೋಡಿದುದನ್ನು ಕೇಳಿದುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಮಾಡಿದಾ ಕ್ಷಣ ಹುಡುಗರನ್ನು ಹಿರಿಯರಿಂದ ದೂರಿಸಬೇಕು. ಇ ರಿಸ ಲೇ ಬೇಕು , ಹಿಂದಿನ ಅಜ್ಞಾನದ ಅಶಕ್ತತೆಯ ಪಿಡುಗು ಹಬ್ಬುವುದು ಈ ಹಿರಿಯರ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದಲೇ. ಸಮಾಜವಾಗಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಲಿ ತಂದೆ-ತಾಯ್ಗಳಿಂದ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಬೇಕು. ಹುಡುಗರನ್ನು ಹುಡುಗರೊಡನೆ ಸೇರಿಸಿ ಹಳೆಯದರ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಂತೆ ಅವರನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸಬೇಕು. ಇದೇ ಅವಶ್ಯವಾದುದು. 'ನಾಳೆಂದ ಕಮ ತೂರಿಸಲ್ಲಿ ಶಿಶು-ಸಂಘಗಳನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಲೇಬೇಕು' ಎಂದು ಹುರುಪಿನಿಂದ ನೆಲಕ್ಕೆ ಕೈ ಬಡೆದನು. ಒಂದು ಕೋರೆ ಮುರಿಯಿತು, ಕೈಗೆ ಪೆಟ್ಟೂ ತಾಕಿತು, ಮತ್ತೆ ಎಚ್ಚರಾದನು....ಮತ್ತೆ ಆಕಾಶವನ್ನು ನೋಡಿದನು.... ಉಪಾಯವನ್ನು ಯೋಚಿಸದೆ ಮಲಗಲೇಕೊಂಡೆಂದು ಮತ್ತೆ ಹಟ ತೊಟ್ಟನು....ಒಂದು ಕೋರೆ ಮುರಿದಿದೆ, ಇನ್ನೊಂದು-ಶಿಕ್ಷಣದ-ಕೋರೆ ಯುಳಿದಿದೆ. ನಿಜವಾಗಿ ಆನೆಯ ಕೋರೆಗಿಂತ ಕ್ರೂರವಾಗಿದೆ ಶಿಕ್ಷಣ. ಯಾರಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿದೆ? ಯಾರಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಿದೆ ? ತನಗೆ ಶಿಕ್ಷಣವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ತಾನೆಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಪರಾವಲಂಬಿ ಹತವೀರ್ಯನಾಗುತ್ತಿದ್ದನು? ಬ್ರಹ್ಮ ಚರ್ಯಾಶ್ರಮವಂತೆ ಶಿಕ್ಷಣ! ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯ ಎದುರು ನಿಂತಿದೆ ಈ ಶಿಕ್ಷಣ-ಶಿಖಂಡಿ. ತನ್ನಂತಹ 'ಭೀಷ್ಮ'ರು ಶರಪಂಜರದಲ್ಲೊ ರಗಿದ್ದಾರೆ. ಸರ್ವಾಂಗ ಚುಚ್ಚುತ್ತಿವೆ ಮುರಿದ ಬಾಣಗಳು. ಬೆನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಕಯ್ಯನಾಡಿಸಿದನು.

ಎಚ್ಚರಾದನು. ಇನ್ನೂ ಒಂದೆರಡು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಹರುಳುಗಳುಳಿದಿವೆ, ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಪದವಿಗಳಂತೆ ಚುಚ್ಚುತ್ತಲಿವೆ. ಈ ಹಾಳು ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ತನ್ನ ತಂದೆ ತನಗೆ ಕೊಡಿಸಿದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದರೆ — ಎನ್ನುತ್ತ ಆರಳುಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿ ತೆಗೆದು ಜಿಪಾಡಿದನು. ಉಪಾಯವೇನು ? ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿಯೇ ಕೊರಳಿಗೆ ತೂಗಬೀಳುವ ಈ ಶಿಕ್ಷಣದ ಒತ್ತಾಯದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದುವ ಉಪಾಯ ಯಾವುದು ? ಆ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ಸಿಕ್ಕಿಸಿಕೊಂಡ ತನ್ನಂತಹ ತರುಣರ ತರಣೋಪಾಯ, ಜೀವನೋಪಾಯ ಯಾವುದು ? ತನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ಕಾಣಲು ತನಗೀಗ ಹೆದರಿಕೆಯಾದುದು ತಾನು ಚಹದಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ದುಡಿಯಬೇಕಾದುದು ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದುದರ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಕ್ಕಾಗಿ. ಆ ಕೆಲಸಕ್ಕೂ ತನ್ನ ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲವೆಂದು ಮಾಲಕನು ಹಂಗಿಸಿದ್ದನು. ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯ ಕರ್ಮ ಯಾವುದು ? ತನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಕರ್ಮ ಯಾವುದು ? ತನ್ನಂತೆ ನಿರುದ್ಯೋಗಿ ನಿರುಪಯೋಗಿಗಳಾಗಿ ತಿರುಗುವ ತರುಣರ ಕರ್ಮ ಯಾವುದು ?... ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆ— ? ಗ್ರಾಮ ಸುಧಾರಣೆ— ? ಅಂದರೆ— ? ಚಹದಂಗಡಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಸಮಯ ಕೂಡ ಸಿಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲ, ಇದಲ್ಲದೆ— ಛೇ, ಯಾವುದೂ ಉಪಯೋಗದ್ದಲ್ಲ ಎನ್ನಿಸಿತು. ಇನ್ನು ಒಂದೇ ದಾರಿ. ಇತ್ತ ಶಿಶು-ರಕ್ಷಕ-ಸಂಘವನ್ನೂ ನಡೆಯಿಸಿದಂತಾಯಿತು, ಇತ್ತ ಶಿಕ್ಷಣದ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ನಡೆಯಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುವುದು, ಹಳ್ಳಿಗರಿಂದ ಛಿಕ್ಕಿ ಬೀಡುವುದು, ಇದೇ ಸರಿಯಾದ ಉಪಾಯ. "ನಿಮ್ಮ ಹುಡುಗರಿಗೆ ಓದು ಬರೆಯಲು ಕಲಿಸುವೆ, ನನಗೆ ದಿನಾಲು ಒಂದೂಟ ಕೊಡಬೇಕು" ಎಂದು ಹಳ್ಳಿಗರಿಗೆ ಸವಾಲು ಹಾಕುವುದನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು. ಎರಡೂಟಗಳನ್ನೆ ಬೇಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದನು, ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಒಂದೂಟ ಸಿಕ್ಕುವುದೆ ಕಷ್ಟ ಎಂದು ತಜ್ಞರು ಬರೆದಿಟ್ಟಿದ್ದು ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಬಂದು ಒಂದೂಟವನ್ನೆ ಕೇಳಿಬಿಡಬೇಕೆಂದನು. ಕೊನೆಗೆ 'ಕೇಳುವುದು ಎರಡೂಟಗಳನ್ನು, ವ್ಯಾಪಾರದ ಜಿಗಣ್ಣೆ ದಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕಾದರೂ ಅವರು ಬಪ್ಪಬಹುದು' ಎಂದು ಹಂಚಿಕೆ ಹಾಕಿ ಎರಡೂಟಗಳನ್ನೆ ಕೇಳಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧಾರ

మాడిదను. ఒండూట, బాలేయ కేలస. ఓదు-బరేకువన్నంతూ కలిసలేకు. ఆ నేలే దుడియువదన్ను. యావ దుడిత? కమతూ రన స్థితగతిగళన్ను నోడికొండు నిర్ణయిసోణా ఎందను. స్వచ్ఛతే, ఆరోగ్య, శిస్తు, స్వయంసేవే-ఇవ్వుగళన్న కలిసువుదు. దేవన ధర్మ-ఱుకుం, బేడవే బేడ; ధర్మవన్ను కలిసువుదా దరే మనుష్య ధర్మవన్న కలిసువుదు. ఒండూట, స్వతంత్ర, శిక్షణ! నారాయణానిగి ఒళ్ళే సోగసు కండితు బేవనదల్లి. ఎశేషవారిగి ఒండూటవంతూ ఎమ్మో సోగసారిగి కండితు. శకుదంగడియల్లియ ఱూటకీంతలూ ఱేళ్ళు రుజే కండితు నారాయణానిగి ఱ ఒండూట. శకుదంగడియల్లి తినిసు తలేయల్లియే యావారిగలూ తుంచికొండంతే ఇద్దితు. ఇద్దల్లదే ఱిగిన ఒండూట సత్కార్యకర్కాగి నిస్వార్థ బుద్ధియింద సేవాయిత్రియింద దోరకిసిద్దు. ఆదుదరింద మన సిగి తుష్టి, శరీరకే వుష్టి దోరకుత్రిత్తు నారాయణానిగి. తాను మాడిద కేలసవన్ను తన్న తందేయ ముందే తోరిసువారిగ నారాయణానిగి ఆభిమాన ఱుక్కుత్తలిద్దితు, ధ్యేయ ఒడమూడుత్తి ద్దితు. తానూ తదియారిగిద్దానే, శిక్షణ కేటట్టు నామాదిక వేరరన్ను కుట్టసువ తందే. గిడదడియల్లి బాలే. కుడుగరు ఆడుత్తలిద్దారే, ఒరగికొండు తాను నోడుత్తలిద్దానే. కుడు గరు కారిగి కుణదాడుత్తలిద్దారే. నారాయణాన ముఖదల్లి నగి. సలిగియింద తన్ను కేణకుత్తలిద్దారే, ఎళియుత్తలిద్దారే, జగ్గు త్తలిద్దారే....తట్టనే ఎద్దను నారాయణాను కణ్ణోరేసికొళ్ళుత్త. మాలకను మ్యేమేలిస ఱోదికేయన్నేళదు నిందిద్దానే. ఆవన ముఖ కేంపు, ఎదురు సూయ కేంపు.

* * * *

ముంజావన మూరు తాసు ఱోత్తేరిదే. నారాయణాను కులకణ్ణేయ మనేగి నడేదిద్దానే. ముఖవన్ను కేళగి మాడి కొండు నడేదుదరింద నోడిదవారిగి బరియ ఆవన కణ్ణేయ గంటు

ಗಳೇ ಕಾಣುವಂತಲಿವೆ. ನನ್ನ ಸತ್ಕಾರ್ಯ-ಸಾಹಸಗಳೆಲ್ಲ ಕನಸಿನ
 ಲ್ಲಯೆ ನಡೆದುವಲ್ಲ - ಎಂಬ ಅಸಂತೋಷ, ಆ ಮಾಯಾಸೃಷ್ಟಿಗಾಗಿ
 ತನಗೆ ನಿದ್ದೆ ಇಲ್ಲದೆ ಹೋಯಿತಲ್ಲ-ಎಂಬ ಅಸಮಾಧಾನ, ಅದೇ ಹಾಳು
 ಕನಸಿಗಾಗಿ ಮಾಲಕನಿಂದ ತಾನು ಮಾತನಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತಲ್ಲ-
 ಎಂಬ ಹೊಟ್ಟಿಯುರಿ. ತಡಮಾಡಿ ಎದ್ದುದಕ್ಕೆ ಮಾಲಕನಿಗೆ ಸಿಟ್ಟು ಬರು
 ವುದೇನೊ ಸಹಜ. ಆದರೆ ಸದ್ಯದ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಆ ಕಾರಣಕ್ಕಿಂತಲೂ
 ಸಂಬಳವನ್ನು ಕೊಡುವ ಜಂಬದಿಂದಲೇ ಮಾಲಕನು ಮಾತನಾಡಿದ್ದು—
 ಎಂದು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಕಲ್ಪನೆಯಾಯಿತು. ಸಂಬಳದಿಂದ ತನ್ನ ಜಿಲೆ
 ಹೆಚ್ಚುವುದೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಸಂಬಳವೆ ತನ್ನ ಅವ
 ಮಾಸಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯ್ತೆಂಬ ವಿಚಾರದಿಂದ ಅವಹ್ಯ ವೇದನೆಯಾಯಿತು.
 ಇನ್ನು ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿಯೆ ಬಹಳ ದಿವಸ ತೊಡಕುವುದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ,
 ಸೇವಾವೃತ್ತಿಯ ಶಿಕ್ಷಕನೆ ಆಗಬೇಕು ಎಂಬ ವಿಚಾರವು ತಲೆ ಎತ್ತ
 ಹುತ್ತಿತು. ಇಂತಹ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಈ ಹಾಳು ತೊಂದರೆ! — ಎಂದು
 ತಂದೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಟ್ಟಾದನು. ತನ್ನ ದೃಢಸ್ಥಿತ್ಯು ಗೊತ್ತಿದ್ದೂ ಯಾಕೆ
 ಬರಬೇಕೊ ಇವರೇಗೆ? ಆ ತುಂಟ ಕುಲಕರ್ಣಿಯೆ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.
 ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಅವನದೆ ಈ ಉಪದ್ವ್ಯಾಸ. ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ವಿಷಯ
 ವಾಗಿ ದ್ವೇಷ ಸೂಸಹತ್ತಿತು ನಾರಾಯಣನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ. ಅವನ
 ಮನಸ್ಸಾದರೂ ಎಷ್ಟು ಕೀಳಾದುದು! ತನ್ನ ತಂದೆಯವರು ಹೊರ
 ಟಿದ್ದಾರೆ ತನ್ನನ್ನು ಕಾಣಲಿಕ್ಕೆ. ಕುಲಕರ್ಣಿಯೆ ಅವರನ್ನು ಕರೆದು
 ಕೊಂಡು ನಡೆದಿರಬೇಕು. ಜಹದಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ತಾನು ದುಡಿಯುತ್ತಿರು
 ವುದನ್ನು ತನ್ನ ತಂದೆಗೆ ತೋರಿಸಬೇಕೆಂಬ ತಾಮಸ ವಿಚಾರದಿಂದಲೆ
 ಅವನಿಗೆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ತುಳಜಿಯು ಹೋಗು
 ತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದನಂತೆ ಕುಲಕರ್ಣಿ. ನೋಡಿದವನೆ ಅವಳನ್ನು
 ಕರೆದನಂತೆ. ಅವಳೂ ಹೋದಳು, ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತಾ
 ರೋ ಇಬ್ಬರು ಇದ್ದುದರಿಂದ ತುಳಜಿಯು ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದಲೆ ಹೋದಳು.
 | ಆ ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು ತನ್ನ ತಂದೆ ಎಂದು ನಾರಾಯಣನು ತುಳಜಿ
 ಯಿಂದ ಕೇಳಿಕೊಂಡ ಸಂಗತಿಗಳಿಂದ ಊಹಿಸಿದ್ದನು. ಇನ್ನೊಬ್ಬನಾರೋ-

ಎಂದು ಅವನಿಗೂ ಕುತೂಹಲ). "ನಾರಾಯಣರಾಯ್ತು ಇದ್ದಲ್ಲಿಯೇ ಇವಳಿದ್ದಾಳೆ" ಎಂದು ಕುಲಕರ್ಣಿ ಹೇಳಿದನಂತೆ ಉಳಿದಿಬ್ಬರಿಗೆ. "ನಾರಾಯಣರಾಯ್ತು ಇರತಾರೇನು ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ?" ಎಂದು ತುಳಜಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದನಂತೆ. ದುಷ್ಟ! ತನ್ನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಕುಶಲಕೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಬೇಕು ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಮನಸಿನಲ್ಲಿ ಎಂಬ ಹೊಲಸು ಹಂಚಿಕೆ ಅವನದು! ಪಾಪ! ತುಳಜಿಗೆ ನಾರಾಯಣನ ಪರಿಚಯವಿದ್ದರೂ ಹೆಸರು ಗೊತ್ತಿರಬೇಕಲ್ಲ. ಅವಳು ಮೊದಲೇ ಹೆದರಿದ್ದಳು. "ನಾರಾಯಣರಾಯ್ತು ಯಾರು?" ಎಂದು ಕೇಳಿದಳಂತೆ. ಅವಳದೇನು ತಪ್ಪು? ಕುಲಕರ್ಣಿಗೆ ಎಷ್ಟು ದ್ವೇಷ ತನ್ನವೇಲೆ! "ಆ ಹೊನ್ನಾಗಿ ಬಂದಾರು ನೋಡು, ಚಹಾ-ಕೊಡೋ ಕೆಲ್ಲ ಹಿಡಿದಾರಲ್ಲ. ಅವರು. ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ ನಿನಗೆ?" ಎಂದನಂತೆ. "ಅವರು ಈಗ ಇರತ್ತಾರೇನು? ಅವರಿಗೆ ಭೆಟ್ಟಿ ಆಗ್ಗೇಕೂ ಆಂತ ಬಂದಾರ." ತುಳಜಿಯ ಜಾಣತನವೋ ನಾರಾಯಣನ ಸುದೈವವೋ ಹೇಳಲು ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಏನೇ ಇರಲಿ, "ಇಷ್ಟೊತ್ತಿ ನಾಗ ಅವರಿಗೆ ಕೆಲಸ ಭಾಳ ಇರತ್ತಿರಿ. ಭೆಟ್ಟಿ ಆಗತ್ತರೊ ಇಲ್ಲೊ" ಎಂದಳಂತೆ ತುಳಜಿ. ಕುಲಕರ್ಣಿಗೆನು? ತನ್ನ ಉದ್ದೇಶ ಸಾಧಿಸಿತು, ಇನ್ನು ಯಾವಾಗ ಭೆಟ್ಟಿಯಾದರೇನು? "ಹಾಂಗಾದರ ಅವರೇ ಇಲ್ಲಿ ಕರೆಸಿ ಬಿಡೋಣ" ಎಂದು ತುಳಜಿಗೆ "ಅವರಿಗೆ ಹೇಳ್ತೀಯಾ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದೋಗಲಿಕ್ಕೆ? ಅವರ ಮನೆಯವರು ಬಂದಾರ, ಕುಲಕರ್ಣಿ ರಾಗಿಣ್ಣ ಅವರಲ್ಲಿಳಿದಾರ, ಅಲ್ಲಿ ನಿಮಗ ಬಾ ಅಂದಾರ ಅಂತ ಹೇಳ್ತೀಯಾ? - ಮತ್ತೆ-ಇದೊೋಡು, ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಕ ಇಲ್ಲೇ ಊಟ ಮಾಡ್ತಿಕ್ಕೆ ಹೇಳ್ತಾರ ಆಂತೇಳು, ಹೇಳ್ತೀಯಾ? ಊಟದೊಡಲು ಹೇಳು. ಮರೀ ಬೇಡ- ಆಂ." "ಊಟದ್ದು ರೀಬ್ಯಾಡ ಆಂತ ಭಾಳ ಹೇಳಿದ್ರೆ" ಎಂದು ತುಳಜಿಯು ಸಂದೇಶವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಸುವಾಗ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಹೇಸಿಕೆ ಇಟ್ಟಿತ್ತು. ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಮನೆಯ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದೂಟದ ಹಣಬರಹ ಜನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಿದ್ದಿತು. 'ಸಹಸ್ರಯುಗಪರ್ಯಂತಂ ಆಹರ್ಯದ್ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ವಿದುಃ, ಸಾವಿರ ಯುಗಗಳೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಒಂದು ದಿವಸ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಗನುಸರಿಸಿ ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಪರಣಾಂಗ ಬರೆದಿರಬಹುದೇನೊ-

ಎಂದೆನ್ನಿಸಿತ್ತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ಅಂತೂ ಕೈಲಾದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ತಂದೆಯ ಸಮಕ್ಷಮ ತನ್ನ ಹೆಸರುಗೇಡಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆಂದು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಯಿತು. ಇದಿಲ್ಲದರ ಜೊತೆಗೆ ತುಳಜಿಯು 'ಹಸಿದವನ ಮುಂದೆ ಉಂಡು ತೇಗಿದರೆಂ'ಬಂತೆ ಹುಚ್ಚು ಪ್ರಶ್ನೆಯೊಂದನ್ನು ಕೇಳಿ ಕೇಣಕಿದ್ದಳು ನಾರಾಯಣನನ್ನು. 'ಲಗ್ನೇಣದ ಮಾತುಕಥೆ ನಡೆದತೇನಿ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದ್ದಳು. 'ಆದ ಲಗ್ನ ಮುರಿಯೋ ಮಾತು-ಕಥೆ ನಡೆದಿದೆ' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕೆಂದಿದ್ದನು ನಾರಾಯಣನು. ಯಾರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದ ತನ್ನ ಮದುವೆಯ ಮಾತನ್ನು ತಾನಾಗಿಯೇ ಯಾಕೆ ಹೊರಗೆಡುಹಬೇಕೆಂದು ತಡೆದಿದ್ದನು. ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಅದನ್ನೂ ಹೇಳಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆಂಬ ಭರವಸೆ ಎಲ್ಲಿ? ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಮನೆ ಸಮಾಪಿಸಿದಂತೆ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ಭರದಿಂದ ಹತ್ತಿದನು ನಾರಾಯಣನು. ಅಷ್ಟು ಅವನ ಸಿಟ್ಟು ಕುದಿಯುತ್ತಿತ್ತು ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಮೇಲೆ. ಆದರೆ ಪಡಸಾಲೆಯೊಳಗೆ ಕಾಲಿಟ್ಟ ಕೂಡಲೆ, ಎದುರು ಕುಳಿತ ತನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ, 'ಬ್ರಿ, ಬ್ರಿ' ಎಂದು ಹಲ್ಲು ಕಿರಿಯುವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ, 'ಒಂದೇ ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲರಾಯರು' ಎಂದೂ ಕುಳಿತಲ್ಲಿದ್ದ ಎದ್ದು ಸುಳ್ಳುನಗೆಯಿಂದ ಕೈ ಮುಗಿಯುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೊಬ್ಬನನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ, ತುಟಿ ಸಿಸುಕದೆ ಕಣ್ಣು ಮಿಸುಕದೆ ತನ್ನನ್ನೆ ದಿಟ್ಟಿಸುತ್ತಿರುವ ತನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ನೋಡಿದ ಕೂಡಲೆ—ನಾರಾಯಣನ ಸಿಟ್ಟು ಅಡಗಿತು, ಎದೆ ನಡುಗಿತು; ಕಾಲು ಕಳಚಿದಂತಾಗಿ ಮೊಳಕಾಳ್ಗಳ ಮೇಲೆ ಜಾರುತ್ತ ನಡೆಯುವವರಂತೆ ಸರ್ರೆಂದು ಚಾಚಿದ ಕೈಗಳನ್ನೂ ಕುಳಿತೇಬಿಟ್ಟನು. ಎರಡು-ಮೂರು ನಿಮಿಷಗಳಾಗಿರಬಹುದು, ಉಸಿರಾಡಿಸಲು ಹವೆ ಸಾಲದೆಂದೆನ್ನಿಸಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ಕುಲಕರ್ಣಿಯೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೂ ತನ್ನನ್ನೆ ನೋಡಿ ನಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಿಗಾಗಿ ತನ್ನಲ್ಲಿ ತುಳುಕುತ್ತಿದ್ದ ತಿರಸ್ಕಾರವನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕೆಂದು ತಾನೇ ಮಾತನಾಡಲು ಮೊದಲು ಮಾಡಿದನು ನಾರಾಯಣನು, ತನ್ನ ತಂದೆಗೆ ತಾನು ಎಳ್ಳಷ್ಟಾದರೂ ಏದರಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರಿಸಲು ತಂದೆಯನ್ನೆ ಮಾತನಾಡಿಸಿದನು. "ನಿನ್ನೆ

ಸಂಜೆಗೆ ಒಂದಿರೇನು ?” ಎಂದು ಎದುರಿಸುತ್ತಲೆ ಕೇಳಿದನು ತಂದೆಗೆ.

“ ನಿನ್ನ ಸಂಜೆಗೆ ?” ನಾರಾಯಣನು ಮುಖ ತಿರುಗಿಸಿದನು ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಮಾತನಾಡಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಲು. ಮಾತನಾಡಿದವನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು. ಮಾತನಾಡಿಸದೆಯೆ ಮಾತನಾಡಿದನೆಂದ ಮೇಲೆ ಆಚಾರ್ಯನಿರಬೇಕು ಈ ವ್ಯಕ್ತಿ, ಎಂದೂಹಿಸಿದನು ನಾರಾಯಣನು. ಇಂತಹದೊಂದೂ ತೊಡಕಿನ ಪರವೆ ಇಲ್ಲದೆ ಮುಂದುವರಿಸಿದನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ತನ್ನ ಮಾತನ್ನು. “ ನಿನ್ನೆ ಸಂಜೆಗೆ ? ಅಂದರ ಹೀರಂಗ ಆಯ್ತು, ೫-೬ ದಿವಸ್ಗಳಿಂದೇ ನಾವು ಬರಬೇಕಾಗಿತ್ತು—”

“ ಹಂ- ನಾನೂ ಅದೇ ತಿಳಿದಿದ್ದೆ—” ನಡುವೆಯೆ ಮಾತನಾಡಿದನು ಕುಲಕರ್ಣಿ. “ ಯಾಕಂದ್ರ ಮೊದಲಿನ ಪತ್ರದಾಗ ಬರೆದಿತ್ತು - ನಾಳೆ ನಾವು ಹೊರಡ್ತೀವಿ ಅಂತ—”

(ಎಂತಹ ಲೆಕ್ಕ ಈ ಕುಲಕರ್ಣಿ! ಎಂದಿನಿಂದಲೂ ನಡೆಸಿದ್ದಾನೆ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರ- ಎಂದು ಕುಳಿತಲ್ಲಿಯೆ ಹಲ್ಲು ತಿನ್ನಹುತ್ತಿದನು ನಾರಾಯಣನು.)

“ ಹೌದು. ಗಡಬಡಿಯೊಳಗೆ ಬರೆದದ್ದು ಆ ಪತ್ರ ” ಎಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಕುಲಕರ್ಣಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಪೇಳಹತ್ತಿದನು.

“ ಯಾಕಂದರ—”

ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ನಡುವೆಯೆ ಬಾಯಿಹಾಕಿದನು, “ ನನಗೂ ಅನ್ನಿಸ್ತು ಗಡಬಡಿಯೊಳಗೆ ಬರೆದಿರಬೇಕು ಅಂತ. ಯಾಕಂದರ—”

“ ಹೌದು. ಬರೆದದ್ದೇನೂ ಗಡಬಡಿಯೊಳಗೇ ಬರೆದಿತ್ತು. ” ಎಂದು ತಲೆತೂಗಿದನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು; “ ಯಾಕಂದರ, ನಿಮ್ಮೂ ಪತ್ರ ಬಂದಿತ್ತೂ ಅದನ್ನ ನೋಡಿ—”

“ ನಾನೇನೂ ಬರೆಯ್ಬೇಕೋ ಬರೀಬಾರೊ ಅಂತ ವಿಚಾರ ಮಾಡ್ಬೆ. ” ಎಂದು ಒಮ್ಮೆ ನಾರಾಯಣನ ಕಡೆ ನೋಡಿದವನೆ ಲಗಬಗೆ ಯಿಂದ ನಡುವೆ ಮಾತನಾಡಿದನು ಕುಲಕರ್ಣಿ.

“ ನೀವ್ಬರೆದದ್ದು ಯೋಗ್ಯನೇ ಆಯ್ತು ” ಎಂದು ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು. “ ಆದರೆ ರಾಯ್ರು ಪತ್ರಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಬರೆಯು

ವಾಗ ನಾನು ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ರಾಯಿಯಾಗೂ— ಅಂದರೆ ನಾರಾಯಣರಾಯ, ಮಾವಂದಿರು ಅವರಿಗೂ— ಮೈಯೊಳಗೆ ನೆಟ್ಟಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅದಕೆ—”

“ ಛೇ, ಛೇ, ನಾನು ಸುಮ್ಮನು ತ್ರಾಸ ಕೊಟ್ಟಾಂಗ ಅಯಿತಲ್ಲ!” ಎಂದು ಕನಿಕರದಿಂದ ತಲೆ ಜಾಡಿಸಿದನು ಕುಲಕರ್ಣಿ.

“ ಇಲ್ಲ, ರಂಗಣ್ಣವರೆ, ನಿಮ್ಮ ಬರೋಬರೀ (ಯೋಗ್ಯ)ನೆ. ನಿಜವಾಗ ತಿಳಿದೇಕು? ನನಗೂ ಗೊತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲಾ ಅವರೈಯೊಳಗೆ ನೆಟ್ಟಗಿಲ್ಲದ್ದು. ದಿನಾಲು ಹೋಗೋ ಹಾಂಗೆ ಹೋದೆ—”

“ ಯೋಗ್ಯ ಮಾತು ” ಎಂದು ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಶಿಫಾರಸು ಕೊಟ್ಟನು ನಡುವೆಯೆ.

“ ದಿನಾಲು ಹೋಗೋ ಹಾಂಗೆ ಹೋದೆ. ಆಗ ಹೇಳಿದರು ರಾಯಿಯ, 'ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯ, ಹೀಗಿನ ಮಾತು ಹೀಂಗೆ. ನನಗಂತೂ ಹೀಂಗೆ. ಅದಕೆ ನೀವೇ ನಾಳೆ ನಾಯಕರ ಜೋಡಿ ಹೋಗಿತ್ತಿ' ಅಂತ.”

ಎನೆ ಆಗಲಿ—ಕೊನೆಗೆ ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಪತ್ರದಲ್ಲಿಯ ಸಂಗತಿಯಾದರೂ ತಿಳಿದೀತು ಎಂಬಾಶೆಯಿಂದ ಇದುವರೆಗೆ ಈ ಹಾಳು ರಗಳೆಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಮನಃಸಂಯಮನದಿಂದ ತಡೆದುಕೊಂಡ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ 'ಹೀಗಿನ ಮಾತು ಹೀಂಗೆ' ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಕ್ಷಣ ತಲೆ ತಿರುಗಿದಂತಾಯಿತು. ಇದುವರೆಗೆ ತನ್ನ ತಂದೆಯವರು ಒಂದು ಶಬ್ದವನ್ನೂ ಚ್ಚರಿಸಿಲ್ಲವಲ್ಲ! ನಿನ್ನೆ ಸಂಜೆಗೆ ಅವರು ಬಂದದ್ದು ಗೊತ್ತಿದ್ದರೂ 'ನಿನ್ನೆ ಸಂಜೆಗೆ ಬಂದಿರೇನು?' ಎಂದು ಔಪಚಾರಿಕವಾಗಿ ಹುಚ್ಚನಂತೆ ಕೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಪಕ್ಕಾ ತ್ತಾಪವೂ ಆಯಿತು, ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವೂ ಆದಂತಾಯಿತು ತನಗೆ.

“ ನೀವೇಳಲೇ ಇಲ್ಲ ನನಗೆ, ನಿಮ್ಮಾವಂದಿರ ಮೈಯೊಳಗೆ ನೆಟ್ಟಗಿಲ್ಲದ್ದು?— ನಾರಾಯಣರಾಯ?” ನಾರಾಯಣರಾಯರು ಕಣ್ಣು ಪಿಳುಕಿಸುತ್ತ ನೋಡಿದರು ಕುಲಕರ್ಣಿಯನ್ನು. “ ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ ” ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕೆ, ಮಾವನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಗಿ ಮದುವೆಗೆ ರುಜು ಹಾಕಿದಂತಾಗುವುದು; “ ನನ್ನ ಮಾವ ಯಾರು ? ” ಎಂದು ಕೇಳಬೇಕೆ, ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ಅರ್ಥವಾಗಿ ಒಟ್ಟು ಅನರ್ಥವಾ

ಗುವುದು. ಇನ್ನೆರಡನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ತಲೆಯನ್ನು ಹೊಡೆಯಬೇಕೆ.... ನಾರಾಯಣನು ಮುಖವನ್ನೆತ್ತಿ ನೋಡುವನು, ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ತಲೆಯು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಕಡೆ ತಿರುಗಿತ್ತು, ತೂಗುತಿತ್ತು.

"ನಿಮಗ ಆಗಿದಾಗಲೆ ಬಲ್ಲಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ ಆಗಿಲ್ಲೆನೋ" ಎಂದನು ಕುಲಕರ್ಣಿ.

"ಎಂಥಾ ಮಾತು, ರಂಗಣ್ಣವರ?" ಕೃಷ್ಣಾಚಾರಿಗೆ ಚಿತ್ರಾಹುತಿಯನ್ನಿಡುವಾಗ ಆಸ್ನದಲ್ಲಿ ಕೂದಲೆಳೆ ಹೊರಟಂತಾಯಿತು. ಮೈಲಿಗೆ ಆಯಿತೆನ್ನಬೇಕೆ? ಹಸಿದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಊಟವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಏಳಬೇಕು; ಮೈಲಿಗೆ ಆಗಿಲ್ಲವೆನ್ನಬೇಕೆ, ಕೂದಲೆಳೆ ಉದ್ದವಾಗಿ ಎದ್ದುದು ಬದಿಯವರಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿದೆ. ಅಂತಹ ಪೇಚಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು. "ಅನುಕೂಲ ಆಗಲಿಲ್ಲಾ ಅಂದ್ರ ಎಂಥಾ ಮಾತು, ರಂಗಣ್ಣವರ?" ಅನುಕೂಲವಾಗಿತ್ತು ಕೊನೆಗೆ, ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಹೇಳುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ, ಇದಲ್ಲದೆ ಹೊರಗೆ ವ್ರಾಸ್ತಿಯ ಆಮಂತ್ರಣ; ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವುದು ಹೇಗೆ ಎಂದು ಹಟ ಹಿಡಿದಿದ್ದನು ಕೃಷ್ಣಾಚಾರಿ. ಕಡೆಗೆ, ಹೋಗಿ ಬರುವ ವೆಚ್ಚವಲ್ಲದೆ ಮೇಲೆ ಹದಿನೈದೊ ಇಪ್ಪತ್ತೊ ಕೊಡಬೇಕು ನಾರಾಯಣನ ಮಾವಂದಿರು, ಎಂಬ ಕರಾರಿನಿಂದ ಒಪ್ಪಿದ್ದನು ಅವನು ಶೀನಪ್ಪ ನಾಯಕರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಲಿಕ್ಕೆ. "ರಾಯರ ಮನೆ-ಗೆಲಸಕ್ಕೆ ನನಗೆ ಅನುಕೂಲ ಆಗಿಲ್ಲ ಅನ್ನೋದು ಎಂಥಾ ಮಾತು!"

"ಅಲ್ಲ. ಸಹಜ ಕೇಳಿದೆ" ಎಂದನು ಕುಲಕರ್ಣಿ.

"ಅನುಕೂಲ ಎಲ್ಲಾ ಆಯ್ತು. ಆದರೂ, ನೋಡಿರಿ, ಸ್ಥಿತಿಗತಿ ಹೀಂಗ್ನೀಂಗ ಇದ್ದ ಮ್ಯಾಲೆ ಮುಹೂರ್ತ ನೋಡದೇ ಹೊರಡೋದು ಹ್ಯಾಗೆ? ನಿನ್ನಿನ ಹೊರತು ಸವಿವಾಪದೊಳಗೆ ಮೂಹೂರ್ತೇ ಇದ್ದಿಲ್ಲ ಪ್ರವಾಸಕ್ಕೆ. ನಾನು ಹೇಳ್ತೆ ಪ್ರಸಾಫನ ಇಟ್ಟು ಹೊರಟೆರ ಎನೂ ಬಾಧೆ ಇಲ್ಲ ಅಂತ. ಆದರೆ, ನಾಯಕರೇ ಅಂದರು. 'ಒಂದೆರಡು ದಿವಸ ತಡ ಆದರೂ ಅಡ್ಡಿ ಇಲ್ಲ, ಕೃಷ್ಣಾಚಾರಿ, ಕೆಲಸ ಸಾಧಿಸೋ ಮುಹೂರ್ತಕೇ ಹೋಗೋಣಾ'ಂತ"- ಎಂದು ಶೀನಪ್ಪನಾಯಕನನ್ನು ನೋಡುತ್ತ

ಹುಲ್ಲು ಕಿರಿದನು ಕೃಷ್ಣಾಚಾರಿ. ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ನಗೆ ತಡೆಯದಂತಾಯಿತು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ನಗುವನೋ ಅಳುವನೋ, ಉಭಯ ಪಕ್ಷ ದಲ್ಲೂ ಕಾರಣವೇನು- ಎಂದು ಸಂದೇಹ ಆವನಿಗೆ. ಬಾಯಿಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ನಗುವ ಲಕ್ಷಣವಿದೆ, ಮಿಕ್ಕ ಮುಖಚರ್ಯೆ ನೋಡಿದರೆ ಅಳುತ್ತಿರುವ ಲಕ್ಷಣಗಳಿವೆ. ಒಟ್ಟು ಬರಿಯ ಹುಲ್ಲು ಕಿರಿದಿದ್ದಾನೆ ಮಾತ್ರ. ಬಾಯ್ಬಿಡು ನಗುವಾಗ ದವಡೆಗೆ ನೋವಾಗಿ ಹಾಗೆಯೇ ತಡೆದು ಹುಚ್ಚು-ಪೆಚ್ಚಾದ ಕಳೆಯನ್ನು ತಾಳಿದಂತಿದ್ದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ನಗೆ ತಡೆಯದಂತಾಯಿತು. = ಕ್ಯು ಬಿ ಟ್ಟೆ ನು.

" ಯಾಕೆ ? ಮೂಹೂರ್ತ ನೋಡೋಂಡು ಬಂದರು ಅಂತ್ಯೇಳಿ ನಗೆ ಬಂತೇನು ನಿನಗೆ ? " ಮಾತನಾಡಿದವರು ಶೀನಪ್ಪ ನಾಯಕರು. ಒಮ್ಮೆಲೆ ಅವರು ಮಾತನಾಡಿದುದರಿಂದ ಉಳಿದ ಮುಷ್ಟರೂ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಅವರನ್ನು ನೋಡಿದರು, ನಾರಾಯಣನು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದನು. ನಾಯಕರು ಮಗನನ್ನೇ ನೋಡಹತ್ತಿದರು; ಆದುದರಿಂದ ರಂಗಣ್ಣ-ಕೃಷ್ಣಾಚಾರಿ ಇವರೂ ನಾರಾಯಣನನ್ನೇ ನೋಡಹತ್ತಿದರು.

" ಅಂ ? " ಎಂದು ಕೆದಕಿದ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಮೊದಲಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನೇ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಕೇಳಿದರು ನಾಯಕರು.

ನಾರಾಯಣನು ಮತ್ತೂ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದನು. ತಾನು ನಕ್ಕದ್ದು ಆಚಾರಿಯ ಮುಖದ ಮರ್ಕಟೆ ಮುದ್ರೆಗಾಗಿ, ಮುಹೂರ್ತದ ಮಾತಿ ಗಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುವುದೂ ಕಷ್ಟ; ಹೇಳಿದರೆ ವಿಶ್ವಾಸ ಕೂಡುವುದು ಅದಕ್ಕೂ ಕಷ್ಟ. ಇದಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ತಂದೆಯ ದನಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವರ ಮನಃಸ್ಥಿತಿಯ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಒಂದಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ಇದುವರೆಗೆ ಒಂದು ಮಾತನ್ನೂ ಆಡದೆ, ತನ್ನಿಂದ ಸಹಜವಾಗಿ ಘಟಿಸಿದ ಒಂದು ಸಂಗತಿಯ ನೆವ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದು ಕೆದರಿ ಜಗಳ ಹೂಡಬೇಕೆನ್ನುವವರು ಮುಹೂರ್ತವನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬರುವುದಾದರೆ ನಗೆ ತಕ್ಕಂತಹ- ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ ನಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತಹ ವಿಷಯವೆ ಅಲ್ಲವೆ- ಎಂದು ಒಳಗಿಂದೊಳಗೆಯೇ ನಕ್ಕು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದನು ನಾರಾಯಣನು.

"ಮುಹೂರ್ತ" ನೋಡಿದ್ದು ನಿನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ " ಎಂದು ಗದ್ದರಿಸಿದರು ನಾಯಕರು.

ನಾರಾಯಣನು ಮತ್ತೂ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದನು. ಮತ್ತೂ ಒಳಗಿಂದೊಳಗೆಯೇ ಅತ್ಯಂತ ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ ನಕ್ಕನು. ತನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ ಅಂತೆ! ತನಗೇನಾಗಿದೆ ಅಂತಹ ಅನರ್ಥ? ಆಗಿದ್ದರೆ ಮುಹೂರ್ತ ನೋಡಿ ವೇಳೆ ಕಳೆಯುವುದು ಮೂರ್ಖತನವಲ್ಲವೆ? ಮನೆಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹತ್ತಿದಾಗ ಬಾವಿ ತೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಮುಹೂರ್ತ ನೋಡುವವರು!

"ನಿನ್ನಿಗೆ ಮನೇ ಕಾಳಜಿ ಇಲ್ಲಾ ಅಂದ್ರೆ ನಮಗೂ ಇಲ್ಲಾ ಅಂತ ತಿಳಿದೆಯೋ ಎನು?" ನಾಯಕರ ಮೈ ನಡುಗುತ್ತಿತ್ತು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ. ಮನೆಯ ಕಾಳಜಿಗಿಂತಲೂ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಮಗನು ಮಾತನಾಡಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಅವರ ಸಂತಾಪಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಒಳಿತಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಬಯ್ಯಬೇಕೆಂದರೆ ಹೀಗೆ ಕಲ್ಲಿನಂತೆ ಕುಳಿತವರಿಗೆ ಬೈಯುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಬಯ್ಯಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆ; ಬಯ್ಯಲು ಬಾರದುದನ್ನು ಕಂಡು ಸಿಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿದೆ. "ಆಂ?" ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಸಂಕ್ಷೇಪಿಸಿದರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು.

"ಅವರಿಗೆ ಕಾಳಜಿ ಇಲ್ಲಾ ಅಂದರೆ ಎಂಥಾ ಮಾತು!" ಎಂದು ಗಹಗಹಿಸಿದನು ಕೃಷ್ಣಾಚಾರಿ. "ಇಂದಿಲ್ಲ ನಾಳೆ ಮನೀ ನಡೆಸೋವು ಆವರು; ಯಾಕರೀ, ರಂಗಣ್ಣವರ?"

"ಛೆ, ಎಂಥಾ ಮಾತು ಅಂತೀನಿ" ಎನ್ನುತ್ತ ಕುಲಕರ್ಣಿಯೂ ತಲೆ ತೂಗಿದನು. "ಅವರೇನು ಸಮ್ಮ ನಿಮ್ಮಾಂಗ? ನಾರಾಯಣರಾಯ್ತು ವಿಚಾರ ಬಹಾಳ ಪ್ರಬುದ್ಧ, ಭಾಳೇ ಪ್ರಬುದ್ಧ" ಎಂದು ಕೃಷ್ಣಾದೃಷ್ಟಿಯೊಂದನ್ನು ಜೀರಿದನು ನಾರಾಯಣನ ಮೇಲೆ.

"ಎನು ಸುಡೋದು ಆ ವಿಚಾರ ತಕ್ಕೊಂಡು!" ಎಂದು ನಾಯಕರು ಅರ್ಭಟಿಸಿದರು. ಈಗ ಅವರಿಗೆ ನಿಜವಾದ ಆವೇಶ ಬಂದಿತು. ನಾದೇ ವಾದೇ ಜಾಯತೇ ಕಂಠಶೋಷಃ, ಎನ್ನುವಂತೆ ಈಗ ಮಾತಿಗೆ ಮಾತು ಬಿರೆತು ತಮ್ಮ ಜಾಣತನವನ್ನು ಹೊರಗೆಡಹುವ ಸುಸಂಧಿ ದೊರಕಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನಾಯಕರು ಸೆಟೆದು ಕುಳಿತು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದರು. "ಎನು ಸುಡೋದು ಆ ವಿಚಾರ ತಕ್ಕೊಂಡು— ಅಂತೀನಿ. ಎಲ್ಲಿಗೆ

ತಂದು ಮುಟ್ಟಿಸಿತು ತನ್ನ ವಿಚಾರ ಅಂಬೋಡು ಈಗಾದರೂ ತಿಳಿ ಬಾರದ ?”

ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಸಂದರ್ಭ ತಿಳಿಯಿತು. ತನ್ನ ಸದ್ಗುಣ ಸ್ಥಿತಿಗಾಗಿ ಈ ಮಾತು ಎಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಯ್ತು. ಕುಲಕರ್ಣಿಗೂ ತಿಳಿದು ಬಂದಿತು ಪ್ರಸಂಗ. “ಛೇ, ಛೇ, ಆ ಮಾತು ಮನಸಿಗೆ ಹಚ್ಚೋಂತು ಸಿಟ್ಟಿ ಗೇಳಿಲ್ವಾರ್ತು ನಾಯಕರು. ಅದೇನು ? ಒಂದೆರಡು ದಿವಸದ ಮೋಜು-ಹುಡುಗತನದ ಮೋಜು” ಎಂದು ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆಯನ್ನು ವಹಿಸಿಯೆ ಮಾತ ನಾಡಿದನು ಕುಲಕರ್ಣಿ.

“ಆ ಮಾತು ಮನಸಿಗೆ ಹಚ್ಚೊಳ್ಳೋ ಅಷ್ಟು ಮೂರ್ಖ ನಾ ಅಲ್ಲ, ರಂಗಣ್ಣವರ. ಚಹದಂಗ್ಗೀವಳಗ ಕವ್ವು-ಬಸಿ ತೊಳೆಯೊಲ್ಲನ್ಯಾಕ, ಊರ ಗಟಾವೊಳಗಿನ ಕಸ ಬಳಿಯೊಲ್ಲನ್ಯಾಕ. ಆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಅವನ ಯೋಗ್ಯತಾ ಇದ್ದರ ಅದರಿಂದಲೆ ಹೊಟ್ಟಿ ತುಂಬಿಕೊಳ್ತಾನ. ಅದನ್ನೇನ-”

“ಎಲ ! ನಾಯಕರು ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದು ಎನಾದೂ ಮಾತಾಡಿದ್ದು ಹ್ಯಾಂಗ” ಎನ್ನುತ್ತ ನಗೆಮೊಗದಿಂದ ಮುಂದೆ ಸರಿದನು ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ. “ಎಲ ! ಎಂಥಾ ಮಾತು ! ಯಾಕರೀ, ರಂಗಣ್ಣವರ ? ಅಳಿಯಂದಿರ ಬುದ್ಧಿಮತ್ತಾ ನೋಡಿಯೆ ಅಲ್ಲ ನಮ್ಮ ರಾಯ್ರು ಮಗಳ್ಳ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ? ಹೆಣ್ಣಿನ ಕಡೆಯವರು ನಾವು; ಅಳಿಯಂದ್ರಿಗೆ ಹೀಂಗ ಅಂದ್ರ ಸಹನ ಮಾಡ್ತೀವೆ ? ಯಾಕರೀ, ರಂಗಣ್ಣವರ ? ಎಂಥಾ ಮಾತು !”

ಇವೇ ವಿಚಾರಗಳಿಂದ ತುಳುಕುತ್ತಿದ್ದ ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ತಲೆಯು ತೂಗುತ್ತಲಿತ್ತು ಒಂದೇ ಸವನೆ. ತಾನು ಹೆಣ್ಣಿನ ಕಡೆಯವನೂ ಅಲ್ಲ. ಗಂಡಿನ ಕಡೆಯವನೂ ಅಲ್ಲ, ಮಿಷ್ಪಾನ್ನಮಿತರೇ ಜನಾಃ ಎಂಬ ಗೋತ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು; ಇದಲ್ಲದೆ—“ಅಲ್ಲ, ಇದ್ದಾಡ್ತೀಗೆ ಒಪ್ಪಲಿಕ್ಕೆ ಯಾರದೇಸರಿ ?”

“ಇದಾತು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳೋದಂತ ! ತಿಳಿದೊಳ್ಳೋ ಬುದ್ಧಿ ಬೇಕಲ್ಲ ಮೊದಲು” ಎಂದು ಮೂಗು ಎರಿಸಿದರು ನಾಯಕರು.

ಈ “ಇದ್ದಾಡ್ತೀ”ನ ರಹಸ್ಯವೆ ತಿಳಿಯದಂತಾಯಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ಯಾವ ಮಾತು ಇದ್ದುದು ? ಮುಹೂರ್ತ ನೋಡಿದೆ ? ಇಲ್ಲಿಗೆ

ಬಂದಿದ್ದೆ? ಬಂದುದಾದರೂ ಯಾಕೆ? ತನ್ನನ್ನು ಕರೆಸಿದುದಾದರೂ ಯಾಕೆ? ಅಥವಾ, ತಾನು ಬಂದುದಾದರೂ ಯಾಕೆ? ತಾನು ಬಂದುದೆ ಮೂರ್ಖತನ. ಹಾಗೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಿಂತ ಏನೊಂದು ಮಾತನಾಡದೆಯೆ ಎದ್ದು ಹೋಗುವುದೆ ಒಳಿತು ಎಂದು ಏನಿಕೆ ಹಾಕಿದನು. ಹಾಗೆ ಹೋದರೆ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ತನಗೆ ಬುದ್ಧಿಯೆ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಇವರ ಕಲ್ಪನೆಯು ದೃಢವಾದೀತೆಂಬ ಸಂಶಯದಿಂದ ತಡೆದನು. ಇದ್ದ ಮಾತು ! ಯಾವುದು ? ತಾನು ಚಹದಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುವುದೆ? "ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಇದ್ದದ್ದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟೇನು ಕಠಿಣ ಅಂತ ನನಗ ಅನಿಸೋದಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಕೊನೆಗೊಮ್ಮೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿಯೆ ನುಡಿದುಬಿಟ್ಟನು.

"ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಇದ್ದದ್ದು?" ಕಣ್ಣು ಆರಳಿಸಿದರು ನಾಯಕರು; "ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಏನಿದೆ ಅಂತ ಅದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳೋಕಂತಿ?"

"ಬಂದ ಭಾವನೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನುಂಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ" ನೀವೇ ಅಂದಿರಿ 'ಇದ್ದಾತ್ಮತು' ಅಂತ, ಅದಕ್ಕೇಳಿದೆ" ಎಂದನು ನಾರಾಯಣ.

"ನಾವೇ ಅಂದಿವೆ?"—ಅಹುದು, ಅಂದಿವೆ. ಆದರೆ ಅದನ್ನೆ ತಿರುಗಿ ಅನ್ನಲಿಕ್ಕೆ ನಿನಗೆ ಯಾವ ಅಧಿಕಾರ? ಎನ್ನುವಂತಹ ದನಿಯಿಂದ ಕೇಳಿದರು ಹಿರಿಯರು. "ನಮಗೊತ್ತಿದೆ, ನಾವು ಅಂದಿವೆ."

"ಅದನ್ನೆ ಹೇಳಿದೆ" ಎಂದು ಕೇಳಿದನು ನಾರಾಯಣನು.

"ಅದನ್ನೆ ಹೇಳಿಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಪಲುವಾಗಿ ನಾವು ಮಾತಾಡಿದವೆ, ಇಲ್ಲ— ನಮ್ಮ ಮಾತು ನಮಗೇ ಕೇಳಿಸೋದಿಲ್ಲ ಅಂತ ನಿನ್ನ ವಿಚಾರೋ?"

"ನೀವನ್ನೋದೇ ನನಗೆ ತಿಳಿಯೋದಿಲ್ಲ."

"ಅದಕ್ಕೇ ಹೇಳಲಿಲ್ಲೇನು—ನಿನಗೆ ತಿಳಿದೊಳ್ಳೋ ಬುದ್ಧಿ ಕೂಡಾ ಇಲ್ಲ ಅಂತ?"

"ಅದಲ್ಲ, ನಾರಾಯಣರಾಯ, ನನ್ನ ಮಾತು ಕೇಳೋಳ್ಳಿರಿ" ಎನ್ನುತ್ತ ಕೃಷ್ಣಾಚಾರಿಯು ಎದ್ದು ನಾರಾಯಣನ ಹತ್ತಿರ ಬಂದು ಕುಳಿತನು. ಬೆನ್ನ ಮೇಲೆ ಕಯ್ಯನಿಟ್ಟನು, ಕಿವಿಗೆ ಬಾಯಿ ಹಚ್ಚಿದನು, ಬಿಕ್ಕು ಹಾಲು ಕುಡಿಯುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾದ ಕಳ್ಳದನಿಯಿಂದ ರಹಸ್ಯದ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿದನು. "ನನ್ನ ಮಾತು ಕೇಳೋಳ್ಳಿರಿ, ನಾರಾ

ಯಾರಾಯ್. ನಾಯಕರು ಸಿಟ್ಟಿಗೆ ಬುದಾರ. ಅಲ್ಲ, ತಂದೆಯ ಸಿಟ್ಟು ಅಂದರ ಎಂಥಾದು ! ಜಿಣ್ಣೆ ಕಾಯ್ದು ಹಾಂಗ. ಕೊನೆಗೆ ತುಪ್ಪ ಆಗೋದೆ. ಮುಪ್ಪಿನೊಳಗ ಮಕ್ಕಳು ಸಂರಕ್ಷಣ ಮಾಡ್ಕೊಂಡೋ ಅನ್ನೋದೊಂದು ಹಂಬ-ಕರುಳಿನ ಹಂಬಲ ಮನುಷ್ಯಗೆ. ನೀವು ಇಲ್ಲ ಬಂದು ಕೂತಿರಿ--"

"ಇಲ್ಲಾ ಅಂದರ ಸನ್ನ ಸಂರಕ್ಷಣ ಹ್ಯಾಗೆ" ಎನ್ನುತ್ತ ದೂರ ಸರಿದನು ನಾರಾಯಣನು.

"ಛೇ, ಛೇ, ಛೇ - ಛೇ - ಇದು ನಿಮ್ಮಂಥಾ ಕಲಿತವು ಆಡೋ ಮಾತಲ್ಲ" ಎಂದು ಕುಲಕರ್ಣಿ ನಿರ್ಣಯ ಕೊಟ್ಟನು.

ಶೀನಪ್ಪ ನಾಯಕರು "ಹೂಂ" ಎಂದು ಉಸಿರೆಳೆದು ಮುಂದಿದ್ದ ವೀಳ್ಯದ ಡಬ್ಬಿಯನ್ನು ಎಳೆದುಕೊಂಡರು. ಆ ಮೇಲೆ ಎಸೆದರು ಮೊದಲಿದ್ದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ.

"ನೀವು ಚಿಕ್ಕವರು, ಬೆಳೆಯುವವರು--" ಎಂದು ಉಪದೇಶಾಮೃತ ವನ್ನು ಗುಟುಗುಟುಕು ಕುಡಿಸುವವನಂತೆ ಬಿಡಿಬಿಡಿಸಿ ಮಾತನಾಡ ಹತ್ತಿದನು ಆಚಾರ್ಯನು, "ಸಿಮ್ಮ ರಟ್ಟಿಯೊಳಗ ಶಕ್ತಿ ಇದೆ, ಹೊಸ ಸಂಸಾರ ನಿಮ್ಮದು. ಇದಲ್ಲೆ, ನೋಡಿರಿ, ಹಾಂಗ ಕೇಳಿದರ ಯಾರು ಯಾವ ಸಂರಕ್ಷಣ ಮಾಡೋವು ? ಶ್ರೀಹರಿ ಇದ್ದಾನೆ--"

"ಆಹಾ!" ಎಂದು ಕಣ್ಣು ಬಿಚ್ಚಿಗೆ ಮಾಡಿ, ಬಾಯ್ಬಿರೆದು, ಕೈ ಚಲ್ಲಿ, ತಲೆ ಎತ್ತಿ, ಮೇಲೆ ನೋಡುತ್ತ ತಿವಿಯೂದಿದನು ಕುಲಕರ್ಣಿ.

ಅಂಕಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಡಿಗೆ ಮುಸುಕಿದೆ, ಜೇಡಗಳ ಬಲೆ ಹಚ್ಚಿ, ರಾತ್ರಿ ಇಲಿಗಳೂ ಓಡಾಡುತ್ತಿವೆ. ಆದರೂ ಹಗಲು ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ದೇವನು ಅಲ್ಲ ಹುದುಗಿಕೊಳ್ಳಲು ಯಾವ ಅಡ್ಡಿ ? ತಟ್ಟನೆ ಮಾಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಸಂದುಗಳ ಕಡೆಗೆ ರಂಗಣ್ಣನ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯ ಹೋಯಿತು. ಮಾಳಿ ಗೆಡೆಯ ಬೀಳಲಾಗಿದೆ. ಬೇಸಗೆಯ ದಿನ. ಇರುವೆಗಳು ಎಷ್ಟಾಗಿವೆಯೋ ಎನ್ನೋ ? ನಾಳೆ ಮಳೆಗಾಲ ಬಂದಿತೆಂದರೆ ದಬದಬನೆ ಸೋರುವುದು ! 'ದುರುಸ್ತಿ' ಮಾಡಿಸಬೇಕು. ಹೋದ ವರ್ಷ ಮನೆಯೊಳಗೆ ಮದುವೆ-ಮುಂಜಿಗಳಾಗುವಾಗ ಹೊರಗೋಡೆಗೆ ಸುಣ್ಣ ಸವರಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಕೂಲಿ ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಸಾಲ ದೊರಕುವಂತಿಲ್ಲ, ಎನಿಲ್ಲೆಂದರೂ ಈಗಾದು ದನ್ನೆ ಮುಟ್ಟಿಸದ ಮುಂಚಿತ ಅದರ ಆಶೆ ಇಲ್ಲ. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮಾಳಿಗೆಯ

'ದುರುಸ್ತಿ!' ಹೇಗೆ ಮಾಡುವುದು? ಆದಿ, ಶ್ರೀಹರಿ ಇದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಮತ್ತೆ "ಅಹಾ!" ಎಂದು ಉಸುರ್ಗರೆದು ಕೆಳಗೆ ನೋಡಿದನು ಕುಲಕರ್ಣಿ.

ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನಾಯಕರು ವೀಳ್ಯದ ಡಬ್ಬಿಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮುಂದೆ ಧೆದುಕೊಂಡು ಅದರ ಮುಚ್ಚಳವನ್ನು ತೆರೆಯುತ್ತ "ಇವರಿಂದ ಸಂರಕ್ಷಣ ಯಾರಿಗೆ ಬೇಕಾಗೇದ? ಸಾಯೋತನಕ ನಂ ನಮಗ ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟು ಕೊಟ್ಟಾಸ ಶ್ರೀಹರಿ" ಎಂದು ಅಡಿಕೆಯ ಹೋಳನೊಂದನ್ನು ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಎಸೆದುಕೊಂಡರು, 'ಬುಟ್' ಎಂದು ಒಡೆದರು ಕೂಡ. ಅದನ್ನು-ಮುಪ್ಪು ಎರುವಾಗಲೂ ಶ್ರೀಹರಿ ಕೊಟ್ಟ ಹಲ್ಲು ಇನ್ನೂ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿವೆ ಎಂದು ತೋರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೂ ಏನೋ! ನಾಯಕರ ಮಾತು ಸುಳ್ಳಾಗಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅವರಿಗೆ ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದನು. ತನ್ನ ಮನೆಯ ಆಸ್ತಿಯನ್ನೇನು ಕೊಡುವದಿಲ್ಲ ಶ್ರೀಹರಿ; ಎಂದ ಮೇಲೆ ಹಿಂದುಮುಂದೆ ನೋಡುವನು ಯಾಕೆ? ಆಪ್ತರನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ, ಸಣ್ಣಾರಿನ ಜನವಸತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ, ಆಪ್ತರ ಕೂಡ ಕಡಿದಾಡುವ ಕಲಿತನ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ, ಬಡವರೊಡನೆ ಬಡ್ಡಿಯ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಮಾಡುವ 'ಬುದ್ಧಿಮತ್ತೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ. ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೇನು ಕೊಡಬೇಕು ಶ್ರೀಹರಿಯಾದರೂ? ಬಂದುದನ್ನು ನುಂಗಿ, ತಿಂದುದನ್ನು ಪಚನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ. ಆ ಮಾತಿಗೆ ಸಾಕ್ಷ್ಯವಾಗಿ ಅಡಿಕೆಯ ಹೋಳು ವುಡಿಯಾಯಿತು ನಾಯಕರ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಾಯಕರು ಯಾವಾಗಲೂ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು, "ಸಾಯೋತನಕ ನಂ ನಮಗ ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟು ಕೊಟ್ಟಾಸ ಶ್ರೀಹರಿ. ಇವರು ತಂ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ತಾವಾಡಿಕೊಂಡ್ರ ಸಾಕಾಗೇದ."

"ಹಂ, ನಾನೂ ಅದನ್ನೆ ಹೇಳ್ತೀನಿ ನಾರಾಯಣರಾಯ್ಕಿಗೆ" ಎಂದು ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಸಿ ಕೃಷ್ಣಾಚಾರಿಯು ನಾರಾಯಣನನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಮಾತು ಮುಂದುವರಿಸಿದನು. "ನಿಮ್ಮನ್ನು ನೀವು ನೋಡಿಕೊಂಡ್ರ ಸಾಕು. ಅಷ್ಟಾದರ ಸಂತೋಷ ನಾಯ್ಕರಿಗೆ."

"ನನ್ನ ಸಂತೋಷ ಹಾಳಾಯ್ತು" ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಡಬ್ಬಿಯ ಮುಚ್ಚಳವನ್ನು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದವ್ವಳಿಸಿದರು ಶೀನಪ್ಪನಾಯಕರು.

"ಆದರೂ ಕರುಳು ಒಂದಿರತ್ತದಲ್ಲ, ಯಾಕರೀ, ಕೃಷ್ಣಾಚಾರಿ?" ಎಂದು ಕುಲಕರ್ಣಿ ನಾಲಗೆ ಚಪ್ಪರಿಸಿದನು.

"ಎಂಥಾ ಮಾತು, ರಂಗಣ್ಣವರ!" ಎಂದು ಕೃಷ್ಣಾಚಾರಿಯೂ ಚಂಡಿಕೆ ಜಾಡಿಸಿದನು.

"ನಮ್ಮ ನಾವು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳೋದಂದ್ರೆ ಎನ್ನಾಡಬೇಕು?"

ಹುಚ್ಚ! ನಾರಾಯಣಾ, ನೀನು ಶುದ್ಧ ಹುಡುಗ! ಹುಚ್ಚ! ಇಪ್ಪತ್ತೂರು ವರ್ಷಗಳಾದುವು ನಿನಗೆ! ಇನ್ನೂ "ನಮ್ಮ ನಾವು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳೋದಂದ್ರೆ ಎನ್ನಾಡಬೇಕು ಅಂತ" ಕೇಳುವೆಯಾ? ಈ ನಿನ್ನ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ವೊದಲು ಮದುವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಮಡವಿಯೊಡನೆ ಸಂಸಾರ ಹೂಡಬೇಕು, ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹಡೆಯಬೇಕು. ಹೆಂಡತಿ ಸತ್ತರೆ ಇಲ್ಲವೆ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಅಯೋಗ್ಯಳಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಮಡವಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮತ್ತೂ ಮಕ್ಕಳ ತಂದೆಯಾಗಬೇಕು. ಬುದ್ಧಿ ಬಲಿಯುವುದರೊಳಗಾಗಿ ಕೂದಲು ನರೆತು "ಶ್ರೀಹರಿಯ ಇಚ್ಛಾ ಎಸಿದೆಯೊ?" ಎನ್ನುತ್ತ ಸಾವಿಗೆ ಎದುರಾಗಬೇಕು. ತಾಯಿಯ ಸೇವೆ, ತಂದೆಯ ಸೇವೆ, ಗುರುಗಳ ಸೇವೆ, ಹಿರಿಯರ ಸೇವೆ ಎದು ಲೌಕಿಕದಲ್ಲ; ದೇವನ ಸೇವೆ, ಧರ್ಮದ ಸೇವೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಸೇವೆ ಎಂದು ವಾರಮಾರ್ಥದಲ್ಲ; ಹೀಗೆ ತವರ್ಮನೆ-ಆತ್ತಿಯನುನೆ ಎರಡರಲ್ಲೂ ದಾಸ್ಯವೃತ್ತಿಯ ಪಾಠಗಳನ್ನು ಕಲಿತು ನುರಿತು ಸಂಸಾರದಲ್ಲ, ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ನಿಸ್ಸಾರ್ಥ ಬುದ್ಧಿಯ ದಾಸನಾಗಬೇಕು. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಮರೆತು "ಎನ್ನಾಡಬೇಕು" ಎಂದು ಕೇಳುವೆಯಾ? ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಕನಿಕರ ಬರುವುದು! ಯಾವ ಸಹೃದಯನಿಗಾದರೂ ಯಾವ ಸಮಂಜಸಬುದ್ಧಿಯವನಿಗಾದರೂ ಕನಿಕರ ಬರಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೆಂದೇ ಕೃಷ್ಣಾಚಾರಿಯು ಕರುಣಾದ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ, ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಕೃಷಾಳುವಸಂತೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ, ತಂದೆಯು ಕಳವಳದಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ.

"ಎನ್ನಾಡ್ವೇಕಂದ್ರ ವಸ್ತ್ರ?" ಎಂದು ತಲೆ ಆಲಾಡಿಸಿದನು ಕುಲಕರ್ಣಿ.

"ಎನ್ನಾಡಬೇಕು ಅಂದ್ರ- ಎಂಥಾ ಮಾತಿದು!" ಎಂದು ನಸ್ಯ ಎರಿಸಿದನು ಕೃಷ್ಣಾಚಾರಿ.

"ಎನ್ನಾಡ್ವೇಕು ಅಂದ್ರ- ಚಹಾದಂಗ್ಡೀವಳಗ ಕೆಲ್ಲಾ ಮಾಡ್ವೇಕ?" ಎಂದು ಮುಚ್ಚಳದ ಮೇಲೆ ಕೈ ಅಪ್ಪಳಿಸಿದನು ಶೀನಪ್ಪನಾಯಕನು. ನಿನ್ನ ಮಗನು ಬೇಕಾದರೆ ತಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಿ, ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಬೇಡ ಇಂತಹ ಆಟ- ಎನ್ನುವಂತೆ ಮುಚ್ಚಳದ ಮೇಲಿನ ಹಿಡಿಕೆಯು ಬಲವಾಗಿ ಎಟನ್ನು ತಾಕಿಸಿತು ನಾಯಕರಿಗೆ. ಸಿಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿತು ನಾಯಕರಿಗೆ - ಮಗನ ಮೇಲೆ.

"ಚಹಾದಂಗ್ಡೀವಳಗ ಇದ್ದರೇನು, ಗಟಾರ ಬಳಿದರೇನು ಅಂತ ನೀವೇ——"

ಮಗನ ಮಾತು ಮುಗಿಯಗೊಡುವಷ್ಟು ಸಹನಶಕ್ತಿ ಉಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ ತಂದೆಯಲ್ಲಿ.

"ನಾನು ಬೇಕಾದ್ದೇಳ್ತಿನಿ. ನಿನಗ ತಿಳೀಬೇಕೋ ತಿಳೀಬಾರೊ——"

ಉಸಿರು ಏಲದೆ ತೊಂದರೆಯಾದೀತು ತಂದೆಗೆ ಎನ್ನುವಂತೆ ನಾರಾಯಣನು ನಡುವೆಯೆ "ತಿಳಿಯೋದೇನು ಇದರೊಳಗ?" ಎಂದನು.

"ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನ ಆದ್ರೂ ಅದನ್ನೂ ಇಲ್ಲೊ?" ಎಂದು ಹುಂಕರಿಸಿದರು ನಾಯಕರು.

"ನೋಕರಿ ಸಿಕ್ಕದಿದ್ದರ ಎನ್ನಾಡ್ವೇಕು?" ಎಂದು ತಕರಾರಿನ ದನಿ ಎಳೆದನು ನಾರಾಯಣನು.

"ನಿನಗ್ಯಾರು ಹೇಳಿದರು ನೋಕರಿ ಸಿಗೋದಿಲ್ಲಾಂತ?" ಮಗನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಾಂಶವಿದೆ ಎಂದು ಕಂಡು ಬಂದು ನಾಯಕರ ದನಿ ಒಂದೆ ರಡು ಮೆಟ್ಟಿಲು ಇಳಿದಿತ್ತು. "ನಿನಗ್ಯಾರು ಹೇಳಿದರು ನೋಕರಿ ಸಿಗೋದಿಲ್ಲಾಂತ? ನಿನ್ನ ಮನಸಿನೊಳಗ ಇದ್ದರ ಎಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಹಚ್ಚಿಸಿ ಕೊಡ್ತೀನಿ. ನಿನಗ ಬ್ಯಾಡಾಗೇದ ಸಂಭಾವಿತನದಿಂದ ಇರೋದು——"

ನಾರಾಯಣನು ತನ್ನನ್ನು ಉರಿಗಣ್ಣೆ ನಿಂದ ನೋಡುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕುಲ

ಕರ್ಣಿಯು ಬಾಯಿ ಬಿಚ್ಚಿದನು. " ನೀವ್ವೇಳಿ ನಾಯ್ಕರಿಗೆ- ಇಂಥಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಸೇರತದೆ ಅಂತ. ಅಂದ್ರ ಹಜ್ಜೊಡ್ತಾರ ಅವರು. "

ನಾಯಕರ ಬೆಲೆ ಹೆಚ್ಚಿತು, ತಲೆ ಕೊಚ್ಚಿತು. " ಅದೇನಿಲ್ಲ. ಅವ ನಿಗೇ ಬ್ಯಾಡಾಗೇದ ಸಂಭಾವಿತನದಿಂದ ಇರೋದು——"

ಮತ್ತೆ ಕುಲಕರ್ಣಿಗೆ ನಡುವೆ ಮಾತನಾಡಲೇ ಬೇಕಾಯಿತು. ಯಾಕೆಂದರೆ ನಾರಾಯಣನು ಮತ್ತೆ ಅವನನ್ನು ದಿಟ್ಟಿಸಿದ್ದನು. " ನೋಡಿ, ಇಲ್ಲಿಂದಿಲ್ಲಿ ಹೇಳ್ವಿಡಿ, ಇಂಥಾ ನೋಕರಿ ಅಂತ——"

" ನೋಕರಿಯದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಇಲ್ಲ ಬಿಡಿ, ರಂಗಣ್ಣವರ. " ಕೃಷ್ಣಾಚಾರಿಯು ಹಿರಿತನದಿಂದ ಹೇಳಿದನು. " ನಾಯ್ಕರು ಕೊಡಿಸ್ತಾರು ಇಲ್ಲಾ, ನಮ್ಮ ರಾಯ್ರು- ಇನ್ನು ಎರಡು ತಿಂಗಳಾಗಿಲ್ಲ ಮಾಮಲೇದಾ ರಕಿಯಿಂದ ಪೆನಾ ಶನಿ ತಕ್ಕೊಂಡು. ಅಳಿಯಂದಿರಿಗೆ ಕೆಲ್ಸ ಕೊಡಿಸೋದಿಲ್ಲ ಅವರು ? ಅದೇನಿಲ್ಲ. ಅದ್ರ, ದೊಡ್ಡ ಮನೆತನದವರು, ಜಸ್ತುತಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು- ಇಂಥಾ ಕೆಲ್ಸ- ಅಂದ್ರ ಆ ಅಂಗ್ಡೀವಳಗಿನ ಕೆಲ್ಸ- ಪಾಡ್ವೇ ಕೇನೂ ಅಂತ. "

" ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾಗಿ ಇಂಗ್ಲೀಶ ಕಲೀಬೇಕೇನು ?" ಎಂದು ನಾರಾಯಣನು ಸವಾಲು ಹಾಕಿದನು.

" ಎನ್ನಾಂಗ ಹುಚ್ಚನ್ನಾಂಗ ಮಾತಾಡಿವರ ?" ಎಂದು ನಾಯಕರು ಮಗನನ್ನು ಹೆದರಿಸಿದರು.

" ನಮಗೆ ತಿಳಿದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ನಾವ್ವೇಳೀವೆ; ಯಾಕೋ, ರಂಗಣ್ಣವರ ?" ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ದನಿ ಕುಗ್ಗಿತು.

" ಇದೇನೇಳೋದು, ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯ ? ಹೇಳೋದು ಕರ್ತವ್ಯ. ಕರ್ಮ ಅಂತ ನೀವ್ವೇಳೀರಿ, ಅಲ್ಲೆ ನಿಮ್ಮೇನು ಸ್ವತಃಕ್ಕು ಬರ್ಬಾದ್ಡ ಬಿಡೋದ್ವ ?"

" ಯಾರೇನು ಬರೋದರ ಆಶಾದಿಂದ ಮಾತಾರೇಸಿ, ರಂಗಣ್ಣವರ ?" ಎಂದು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣೆಟ್ಟು ದೀನನಂತೆ ನುಡಿದನು ಕೃಷ್ಣಾಚಾರಿ. ಅವನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ತನ್ನ ರಾಯರು ಮಾತುಕೊಟ್ಟ ' ಹದಿಸೈದೋ- ಇಪ್ಪತ್ತೊ ' ಕಾಣಿಸಿತು. ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿದನು.

నారాయణునిగే ఒమ్మేలీ ఏనూ తిళియదంతాయ్తు. యారోణుడనే యూవ మాతన్నాడబీకెం ఎంబుదు తిళియదు, మాతనాడువ సందర్భవాదరూ యావుదు— ఎంబుదు తిళియదు. 'ముఠూత్'ద ప్రశ్నీయింద బీళివ కరటి సైతితాస్త్రకే బందు ముట్టితు, ఆదరూ తాను బందుదు యాకే, తన్న తందే బందుదు యాకే ఎంబుదర కల్పనే కూడ ఇల్ల. మాతనాడిసి కేళిదేకే— ఎల్లరూ తన్న మేళిటి సీట్టాగిద్దారే! ఆదగూద్దరూ ఎను? " నాను మాడిద్దాదరూ ఆంతకూడేను, నివెల్లరూ ఇష్టు మనస్సు నోయిసికేళిళ్ళ లిక్కే? " ఎందు ఎల్లరన్నూ కేళిదంతయే కేళిదను.

" ఇ-ద-కూ-ఇ-స్నే-నా-డ-బీ-క-లూ? " బీజూ రద దనియింద మాతనాడిదరు నాయకరు. " సమ్మ మనెతనద మాన ఠోయ్తు—ఠోగేలొల్లదేకే? ఆదరే, సంబంధ కూడిద మయోదస్థర మానానూ కళియలిక్కే నింతు—"

" మయోదస్థరు యారు? " - ఎల్లవన్నూ ఒమ్మే ముగిసి ఊడబీకేంబ నిధారవింద కేళిదను నారాయణను.

కృష్ణాచారయ తలీ తిరుగిదంతాయ్తు, ప్రసంగవే మయోద వీరిదంతాయ్తు. ఇదువరేగే తన్నన్ను ఆడికొండను ఈ కుడుగ. నడియలి; రాయర కేలస; కుడుగన మాతిగే మకత్వవన్నీకే కేకూడ బీకెం ఎందు— తడెదుకొండద్దను. ఆదరే ఇదేంతక యుద్ధ టతన! మయోదస్థరు యారంతే! తమ్మ రాయర ఏవయ హిగే మాతనా డిదరే? సంబంధ కూడిద్దకే ఒళ్ళీ సన్మాన! " ఎంథా మాతిదు, రాయ్! మయోదస్థరు యారూ ఆంత! సంబంధ కూడిద మావంది రిగే ఒళ్ళీ మయోద వే తోరిస్తీరల్ల! నిమ్మ మాతు ఏనే ఇరలి, జశాదంగ్గివళగ కేలస్మాడోదు నిమ్మావందిర మయోదగే తక్కుదల్ల! ఆదన్నే హేళ్ళీకూ, ఆంత బందిరి— ఆవరే కళిసికేలొట్టార నన్న ఇల్లియ తనక— ఇన్న నిమ్మ ఇష్టు.... యాకరి, ఎనంతిరి, దంగణ వర? "

ರಂಗಣ್ಣವರು ಅನ್ನೋಡು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಇದ್ದಿತು. ಆದರೆ-
ಯಾರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ನೋಯಿಸಬೇಕು, ರಂಗಣ್ಣವರು? ಅದಕ್ಕೆ
ಮೊದಲು ಬರಿಯ ಸಕ್ಕು ಬಿಟ್ಟರು. 'ಆಂ?' ಎಂದು ಆಚಾರಿಯು ಹಟೆ
ವನ್ನು ತೊಟ್ಟಂತೆ ಕೇಳಲು ಮತ್ತೂ ಸಕ್ಕುಬಿಟ್ಟರು ರಂಗಣ್ಣವರು.
" ಹಹ.... ಬೀಗ-ಬೀಗರ ಜಗಳ.... ಯಾರ್ಥಾಂಗ ಮಾತಾಡೋಣ
ನಾವು?ನಾಳೆ ನೀವೂ ನೀವೂ ಒಂದೇ....ಮತ್ತೆ ನಾವೇ ಹೊರಗೆ . .
ಹಹ! ಹಹ! " ಎಂದು ಗದ್ದುಗದಿಸಿದರು ರಂಗಣ್ಣವರು.

ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಸಮಯ ಸಾಧಿಸಿದಂತಾಯ್ತು. ಈ ಮಾತನ್ನು
ಕೊನೆಗೊಮ್ಮೆ ಮುಗಿಸಿಬಿಡಬೇಕೆಂಬುದೊಂದು, ಕಾಲು ಕೆದರಿ ಜಗಳ
ಹೂಡಿಯಾದರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಮನೆಯ ಊಟ ತಪ್ಪಿಸಿ
ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದೊಂದು; ಇವೆರಡಕ್ಕಾಗಿ ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟು ಕುಳಿತ ನಾರಾ
ಯಣನಿಗೆ ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅವ್ಯುತದ ಹನಿಗಳುದುರಿದಂತೆ
ಕಂಡು ಬಂದಿತು. ಬೀಗ-ಬೀಗರ ಜಗಳ! " ನಾನು ಯಾರ ಬೀಗನೂ
ಆಲ್ಲ, ನನಗ್ಗೇಳಿಬಿಡಿ—" ಎಂದು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದನು.

ಶೀನಪ್ಪನಾಯಕರಿಗೆ ಮಗನ ವರ್ತನವೆ ತಿಳಿಯದಂತಾಯ್ತು.
ಇದೇನು ಭ್ರಮೆ ಬಡವ ಬುದ್ಧಿಯ ಲಕ್ಷಣವೋ, ಎಪರೀತ ಬುದ್ಧಿಯ
ಲಕ್ಷಣವೋ— ಎಂದು ಅವರ ಬುದ್ಧಿಗೆ ತೊಡಕು. ತಾವು ಹೀಗೆ ವರ್ತಿಸಿದ್ದರೆ
ತಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ಎನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಸಂಶಯ
ವಿಲ್ಲ. ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ನಡೆದು ಬಂದ ಆ ಪಿತೃಧರ್ಮವನ್ನು ನಡೆಸಿ
ಮಗನ ಮೈಯೊಳಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದ ಎಲಬುಗಳನ್ನು ಹೊರಗೆಳೆಯಬೇಕೆ?
ತಂದೆಯಂತೆಯೇ ತಾನೂ ನಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಪಿತೃಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತ
ನಾಗಿ ಮಗನೂ ತಮಗೆ ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡಿದರೆ—? ಶುದ್ಧ ಪಶು | ಪಶು
ವಿನಂತ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ!" ಅಲ್ಲೋ, ಮನುಷ್ಯನಾದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ
ಮನುಷ್ಯಧರ್ಮ ಬಿಡ್ವಾರ್ಡು ಆಂಬೋದನ್ನ ಮಂದಿ ಹೇಳ್ವೀಕ ನಿನಗೆ? "
ಎಂದು ಅತ್ಯಂತ ತಿರಸ್ಕಾರದ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದರು.

" ಮನುಷ್ಯ ಧರ್ಮ ಆಂದ್ರ?" ನಾರಾಯಣನಿಗೂ ಅರ್ಥವಾಗಿ

ರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅದನ್ನು ತೋರಗೊಡಬಾರದೆಂದು ಅದೇ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೇಳಿದನು.

"ಎಂಥಾ ಮಾತಿದು, ರಾಯ್ರ?" ಕೃಷ್ಣಾಚಾರಿಯು ತಲೆ ಅಲ್ಲಾಡಿಸಿದನು.

"ಸಮಾಜಸೇವಾ ಮನುಷ್ಯಧರ್ಮ ಅಲ್ಲ?" ಎಲ್ಲಿಯೂ ಓದಿ ಕೊಂಡಿದ್ದು ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಬಂದು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಕೇಳಿದನು ನಾರಾಯಣನು.

"ಎನು, ನಿನ್ನ ತಲೆ, ಹಾಂಗ ಮಾತಾಡಿದರ!" ಎಂದು ತಂದೆಯು ಅಬ್ಬರಿಸಿದರು.

ಮನುಷ್ಯಧರ್ಮ ಯಾವುದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ತನ್ನ ತಲೆ' ಎಂಬ ಉತ್ತರವು ನಾರಾಯಣನಿಗೂ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಯಿತು. ತನ್ನ ವಿಚಾರ, ತನ್ನ ಆಚಾರ, ತನ್ನ ಧರ್ಮ, ತನ್ನ ಧೋರಣ-ಇವೇ ಮನುಷ್ಯನಾದ ತನ್ನ ಧರ್ಮ ಎಂಬುದು ಬಹಳೇ ಸಯುಕ್ತಿಕವೆನ್ನಿಸಿತು ಅವನಿಗೆ. ಹಾಗೆ ತಿಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟುದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಆಭಾರ ಮನ್ನಿಸಬೇಕೆಂದೇ ಹೇಗೆ ಎಂಬ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡಾಗ ಕೃಷ್ಣಾಚಾರಿಯು ಮಾತನಾಡಿದನು; "ಅಲ್ಲ, ರಾಯ್ರ, ಎಂಥಾ ಮಾತಿದು? ಕಲಿತವು ನೀವು ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಬಹುದು—"

"ಕಲಿತಿದ್ದು ದರ ಹಣೆಬರಹ ಇದು!" ಎಂದು ನಾಯಕರು ಸಡು ವೆಯೆ ಹರಗಿಸಿದರು.

ನಾಯಕರ ಮಾತು ತನಗಲ್ಲ, ದೇವನಿಗೆ ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ್ದು ಎಂಬ ಸಿಶ್ಚಯದಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ತಡೆ ಇಲ್ಲದೆ ಮಾತು ಮುಂದುವರಿಸಿದನು.

"—ನೀವು ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಬೇಕೆ? ಅಲ್ಲ, ತಾನಾಯ್ತು, ತನ್ನ ಮನೆ ಆಯ್ತು, ತನ್ನ ಹೆಂಡಿರು-ಮಕ್ಕಳ ಕೂಡ ಸಂಸಾರ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ಇರೋದ್ದು ಸುಟ್ಟು ಈ ಸಮಾಜ ಈ ಸೇವಾ ಅನ್ನೋ ಧರ್ಮ ಯಾಕ ಮನುಷ್ಯಗೆ? ಎನ್ನೋ-ಇದ್ದ ನಾಲೊಪ್ಪತ್ತು ಇದ್ದದ್ದು ಬಿದ್ದದ್ದು ಕೊಟ್ಟುದಕ್ಕೆ ಆ ಶ್ರೀಹರ—"

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಸೃಷ್ಟಿ

"ಆಹಾ!" ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಮಾಳಿಗೆಯ 'ದುರು ಸ್ತಿ'ಯ ವಿಚಾರ ನಡೆಸಿದನು.

"—ಆ ಶ್ರೀಹರೀನ್ನು ಸ್ಮರಿಸತಾ ಕಾಲ ಕಳೆಯೋದು—"

"ಈ ಪ್ರಕಾರಾ ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾ—" ಎಂದು ಪುರಾಣದ ಲೀವಿಯಲ್ಲಿ ದನಿಯನ್ನೆಳೆದನು ನಾರಾಯಣನು. ಕೃಷ್ಣಾಚಾರಿಯು ತೆರೆದ ಬಾಯಿಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಿದಾದನು, ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಮುಚ್ಚಿದ ಬಾಯಿಯನ್ನು ತೆರೆಯದಾದನು, ನಾಯಕರಿಗೆ ಬಾಯಿ ಮುಚ್ಚಿದೆಯೊ ತೆರೆದಿದೆಯೊ ಎಂಬುದರ ಅರಿವಿಲ್ಲದಾಯಿತು. ನಾರಾಯಣನು ಸಿಡಿದೆದ್ದನು. "ವ್ಯವಹಾರದ ಪಶುಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಪುರಾಣದೊಳಗೆ ಮನುಷ್ಯಧರ್ಮ ಅಂತ ಹೇಳಾರ ಆಂಬೋ ಕಲ್ಪನಾ ಇದ್ದಿದ್ದಿಲ್ಲ ನನಗೆ. ನನಗೆ ಯಾವಾಗ್ನಿಂ ದಲೊ ತಿಳಿದದ್ದ, ನೀವ್ವೇಳ್ವೀಕನ್ನೋದು. ಯಾಕ ಸುಮ್ಮನೆಯೆ ಶ್ರೀಹರೀನ್ನು ಕೆಣಕೀರಿ?—"

"ಓ, ನನಗಿಚ್ಛರ ಅದನೊ ಇಲ್ಲೊ ಮೈಮ್ಯಾಲೆ? ಏನಾ ತಾಡ್ತೀ?"

ತಂದೆಯ ಗದರಕೆಗೆ ಬೆದರುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಿರಲಲ್ಲ ನಾರಾಯಣ. ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕೆಂದ ಮಾತು ಅವನಿಗೆ ಈ ನೊಂದಲೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ಮಾಡಿ ಮುಖಪಾಠ ಅದಂತಾಗಿದ್ದಿತು. ಉಪನ್ಯಾಸದ ಲೀವಿಯಿಂದಲೆ ಸಾಗಿದನು. "ಯಾಕ ಕೆಣಕೀರಿ ಶ್ರೀಹರೀನ್ನು? ಮೊನ್ನಿನ ಮದುವೆ ಒಪ್ಪಾಂಡು ಮಡದೀನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ನಾನೂ ಮಕ್ಕಳು ಹಡೆದು ಸಾಯ್ವೀಕೂ ಅಂತಲ್ಲಿ ನೀವ್ವೇಳ್ವೋಮು?—"

"ನನಗೀನು ಕೆಟ್ಟದಾಗಲಿ ಅಂತ ಹೇಳ್ತೀವೆ?"

ನಾರಾಯಣನ ಮುಖಪಾಠ ಮರೆತಂತಾಯಿತು. ಉಪನ್ಯಾಸ ತಡೆಯಿತು. ಹುಡುಗತನದ ಹಟದಿಂದ ಬರಿಯ "ನನಗೀನೂ ಬೇಡ" ಎಂದವನೆ ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟನು.

"ಎ! ಎಂಥಾ ಮಾತಿದು! ಮಾಡ್ಯೊಂಡ ಹೆಂಡ್ತಿ ಬ್ಯಾದಾ ಅಂದರ— ಯಾಕರೀ, ರಂಗಣ್ಣವರ, ನೀವೇಸಂತೀರಿ?"

ಎರಡನೆಯ ಸಲ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ರಂಗಣ್ಣನನ್ನು ಪೇಚಿಸಲಿ

ಸಿಕ್ಕಿಸಿದ್ದು. ಆದರೆ ರಂಗಣ್ಣನೂ ಮನೆಯೊಳಗೆ ಮಕ್ಕಳ-ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ- ಮನುವೆ ಮಾಡಿದ ವುಂಡ. ಪೇಚಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ, ಹೆದರಲಿಲ್ಲ; ಹುಲ್ಲು ಕಿರಿದನು. " ಅಳಿಯಂದಿರ ಆಟ ಏನದೊ ನಾವು ಹ್ಯಾಂಗ ಹೇಳೋಣ? ಏನಾದ್ರೂ ನಾವು ಹೊರಗೇ.... ನೀವು-ನೀವು ಬೀಗರು-ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಿ.... ಹಹ! " ಎಂದನು.

ಪೇಚಿನಲ್ಲಿ ಸಿಬ್ಬವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡರು ನಾಯಕರು. ಮಗನ ಮೂತಿನ ಸಂದರ್ಭವೆ ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಯದಂತಾಯ್ತು. ಇಷ್ಟೊಂದು ಶ್ರಮ ಬಟ್ಟು, ಸಡಗರ ಮಾಡಿ, ಸುಳ್ಳೊಂದು ಸೊಟ್ಟೊಂದು ನಾಧಿಸಿ, ಸಂಭಾ ಏತರ ಕನ್ನೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಹುಡುಗನ ತಲೆಯೊಳಗೆ ಈ ಹುಚ್ಚು ಯಾರು ತುಂಬಿದರೊ! ನನಗೇನೂ ಬೇಡ- ಅಂದರೇನು? " ನೀನು ಅನ್ನೋದಾದರೂ ಏನು? " ಎಂದು ಸೋತು ಸಣ್ಣಾಡ ಬೇಜಾರದ ದಸಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದರು ಮಗನಿಗೆ.

" ನನಗ ಮದಿವೇನೇ ಬ್ಯಾಡ " ಎಂದುಬಟ್ಟನು ನಾರಾಯಣನು!

ಈ ಉದ್ಧ ಟಿತನದ ಪರಿಣಾಮವೇನಾಗುತ್ತಿತ್ತೋ ಹೇಳಲು ಧೈರ್ಯ ಕೂಡ ಸಾಲು ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಖೊಳ್ಳೊಂದು ನಕ್ಕನು. ಮಕ್ಕವರು ಚಕಿತರಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ನೋಡಲು ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಮತ್ತಿಷ್ಟು ತಡೆಯದೆ ನಗುತ್ತಿದ್ದನು. ನಾರಾಯಣನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿಯು ವಾಸ್ತವದ ಮರ್ಮ ಅನುಸಂಗೊಬ್ಬನಿಗೆಯೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು, ಆದರೆ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ ನಗೆ ಉಕ್ಕುತ್ತಿದೆ. ಮ ದು ವೆ ಆ ಗಿ ಹೋ ಗಿ ಡೆ- 'ನನಗ ಮದಿವೇನೇ ಬ್ಯಾಡ' ಎಂದರೆ ಯಾರಿಗೆ ನಗೆ ಬರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ?

" ಆಂದ್ರೇನು ನಿನ್ನ ತಲೆ! " ಎಂದು ಗದ್ದರಿಸಿದರು ನಾಯಕರು. ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ನಗೆಯಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಕೋಪವೇರಿತು.

" ಮದಿವಿ-ಹಹ-ಮದಿವೆ- ಹ-ಆಗಿಹದ-ರಾಯರ-ಹ- ಆಗ್- ಹುಶ್....ಬಹಳೇ ಮೋಜು ಮಾತಾಡುವವರು ನೀವ್ ಉಹು-" ಎಂದು ನಗೆಯೊಳಗಿಂದ ಊದಿದನು ಕುಲಕರ್ಣಿ.

ತನ್ನ ಹುಚ್ಚುತನ ಕಂಡು ಬಂದಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ, ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ನಗೆಯಿಂದೂ ಕಂಡವಿಟ್ಟಂತಾಯಿತು ತಲೆಯೊಳಗೆ. ತನ್ನ

ಮದುವೆ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ತನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ಹಿಂತಿರುಗಿದ ನಗುವನ್ನಲ್ಲ ಎಂಬುದೊಂದು, 'ನನಗೇನೂ ಬ್ಯಾಡ' ಎಂದಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಬೀಗತನದ ತಂಟೆ ಇದೆ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯ ಆರೋಪಣೆ ಹೊರಿಸಿದ್ದೊಂದು—ಇವೆರಡೂ ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ತನ್ನ ಎರಡೂ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿದ ಬೊಟ್ಟುಗಳಂತೆ ಬಾಧಿಸಹತ್ತಿದವು ನಾರಾಯಣನನ್ನು. ಇವರಿಗೆ ಬುದ್ಧಿಯೆ ಇಲ್ಲವೆ ? ತಮಗೆ ಸರಿಯಾದ ವಿಚಾರಗಳು ತೋಚದಿದ್ದಾಗೂ ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ತನಗೆ ತೋಚಿದ ಸರಿಯಾದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಾರದೆ ಇವರು ? ತನಗೆ ಮದುವೆ ಬೇಡೆನ್ನುವುದೊಳಗೆ ಮಾವನ ಕೂಡ ತಂಟೆ ಹೂಡುವ ಹಂಚಿಕೆ ಇದೆ ಎಂದಿಷ್ಟೆ ಇವನಿಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತವೆ ? ಒಮ್ಮೆ ಆಗಿ ಹೋದ ಮದುವೆ ಬೇಡವೆಂದರೂ ಬಿಟ್ಟೀತು ಹೇಗೆ—ಎಂದು ನಗುವ ನಲ್ಲವೆ ?

" ಎಲ ! ಎಂಥಾ ಮಾತಿದು ! ಬ್ಯಾಡಾಂವು ಹ್ಯಾಂಗ ಬಿಟ್ಟೀತು ? ಯಾಕರೇ, ರಂಗಣ್ಣನು ? ಅಲ್ಲ—ನಾವೂ ನೀವೂ ಒಮ್ಮೆ ಹೀರಗೇ ಬ್ಯಾವಾ ಆದವರೆ. ಹೌದಲ್ಲೋ ? ನೀವೇ ಹೇಳಿರಿ. " ಹೀಗೆನ್ನುವಾಗ ಕೃಷ್ಣಾಚಾರಿಗೂ ಮುಗುಳ್ಳಗೆ ತಡೆಯದಂತಾಯಿತು.

ನಾರಾಯಣನು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದನು. ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಈ ಕುಲಕರ್ಣಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಮಾತನಾಡುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಸಮಾಜದ ಚಿತ್ರ—ಗುಪ್ತರೇನೂ ಎನ್ನಿಸುವಂತಿತ್ತು. ಎಲ್ಲರ ಅನುಭವಗಳ ಯಾದಿ (ಬ್ರಿಪ್ಪಣೆ ಪಟ್ಟಿ)ಯೆ ಇವರ ಹತ್ತಿರ ಇದ್ದಂತಿದೆ.

" ಶ್ರೀಹರಿಯ ಇಚ್ಛಾ ಆದು. ನಾವು ಹ್ಯಾಂಗ ಮೀರೇವು ! " ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ದನಿಯಲ್ಲಿ ದಸ್ಪಾದ ಗಾಂಭೀರ್ಯವಿದ್ದಿತು; ಯಾಕೆಂದರೆ ಇದೇ ಮೊದಲನೆಯ ಸಲ, ಅವನಿಗೆ ತತ್ಪಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೇಳುವ ಸಂಧಿಸಿಕ್ಕುದು.

ನಾರಾಯಣನು ಇನ್ನೂ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಿಕೆಯಾಯಿತು ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಮಾತು ಕೇಳಿ. ಶ್ರೀಹರಿಯ ಇಚ್ಛೆ ! ಎನೆಂದು ? ಮದುವೆಯಾದ ಕಮತೂರಿನ ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ತುಳಜಿಯ ತಾಯಿಯೊಡನೆ ವ್ಯವಹರಿಸಬೇಕೆಂದೊ ? " ನಾವು ಹ್ಯಾಂಗ ಮೀರೇವು " ಎನ್ನುವುಕ್ಕೆ ಇವ

ನಿಗೆ ಸಾಚಿಕೆಯಾದರೂ ಇಲ್ಲವೆ ? ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಒಂದೊಂದೇ ಸಂಗತಿ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಬಂದಿತು. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ತನ್ನ ತಂದೆ ಕೂಡಾ ಹ್ಯಾಗೆ ಮೀರಿದ್ದನೆಂಬುದು ಅವನ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಬಂದಿತು. ತನ್ನ ತಾಯಿಯು ಏನಾಲೂ ಸಾಯಂಕಾಲದ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳಂತೆ ಕಣ್ಣು ಕೆಂಪು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೇಗೆ ಆ ಸೂರ್ಯನಂತೆಯೇ ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ದುಃಖ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುತ್ತಿದ್ದಳೆಂಬುದು ಈಗಲೂ ಅವನ ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟಿತು. ತನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ನೋಡಿದನು. ಹುಬ್ಬುಗಂಟೆ ಕೈದಾಡನೆ ಶೀನಪ್ಪ ನಾಯಕ ! ಆಯುಡು, ಇದೇ ಮುಖಮುದ್ರೆಯಿಂದ ತನ್ನ ತಂದೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಮನೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದನು. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಇಚ್ಛೆ! ಏನೆಂದು ? ಹೆಂಡರು-ಮಕ್ಕಳೊಡನೆ ಆಸಭ್ಯತನದಿಂದ ಕ್ರೂರತನದಿಂದ ವರ್ತಿಸಬೇಕೆಂದೋ ? ತನ್ನೊಡನಾಗಲಿ ತನ್ನ ತಾಯಿಯೊಡನಾಗಲಿ ಒಂದು ದಿವಸ ಸುನಮಿಚ್ಛಿ ಎದೆಬಿಚ್ಛಿ ಮಾತನಾಡಿದ್ದಿಲ್ಲ ತನ್ನ ತಂದೆ ! ಶ್ರೀಹರಿಯು ಹಾಗೆಯೇ ಇಚ್ಛಿಸಿದನೇ ? ಇವರೇ ತನಗೀಗ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುವರು, ಮಾಡಿದ ಮದುವೆ ಬಿಟ್ಟೀತು ಹೇಗೆಂದು ! ಬಿಟ್ಟಂತೆಯೇ ಒಂದೇ ಮನೆಯೊಳಗೆ ವರ್ತಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮೊದಲೇ ಯಾರಾದರೊಬ್ಬರೂ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟರೆ ಏಕೆ ತಲ್ಲವೆ ? ಬೇಡಾದ ಹೆಂಡತಿಯಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹಡೆಯುವುದು ಮನುಷ್ಯನ ಧರ್ಮವಂತೆ ! ಇದನ್ನು ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಹೇಳಬೇಕೆ ತನಗೆ ? ಅವನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ನೋಡಿಲ್ಲವೆ ತಾನು ? ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಹೀಗೆಯೆ. ಪಶುಧರ್ಮವೆ ಇವರಿಗೆ ಮನುಷ್ಯಧರ್ಮ....ತನ್ನ ಈ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹೇಳಿಬಿಡಬೇಕೆಂದರೆ ಒಮ್ಮೆ ಧೈರ್ಯ ಸಾಲದು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ, ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಇಚ್ಛೆ ಇಲ್ಲದ ಇವರಿಗೆ ಹೇಳಿಯಾದರೂ ಮಾಡುವುದೇನು ಎಂದುಕೊಳ್ಳುವನೊಮ್ಮೆ.

"ಯಾಕೋ ? ಸುಮ್ಮನಾಕ ನಿಂತುಕೊಂಡೆ ? ನಿನನ್ನಸನೊಳಗೆ ಇದ್ದದ್ದಾದರೂ ಏನು ?"

ಎಚ್ಚತ್ತವನಂತೆ ಮುಖವನೆತ್ತಿದನು ನಾರಾಯಣನು. ಮಾತನಾಡಿದವರು ತನ್ನ ತಂದೆ, ಮತ್ತೂ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದನು ನಾರಾಯಣನು. ಮನಸಿನೊಳಗೆ ಎನಿದೆಯಂತೆ ! ಆದನ್ನು ಕೇಳುವ ಬುದ್ಧಿ ಇಂದು ಬಂದಿದೆ

ತನ್ನ ತಂದೆಗೆ. ಮನಸಿನೊಳಗಿದೆಯೊ ಇಲ್ಲವೋ ಇದರ ಪರಿವೆ ಇಲ್ಲದೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡಿಸಿದ್ದಾಯಿತು; ಮನಸಿನೊಳಗಿದೆಯೊ ಇಲ್ಲವೋ ಇದರ ಪರಿವೆ ಇಲ್ಲದೆ ಮದುವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಬೊಟ್ಟು ತಿವಿದು ಪೆಟ್ಟು ತಾಕಿತೆ ಎಂದು ಕೇಳುವವರಂತೆ ಇಂದು ಕೇಳುವನು ತನ್ನ ತಂದೆಯು ಮಗನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಏನಿದೆ ಎಂದು ! ಕೊಡಿಸಿದ ಶಿಕ್ಷಣ ನಿರುಪಯೋಗ ದ್ದಾಯಿತು, ಉಪ್ಪಿಟ್ಟಿನಂಗಡಿಯ ಮಾಲಕನು ಕೂಡ ಈ ಮಾತಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ ದಾರ. ಮಾಡಿಸಿದ ಮದುವೆಯು ಹಾಗೆಯೇ ನಿರುಪಯೋಗದ್ದು, ಉಪ್ಪಿಟ್ಟಿನಂಗಡಿಯಲ್ಲಿಯ ತುಳಚಿಯೇ ಈ ಮಾತಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಈಗ ಧೈರ್ಯ ಬಂದಿತು ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲು. ಮುಂದಿದ್ದ ಮುಮ್ಮರು ಸಂಸಾರಧೂತರ ಚರಿತ್ರೆಯ ಕಲ್ಪನೆ ಬಂದಂತೆ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಧೈರ್ಯ ಬಂದಿತು, ತುಳಚಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ತನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಅಸಭ್ಯ ವಿಚಾರಗಳು ಗೂಡುಗಟ್ಟಿದ್ದುವು. ಎಂದು ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲು. ಹೊಲಸು ! ಹೇಸಿ ! ಬಡವರು ಬಡತನದಿಂದ ತನ್ನ ಜೀವನವನ್ನು ಹೇಸಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ, ಸಿರಿವಂತರು ಸಿರಿತನದಿಂದ ತಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನು ಹೇಸಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಧರ್ಮದ ಆಧಾರ ! ಆ ಧರ್ಮವೇ ಇಂದು ತನ್ನನ್ನು ಮನೆಗಳೆಯಬೀಕೆನ್ನುತ್ತಿದೆ, ಆ ಧರ್ಮವೇ ತನಗಿಂದು 'ಬಡವರು ಬಡತನದಲ್ಲಿ ಸಾಯಲು ನೀನು ನಿನ್ನ ಸಿರಿವಂತಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಯುವೆಯಂತೆ' ಎನ್ನುತ್ತಲಿದೆ, ಆ ಧರ್ಮವೇ ಕುಲಕರ್ಣಿಯನ್ನು ತುಳಚಿಯ ತಂದೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದೆ, ಅದೇ ಧರ್ಮವೇ ತಿನ್ನುವಾಗ 'ಗೋವಿಂದ ಗೋವಿಂದ,' ತೇಕುವಾಗ 'ಶ್ರೀಹರಿಯು ಇಚ್ಛೆ' ಎನ್ನು ಸುತ್ತಲಿದೆ. ತನಗೇನೂ ಬೇಡ, ಧರ್ಮ ಬೇಡ, ಮಡದಿ ಬೇಡ, ಮಕ್ಕಳೂ ಬೇಡ—ಎಂದರೆ ಸದ್ಯದ ಧರ್ಮ ಬೇಡ, ಸದ್ಯದ ಮಡದಿ ಬೇಡ, ಅವಳಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳು ಬೇಡ. ಬೇಕಾದಾಗ ನೋಡೋಣ, ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಇದಾವುದೂ ಬೇಡೆಂದು ಹೇಳೋಣ. "ತನಗೇನೂ ಬೇಡ" ಎಂದನು ಮತ್ತೆ ನಾರಾಯಣನು.

ಶೀಸಪ್ಪನಾಯಕನಿಗೆ ಬೇಜಾರವಾಯಿತು, ತಡೆಯದಾಯಿತು. ಕುಲಕರ್ಣಿ—ಕೃಷ್ಣಾಚಾರಿಯರು ಹುಬ್ಬು ಏರಿಸಿ ಬಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು

ನೋಡಿದರು. ಶ್ರೀಹರಿಯ ಇಚ್ಛೆ ಕುಣಿಯುತ್ತಲಿದ್ದಿತು ಅವರ ಹುಬ್ಬುಗಳಲ್ಲಿ. ನಾಯಕರ ಹುಬ್ಬು ಮಾತ್ರ ತಲೆಯೊಳಗೆ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕೇಣಕಲು ದೊರಟಿರತಿತ್ತು ಹಣೆಯ ಮಡಿಕೆಗಳ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ.

"ಪಾಗಾದ್ರ ಏನ್ಮಾಡ್ವೇಕಂತೀ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದರು ಮಗನನ್ನು.

"ಸಮಾಜ ಸೇವಾ ಮಾಡ್ತೀನಿ" ಎಂದನು ನಾರಾಯಣ.

"ಹಾಗಂದ್ರ ಎನು ನಿನ್ನ ತಲೆ!" ಎಂದು ತಮ್ಮ ತಲೆಯನ್ನೆ ತುರಿಸಿದರು ನಾಯಕರು.

ತಂದೆ-ಮಗನ ಕಾಳಗವು ತಟಸ್ಥಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಎಷ್ಟು ಸಲ ತಂದೆ 'ಏನು ಮಾಡುವೆ' ಎಂದು ಕೇಳಿದರೂ 'ಸಮಾಜ ಸೇವಾ' ಎಂದೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು ನಾರಾಯಣ; ಆ ಮೇಲೆ ಅಷ್ಟು ಸಲ "ನಿನ್ನ ತಲೆ!" ಎನ್ನಬಹುದಾಗಿತ್ತು ಶೀನಪ್ಪನಾಯಕ. ಇಂತಹ ತಟಸ್ಥ ವೃತ್ತಿಯು ರಾಮಾಯ ಸ್ವಸ್ತಿ ರಾಮಣಾಯ ಸ್ವಸ್ತಿ ಎನ್ನುವ ಕುಲಕರ್ಣಿಗೆ ತಡೆಯುವುದು ಹೇಗೆ?

"ಸಮಾಜ ಸೇವಾ ಮಾಡಲಿ. ಆದ್ರ ಹೆಂಡ್ತೀನನ್ನ ಬಿಟ್ಟು ಮಂದಿ ಆಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ?" ಎಂದು ಅವನು ನಾಲಗೆ ಚಾಚಿದನು.

"ಮೊದಲು ಅವರಿಗೆ ಆಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಒಂದು ಎಷಯ ಕೊಟ್ಟು ಆ ಮ್ಯಾಲ ಸುರೂ ಮಾಡ್ತೀನಿ ಸಮಾಜಸೇವಾ." ಹೀಗೆ ಹೇಳುವಾಗ ನಾರಾಯಣನ ದನಿಯಲ್ಲಿ ತಿರಸ್ಕಾರದ ಕರ್ಕಶತನವಿದ್ದಿತು.

"ಎಲ! ಎಂಥಾ ಮಾತಿದು! ಮನೀ ಹೆಂಡಿರು-ಮಕ್ಕನ್ನ ಬಿಟ್ಟು ಸಮಾಜಸೇವಾ ಆನ್ನೋದು!"

"ಮಿಕ್ಕವರ ಹೆಂಡಿರು-ಮಕ್ಕಳದೆಲ್ಲಾ ಮನೀಯವರಂತಿಳೊಂಡು ಕಾಳ್ಜೀ ಮಾಡೋದೇ ಸಮಾಜಸೇವಾ." ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು ತನ್ನ ಮಾತಿಗಾಗಿ. ಇದುವರೆಗೆ ಇದೇ ಮಾತನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕೆಂದಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಸರಿಯಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಸಿಕ್ಕಿರಲಿಲ್ಲ. ನಿಜ. ಇದೇ ನಿಜವಾದ ಮಾತು. ಮಿಕ್ಕವರನ್ನೆಲ್ಲ ಮನೆಯವರಂತೆ ಖಾವಿಸಿ ಕೊಂಡು ವರ್ತಿಸುವದೇ ಸರಿಯಾದ ದಾರಿ. ಸ್ವಾರ್ಥವು ಎಷ್ಟಾದರೂ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಲ್ಲ. ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ ತನ್ನದೇ ಎನ್ನದ ಹೊರತು ಆ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ

ಆಸಕ್ತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಅವಿಶ್ರಾಂತ ಪರಿಶ್ರಮವಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಮಂದಿಯ ಹಿತವೇ ತನ್ನ ಹಿತ ಎನ್ನದ ಹೊರತು ಮಂದಿಗಾಗಿ ದುಡಿಯುವುದಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮೆಲ್ಲೂ ಇದೇ ಮಾತನ್ನೇ ಹೇಳಿದೆ, ಆದರೆ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಸ್ವರ್ಗ-ಸರಕ ಮೋಕ್ಷ-ಬಂಧನಗಳನ್ನು ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸುಳ್ಳಿನ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದೆ ಆದಕೂ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಈ ಮಾತು ಮೊದಲಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ, ಈಗ-ತನ್ನ ಅನುಭವದ ತರುವಾಯ-ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಯಿತು ಅವನಿಗೆ. ಚಹದಂಗಳಯಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸುಳ್ಳು ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದಿಗೂ ತಂದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ, ನನ್ನ ತಂದೆಯು ಊರಿಗೆ ತಿರುಗುವಾಗ ಅವರ ಕಣ್ಣೆದುರಿಸಲಿಯೆ 'ಮಾಣಿ' ಯಾಗಿ ಮೆರೆಯುವೆನು—ಎಂದುಕೊಂಡನು. ತುಳಜಿಯ ಕೂಡ ಮಾತನಾಡಲು ಇನ್ನು ನಾಚುವುದಿಲ್ಲ, ಅವಳೂ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಬಳಗದವಳೆ, ನನ್ನ ತಂದೆ ಊರಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಅವಳು ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಅವಳೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತ ಸಿಲ್ಲುವೆ ನನ್ನ ತಂದೆಯ ಸರಿಗೆ ಒಡೆದು ಕಾಣುವಂತೆ—ಎಂದುಕೊಂಡನು. ಒಂದು ತರದ ದರ್ಪದ ಕಳೆ ಮೂಡಿತು ಅವನ ಮುಖದಲ್ಲಿ. "ಮಿಕ್ಕವರ ಹೆಂಡಿರು-ಮಕ್ಕಳದೆಲ್ಲಾ ಮನೀಯವಂತೆ ತಿಳಿಯೊಂಡು ಕಾಳ್ಜೀ ಮಾಡೋದೇ ಸಮಾಜಸೇವಾ" ಎಂದು ಮಾತಿನ ಭರದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಮುತ್ತಿನಂತೆ ಎತ್ತೆತ್ತಿ ಬುದ್ಧಿಯ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಸಿಂತುಕೊಂಡನು.

"ಆದಕೆ ಚಹಾದಂಗ್ಗೋವಳಗ ಕವ್ವು-ಬಸ ತೋಳೀತೀಯಾ?"
ತಂದೆಯ ಮಾತಿನ ಕಡೆಗೆ ನಾರಾಯಣನ ಲಕ್ಷ್ಮವೆ ಇದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ.

"ಈಗ ನೀನು ಸಂಭಾವಿತತನದಿಂದ ಊರಿಗೆ ಬರದಿದ್ದ ಊರೊಳಗ ಮುಖ ಎತ್ತಲಾರದ್ದಾಂಗ ಆಗ್ತದ ನನ್ನ ಸ್ಥಿತಿ."

ಈ ಸಲ ಕೇಳಿಸಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ತಂದೆಯ ಮಾತು. ಆದರೆ ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಮುಪ್ಪಿನಿಂದ ಕಳೆಗೆಡುವ ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಮುಖವು ಸಣ್ಣ ಸಂಭಾವಿತರಿಗೆ ಕಾಣಿಸದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇನು ಯಾವಿಗೂ ಹಾನಿ ತಟ್ಟಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ಎಂದು ಸಮ್ಪೂಸಿದ್ದನು.

"ಮದಿವೆಗೆ ಮಾಡಿದ ವೆಚ್ಚ ಮಣ್ಣು ಗೂಡಿಸಿದ್ದಾಂಗ ಆಯ್ತು." ನಾಯಕರು ನಡಗುವ ದನಿಯಿಂದ ನುಡಿದರು.

ಗುಡ್ಡದ ನೀರು ಸಮುದ್ರ ಸೇರಿತು—ಎಂದುಕೊಂಡು ಮತ್ತೂ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದನು ನಾರಾಯಣನು.

"ಎಲ! ಎಂಥಾ ಮಾತಿದು! ಖರ್ಚು ಎನು ಕಡಿಮಾ ಆಗಲಿಲ್ಲ, ರಂಗಣ್ಣವರ, ಮೂರು ಭೂಮದ ಮದಿವೆ!"

"ಇದೇನೈತ್ತಿರಿ? ನಾಯಕರ ಮನೆತನ ಸಣ್ಣದ್ದು? ಯಥಾ ಪ್ರಕಾರ—"

"ಎಲ! ಎಂಥಾ ಮಾತಿದು! ನಮ್ಮ ರಾಯೂ, ಹಿಂದೂರಿಂದ ನೋಡವರಲ್ಲ ಮದಿವೇಮುಂದೇ ಪ್ರಸಂಗಕ್ಕೆ!"

ಇವೇ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಹಕ್ಕಿಯಂತೆ ಹಾಡುತ್ತ ಹಾರಾಡುತ್ತ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ನೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದ ನಾಯಕರ ಮನಸ್ಸು ಈಗ ಮಳೆಹುಳುವಿ ಸಂತೆನುಡಚಿತು.

"ಆದಿಲ್ಲ ಆಯ್ತು. ಮಾಡಿದ್ದು ಮುಪ್ಪಿನೋಳಗ ಭೋಗಿಸೋ ಭಾಗ್ಯ ಬೇಕಲ್ಲ" ಎಂದರು ನಾಯಕರು ; ಉಗುಳ್ಳುಂಗಿದರು.

ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಹೆದರಿಕೆಯಾಯಿತು. ಹಿಮಾಲಯದಲ್ಲಿ ಬರ್ಫ (ಹಿಮ) ಕರಗಹತ್ತಿತು, ಇನ್ನು ಗಂಗೆಗೆ ವೂರ ಬರುವುದೆಂಬ ಹೆದರಿಕೆಯಾಯಿತು. ಆದಷ್ಟು ಬೇಗ ನಿವಾರಣೋಪಾಯವೆಂದು ಇಲ್ಲಿಂದ ಕಾಲೆಗೆಯಬೇಕೆಂದನು.

"ರಾಯರ ಮನಸಿನಾಗ ಎನದ್ದನೊ ಎನೊ," ಎಂದು ನಾರಾಯಣನನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ವೂರ ತಡೆಯಲು ಭಗೀರಥ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸಿದನು, "ಆದ್ರೆ ನನಗೆ ಖಾತ್ರೀ ಆದ ಅವರ್ಮನಸು ಬದಲಾಗ್ತದ ಅಂತ. ಬೇಕಾದರ ನಾಯಕರು ತಮ್ಮ ಸೊಸೀನ್ನೆಲ್ಲೇ ಕಳಿಸಿ ಬಿಡಿಸಲಿ, ಬೇಕಾದ್ರೆ ನಮ್ಮನ್ನೇಗ ಕಳಿಸಲಿ ———"

ಒಂದೇಟಿಗೆ ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಕುತ್ತಿಗೆ (ಕತ್ತು) ಹಿಚುಕಬೇಕು ಎಂದೆ ನ್ನಿಸಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ಆದರೆ ಆ ಭಾಗ್ಯದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಮಾತನ್ನು ಕೃಷ್ಣಾಚಾರಿಯೆ ಮುಗಿಯಗೊಡಲಿಲ್ಲ. "ಎಲ! ಎಲ!

ಎಂಥಾ—ಎಂಥಾ ಮಾತಿತ್ತು ! ತಮ್ಮ ಆಳಿಯ ಚಹಾದಂಗ್ಡೀವಳಗ ಕೆಲಸ ಮಾಡ್ತಾನ ಆಂತ ಗೊತ್ತಾದರ ನಮ್ಮ ರಾಯ್ರು ಎಂದಿಗೂ ಕಳಿ ಸ್ಕೊಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ಮಗಳ್ಳ. ಎಲ! ಎಂಥಾ—ಎಂಥಾ ಮಾತಿತ್ತು ಅಂತೀನಿ?"

ಮುತ್ತಿನಂತಹಾ ಮಾತು — ಎಂದುಕೊಂಡನು ಸಾರಾಯಣನು ಮನಸಿನಲ್ಲಿಯೆ.

" ಆಲ್ಲ, ಆಚಾರ್ಯ, ಅದಲ್ಲ ನಾನು ಹೇಳೋದು. ಚಹಾದಂಗ್ಡೀ ವಳಗಿನ ಕೆಲಸ ಏನು ? ಸಮಾಜಸೇವಾ ಅಂತರ್ದೇಶ್ವರ ತಾವಾಗಿಯೆ. ಈಗಿನ ದಿವಸಕಾಲೇ ಬದಲಾಗೇದ. ಇಂಥಾ ಸಣ್ಣಾ ವುಟ್ಟಾ ಮಾತು ನಡೀತಾವ, ಹಲಗೇ. ನಮ್ಮ ಆ ಇವರ ಮಗ ಇಲ್ಲ—ಆ-ಆ ಇವರು ಇದ್ದಾರ ನೋಡ್ಡಿ — ಆ ಹುಡುಗ ವಿಲಾಯ್ತೀ (ಸೀಮೆ) ಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದಾನಲ್ಲ—ಆ ಹುಡುಗ ಮೈಯೊಳಗ ಅಂಗಿ (ಷರ್ಟ್) ಹಾಕೊಂಡೇ ಊಟ ಮಾಡ್ತಾನಂತ — ರೀ !— ಅಮಲ್ದಾರ್ಯ ಸಮಾಜ್ಡಾಗ ಹಂಗೇ (ಹಾಗೇ) ಮಾಡ್ಲೇಕಾಗ್ತದಂತ.... ನಡೀತಾವ ಇಂಥಾ ಸಣ್ಣಾ ವುಟ್ಟಾ ಮಾತು. ಅದಲ್ಲ, ನಾ ಹೇಳೋದು——"

" ಅಮಲ್ದಾರ್ಯ ಆದ್ರೇನಾಯ್ತು ? " ಕೃಷ್ಣಾಚಾರಿಯು ಸಂಭವಾಮಿ ಯುಗೇ ಯುಗೇ ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಕೃಷ್ಣ ತಾನೇ ಎನ್ನುವಂತೆ ದರ್ಪದಿಂದ ಮಾತನಾಡಿದನು; " ಅಮಲ್ದಾರ್ಯಾದ್ರ ಎ-ನಾ-ಯ್ತು ? ಅಂಗೀ ಹಾಕೊಂಡು ಊಟ ಮಾಡಿದ್ರ ನರಕಕ್ಕೆ ಹೋಗೋವರೆ ? ರೌರವ | ರೌರವ ನರಕ !! " ಕೃಷ್ಣಾಚಾರಿಯು ಸಿಟ್ಟು ಆಳತೆಗೆಟ್ಟಿತು, ಯಾಕೆಂದರೆ ಬರಿಮೈಯಲಿದ್ದ ತನ್ನ ಬೆನ್ನಿಗೆ ಏನೋ ಕಡಿಯುತ್ತಿದೆ, ಕೈಗೆ ನಿಲುಕಲೊಲ್ಲದು. " ರೌರವ-ರೌರವ ಅಂದೆ ? " ಎಂದು ಚಪ್ಪನೆ ಹಲ್ಲು ಕಚ್ಚಿ ತನ್ನ ಬೆನ್ನಿಗೊಂದು ಎಟು ಕೊಟ್ಟನು, ಕಡಿಯುವ ಹುಳು ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿತ್ತು.

" ಅಲ್ಲಿ, ಆಚಾರ್ಯ, ಸತ್ತ ಮ್ಯಾಲ ಕೆಟ್ಟ ಭಾಗ್ಯ ಅಷ್ಟೇ ಅದ— ' ಎಂದು ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ವಾದವನ್ನು ಮುಂದೆ ಸಾಗಿಸಿದನು. ಕೃಷ್ಣಾಚಾರಿಯ ಮಾತಿಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಶೀನಪ್ಪನಾಯಕರ ಮನಃ ಸ್ಥಿತಿಯ ಕಡೆಗೆ ಅವನ ಲಕ್ಷ್ಯ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇದ್ದಿತು. ನಾಯಕರು ಹತಾ

ಶರಾಗಿದ್ದಾರೆ, ಅವರಿಗೆ ಹುರುಳು ಕೊಡಬೇಕು ಎಂದು ಮತ್ತೊಂದು ಹಾದಿಯನ್ನು ಓಡಿದನು ಕುಲಕರ್ಣಿ; " ಸತ್ತ ಮೃಗ ಕೆಟ್ಟ ಭಾಗ್ಯ ಅಷ್ಟೆ ಆದ. ಸಂಸಮ್ಮ ಹಣಿಯೊಳಗೆ ಬರೆದ್ದಾಂಗ ಅದೀತು— "

" ಅದೀತೇನು ? ಆಗಿಯೆ ಆಗ್ತದೆ " ಎಂದು ಕುಂಭಕರ್ಣನ ಗುರಿಕೆಯಿಂದ ನಸ್ಯನನ್ನೇರಿಸಿದನು ಕೃಷ್ಣಾಚಾರಿ.

" ಹಂ - ಅದು ತನ್ನ ಆಗೋ ಹಾಂಗ ಆಗೇ ಆಗ್ತದೆ " ಎಂದು ಕುಲಕರ್ಣಿಯೂ ತಲೆ ತೂಗಿದನು. ಮುಖದ ಮುಂದೆ ನೋಣಗಳು ಸುತ್ತಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ರಭಸದಿಂದಲೆ ತಲೆ ತೂಗಿದನು. ಒಳಗಿಂದ ದೊಳಗೆಯೆ ಸಿಟ್ಟು ಬಂದಿತು ಕುಲಕರ್ಣಿಗೆ—ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯ ಮೇಲೆ. ಹುಡುಗರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬೆಲವನ್ನೂ ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನೂ ತಿರುಗಾಡುತ್ತ ತಿನ್ನಲು ಕೊಡಬೇಡ ಎಂದು ಎಷ್ಟು ಸಲ ಹೇಳಿಲ್ಲ ಆಕೆಗೆ ? ತಿಳಿಯುವುದೇ ಇಲ್ಲ ! ಮನೆ ತುಂಬ ಬೆಲ್ಲ, ಸಕ್ಕರೆ ! ನೋಣಗಳು ಮುತ್ತುವುವು. ಮತ್ತೂ ತಲೆ ಜಾಡಿಸಿದನು. " ಆಗೇ ಆಗ್ತದೆ ಅದ್ರೂ ಇದ್ದಾಗ ಯಾಕ ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿಯಿಂದ ಆಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಿಕೊ ಆರತ. ಹೌದಂತೀರೊ ಇಲ್ಲಂತೀರೊ—ಆಂ ? "

ಕೃಷ್ಣಾಚಾರಿಯು ಎರಡೂ ಅನ್ನಲಿಲ್ಲ. ಬೇಟೆಯ ವಾಸ ಬಡೆಯಿತು ಕೆರಳಿದ ಸಿಂಹಕ್ಕೆ. ಒಳಗಿನಿಂದ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಒಗ್ಗರಣೆ ಕೊಡುವ ವಾಸ ಬಡೆಯಿತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ನಾಸಿಕರಂಧ್ರಕ್ಕೆ. ಯೋಗ ಬಲದಿಂದ ಆ ವಾಸ ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರಕ್ಕೆರತು. ಕ್ಷಣಮಾತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಸಂತಾಯಿತು. ಭಕ್ತನ ಬಾಯಿಗೆ ನೀರು ಬಿಟ್ಟಿತು. ತತ್ವಜ್ಞಾನದ ರಸವೇ ಇಳಿಯಹತ್ತಿತು.

" ಈ ಕಲಿಯುಗದೊಳಗೆ ಯಾವ ರಂಡೇಮಕ್ಕಳು ಹ್ಯಾಂಗ ಇರತ್ತಾರ ನಮಗೇನಾಡೋದು ? ನಮ್ಮಷ್ಟಕ್ಕೆ ನಾವು ಸ್ನಾನ-ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆ ಮಾಡ್ಕೊಂಡು, ಇದ್ದ ಒಂದಿಡ್ಡಿ ಬೇಳೆ-ಬೆಲ್ಲ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ನೈವೇದ್ಯ ಅರ್ಪಿಸಿ ತಿಂಡ್ಕೊಂಡು ಬದುಕಿದರಾಯ್ತು " ಎಂದು ದೋತರದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ನಸ್ಯದ ಪುಡಿಯನ್ನು ಜಾಡಿಸಿಕೊಂಡನು.

ಸಂದರ್ಭ ತಿಳಿದು ಕುಲಕರ್ಣಿಯೂ ಗಡಬಡಿ ಮಾಡಿದನು.

"ಹಂ, ಆದೇ ಅಂತೀನಿ ನಾನೂ; ಇರೋತನಕ ಮಂದೀ ಕಡಿಂದ ಆಡಿ ಸ್ವೋಗೋಗೋ ಹಾಂಗೆ ಯಾಕ ಮಾಡ್ಬೇಕು ?"

" ಸವ್ವಣ್ಣೇಬರಹ, ರಂಗಣ್ಣವರ, ನಮ್ಮಣ್ಣೇಬರಹ ! " ಎಂದು ಸರಳಿದರು ನಾಯಕರು.

ಕುಲಕರ್ಣಿಗೆ ಒಹಳೇ ವ್ಯಥೆಯಾಯಿತೋ ಎನೋ— ನಾಯಕರ ಮನ ನೊಂದುವಕ್ಕೆ. " ಛೇ-ಛೇ-ಛೇ, ನಿಮಗಲ್ಲ. ನಿಮಗ್ಯಾರು ಏನು ಅನ್ನುವವರು—"

" ಎಲ ! ಎಂಥಾ ಮಾತಿದು ! " ಆಚಾರ್ಯನಿಗೆ ಮಾತು ಮುಗಿಸ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

" ನಿಮಗ್ಯಾರು ಏನು ಅನ್ನೋವವರು ? ಆದ್ರೆ— " ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಕಡಿಗಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡುತ್ತ ಮಾತನಾಡಿದನು ಕುಲಕರ್ಣಿ, "—ಆದ್ರೆ, ನಾರಾಯಣ್ರಾಯ್ತೆಗೆ ಹೇಳ್ತೀನಿ—ಅಲ್ಲ— ಮಂದಿ ಅಂದಾರು ಅಂತ— ಯಾಕಂದರೆ ನಮಗೆಲ್ಲಾ ಗೊತ್ತಿರತ್ತದ ಅನ್ನಿರಿ—ನಮ್ಮ ಎಶ್ವಾಸ ಕೂಡ್ಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲಾ ಅನ್ನಿ—ಆದ್ರೆ—ಯಾಕರೀ, ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯ ?— ನಿಮ್ರಾಯ್ತೆಗೆ ಕೆಟ್ಟ ಅನಿಪಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ತಮ್ಮ ಅಳಿಯಂದ್ರಿಗೆ ಮಂದಿ ಆಡ್ಬೊಂದ್ರೆ?— ಯಾಕಂದ್ರೆ— ಮುಂಜಾನೆ ನೀವೇ ನೋಡಿದರಲ್ಲ — ಎಷ್ಟಾದ್ರೂ ಶೂದ್ರ ರಾಕೆ !— ಅಲ್ಲ, ಸುಳ್ಳೇ ನಾರಾಯಣ್ರಾಯ್ತೆ ಮ್ಯಾಲ ಅಪವಾದ ಬಂದ್ರೆ—"

ನಾರಾಯಣನು ತಟ್ಟನೆ ಎದ್ದು ನಿಂತನು.

" ಉಹುಂ - ಅಪವಾದ ಬಂದ್ರೆ ಅಂತೀನಿ - ಆದಕ್ಕೆ ಮನೀಯ ವರ್ಮ ಇಲ್ಲಿ ಕರಿಸಿಬಿಟ್ಟ - ಯಾಕಂದ್ರೆ - ಮುಂದೇನು ಮಾತಾಡಿದ್ರೂ ಅಷ್ಟೇ - ಹೌದಲ್ಲೋ ?- ಯಾಕಂದ್ರೆ - ಇಲ್ಲಾ ಅಂದ್ರೆ - ಒಂದು ಕೆಟ್ಟ ಶೂದ್ರ ಹೆಂಗಸಿನ ನಿಮಿತ್ತ—-ಅಂದ್ರೆ, ಅಪವಾದ ಬಂದ್ರೆ—"

" ಬಂ ದ ರೆ ನಾ ನು ನಿಮ್ಮ ಅಳಿಯ ಆದಂತೆ. ಅಲ್ಲ ? " ಎಂದನು ನಾರಾಯಣನು.

ನಾಯಕರೂ ಆಚಾರ್ಯನೂ ' ಆಂ ! ಎಲ ! ' ಎಂದರು ಸ್ವರ ಗೂಡಿಸಿ. ಕುಲಕರ್ಣಿಯೂ ಹೊರಗೆ ನೋಡುತ್ತ ' ಆಂ ! ಎಲ ! ಹಲಾಪಾ !

ಎ — ಯಾರಿದ್ದೀರೋ ಇಲ್ಲೊ ಮನೆವಳಗ ? — ಯಾರದೋ ಎಮ್ಮೆ ಹೊಕ್ಕಿತು ಮನೀವಳಗ — ತುಳಸೀ ಮುಟ್ಟೀತರೋ ! — ಎ — ಹತ್ — ಛೂ — ಎ — ' ಎಂದು ಗದ್ದರಿಸುತ್ತ ಅರ್ಭಟಿಸುತ್ತ ಒಂದೇಬಿಗಿ ಹೊರಗೋಡಿದನು.

* * * *

ಮಧ್ಯಾಹ್ನ. ಗಿಡಗಳು ಬೀಸಿದರೆ ಉಸಿರಾಡಿಸುವ ಭೂದೇವಿಗೆ ಜ್ವರ ಬಂದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುವುದು; ಗಿಡಗಳು ಬೀಸದಿದ್ದರೆ ಬಂದ ಜ್ವರ ಇಳಿಯುವಂತೆ ಮೈಗೆ ಬೆಸುರೊಡೆಯುವುದು. ಹಕ್ಕಿಗಳು ಕೂಡ ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಗಿಡಗಳ ಹೊದರನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ. ಗಿಡದ ನೆರಳಿನ ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಶಕ್ಯವಾಗಾಗ ಮೇಲೆ ನೋಡಿದಲ್ಲಿ ಬಿಸಿಲಿನಂತೆ ಕ್ರೂರವಾದ ಒಂದು ಗಿಡಗ, ಒಂದು ಹದ್ದು, ಒಂದು ರಣಹದ್ದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ರೆಕ್ಕೆ ಬಡೆಯದೆ ತೂಗುತ್ತ ತೇಲುತ್ತ ಸಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುವುದು. ಚಿಕ್ಕವನಿದ್ದಾಗ ಊರಹೊರಗಿನ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ರಣಹದ್ದನೊಂದನ್ನು ನೋಡಿದ್ದನು ನಾರಾಯಣನು. ಕೊಳೆತು ಬಿದ್ದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವ ಆ ಕ್ರೂರ ಹಕ್ಕಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಹೆದರಿದ್ದನು. ತಿರುಗಿ ಊರೊಳಗೆ ಬರುವಾಗ ಹೊಲಗೇರಿಯ ಸಮಾಪದಲ್ಲಿಯೆ ಹಾಯ್ದು ಬಂದಿದ್ದನು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕೊಳೆತು ಬಿದ್ದಿವೆ ದನದ ಕೆಲವು ದೇಹಗಳು. ಅವುಗಳನ್ನು ಕುಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ಜುಜ್ಜುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ಇರಿಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ತಿವಿಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಕೆಲವರು ಮು-ನು-ಷ್ಯ-ರು ! ಮೂಗು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು, ಜನಿವಾರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ನೋಡಿದ್ದನು ನಾರಾಯಣನು. ಮನುಷ್ಯರಿದ್ದಿಲ್ಲ ಅವರು, ಹೊಲೆಯರಿದ್ದರು. ಹೊಲೆಯರಿಗಾಗಿ ಮೊದಲೆ ಹೇಸುತ್ತಿದ್ದ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಅವರನ್ನು ನೋಡಿ ಹೆದರಿಕೆಯೂ ಬಂದಿತ್ತು. ಮನೆಗೆ ಓಡಿದ್ದನು, ಯಾರಗೂ ಹೇಳಿದ್ದಿಲ್ಲ, ಹೊಲಗೇರಿಯ ಸಮಾಪದಲ್ಲಿ ಹಾಯ್ದು ಬಂದುದಕ್ಕೆ ಸ್ನಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಅದಕಾಗಿ ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ಹೆದರಿದ್ದನು, ಬ್ರಹ್ಮರಾಕ್ಷಸನು ಒಂದು ತನ್ನನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡೊಯ್ಯಬಹುದೆಂದು. ಮರುದಿವಸದ ಸೂರ್ಯನು ಎಂದಿನಂತೆ

ಮೂಡಿಸುದರಿಂದ ಮುಂದೆ ಆ ಸಂಗತಿಯೆ ಮರೆತು ಹೋಗಿತ್ತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ಇಂದು-ತಂದೆಯ ಎದುರಿಸಲ್ಲಿ ಕನಲಿ, ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಊಟ ತಪ್ಪಿಸಿ, ಒಬ್ಬನೇ ದೂರ ನಡೆದು ಬಂದು, ನಿಶ್ಯಬ್ದವಾದ ಈ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿ ಗಿಡದಡಿಯಲ್ಲಿ - ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ - ಬಿದ್ದು ಕೊಂಡು ಆಗಾಗ ಸುಳಿಯುವ ಗಿಡಗ-ರಣಹದ್ದುಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಹುಡುಗನಿದ್ದಾಗಿನ ಆ ಅನುಭವದ ಸ್ಮರಣೆಯಾಯಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ದುರದೂ ಸುಳಿವಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬನೇ ಬರಗಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಒಂದೆರಡು ಗಿಡಗಳ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಎಮ್ಮೆ-ಆಕಳು ಮುಂತಾದ ದನಗಳು ಬಿದ್ದು ಕೊಂಡಿವೆ. ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿವೆ ಕೆಲವು. ಕೆಲವು ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿವೆ. ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿವೆ ಕೆಲವು, ಬಾಯನಾಡಿಸುತ್ತಲಿವೆ ಕೆಲವು, ಹುಳುಗಳನ್ನು ಚಾಡಿಸುತ್ತಲಿವೆ ಕೆಲವು, ಅರೆಗಣ್ಣಿನಿಂದ ಜೊಲ್ಲು ಸುರಿಸುತ್ತಲಿವೆ ಕೆಲವು, ತೀರ ತಟಸ್ಥವಾಗಿ ಬಿದ್ದಿವೆ ಕೆಲವು. ಸುಖ-ದುಃಖಗಳ ವಿವೇಕ ಬುದ್ಧಿ ಇಲ್ಲದ ದನಗಳು ಕೂಡ ಬಿಸಿಲಿಗೆ ಹೆದರಿ ಹಣ್ಣಾಗುವೆ. ಇಂತಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದನಕಾಯುವ ಹುಡುಗರು ಎನೊ ಒಂದು ಆಟವನ್ನಾಡುತ್ತಲಿದ್ದಾರೆ! ಈ ಹುಡುಗರು ಮೊಲೆಯರ ಜಾತಿಗೇ ಸೇರಿದುವಿರಬೇಕು, ಮನುಷ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಈ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ— ಎಲ್ಲಿಂದಲೊ ಒಂದು ನಾಯಿ ಬಂದಿತು. ನಾರಾಯಣನೂ ನೋಡಿದನು, ದನ ಕಾಯುವ ಹುಡುಗರೂ ನೋಡಿದರು. ಹುಡುಗರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಒಂದೆರಡು ನಾಯಿಗಳೂ ಅಲ್ಲಿಯೆ ಬಿಸಿಲಿಗೆ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿ ಕೊಂಡು ನಾಲಗೆ ಹೊರಚಾಚಿ ತೇಕುವಂತೆ ಮಲಗಿಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಹುಡುಗರು 'ಛೂ!', ಎಂದರು, ಮಲಗಿದ ನಾಯಿಗಳು ಕಣ್ಣು ಪಿಳುಕಿಸಿದುವು, ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬಂದ ನಾಯಿಯು ತಡೆಯಿತು. ಮತ್ತೆ 'ಛೂ!' ಹುಡುಗರ ನಾಯಿಗಳು ಮಲಗಿದಲ್ಲಿಯೆ 'ಗುರ' ಎಂದುವು, ಹೊಸ ನಾಯಿಯು ನಿಂತಲ್ಲಿಯೆ 'ಕುಂಯ್' ಎಂದಿತು. ಮತ್ತೆ 'ಛೂ!', ಸಾಕಿದ ನಾಯಿಗಳು ವೊದಲಿಗಿಂತ ಜೋರಾಗಿ 'ಗುರ' ಎಂದುವು, ಊರ ನಾಯಿ ಮೊದಲಿಗಿಂತಲೂ ಕನಿಕರವಾಗಿ 'ಕುಂಯ್' ಎಂದಿತು. ಮತ್ತೂ 'ಛೂ!'. ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಕರುಣೆ ಬಂದಿತು, ಎದ್ದು ಹೋಗಿ ತಡೆಯಬೇಕೆಂದ. ಅದರೆ ನಾಯಿಗಳು ಒಂದನ್ನೊಂದು ಶಬ್ದ

ನಿಲ್ಲದೆ ನೋಡುತ್ತಲಿದ್ದವು. ಜಾತಿಗೆ ಜಾತಿ ಕೂಡಿತೇನೋ, ಇನ್ನೇನು
 ಭಯನಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ—ಒಮ್ಮೆಲೆ ಗದ್ದಲ (ಗಲಾಟೆ), ಚೀರಾಟ,
 ಕೂಗಾಟ! ಬಂದ ನಾಯಿಯು ಬಾಲವನ್ನೂ ಕಾಲ್ಗಳನ್ನೂ ಹೊಟ್ಟಿಗೆ
 ಒಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಕುಂಯಗುಡುತ್ತ ಓಡಹತ್ತಿದೆ, ಹುಡುಗರ ನಾಯಿ
 ಗಳು ಬಾಯ್ಬಿಡದು ಬೊಗಳುತ್ತ ಬೆನ್ನುಹತ್ತಿವೆ, ಅವುಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ
 'ಛೋ! ಛೋ!' ಎನ್ನುತ್ತ ಹುಡುಗರೂ ಓಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನಾರಾಯ
 ಣನು ತಟ್ಟನೆ ಎದ್ದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಊರ ನಾಯಿಯು ಕಾಲ್ಗಳನ್ನು
 ಮಡಚಿಕೊಂಡು ಬೆನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೊರಳಾಡುತ್ತಲಿದೆ, ಮಕ್ಕಳ ನಾಯಿ
 ಗಳೂ ಸುತ್ತಲೂ ಬೊಗಳುತ್ತ ಕಷ್ಟುತ್ತಲಿವೆ, ಹುಡುಗರು ಕಯ್ಯೊಳಗಿನ
 ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ನೆಲಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪಳಿಸುತ್ತಲಿದ್ದಾರೆ. 'ಎ!' ಎಂದು ಗದ್ದರಿಸಿ
 ದನು ನಾರಾಯಣನು. ಅವನನ್ನು ನೋಡಿ ಹುಡುಗರು ಓಡಿದರು,
 ಹುಡುಗರನ್ನು ನೋಡಿ ಅವರ ನಾಯಿಗಳೂ ಓಡಿದುವು ಹಿಂದಿಸಿಂಧ.
 ಊರ ನಾಯಿಯೊಂದೆ ನರಕುತ್ತ ಬಿದ್ದಿತು. ನಾರಾಯಣನು ಮತ್ತೆ
 ನುಲಗಿಕೊಂಡನು. ಒಂದೆರಡು ನಿಮಿಷಗಳಾಗಿರಬಹುದು, ತಾನು ಮಲ
 ಗಿದ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿಯೆ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ನರಳುವ ದನಿ ಕೇಳಿಸಿತು. ಹೊರಳಿ
 ನೋಡಿದನು. ಮೈಯ ಗಾಯಗಳನ್ನು ನೆಕ್ಕುತ್ತ, ನಾರಾಯಣನನ್ನು
 ನೋಡಿ ಹಿರದೆ ಸರಿಯುತ್ತ, ತೋಯ್ದ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ನಾರಾಯಣನನ್ನು
 ಮೊರೆ ಇಡುವಂತೆ ನೋಡುತ್ತ ಬಿದ್ದು ಕೊಂಡಿದೆ ಊರ ನಾಯಿ.
 ನಾರಾಯಣನು ಎದ್ದನು; ನಾಯಿಯೂ ಹೆದರಿ ಓಡಿಹೋಗಲು ಎದ್ದಿತು,
 ಶಕ್ತಿನಾಲದೆ ಮುಗ್ಗರಿಸಿತು, ಜೀವದಾಸೆಯನ್ನು ತೊರೆದ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ
 ನಾರಾಯಣನನ್ನು ನೋಡಹತ್ತಿತು. ಹತ್ತಿರ ಹೋದನು, ಬಾಗಿ ಮೈ
 ಮೇಲೆ ಕಯ್ಯನಾಡಿಸಿದನು, ಆಗ ಅವನ ಕಾಲು ನೆಕ್ಕಿತು ಊರನಾಯಿ.
 ಮೈಮೇಲಿನ ಕೂದಲು ನೆಟ್ಟಗಾವಂತಾಯಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ತಟ್ಟನೆ
 ಕುಳಿತು ಬಿಟ್ಟನು. ಆದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ. 'ಹುಚ್ಚೆ!' ಎಂದನು. ಆ ನಾಯಿ
 ಗೇನು ಅರ್ಥವಾಯಿತೋ, ಗಂಭೀರ ಮುದ್ರೆಯಿಂದ ನೋಡಿತು ನಾರಾ
 ಯಣನನ್ನು. "ನೀನೂ ನಿನ್ನ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಿಸ್ವೇಕಂತೀಯಾ?" ಎಂದು
 ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕಯ್ಯನಾಡಿಸಿದನು; ಮುಖವನ್ನೆತ್ತಿ ಅವನ ಅಂಗೈ

ಯನ್ನು ನೆಕ್ಕಿತು ನಾಯಿ. "ಆದ್ರೆ, ಎಂದಿದ್ದೆಂದ ಮನುಷ್ಯನ ಕೈಕೆಳಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು ಕೇಳೊಂಡು ದಿವ್ಯ ಬಾಳೋದೇ ಬೇಕಾಗಿದೆ ನಿನ್ನ ಜಾತಿಯವರಿಗೆ. ನೋಡಿದೆಯೋ-ಇಲ್ಲೋ?". ತನ್ನ ಮಾತಿಗೆ ನಾಯಿಯು ಬಾಲವನ್ನಲ್ಲಾ ಡಿಸುವುದನ್ನು ನೋಡಿ "ನಮ್ಮೂ ನಿಮ್ಮೂ ಗೆಳೆತನ ಇನ್ನು" ಎಂದು ಬೆನ್ನು ಚಪ್ಪರಿಸಿದನು ನಾರಾಯಣನು. ಗೆಳೆಯರಿಬ್ಬರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮಗ್ನರಾದವರಂತೆ ಕೆಲಹೊತ್ತು ಸುಮ್ಮನೆ ದ್ದರು. ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಎನೋ ವಿಚಾರ ಹೊಳೆಯಿತು. ಅದನ್ನು ಹೇಳುವ ಆತುರತೆಯಿಂದ ಕೆಳಗೆ ನೋಡಿದನು. ಮುಂಗಾಲ್ಗಳ ನಡುವೆ ತಲೆಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನಿಂದೆ ಕೋಗಿದ್ದಾನೆ ತನ್ನ ಗೆಳೆಯ! ಬೆನ್ನ ಮೇಲಿನ ಕಯ್ಯನ್ನು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿದನು ನಾರಾಯಣನು. ಸದ್ದು ಮಾಡದೆ ದೂರ ಸರಿದನು. ಸರಿದಲ್ಲಿಯೆ ಮುಖ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಡ್ಡಾದನು. ಆ ಹುಡುಗರ ಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟು ಬಂದಿತು ಅವನಿಗೆ. ದನಕಾಯುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಗತಿಗೆಟ್ಟ ನಾಯಿಯನ್ನು ಕಣಕುವುದೇಕೆ? — ಯಾಕೇನು? ಶಿಕ್ಷಣವಿಲ್ಲದದಕ್ಕೆ, ಸಂಸ್ಕಾರವಿಲ್ಲದದಕ್ಕೆ. ಎಷ್ಟೋ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಯಸ್ಸಿನ ಹುಡುಗರನ್ನು ಶಾಲೆಗೆ ಕಳುಹಿಸುವರು. ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಯಾಕೆ ಮಾಡಬಾರದು? ಒಕ್ಕಲತನವೆ ಪ್ರಧಾನ ವ್ಯವಸಾಯವಾಗಿದ್ದ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ದನಕಾಯುವವರು ಬೇಕೇ ಬೇಕೆಂಬ ಮಾತನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡನು ನಾರಾಯಣನು; ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಬೇರೊಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿದನು. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಚಿಕ್ಕ ಬಾಲಕರ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕರಿದ್ದವರನ್ನು ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನಿಯಮಿಸಬೇಕು; ನಿರುದ್ಯೋಗಿಗಳಾದ ಸುಶಿಕ್ಷಿತ ತರುಣರನ್ನು ಚಿಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಕರನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಬೇಕು. ದನಕ್ಕೆ ಹಿತಕರ; ವಯಸ್ಸಾದ ಶಿಕ್ಷಕರು ದನ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಹೀಗೆ ಆಟವನ್ನಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹುಡುಗರು ಹಿತಕರ, ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಆಡಲಿಕ್ಕೆ ಉತ್ಸಾಹದ ತರುಣ ಶಿಕ್ಷಕರು ಸಿಕ್ಕುವರು.... ನಾಯಿಯು ಇನ್ನೂ ನರಳುತ್ತಲಿದೆ! ಸಾವ! ಅದಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ನೋವಾಗಿರಬೇಕು! ನೋವಾಗದಿದ್ದರೂ ಮೈ ಉರಿಯುವುದು ಈ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ.

ತನಗಂತೂ ಮುಂಜಾವಿನ ಸಂಗತಿಯಿಂದ ಹೊಟ್ಟಿಯೊಳಗೆ ಬೆಂಕಿ ಬಿದ್ದಂತಾಗಿದೆ, ಮೇಲೆ ಹೊಟ್ಟಿಯೊಳಗೆ ಉಟವಿಲ್ಲ. ಆಪವಾದ ಬರುವುದಂತೆ ತನ್ನ ಮೇಲೆ! ಬರಲೊಲ್ಲದೇಕೆ?....ಪಾಪ! ನಾಯಿ ಇನ್ನೂ ನರಳುತ್ತಲಿದೆ....ಮುಂಜಾವಿನಲ್ಲಿ ತಾನು ತಂದೆಯ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದರೆ ಈ ನಾಯಿಯ ಜೀವ ಉಳಿಯುತ್ತಿದ್ದಿತೆ? ಮಂದಿಗಾಗಿ ನಾವೇಕೆ ಕಾಳಜಿ ಮಾಡುವುದು-ಆಂತೆ! ಮಂದಿಗಾಗಿ ಕಾಳಜಿ ಮಾಡುವ ಗುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ದೇವನೇ ಹೊತ್ತಿದ್ದಾನಂತೆ!....'ಥೂ,-ಎಂದು ಮುಖವನ್ನೂ ರೆಸಿಕೊಂಡು ಮೇಲೆ ನೋಡಿದನು ನಾರಾಯಣನು, ಕಾಗೆಯೊಂದು ಹಾರಹೋಯಿತು. ಇದೊಂತಹ ಧರ್ಮವೂ!....ಎದ್ದು ಕುಳಿತನು....ಸಮ್ಮ ಮೈಮೇಲಿನ ಹೊಲಸು ನಾವು ತೆಗೆಯಬಾರದೆಂದರೆ? ನಮಗೆ ಬೇಡ, ಅದನ್ನು ನಾವು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವೆವು....ಆಪವಾದ ಬರುವುದಂತೆ ನನ್ನ ಮೇಲೆ!....ಮಂದಿಯ ಕಾಳಜಿ ತಮಗೆ ಯಾಕೊ?....ಆಕಳಿಸಿದನು, ಮತ್ತೆ ಅತ್ತಾದನು.... ಇವರು ಹೇಳಿದಂತೆ ನಾವು ನಡೆಯಬೇಕು! ಅದೇ ಇವರ ಧರ್ಮ!.... ಮತ್ತೆ ಆಕಳಿಕೆ ಬಂದಿತು, ಎದ್ದು ಕುಳಿತನು; ನಿದ್ದೆ ಹೋದರೆ ಅಂಗಡಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ವೇಳೆಗೆ ಹೋಗಲು ಆಡ್ಡಿಯಾಗಬಹುದು....ಮಲಗಿದರೆ ನಿದ್ದೆ ಬರುವುದು, ಎದ್ದು ಕುಳಿತರೆ ಕಣ್ಣು ಕುಕ್ಕುವುದು—ಎರಡೂ ತಾಪ. ನಮ್ಮ ಸಮಾಜದಂತಿದೆ ಈ ನಡುಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಬಿಸಿಲು. ಇದ್ದುದೂ ಪಾಪ, ತಿದ್ದುವುದೂ ಪಾಪ!..... ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚುವುದೆ ಬಳಿತೊ ಏನೊ ಈ ನಡುಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿ!.....ಮತ್ತೆ ಆಡ್ಡಾದನು....ನಡುಮಧ್ಯಾಹ್ನ.. ಆರೆಸಮಾಸವಂತೆ! ಒಂದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದ, ಒಂದು ಕನ್ನಡ ಶಬ್ದ....ಅವುಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸುವುದು ದೋಷವಂತೆ!....ಕಾಗಾದರೆ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಮದುವೆಗಳೂ ದೋಷಗಳೆ....ಸನ್ನಂತಹರ ಮದುವೆಯಂತೂ ಅಷ್ಟ ಆರೆಸಮಾಸ.... ಸಂಸ್ಕೃತ ಗಂಡಸು, ಅಸಂಸ್ಕೃತ ಹೆಂಗಸು....ಇವರನ್ನು ಕೂಡಿಸುವುದು ಹೇಗೆ?....ಪೆಂಗಸರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಕೊಡುವವರಿಗೆ ಏವಾಹಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ರದ್ದುಪಡಿಸಬೇಕು.. ತುಳಜಿಯ ಉದಾಹರಣೆ ಇದೆಯಲ್ಲ? ಅವಳು ಏವಾಹ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು—.....

ನಾರಾಯಣನು ತಟ್ಟನೆ ಕಣ್ಣೊರೆಸಿಕೊಂಡನು. ನಿದ್ರೆಯ ಭರದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರವು ಮೇರೆ ಮೀರಿ ನಡೆದಂತೆ ಭಾಸವಾಯಿತು ಅವನಿಗೆ. ಎಂತಹ ಹುಚ್ಚು ತಾನು! ಮುಂಜಾವಿನಿಂದ ಇದುವರೆಗೆ ಒಂದು ಸಲವಾದರೂ ತನ್ನ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ! ತಾನೇನೂ ಮದುವೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಹೇಳಿದನು. ಮಿಕ್ಕವರೂ ಹೇಳಿದರು— ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಗೌರವವಲ್ಲ, ತನಗೆ ಹಿತಕರವಲ್ಲ— ಮುಂತಾಗಿ. ಒಬ್ಬನಿಗೂ ತೋಚಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ ಆಗ— ಆ ಹುಡುಗೆಯ ಗತಿ ಎನೆಂದು? ತನಗೂ ತೋಚಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ! ಮಂದಿಯ ಸಲುವಾಗಿ ಹೆಣಗುವವನೆಂದು ಜಾಯಿಯಿಂದ ಬೊಗಳಿಕೊಂಡಾಗಲೂ ವಿಚಾರದಿಂದ ಸ್ವಾರ್ಥಿಯೆ ಆದನಲ್ಲ ತಾನೂ! ಆ ಹುಡುಗೆಯ ಗತಿ ಎನು? ತುಳಜಿಯ ಸ್ಥಿತಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಿದೆ ತನಗೆ..... ಅಯ್ಯೋ! ತಾನೆಂತಹ ಹುಚ್ಚು! ಹುಡುಗೆಯನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ನೂಚಿಸಿದಾಗ ತಾನೇಕೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ? ಅವಳು ಬರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಒಂದರೆ ಅವಳನ್ನು ಹೆಂಡತಿಯಂತೆಯೆ ನಡೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಆಗ್ರಹ (ಬಲವಂತ) ವೆಲ್ಲಿ? ತನ್ನ ಸಮಾಜಸುಧಾರಣೆಯ ವಿಚಾರವನ್ನು ಆಚಾರದಲ್ಲಿ ತಂದು ಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಎಂತಹ ಸಮಯವಿದ್ದಿತು ತನಗೆ! ಆ ಹುಡುಗೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ತಿಳುಹಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು, ಅವಳನ್ನು ಮಾದರಿಯ ಹೆಂಗಸನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ತೋರಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಈಗ—? ಈಗೇನಿದೆ? ಸುಧಾರಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಕೂಡ ಸಿಕ್ಕುವಂತಿಲ್ಲ ತನಗೆ. 'ಅಪವಾದ, ಅಪವಾದ' ಎಂದು ಕನಕು ಸುವ ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಜಾಯಿಯನ್ನು ನಡಲು ಬಿಟ್ಟರೆ ತನ್ನ ಶಾಲೆಗೆ ಯಾರೂ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಋಷ್ಯಶೃಂಗನ ಸಮಾಜವಾಗುವುದು ತನ್ನ ಸುಧಾರಿಸಿದ ಸಮಾಜ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಅರ್ಧಕ್ಕರ್ಧ ಭಾಗ ತನ್ನ ಕೈಮೀರಿದಂತಾಯಿತಲ್ಲ.... ಆಯಿತು..... ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ವಿಚಾರಭರದಿಂದ ಶ್ರಮವೂ ಆಯಿತು.... ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಆಕಳಿಸಿದನು.... ಆಯಿತು.... ಕೊನೆಗೆ ತುಳಜಿ ಇದ್ದಾಳಲ್ಲ.. ಗಂಡಸರೊಡನೆ ಬೆರೆತು ವ್ಯವಹರಿಸುವ ಧೈರ್ಯವಿದ್ದು ಹೆಂಗಸು ಇಲ್ಲಿ ಅವಳೊಬ್ಬಳಿ.... ಅವಳನ್ನೆ ಮಾದರಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡೋಣ.... ಅಂದರೆ ಗಂಡಸರಿಗೂ ತಿಳಿ

ಯುವುದು.... ಆದರೂ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಆ ಹುಡುಗೆಯನ್ನೇ ಕರೆಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಒಳಿತಾಗುತ್ತಿತ್ತೇನೋ! ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಹೆಂಗಸು ಸುಧಾರಿಸಿದಂತಾಗಿ ಆದರ ಪರಿಣಾಮ ಚೆನ್ನಾಗುತ್ತಿತ್ತು....ತುಳಜಿಯೂ ಬ್ರಾಣ್ಯಾಣಳೆ ಯಾರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವಲ್ಲ? ಹೇಳಿದರಾಯಿತು ಅವಕ್ಕೇಕೆ ಹೆದರಿಕೆ ?... 'ಯಾರು ?' ಎಂದು ತಟ್ಟನೆ ಎದ್ದನು ನಾರಾಯಣನು. ನಾಯಿಯು ತನ್ನನ್ನು ತಿವಿಯುತ್ತಲಿದೆ. . ಎದ್ದನು — " ಓಹೋ — ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯದ ಸ್ಮರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುವೆಯಾ ? ನಡೆ, ಹೋಗೋಣ.. ಈ ಸುಧಾರಣಾ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಾನು ಅರ್ಜುನ, ನೀನು ಕೃಷ್ಣ. ಸವ್ಯಾ ನಿದ್ರಾ ಸ್ಮೃತಿರ್ಲಭ್ಯಾ, ನೀನು ಹೇಳಿದ್ದೇ ನನ್ನ ಹಾಡಿ " ಎಂದು ಆದರ ಹಿಂದಿಸಿಂದ ನಡೆದನು. ಅಂದಿನಿಂದ ಕಮತೂರಿನ ಜನರಿಗೆ 'ಕೃಷ್ಣ' ನೆಂಬ ನಾಯಿಯ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು.

* * * *

ಮರುದಿನ ಮುಂಜಾವಿನಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪಿಟ್ಟಿನಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣನು ಒಂದು ಸ್ಪೇಶಲ್ ಚಹ, ಒಂದು ಕಪ್ಪು ಹಾಲು—ಚಾರ್ಜು ಮಾಡಿದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದು ಮಾಲಕನಿಗೆ ಕಂಡು ಬಂದಿತು. ನಾರಾಯಣನು ತನ್ನ ಕೈಯಿಂದ ಕೊಡಲು ಸಿದ್ಧನಾದನು. " ಕಾಸಿನ ಬೆಲೆ ಇಲ್ಲ ನಮಗ, ಆದ್ರೆ ಎಶ್ವಾಸಿಲ್ಲದ ಅಸಾಮಿ ಬೇಡ " ಎಂದನು ಮಾಲಕನು. ಕೊನೆಗೆ ನಾರಾಯಣನು 'ಅಸಾಮಿ' ಯಾಗಿ ನೋಕರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟನು.

೩

" ಎಕೋ ರಸಃ ಕರುಣಾ ಎವ ನಿಮಿತ್ತಭೇದಾತ್ ಭಿನ್ನಃ ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಗಿವಾಶ್ರಯತೇ ಎವರ್ತಾನ್ " ಎಂದು ಭವಭೂತಿ ಮಹಾಕವಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನಂದರೆ, ಒಂದೇ ಮಾತು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜನರಿಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವುದು. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ತುಳಜಿಯನ್ನೇ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯೆಂದು ನೋಡಬಹುದು. ತುಳಜಿ ಎಂದರೆ ಮಾದರಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕಾದ ಸ್ತ್ರೀ ಎನ್ನಿಸಿ ಸಮಾಜದ

ಹೆಂಗಸುತನ ಸ್ವಗತಿಯು ಸ್ವತಿ-ನಿಧಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ; ಅದೇ ತುಳಜಿಯು ಮಾದರಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಸಮಾಜದ ಗಂಡವರ ಅಧೋಗತಿಯು ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ ಕುಲಕರ್ಣಿಗೆ.

“ ತುಳಜಿಯ ಕೂಡ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸಿದರೆ ನಿಮ್ಮ ಅಳಿಯನಾದಂತಾಗುವೆನು ” ಎಂದು ನಾರಾಯಣನು ಹೇಳಿದಾಗ ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಮನೆ ಹೊಕ್ಕು ದನವನ್ನು ಹೊಡೆದೋಡಿಸಲು ಸೈನಿಕನ ಆವೇಶದಿಂದ ಓಡಿದ್ದ ನೆನಿಸೂ ಸಿಜ; ಆದರೆ ಹೊರಗೆ ಹೋಗಿ ನೋಡಿದಲ್ಲಿ ದನ ಮನೆಯೊಳಗೆ ಹೊಕ್ಕಿಲ್ಲ ತನ್ನ ಮನದೊಳಗೆಯೆ ಹೊಕ್ಕಿದೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ. ತುಳಜಿಯ ತಾಯಿಯ 'ಖೂನಿ' ಯಾದಾಗ ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಗುಟ್ಟು ಬಂದೂ ಹೊರಬೀಳದಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿವೆದ್ದನು ರಂಗಣ್ಣ. ಅದಕಾಗಿ ಮನೆಯ ಮದುವೆ - ಮುಂಚೆ ಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಹಾಕಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಮನೆ - ಮಕ್ಕಳು ಮಣ್ಣು - ಪಾಲಾದರೂ ಮಂದಿಯಲ್ಲಿ ಮಾನ ಉಳಿಯತಲ್ಲ, ಎಂಬುದೊಂದು ಸಮಾಧಾನದಿಂದ ಇದುವರೆಗೆ ಕಾಲ ಕಳೆದಿದ್ದನು. ಈಗ ಆ ವಿಷಯ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ತಿಳಿದಿದೆ? ಹೇಗೆ? ತುಳಜಿಯ ಹೇಳಿರಬಹುದೆ? ಸಾಯುವ ಮುಂಚಿತ ಅವಳ ತಾಯಿ ಅವಳಿಗೆ ಹೇಳಿರಬಹುದೆ? ಅಂತೂ ಈ ಮಳೆ ಗಾಲಕ್ಕೂ ಮನೆಯ 'ದುರುಸ್ತಿ' ಯನ್ನು ಮುಂದೆ ಹಾಕಬೇಕಾಯಿತು, ಮಾನದ 'ದುರುಸ್ತಿ' ಯನ್ನು ಮೊದಲು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಯಾವಾಗಲೂ ಕಳಕಳಿಯ ಹೃದಯ ತನ್ನದು; ತನಗೆಯೆ ಆಗಲಿ ಅನ್ಯರಿಗೆಯೆ ಆಗಲಿ - ಯಾರ ನೋವೂ ತಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲರೂ ಸುಖದಿಂದಿರಬೇಕು, ತನ್ನಿಂದ ಯಾರಿಗೂ ದುಃಖವಾಗಬಾರದು, ಒಂದುವೇಳೆ ತನ್ನಿಂದಲೇ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಸುಖವಾಗುವಂತಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಸಿದ್ಧನೆ. ತುಳಜಿಯ ತಾಯಿಯ ಕೂಡ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸಿದ್ದು ಯಾಕೆ? ಅವಳಿಗೆ ಗಂಡನಿಂದ ಸುಖವಿದ್ದಿಲ್ಲ, ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ತನ್ನಿಂದ ಅವಳಿಗೆ ಸುಖವು ತಪ್ಪಿದ್ದಿಲ್ಲ - ಎಂದು ಕಂಡು ಬಂದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇಂತಹ ಉದಾತ್ತ ವಿಚಾರಗಳು ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕಲ್ಲ? ಇಂತಹ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಜನರು ತಪ್ಪುತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಭವ

ನೀಯ. ತನ್ನನ್ನೆ ಮಾಡರಿಯನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ಹಳ್ಳಿಗರಿಗೆ ತನ್ನ ವಿಷಯ ತಪ್ಪು ಕಲ್ಪನೆಯಾದರೆ ಏಂತಹ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅನರ್ಥ! ಅದಕ್ಕಾಗಿ ತಾನು ಮಾನವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸುವುದು, ಮಾನವು ಸಿಚವಾಗಿಯೆ ಆಳಿದಿದೆ ಎಂದಲ್ಲ.... ಈ ಮನೋಧೈರ್ಯ! ಇಂತಹ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ ತನಗಿದ್ದಿತೆಂದೇ ಮರುದಿವಸ ರಂಗಣ್ಣನು ನಾರಾಯಣನ ಭಿಟ್ಟಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು ನಡೆದಿದ್ದನು.... ಜನರು ಆಡಿದರೇನು ದಿಟ್ಟರೇನು? ತನ್ನ ಹೃದಯದ ಕಳಕಳ ಒಂದಿದೆಯಲ್ಲ? ವಾಪ! ನಾರಾಯಣರಾಯರಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಮನಸ್ತಾಪವಾಗಿರಬೇಕು! ಆ ಹಾಳು ಚಹದಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ದುಡಿದುಣ್ಣುವಾಗ ಎಷ್ಟು ಅನನುಕೂಲ! ಇರುವುದೆಲ್ಲಿ? ಮಲಗುವುದೆಲ್ಲಿ? ಮನರಂಜನೆಗಾಗಿ ಮಾತನಾಡಬೇಕೆಂದರೆ ನಾಲ್ಕು ಜನ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಇದ್ದವರು ಕೂಡ ಅಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲ! ಏನಿಲ್ಲ, ಅವರನ್ನು ಬಲುಮೆಯಿಂದಾದರೂ ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಬರಬೇಕು, ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೆ ಉಂಡುಟ್ಟು ಇದ್ದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಆಗ್ರಹ | ಬಲವಂತ) ಮಾಡಬೇಕು;- ಶೀನಪ್ಪನಾಯಕರಿಗೇನು ಕಡಿಮೆ ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ ಶ್ರೀಹರಿ? - ಅಂತಹರಿಗೆ ನೆರವಾಗದಿದ್ದರೆ ' ಪರೋಪಕಾರಾರ್ಥಮಿದಂ ಶರೀರಂ ' ಎಂದು ಕಂಠವಾಠ ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಏನಿದೆ? ಅದೇನೂ ಕೇಳುವಂತಿಲ್ಲ, "ನಾರಾಯಣರಾಯ್ರನ್ನು ತಡೋದೆ, ನಮ್ಮ ಮನೆವಳಗೆ ಅವರು ಇರೋದೆ, ಅವರಿಗೆ ಯಾವೂ ಅನನುಕೂಲ ಆಗ್ಲಾಂಗ ನೋಡೊಳ್ಳಿಕ್ಕೆ ತಯ್ಯಾರಿದ್ದೀನಿ ನಾನು " ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸುತ್ತ, ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದಂತೆ ಉದ್ದುದ್ದ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತ ಅವಸರವರವಾಗಿ ಸಾಗಿದ್ದನು ಕುಲಕರ್ಣಿ ಉಪ್ಪಿಟ್ಟಿನಂಗಡಿಗೆ.

*

*

*

*

ಇತ್ತ ನಾರಾಯಣನು ಉಪ್ಪಿಟ್ಟಿನಂಗಡಿಯಿಂದ ಕಮತೂರಿನ ಕಡೆ ನಡೆದಿದ್ದಾನೆ. ಮುಂದೆ 'ಕೃಷ್ಣ'ನೂ ನಡೆದಿದ್ದಾನೆ-ಕಾಲು ಕುಣಿಸುತ್ತ, ಮೈ ಬಳುಕಿಸುತ್ತ. ಕೆಳಗೆ ಮುಖ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಡೆದ ತನ್ನ ಯಜಮಾನನು ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತನಾಗಿರಬಹುದೆ-ಎಂದು ಸಂಶಯ 'ಕೃಷ್ಣ'ನಿಗೆ. ಅದಕ್ಕೊಂದೇ ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಮುಂದೆ ನಡೆದು 'ಇದೇ

ನಿನ್ನ ದಾರಿಯಲ್ಲವೆ ?' ಎಂದೂ ಕೇಳುವವನಂತೆ ತಿರುಗಿಸಿದ ಮುಖವನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಿಕೊಂಡು ತಡೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಆಗಾಗಲೊಮ್ಮೆ ನಾರಾಯಣನು ತನ್ನನ್ನು ನೋಡದಿದ್ದರೆ ಬಾಲ ಬಡಿಯುತ್ತ ಸಂತಲ್ಲಿಯೆ ಕುಣಿಯುತ್ತ ತಡೆಯುತ್ತಿದ್ದನು ಅವನನ್ನು. ಆಗ ನಾರಾಯಣನು ತನ್ನನ್ನು ನೋಡಿದನಕ್ಕೂ "ಕೃಷ್ಣಾ, ನೀನು ತೋರಿಸಿದ್ದೆ ನನ್ನ ಹಾದಿಯನ್ನು!" ಎಂದಾಗಲಿ, "ಕೃಷ್ಣಾ, ನೀನು ನಾಯಕ ನಾನೂ ನಾಯಕ, ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಹಾದಿ ಒಂದೇ" ಎಂದಾಗಲಿ ಹೇಳಿದಾಕ್ಷಣ ಮತ್ತೆ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಒಂದೆರಡು ಸಲ ಮುಂಗಾಲ್ಗಳ ಮೇಲೆ ಜಿಗಿದು ಕುಣಿದು ಮುಂದೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. 'ಕೃಷ್ಣ'ನಿಗೂ ಸಂಶಯ ಬಂದಿತು. ತನ್ನ ಯಜಮಾನನ ಚಿಂತಾ ಭಾರವು ಬಹಳೇ ದೊಡ್ಡದಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಊಹೆಯಾಯಿತು. ತನಗೂ ಹೇಳಬಾರದೆ-ಹಂಚಿಕೊಡಬಾರದೆ-ಭಾರವನ್ನು ಹಗುರ ಮಾಡಬಾರದೆ? -ಎಂದು 'ಕೃಷ್ಣ'ನ ಹಂಬಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಭಾವಗರ್ಭಿತವಾದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು ನಾರಾಯಣನನ್ನು. ಉಪ್ಪಿಟ್ಟಿಸಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಯಾರೂ ಕೈಯನೆತ್ತಿ ಒಂದು ತುತ್ತನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನೊಂದು ತನ್ನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಮತ್ತೊಂದು ಜಾಗಿಗೆ ಹೊರಟಿರಬಹುದೆ-ತನ್ನ ಯಜಮಾನನು? ಹಾಗಿದ್ದರೆ ತನಗೇಕೆ ಹೇಳಬಾರದು? ಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡಿ ದುಡಿದು ತಿಂದುಕೊಂಡಿರುವ ಶಕ್ತಿ ತನ್ನಲ್ಲಿದೆ. ತನಗೆ ಹೇಳಬಾರದೇಕೆ? ತಾನು ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ ಇದ್ದವನು ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ಇರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆ-ತನ್ನ ಯಜಮಾನನಿಗೆ? ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ವಿಚಾರಗಳಿಂದ ಕ್ರಮೇಣ 'ಕೃಷ್ಣ'ನ ಹೆಜ್ಜೆಗಳು ಕಿರಿದಾಗ ಹತ್ತಿದುವು. ಬರಬರುತ್ತ ನಾಯಿಯೂ ನಾರಾಯಣನೂ ಬದಬದಿಯಲ್ಲಿಯೆ ನಡೆಯಹತ್ತಿದರು; ನಡೆ ನಡೆಯುತ್ತ ನಾರಾಯಣನ ಹೆಜ್ಜೆಗಳೆ ಉದ್ದುದ್ದವಾದುವು. 'ಕೃಷ್ಣ'ನಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ಮುಖವನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ನಾರಾಯಣನನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಕುಣಿಯುತ್ತ ನಡೆದನು. ವಾಪ! ಅವನಿಗಿಂತು ತಿಳಿಯುವುದು? ತನ್ನ ಯಜಮಾನನ ಹೆಜ್ಜೆಗಳು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಉದ್ದವಾದುದರ ಕಾರಣ ಅವನಿಗಿಂತು ತಿಳಿಯುವುದು? ಯೋಚಿಸಿ ಯೋಚಿಸಿ ನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದ್ದನು

ನಾರಾಯಣನು; ಆದನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಲು ಆತುರ, ಅವಸರ ಅವನಿಗೆ; ಅದಕಾಗ ದೊಡ್ಡ ಹೆಜ್ಜೆಗಳು. ಆ ಹೆಜ್ಜೆಗಳಿಗೆ ತಾಲಕೂಡಿಸಿ ಎಸನೊ ಗುಂಯ್‌ಗುಡಿಸುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆ. ಎಸನೊ ಎನ್ನುವುದಾದರೂ ಯಾಕೆ? ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಯಾವ ತೆರದಿಂದಲೂ ನಾಚಿಕೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ ತಾನು ಪುರಂದರದಾಸರ ಪದವನೊಂದನ್ನು ಗುಂಯ್‌ಗುಡಿಸುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲು. ಅಬ್ಬ! ಗಟ್ಟಿಗ ದಾಸಯ್ಯ! ಧಂದೆಯಿಂದ ಚಿನಿವಾರ ಸಂತೆ! ಧನುFದಿಂದ ಇಬ್ಬರು ಹೆಂಡದಿರ ಗಂಡಸಂತೆ! ಆದರೂ ಹಣ ದಾಸೆಯಿಲ್ಲದೆ ಹೆಣ್ಣಿನಾಸೆಯಿಲ್ಲದೆ ಕುಂಬಳ ಸೊಟ್ಟಿ (ಬುರುಡೆ)ಗೆ ದಾರ ಕಟ್ಟಿ ಕಯ್ಯನಾಡಿಸುತ್ತ ಮನೆಮನೆಹಾಡುಗಳನ್ನು ಕಿರುಜುತ್ತ ಹೋದ ಸಲ್ಲವೆ? ತನ್ನ ಸ್ಥಿತಿ ಆ ದಾಸನ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಹೋಲುವುದೆಂದೆನ್ನಿಸಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ತಾನೂ ಇಬ್ಬರು ಹೆಂಡದಿರನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟಿದ್ದ; ತುಳಜೆ ಮತ್ತು 'ಆ ಹುಡುಗೆ.' ತುಳಜೆಯು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯಲ್ಲವೇನೊ ನಿಜ; ಅದರಂತೆ 'ಆ ಹುಡುಗೆ'ಯಾದರೂ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಎಂದು ತಾನೆಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿರುವ? ಅಂತೂ-ಇಬ್ಬರು ಹೆಂಗಸರ ಮೇಲಿನ ಆಸೆಯನ್ನು ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟಿದ್ದನೊ ಇಲ್ಲವೊ? ತಾನೂ ಮನೆಮನೆ ತಿರಿದು ಹೊಟ್ಟಿತುಂಬಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆನ್ನುವ. ಆ ದಾಸನಂತೆ ದುಡಿಯದೆಯಾಗಲಿ ಪುಕ್ಕಟೆಯಾಗಲಿ ಮಾತ್ರ ಭಿಕ್ಷೆಬೇಡುವುದಿಲ್ಲ ತಾನು. ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೊಡುವ, ಬೇಕಾದವರಿಗೆ, ಹಿರಿಯರಿಗೆ, ಹುಡುಗರಿಗೆ, ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿದ್ದರೆ ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ಕೂಡ. ಆ ದಾಸಯ್ಯನು ಮಾತ್ರ-ಅದೇಕೆ?-ಅವನ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲೂ ಎಷ್ಟೋ ಅನುಭವದ ಮಾತಗಳಿವೆಯಲ್ಲ? ಎನೊ-ತನ ಗಂತೂ ಆ ದಾಸಯ್ಯನ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೂಲತತ್ವ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ತತ್ತವೇನು ಸುಟ್ಟಿತು? "ಹಾಡಿದ್ದೆ ಹಾಡಯ್ಯ ಕಿಸವಾಯಿ ದಾಸಯ್ಯ." ಎಂದಿನಿಂದ ನಡೆದು ಬಂದ ಹಾಳು ರಗಳೆ! ಹಿಂದಿನದಕ್ಕೆ ಕಣ್ಣು ಬಿಡುವುದು, ಮುಂದಿನದಕ್ಕೆ ಬಾಯಿ ಬಿಡುವುದು, ಇಂದಿನದಕ್ಕೆ ನೀರು ಬಿಡುವುದು! ಈ ದಾಸರಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡಸ್ತನವೆ ಇದ್ದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೆಣ್ಣಿನಾಶೆ ಇದ್ದಿಲ್ಲವೆಂಬುದೂ ಅಂತಹದೇನು ದೊಡ್ಡಸ್ತನ? 'ನಾರಿ ತಾ ಮಹಾನಾರಿ!' ಎಂದ ದಾಸಯ್ಯನಿಗೆ ಹೆಣ್ಣಿನಾಶೆ

ಇರುವ ಶಕ್ಯತೆಯಾದರೂ ಎಲ್ಲಿ ? ಆಶೆಯು ಶಕ್ಯತೆ ಇಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಸಂನ್ಯಾಸದ ಮಾತೇ ಹೊರಡುವುದಿಲ್ಲ. ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾದ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯನೇ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ 'ಷಂಢನ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ ಮೋಕ್ಷ ಸಾಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ'ವೆಂದು.. ಆದರೆ ಈ ದಾಸರು ಮಾತ್ರ ತಮ್ಮ ಜನ್ಮ ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡರು.. ಅವರಿಗೆ ಆ ಯುಕ್ತಿಯೇ ಸಾಧಿಸಿತ್ತೋ ಏನೋ!.. ಎಲ್ಲರಿಗೆ ತಿಳಿಯುವಂತಹ ಭಾಷೆಯ ಸುಲಭ ಶೈಲಿ ಸಾಧಿಸಿತ್ತು ಅವರಿಗೆ....ಅದೊಂದು ಮಾತ್ರ ಸಾಧಿಸಿತ್ತೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕಾಯಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ....ನೋಡಬಾರದೆ? ಈಗ ತಾನೇ ಗುಂಯ್‌ಗುಡಿಸುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆ ಅವನದೊಂದು ಪದವನ್ನು !

"ಮಧುಕರ ವೃತ್ತಿ ಎನ್ನದು | ಅದು ಬಲು ಚೆನ್ನದು || ಪಲ್ಲ ||

ಪದುಮನಾಭನ ವಾದ | ಪದುಮ ಮಧುಪವೆಂಬ || ಅಸುಪಲ್ಲ || ಮುಂದೆ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಬರಲೊಲ್ಲದು...."ಮಧುಕರ ವೃತ್ತಿ ಎನ್ನದು" ಎಂದೇ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಸುಡಿಯಹತ್ತಿದನು....ಕೆಳಗೆ ನೋಡಿದರೆ 'ಕೃಷ್ಣ'ನು ಸಾಶಂಕನಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ದಿಟ್ಟಿಸುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆ....ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ನಗೆ ಬಂದಿತು...."ಮಧುಕರ ವೃತ್ತಿ ಎನ್ನದು-ಎಂದುದಕ್ಕೆ ಸಿಟ್ಟು ಒಂದಿತೆ? 'ಕೃಷ್ಣಾ, ನಾನೂ ನೀನೂ ಒಂದೆ.'

" ಮಧುಕರವೃತ್ತಿ ಎಮ್ಮದು | ಅದು ಬಲು ಚೆನ್ನದು || ಪ..

ಪದುಮನಾಭನ ವಾದ | ಪದುಮ ಮಧುಪವೆಂಬ || ಅಸು ||.... "

ಮುಂದೆ -- ? ಹಾಳಾಗಲಿ. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ತನ್ನ 'ಮಧುಕರ ವೃತ್ತಿ' ಯನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುವ ಹುರುಪು ಬಂದಿದೆ, ಪುರಂದರನದಲ್ಲ.

ಸಾಲೆಯ ಕಲಿತಿಟ್ಟಿ | ಕಾಲೆಬ ಡಿಗ್ರಿ ಕಟ್ಟಿ ||

ಹಾಳಾದೆ ನಿನಗಿನ್ನು | ಕೊಳಿಗೆ ಗತಿ-ಇಲ್ಲ ||-----

— ಮಧುಕರ ವೃತ್ತಿ

" ೧ ||

ಕೃಷ್ಣಾ, ಕೇಳಿದೆಯಾ? ಪದುಮನಾಭನ ವಾದಪದುಮಮಧುಪವೆಂಬ - ಎಂದು ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ಆವೇಶದಲ್ಲಿ ನಾಯಿಯ ಬೆನ್ನು ಚಪ್ಪರಿಸುತ್ತ ನಡೆದನು ಮಧುಕರ ವೃತ್ತಿಯ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದ.

*

*

*

*

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಸೃಷ್ಟಿ

ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರಲೇಬೇಕೆಂಬ ನಿಶ್ಚಯವಿಂದು, ಹಬ್ಬದಿಂದ ಸಡೆದಿದ್ದಾನೆ ಕುಲಕರ್ಣಿ. ಅವನಿಗೆ ಆದಷ್ಟು ಸಹಾಯವನ್ನೂ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಆಲೋಚನೆ. ಆದಷ್ಟು ಪುಟ್ಟಿಗೆ ಅವನೊಬ್ಬನನ್ನೇ ಹೊರಗೆ ಬಿಡಬಾರದೆಂದೂ ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಆಲೋಚನೆ. ಆದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ತುಳಜಿಯ ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸ ಅರ್ಥಾತ್ ತನ್ನ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮ ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಯಗೊಡಬಾರದು. ಜನರಾದರೂ ಮಹಾಮುಖರೇ ಅಲ್ಲವೆ?—ಎಂದೆನ್ನುವಂತು ಕುಲಕರ್ಣಿಗೆ. ಇಂತಹ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಇಷ್ಟೇಕೆ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೊ? ಇದಲ್ಲದೆ ೧೪-೧೯ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ಮಾತು. ಆಗ ತನಗೆ ಸುಮಾರು ೨೬-೨೭ ವಯಸ್ಸಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಮದುವೆಯಾಗಿ ೩-೪ ವರ್ಷಗಳಾಗಿದ್ದು ವು... ಮದುವೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಗೆ ೯, ಬಹಳವಾದರೆ ೧೦ ವರ್ಷಗಳಾಗಿರಬೇಕು. ೨-೩ ವರ್ಷಗಳಾಗಿಯೂ ಗಂಗೆಯೂ ಎಂದು ಹುಡುಗೆಯು ಅತ್ತೆಯ ಮನೆಗೆ ಆಗಾಗ ಬಂದು ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ 'ಪ್ರಬುದ್ಧ' ವಾಯಿತು. ಊರ ತುಂಬ ಡಿಂಗುರ ಸಾರಿವಾಯಿತು, ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮ ಸೇರಿದಾಯಿತು; ಒಂದೆರಡು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿಯೇ 'ಅವಳೊಡನೆ ನೀ ಸಂಸಾರಾಡಿದ್ರೆ ಭಾವಿ ಹಾರೊಕ್ಕೊಡು ಜೀವ ಕೊಡ್ತೀನಿ' ಎಂದಳು ತನ್ನ ತಾಯಿ. ಎನು ಮಾಡಿದರೆ ತನ್ನ ತಾಯಿಯ ಜೀವ ಉಳಿಯಬಹುದು — ಎಂದು ಜಿಂತಿಸತೊಡಗಿದನು ರಂಗಣ್ಣ. 'ನಿನ್ನಾವ ಇನ್ನಾರು ರೂಪಾಯಿ ಕೊಡ್ತೀನಿ ಅಂತ್ಯೇಳಿ ----'. ಮುಂದೆ ಸಂದರ್ಭವೆಲ್ಲಾ ತಿಳಿಯಿತು ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ. ಉಪಯೋಗವೇನು? ಮದುವೆಯಂತೂ ಆಗಿದೆ ಎಂಬ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಮಾವನು ಬಂದು ದುಡ್ಡು ಕೈ ಬಿಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ಎಂದನು. ಆದುದರಿಂದ ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಹೆಂಡತಿ ಕೈ ಬಿಡಬೇಕಾಯಿತು. ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ತವರ್ಮನೆಗೆ ಎತ್ತಿಹಾಕಿ (ರವಾನಿಸಿ) ಮಂದಿಯ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ, ಮಂದಿಯ ಹೆಂಡದಿರಿಗಾಗಿ ಕಣ್ಣು ಬಿಡುತ್ತ ಕೇರಿಕೇರಿ ತಿರುಗಾಡಹತ್ತಿದನು. ಆಗ ತುಳಜಿಯ ತಾಯಿಯ ಸಂಗತಿ ಸಂಭವಿಸಿದ್ದು.... ತಾನ್ವಾಗಿಯೆ ಮನೆಯ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಹೊರದೂಡಿ ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ? — ಆದರೆ ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಯುವುದೆಂತು? ತನ್ನ ಸ್ಥಿತಿ ನಾರಾಯಣನಿಗೂ

బరబారడంబ సదుద్దేశ్యశబ్దంబలే తానిగ నారాయణనన్ను శరీతరలు
 ఘోరబీడు....ఆ కుడుగనిగి ఇన్నొ గీనొత్తిల్ల, మదువేయాద
 కేరడతియన్ను బిట్టు ఇద్దరే మనసిన మేలే ఎంతకు పరిణామ
 వాగువుదేందు....ఈగాగలే జనరు తుళజీయ విషయవాగి నారా
 యణన మేలే సంశయద కణ్ణన్నిట్టిద్దారే....

X X X X X

తుళజీయ విషయవాగి జనరల్లిద్ద సంశయకే ఈగ సోప్పు
 ఘాకలిల్ల నారాయణను. మధుకర వృత్తియన్ను కృకొండ
 మేలే ఘోరకే యాకే? తాను, 'కృష్ణ', మత్తు తుళజీ ఈ మువ్వర
 లుదరనివాహవన్నొ సాగిసఱకుదు. ఘోగాగి తుళజీగే ఘోట్టి
 గాగి దుడియువ ఆవశ్యకతేయే లుళియువుదిల్ల; వేళియొ లుళ
 యువుదు ఆవళిగి, ఆగ శిక్షణవన్ను కేటాట్టరాయితు. ఆడిగి
 యన్ను కలిసబీకొ—ఓదుబర కలిసబీకొ ఆవళిగి? ఎరడొ
 బీడ. సాలిగే బరువ కుడుగర ఆర్యకే మాడువుదన్ను కలిస
 బీకొ. సాలియ మక్కళన్ను ఓరణదల్లిడువుదన్ను కలిసబీకొ
 ఆవళిగి. కుడుగరగి కేట్టి కేట్టి జటగళు బడీయదంత నోడికొ
 ళువుదన్ను కలిసబీకవళిగి. సమాజద బీవణిగిగి కేంగసిన ఆవ
 శ్యకతే ఎష్టిదే! 'నార తా మహామార' అంత! భట్టియాగలి—
 ఆ దాసయ్యన కుంబళ సోట్టియన్ను ఆవన తలీయ మేలేయే బడీ
 యువే. ఇంతకరే నమ్మన్ను ఘాళు మాడిదరు. మత్తే ఇవరే
 సవజ్ఞరు! ఇవరే ఆవతార వురుషరు!

" లూట మాడిద మేలే కూటద చిత్తిల్ల ।

కొట్టరే వేళివనొల్లెనేంబువనే ॥

ధాటియ తోరుత శిష్య జనరగి ।

వారవ కేళుత కుళితికనమ్మా ॥ "

వృద్ధిక బ్రాహ్మణనకేరడతి కేళువళంతే ఈ మాతన్ను! పదద
 కేణిగి " పురందర ఎతల " ఎంబ ముద్రికే ఇద్దిల్లవాదరే

ಬರಿಯ ತುಳಜಿಯ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದಲೇ ಕುಲಕರ್ಣಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಕಳಿಸಿದರೆ ಸಾಲದು ಎನ್ನುವಂತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ಏನಾದರೂ ಸದ್ಯದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ತುಳಜಿಯು ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಅವನ ಮಗಳಲ್ಲ ಆದರೆ ವ್ಯವಹಾರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಧರ್ಮದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳಾದ ಹುಡುಗೆ ಯರನ್ನು ಯಾವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ ಈ ಕುಲಕರ್ಣಿ? ವಿಧವೆಯರಾದ ಅವನ ಸೊಸೆಯರು, ಅವನ ಮಗಳು - ಪಾಪ! ಉತ್ತಮವಾದ ತುಂಬು ತುಳುಕಿ ಸಮಾಜವನ್ನು ಬೆಳಗಬೇಕಾದ ತಾರುಣ್ಯದಲ್ಲಿ ತಲೆ ಬೋಳಿಸಿ ಕೊಂಡು ಹಿತ್ತಲದ ತುಳಸೀಕಟ್ಟಿಗೆ ತೂಗಬಿದ್ದಿದ್ದಾರೆಯೇ? ಆಗಲೂ... ಶಕ್ಯವಾದರೆ ಅವರನ್ನು ಮನಬಿಡಿಸಿ-----

x x x x

ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಂತೂ ಶಕ್ಯವೆ ಇಲ್ಲ ಎಂದುಕೊಂಡನು ಕುಲಕರ್ಣಿ. ಅವನನ್ನು ಇರಿಸುವುದೆಲ್ಲಿ? ಓಹೋ! ತೋಟದ ಸುಧಾರಣೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಲೆತುಂಬ ಹರಟೆ ಕೊಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದ. ಆ ನೆವದಿಂದ ಅವನನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇರಿಸಬಿಡೋಣ. ದನಕ್ಕೊಂದು ಕಟ್ಟಿದ್ದ ಮುರುಕು ಮನೆ ಇದೆ, ಇಲ್ಲವೆ ಗುಡಿಸಲ ಇದೆ-- ಅಥವಾ ಭಾವಿ ಬಿದ್ದುಕೊಳ್ಳಲೋಲ್ಲನೇಕೆ? ನನಗೇಕೆ ಆದರ ಚಿಂತೆ? ಅವನಗೂ ತೋಟಕ್ಕೂ ಗಂಟುಹಾಕಿ ಬಿಟ್ಟರಾಯಿತು.

x x x x

ಮಧುಕರ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಮನೆಯಿಂದಲೇ ಮೊದಲು ಮಾಡಬೇಕು; ನನ್ನ ಸಮಾಜಸುಧಾರಣೆಯ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರ, ಧರ್ಮ ಕ್ಷೇತ್ರ ಅವನ ಮನೆ ಎಂದುಕೊಂಡನು ನಾರಾಯಣನು. ನಾಯಿಯು 'ಗುರ್' ಎಂದಿತು. 'ಎಸೊ, ಕೃಷ್ಣಾ, ಹೃಷೀಕೇಶಾ, ದೇವದತ್ತ ವನ್ನೂದಿದೆಯಾ?' ಎಂದು ನಗೆಮೊಗದಿಂದ ನಾಯಿಯನ್ನು ನೋಡಿದನು; ನಾಯಿಯು ಎದುರು ನೋಡುತ್ತಲೆ 'ಗುರ್' ಎನ್ನುತ್ತಿತ್ತು.

ನಾರಾಯಣನು ಎದುರು ನೋಡಿದನು - ಕುಲಕರ್ಣಿ ರಂಗಣ್ಣ!
 ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಮುಖವೆತ್ತಿದನು - ನಾರಾಯಣ - ರಾಯ್ರು!

' ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗಾದರೂ ಗತಿ ಇದೆಯೆ ? ಎಂದರೆ ಎಶ್ವಾಸವಿದೆಯೆ? ಜಿಜ್ಞಾಸುವಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ಬೇಕು. ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರ ವ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದು ಎರಡು ಸಂಗತಿಗಳಿಂದ. ಒಂದು, ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದಲೇ ಹೊಟ್ಟಿತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಬೇಕು; ಇನ್ನೊಂದು, ದುಡಿಯದೆ ದುಡ್ಡು - ' ದೌಲತ್ತು ' ದೊರಕಿಸುವ ಹಂಬಲವಿರಬೇಕು. ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದರೆ ಸಾಕು, ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯವು ಸುಖಪ್ರದವಾಗುವುದು, ಮೋಕ್ಷಪ್ರದವಾಗುವುದು. ಹೊಟ್ಟಿಹೊರೆದು ಕೊಳ್ಳುವಂತಹ ಜ್ಯೋತಿಷಿಯ ಮುಂದೆ ಬುದ್ಧನು ಕೂಡ ಕಲ್ಲೆದೆಯವನೆನ್ನಿಸುವಂತಿದೆ. ಬೇವಿಗಳಿಗೆ ಸುಖವನ್ನು ಬಯಸುವನು ಅವನು; ಅವರೆಲ್ಲರ ಸುಖದಲ್ಲಿಯೆ ತನ್ನ ಸುಖವನ್ನು ಕಾಣುವನು ಅವನು. ಅಂತಹ ನಿಸ್ವಾರ್ಥ ಬುದ್ಧಿ, ಅಂತಹ ನಿರ್ಮಲ ಪ್ರೇಮ, ಅಂತಹ ಕರುಣಾರ್ಥನು ಹೃದಯ: ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯರಿಂದ ಹೊಟ್ಟಿಹೊರೆದುಕೊಳ್ಳುವವನದು | ದುಡಿಯದೆ ದುಡ್ಡು ದೊರಕಿಸುವ ಹಂಬಲವಿದ್ದವನೂ ಹಾಗೆಯೆ. ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಷ್ಟೆ; ಜ್ಯೋತಿಷಿಗೆ ಮನುಷ್ಯರ ಸದ್ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಎಶ್ವಾಸವಿದ್ದರೆ, ' ಹಂಬಲಿಗ ' ನಿಗೆ ದೇವನಲ್ಲಿ, ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ, ಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಎಶ್ವಾಸ. ಅಂತೂ ಜ್ಯೋತಿಷಿಯೂ ' ಹಂಬಲಿಗ ' ನೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಭಾಗ್ಯೋದಯ ಖಂಡಿತವೆಂದೆ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು.

ದುರೋಹ ಗಾಂ ಸ ಯಜ್ಞಾಯ ಸಸ್ಯಾಯ ಮಘವಾ ದಿವಂ
ಸಂಪದ್ವಿನಿಮಯೇನೋಭೌ ದಧತುರ್ಭವಸತ್ರಯಂ

ಎಂದ ಕಾಳಿದಾಸನು ವರ್ಣಿಸಿದ ದಿಲೀಪನ ರಾಜ್ಯದಂತೆ ಜ್ಯೋತಿಷಿಯೂ ' ಹಂಬಲಿಗ ' ನೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗ-ಭೂಮಿಗಳೆರಡೂ ಪರಸ್ಪರಸಖ್ಯದಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಸುಖಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿರುವುವು. ಉದಾಹರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಭರತವರ್ಷ | ಎಂದರೆ ಮೈಚ್ಛರು ಹೇಳುವ ' ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶ 'ವನ್ನು) ನೋಡಬಹುದು. ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಗೂ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ನಿಕಟ

ವಾದ ಸಖ್ಯೆ. ಅಲ್ಲಿಯವರು ಇಲ್ಲಿ, ಇಲ್ಲಿಯವರು ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗಿರುವ ರೂಢಿಯು ಎಂದಿನಿಂದಲೂ ನಡೆದಿದೆ. ಈ ಎರಡೂ ಜನಾಂಗಗಳ ನಡೆ-
 ನುಡಿಗಳು ಒಂದರಿಂದೊಂದು ಅತ್ಯಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದರೂ ಇವುಗಳ
 ಸಖ್ಯೆ-ಸೌಹಾರ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಿಷ್ಟಾದರೂ ಒಮ್ಮೆಯಾದರೂ ವ್ಯತ್ಯಯ
 ಬಂದಿಲ್ಲ. ಸ್ವರ್ಗದ ಭಾಷೆ ಸಂಸ್ಕೃತ, ಭೂಮಿಯ ಭಾಷೆ ದೇಶ್ಯ;
 ಮರ್ತ್ಯಲೋಕದವರು ಶಾಕಾಖಾರಿಗಳು, ಅಮರಲೋಕದವರು
 ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳು; ಹುಟ್ಟುವೆವು — ಸತ್ತು ಸುಧಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆವು
 ನಾನು, ಅವರು ಹುಟ್ಟುವುದೂ ಇಲ್ಲ-ಸತ್ತು ಸುಧಾರಿಸುವುದೂ ಇಲ್ಲ;
 ದುಡಿಯದ ಹೊರತು ಊಟವಿಲ್ಲ ನಮಗೆ, ಊಟವಿಲ್ಲದೆ ದುಡಿಯುವ
 ರೂಢಿಯಿಲ್ಲ ಅವರಿಗೆ. ಹೀಗೆ ತೋರಿಕೆಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಂತಿದ್ದರೂ ಪರ
 ಸ್ಪರ-ಪೋಷಕವಾಗಿವೆ ಈ ಗುಣಗಳು. ಇದಲ್ಲದೆ ಈಗಿನ ಸ್ವರ್ಗನಿವಾಸಿ
 ಗಳು ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭರತಖಂಡದ ಮೂಲನಿವಾಸಿಗಳಿದ್ದ
 ರಂತೆ. ಈಗಲಾದರೂ ಮೂಲೆ-ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ
 ಎಷ್ಟೋ ದೇವ ದೇವತೆಗಳು. "ಹಾಳು ಮೊರಡಿಗಳಲ್ಲಿ, ಊರ ದಾರಿ
 ಗಳಲ್ಲಿ, ಕೆರೆಭಾವ ಹೂಗಿಡು ಮರಗಳಲ್ಲಿ, ಗ್ರಾಮದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ಚೌಪಥ
 ಪಟ್ಟಣ ಪ್ರವೇಶದಲ್ಲಿ, ಹಿರಿಯಾಲದ ಮರದಲ್ಲಿ, ಮನೆಮಾಡಿ"ರುವವರೆಷ್ಟು?
 ಜನರ ಸುಖವನ್ನು ಬಯಸುವ ಜ್ಯೋತಿಷಿಗೆ ಇವರೆಲ್ಲರ ಪರಿಚಯ.
 "ಕರೆವೆಮ್ಮೆಯ, ಹಸಗೂಸು, ಬಸಿರೆ, ಬಾಣಿತಿ, ಕುಮಾರಿತಿ, ಕೊವ
 ಗೂಸೆಂಬವರ ಹಿಡಿದುಂಬ ತಿರಿದುಂಬ ಮಾರಯ್ಯ, ಬೀರಯ್ಯ, ಖೇಚರ
 ಗಾವಲ, ಅಂತರಬೆಂತರ, ಕಾಳಯ್ಯ, ಮಾಳಯ್ಯ, ಕೇತಯ್ಯ"ಗಳೆಂಬವರೆಲ್ಲ
 ಬಂದು ನೆರವಾಗುವರು 'ಹಂಬಲಿಗ'ನಿಗೆ. ಮದುವೆ ಬೇಕಾದರೆ, ಮಕ್ಕಳು
 ಜೀಕಾದರೆ, ಮಂದಿಯ ಮಕ್ಕಳು ಬೇಡಾದರೆ, ನೋಕರಿ ಸಿಕ್ಕಬೇಕೆಂದರೆ,
 ಸಂಬಳ ಹೆಚ್ಚಾಗಬೇಕೆಂದರೆ ಯೋಗ್ಯ ಸ್ವಾರಂವು (ಸಃಖ್ಯಂ = ತಿಕ್ಕೀಟು)
 ಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಜ್ಯೋತಿಷಿಗೆ ಬರೆಯುವುದು, ಜ್ಯೋತಿಷಿಯು ಮೇಲಿನಧಿಕಾ
 ರಿಗಳಿಗೆ ಬರೆಯುವುದು. ಅವರು ತಮ್ಮ 'ಬಾಬು' (ಸಲ್ಲತಕ್ಕ ಲಂಚ)
 ತಿಳುಹಿಸುವುದು. ಕೊನೆಗೆ 'ಹಂಬಲಿಗ'ನು ಅದನ್ನು ವೂರಯಿಸುವುದು.
 ಈ ಶ್ರಮವಿಭಾಗದಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತ ಬಂದಿದೆ ಭಾರತೀಯನ ಜೀವನ

ಪ್ರಗತಿ. ಹಾಳಾದ ಈ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಎಲ್ಲಿ ಕುಗ್ಗುವುದೋ, ಸಮ್ಮ ಹೇಶನಲ್ಲಿ ದುರ್ದಶೆಗಿಳಿಯುವುದೋ ಎಂಬ ಭೀತಿ. ಆದರೂ ಸಮ್ಮ ಸುದೈವದಿಂದ ಇದೇ ವ್ಯವಹಾರವು ಇನ್ನೂ ಸಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೃತವಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ; ಶಹರುಗಳಲ್ಲೂ ಕೂಡ ವಾರಕ್ಕೆ ಮೊಟ್ಟೆ ಈ ಗುರುಗಳ, ದೇವ-ದೇವತೆಗಳ market quotations ಎಂದರೆ ಬಾಬಾರ ಬಾವ ಇಲ್ಲವೆ ಪೇಟೆಯ ಧಾರಣೆ ಕನ್ನಡ ವೃತ್ತಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಲಿದೆ. ಅಂತೂ ಕನ್ನಡವೃತ್ತಪತ್ರಗಳನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕೆನ್ನುವವರೂ ಹಳ್ಳಿಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆನ್ನುವವರೂ ಭರತಖಂಡಕ್ಕೆ ಭಾಗ್ಯೋದಯವನ್ನು ತರುವ ಈ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಮರೆಯತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಸದ್ಭಕ್ತರಂತೂ ವೃತ್ತಪತ್ರ ನಡೆಸುವ ಯೋಚನೆ ಇದ್ದಿಲ್ಲ; ಹಳ್ಳಿಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನದ ಹಂಬಲ ಮಾತ್ರ ಬಹಳವಿದ್ದಿತು. ಕುಲಕರ್ಣಿಗೆ ಹೇಳಿದನು-ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಬಹಳೇ ವಿಚಿತ್ರವೆನ್ನಿಸಿತು. ತನ್ನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧ ಬಂದರೆ ಕುಲಕರ್ಣಿಯಿಂದಲೇ ಬಂದಿತ್ತು ಎಂದೆಣಿಸಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಈ ೩-೪ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ನೆನೆಸಿಕೊಂಡರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗುವಂತಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಟ್ಟು ನೆರವಾಗಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಕುಲಕರ್ಣಿ! ಮೊದಲು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಭಿಟ್ಟಿಯಾದಾಕ್ಷಣವೆ ಬಹು ವಿನಯದಿಂದ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಬಹಳ ಮಾಡಿ ತನ್ನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಈಗ ಕಂಡು ಬರುವ 'ಕೃಷ್ಣ'ನ ಪ್ರಭಾವವಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು ಎಂದುಕೊಂಡಿದ್ದನು ನಾರಾಯಣನು. ಆದರೆ ಕ್ರಮೇಣ ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಮನೋವೃತ್ತಿಯೇ ಬದಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಕಂಡುಬಂದಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ.

"ಚಹಾದಂಗ್ಗೀವಳಗಿನ ಕೆಲಸ ಬಿಟ್ಟಿಟ್ಟು" ಎಂದಿದ್ದನು ನಾರಾಯಣನು.

"ಆಂ-ನಾನೂ ಅದನ್ನು ಹೇಳ್ಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದೆ" ಎಂದು ಹಲ್ಲುಕಿರಿದಿದ್ದನು ಕುಲಕರ್ಣಿ.

"ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ?"

"ಆಂದ್ರ—ನಮ್ಮಡೀನೆ ಬಂದು ಇದ್ದೋಬೇಕು ಆಂತ"

"ನಾನು ಮನೆಮನೆ ಮಧುಕರಿ ಬೇಡಬೇಕಂತೀನಿ"

"ಇದನ್ನೇನೇಳ್ತೀರಿ, ನಾರಾಯಣರಾಯ ? ನಾನು—"

"ನನಗ ಸ್ವತಂತ್ರ ಶಾಲೆ ಸುರೂ ಮಾಡ್ಬೇಕಾಗೇದ—ಹಳ್ಳಿಯ ಹುಡುಗರ ಸಲುವಾಗಿ"

"ಹುಡುಗರಕ್ಕಾಕ ? ನಾವೂ ಬರ್ರೀವೆ ತಗೊಳ್ಳಿರಿ. ನಿಮ್ಮಂಥಾವ್ರ ಸಾಲೀ ತೆಗೆಯೋದಂದ್ರೇನು ? ನಾವು ನಿಮಗ ಮಧುಕರಿಗೆ ಬಿಡೋದಂದ್ರೇನು ? ನಿಮ್ಮಂಥವ್ರ ಸಮ್ಮಳ್ಳೀ ದಶಿಂದ (ಸಲುವಾಗಿ) ಇಷ್ಟೊಂದು ಕಾಳ್ಳೀ ಮಾಡೋದೂ ಆಂದ್ರ ನಮ್ಮೂರ ಗ್ರಹಾನೇ ಬದಲಾದ್ಲೂ ಆಸ್ಸು ಬೇಕು....ನೀವ್ವಾಡೋದಕಾಗಿ ಊರಿಗೆಲ್ಲಾ ಸತ್ಯನಾರಾಯಣ ಕೊಡ್ಬೇಕಂತೀನಿ."

ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಪೊದಲು ಈ ಸಂದರ್ಭವೆ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಏನಾ ಗುವುದೂ ನೋಡೋಣ ಎಂದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕುಲಕರ್ಣಿಗೇ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟಿದ್ದನು. ಕುಲಕರ್ಣಿಯೂ ನಿರ್ವಂಚನೆ ತೋರಿಸುತ್ತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟನು. ತೋಟವೆ ನಾರಾಯಣನ ನಿವಾಸಸ್ಥಾನ, ಗುಡಿಸಲು ಅವನ ಮಂದಿರ. ದಿನಾಲು ಊರೊಳಗೆ ಯಾರಿಗೆ ಶಕ್ಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದೆಯೋ ಆಂತ ಹರು 'ಮಧುಕರಿ'ಯನ್ನು ತಂದಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಂದು ೮-೧೦ ಹುಡುಗರೂ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮನೆಯ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳೆ 'ಮಧುಕರಿ'ಯನ್ನು ತಂದುಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ತನ್ನ ಮನೆಯ ಮಧುಕರಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ತಾನಾಗಿಯೆ ತರುತ್ತಿದ್ದನು. ನಾರಾಯಣನ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಮನೆಯೊಳಗಿನ ಹುಡುಗರೆಲ್ಲ ತೋಟದಲ್ಲಿಯೆ ಸೇರಿ ಆಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಆ ಹುಡುಗರ ಕಾಟ ಮನೆಯಿಂದ ತಪ್ಪಿದಂತಾಗಿ ಎಷ್ಟೋ ತಂದೆಯರು ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಹಾಡಿ ಹರಸುತ್ತಿದ್ದರು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಶಿಶು-ಸಂಘವೆ ಸೇರಿರಂತಾಗಿದ್ದರೂ ನಾರಾಯಣನ ಶಾಲೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಇನ್ನೂ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಮೊದಲಿನ ಒಂದೆರಡು ದಿನ ನಾಯಿಗೆ ಹೆದರಿ ದೂರಿನಿಂದಲೆ 'ಇದೇನೂ ಎಚ್ಚಿತ್ತ ನಡೆದಿದೆ' ಎಂದು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ನೋಡಿ ಓಡಿ ಹೋಗುತ್ತಿ

ದ್ದರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಮೊದಲಿನ ಒಂದೆರಡು ದಿನ ನಾರಾಯಣನ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯವೂ ಶಾಲೆಗಿಂತ ತುಳಜಿಯ ಕಡೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಅವಳೂ ಉಪ್ಪಿಟ್ಟಿನಂಗಡಿಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಳು. ನಿಜವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ ಮಾಲಕನೇ ಅವಳನ್ನು ಹೊರಗೆ ಹಾಕಿದ್ದನು. ತನ್ನಲ್ಲಿಯ ಸುದ್ದಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಅವಳು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸುವಳೆಂದು ಮಾಲಕನ ಸಂಶಯ. ಇದಲ್ಲದೆ ಅವಳದೂ ನಾರಾಯಣನದೂ ಸಂಬಂಧ ಎಂಬ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹರಡಿ ನಾರಾಯಣನ ಹೆಸರು ಕೆಡಿಸಬೇಕಾದರೆ ಜನರಿಗೆ ಸಂಶಯ ಬರುವಂತೆ ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಒಂದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಿಡಿಸಬೇಕಲ್ಲವೆ? ನಾರಾಯಣನು ಬೇರೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೊಂದಿಗಿರುವ ಸುರುಮಾಡಬಹುದೆಂದೆಣಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲು (ತಡೆ) ಹಾಕುವ ವೂರ್ವ ತಯಾರಿಯಿಂದ ಮಾಲಕನು ನಾರಾಯಣನ ಹೆಸರು ಕೆಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾದದ್ದು. ಅಂತೂ ತುಳಜಿಯು ಗತಿಗೇಡಾಗಿದ್ದಳು. ಅದೊಂದು ಅನುಕೂಲ ಸಂಗತಿಯೆ ಎಂದುಕೊಂಡನು ನಾರಾಯಣನು. ತನ್ನ ಮಧುಕರಿಯ joint stock company (ಜಾಯಿಂಟ್ ಸ್ಟಾಕ್ ಕಂಪನಿ) ಯಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ shares (ಶೇರ್ಸ್) ಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಕಂಪನಿಗೆ ತಾಸು ಡಿರೆಕ್ಟರ್, ತುಳಜಿ ಶೇರ್-ಹೋಲ್ಡರ್, 'ಕೃಷ್ಣ'ನು ಆಡಿಟರ್, ಎಂದರೆ ಉಳಿದುದನ್ನು ಇಲ್ಲವೆ ಉಳಿಸಿದುದನ್ನು ತಿನ್ನುವವನು. ಇದರಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣನ ಸ್ವಾರ್ಥಬುದ್ಧಿ ಎಳ್ಳಷ್ಟೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಪರಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದನು ತುಳಜಿಗೆ, ಅವಳು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ತಾನೇ ಡಿರೆಕ್ಟರ್‌ನಂತೆ ಮೊದಲು ತಿನ್ನಬೇಕಾಯಿತು. ಮೊದಲಿನ ೩-೪ ದಿನಗಳು ಕಳೆದುವು. ತುಳಜಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯ. ದಿನಾಲು ತಪ್ಪದೆ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಮೊದಲೊಂದು ಊರ ಕೆಲ ಜನರು ಊಟವನ್ನು ತಂದು ಕೊಡುತ್ತಿರುವರು, ಇದು ಆದುದಾದರೂ ಹೇಗೆ, ಇದರ ಅರ್ಥವಾದರೂ ಏನು-ಎಂದು ತುಳಜಿಯ ತೊಡಕು. ತಿನ್ನುವಾಗ ಕೂಡ ಇದೇ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಊಟಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಇದು 'ಕೃಷ್ಣ'ನಿಗೆ ಸಹನವಾಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಅವಳದು ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ತನ್ನದು. ಅವಳದು ಮುಗಿಯುವ ವಾದರೂಯಾವಾಗ? ಹಸಿದು ನಿತ್ರಾಣನಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಂತೆ ಕಣ್ಣು

ಮುಚ್ಚಿ ಒಳಗಿಂದೊಳಗೆಯೆ ಹಲ್ಲು ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದಿತು ನಾಯಿ. ಆ ನಾಯಿಗಾ ದರೂ ಆಶ್ಚರ್ಯ. ಮನೆಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಹೊರಗೆ ಜೆಲ್ಲದುದನ್ನು ತಮಗೆ ಬೇಡಾದುದನ್ನು ಯಾರಿಗೂ ತೊಂದರೆ ಇಲ್ಲದೆ ತಿನ್ನುವಾಗ ಕೂಡ ತನ್ನ ಹೊಡೆದೋಡಿಸಿದ್ದರು ಈ ಜನರು. ಈಗ ಅವರು ತಾವಾಗಿಯೆ ತಂದು ಕೊಡುವರಲ್ಲ! ನಾರಾಯಣನು ತಮ್ಮ ಜಾತಿಯವನೆಂದು ಅವನಿಗೆ ತಂದು ಕೊಡುತ್ತಿರಬಹುದೆ? ಸೋಮಾಯಾದ ತನ್ನನ್ನು ಮನೆತನದ ನಾಯಿಗಳು ಪಿಂಡಿಸುತ್ತಿರುವುದು 'ಕೃಷ್ಣ'ನಿಗೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಒಂದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಮನುಷ್ಯಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಸೋಮಾಯಾದ ಸಜಾತೀ ಯನನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವ ಕಲೆ ಇದೆ ಅಲ್ಲ-ಎಂದು 'ಕೃಷ್ಣ'ನ ಬಾಯಿಗೆ ಜೊಲ್ಲು ಸುರಿಯುತ್ತಿತ್ತು ಮಿಕ್ಕವರಿಬ್ಬರ ಊಟ ಮುಗಿಯುವ ವರೆಗೆ. ಹೀಗೆ ಸಜಾತೀಯತ್ವದ ಅಭಿಮಾನವಿದ್ದ ಎಚ್ಚರವಿದ್ದ ಮಾನವನು ಪ್ರಗ ತಿಯ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ತನಗಿಂತ ಎಷ್ಟೋ ಮೆಟ್ಟಿಲು ಮುಂದಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನು—ಎಂದು ತನ್ನ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಡೊಂಕಬಾಲದಿಂದ ಪ್ರಶ್ನಾ ರ್ಥಕ ಚಿಹ್ನವನ್ನಿಡುತ್ತಿದ್ದನು 'ಕೃಷ್ಣ'ನು. ಬಬ್ಬರೊಬ್ಬರನ್ನು ಕಂಡಾಕ್ಷಣ ಗುರೈನ್ನುವ ತನ್ನ ಜಾತಿಯವರಿಗಾಗಿ ತಿರಸ್ಕಾರ ಮೆಟ್ಟಿ-ತಲೆ ಜಾಡ ಸುತ್ತ ಕಿವಿ ಬಡಿಯುತ್ತಿದ್ದನು 'ಕೃಷ್ಣ'ನು. 'ನರಜನ್ಮ ಬಲು ದೊಡ್ಡದು' ಎಂದು ಮುಂಗಾಲ್ಗಳನ್ನು ಮಡಚಿ ಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದನು 'ಕೃಷ್ಣ'ನು....ನಾರಾಯಣನೂ ಯಾವ ಆತಂಕವಿಲ್ಲದೆ, ಯಾವ ಹೆದರಿಕೆ ಇಲ್ಲದೆ, ಯಾವ ವಿಕಾರವನ್ನೂ ತೋರಿಸದೆ ತಿನ್ನುತ್ತಿರುವಾಗ 'ನರಜನ್ಮ ಬಹಳೇ ದೊಡ್ಡದು' ಎಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು 'ಕೃಷ್ಣ'ನು. ಇಷ್ಟು ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ, ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ, ನಿರ್ವಿಕಾರವಾಗಿ ತಿನ್ನುವುದು, ಅದೂ ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಕೊಟ್ಟ ಅನ್ನವನ್ನು ತಿನ್ನುವುದು, 'ಕೃಷ್ಣ'ನ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಶಕ್ಯವೇ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದಕಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ಆಷ್ಟೊಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯ....ನಾರಾ ಯಣನಿಗೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು ೩-೪ ದಿವಸಗಳ ತರುವಾಯ. ಸಾಲೆ ಇಲ್ಲ- ಹುಡುಗರಿಲ್ಲ, ಹೋಗುವವರಿಲ್ಲ - ಬರುವವರಿಲ್ಲ, ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ- ಮಂಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಜನರಿಲ್ಲ - ಜಬಾಬ್ದಾರಿ ಇಲ್ಲ —— ಆದರೂ ದಿನವೂ ಅನ್ನ ತಪ್ಪದೇ ಬರುತ್ತಲಿದೆ. ಸಮಾಜಸೇವೆ ಮಾಡಿ ಮಧುಕರಿಯ

ನ್ನುಣ್ಣಾ ಬೇಕೆಂದರೆ ವುಕ್ಕಟಿಯಾಗಿ ಸುಗ್ರಾಸ ದೊರಕುತ್ತಲಿದೆ. ಇದರ ಅರ್ಥವೇನು - ಎರಿದು ಅವನಿಗೂ ಆಶ್ಚರ್ಯ.

"ಬೇಡಿ ಒಂದವ್ರಿಗೆ ಬಾಡಿಗೆ ಕೇಳೋದಿಲ್ಲ ದೇವ್ರ" ಎಂದು ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಭಾವಗರ್ಭಿತವಾಗಿ ನಕ್ಕು ಬಿಟ್ಟನು.

"ನಾನೇನೂ ಬೇಡಿಲ್ಲ!" ಎಂದು ನಾರಾಯಣನು ಹುಡುಗನಂತೆ ಹಟ ತೊಟ್ಟನು.

"ಗ್ರಹ ಗಟ್ಟಿ ಇದ್ದವ್ಯಾಲೆ ನೀವಾಗೇ ಯಾಕ್ಪೇಡ್ಪೇಕೂ-- ಅಂತೀನಿ" ಎಂದನು ಕುಲಕರ್ಣಿ.

ಗ್ರಹ ಗಟ್ಟಿ! ಆಗ ತಿಳಿಯತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಫಲಜ್ಯೋತಿಷದ ಮಹಿಮೆ.

* * * *

ಕುಲಕರ್ಣಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಈ ಮೊದಲೇ ತಿಳಿದಿತ್ತು ಆ ಮಹಿಮೆ. ನಾರಾಯಣನನ್ನು ತಂದು ತನ್ನ ತೋಟದಲ್ಲಿನ ಗುಡಿಸಲದಲ್ಲ ಇದ್ದು ಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದ ಮರುಗಳಿಗೆ ಹೊಳೆಯಿತು ಕುಲಕರ್ಣಿಗೆ ಆ ಮಹಿಮೆ. ಆ ದಿನ ಸಂಜೆಯ 'ಕಚೇರಿ'ಯು ಕೂಡುವ ಸಮಯಕ್ಕೂತೂ ಕುಲಕರ್ಣಿಗೆ 'ಖಾತ್ರಿ' ಯಾಗಬಿಟ್ಟಿತು.

"ಅದೇ ಹೇಳಿದನಲ್ಲೋ, ಮಲ್ಲಣ್ಣೇ, ಮುಖಲಕ್ಷಣ ನೋಡಿ ದಾಗೇ ನನಗ ಸಂಶಯ ಬಂದಿತ್ತು.... ಎನೋ, ಮಲ್ಲಣ್ಣೇ--" ಮಲ್ಲಣ್ಣೆ ತಲೆ ತೂಗಿದನು. ಅವನಿಗೂ ಸಂಶಯ ಬಂದಿತ್ತು. "ಆ ಧಿಸ ಬಸ್ಸಿ ನಾಗ ಬರೋಆಗ ನನಗೂ ಅನಿಸ್ತರಿ, ಮಾರಿ (ಮುಖ) ನೋಡಿದರೆ ದೊಡ್ಡ ಮನಸ್ಕಾರ್ತಾಂಗ ಕಾಣ್ತೈತಿ-----"

"ಮಾರಿ ಎನ್ನೋಡ್ತಿಯೋ?" ಮಲ್ಲಣ್ಣೆಯ ದಡ್ಡತನಕ್ಕಾಗಿ ಬೇಜಾರದಿಂದ ದನಿ ಎಳೆದನು ಕುಲಕರ್ಣಿ; "ಕೈ ನೋಡೀನಿ ಕೈ, ನಾನು. ಗೆರೆ ಎಂಥಾವು ಅಂತ ತಿಳಿದೀದಿ ಕಯ್ಯೊಳಗ? ಆಂ - ಎಂಥಾ ವಂತ ತಿಳಿದೀದಿ? ನಮ್ಮ ನಿಮ್ಮಾಂಗ ಕಯ್ಯೊಳಗಿನ ತುತ್ತು ಕೂತಾ ಕರಗಿಸಿ ಬಾಯಿಗೆ ಬರೇ ನೀರು ಬಸಿಯೋಹಾಂಗ ಮಾಡೋದಲ್ಲ ರಾಜಯೋಗದ ಲಕ್ಷಣ, ರಾಜಯೋಗದ ಲಕ್ಷಣಾ ಅಂದೆ."

ಇಷ್ಟೊಂದು ಒತ್ತಿ ಹೇಳುವ ಕಾರಣವೆ ಇದ್ದಿಲ್ಲ ಮಲ್ಲಣ್ಣಿಗೆ. " ಇದ್ದಿರಬೇಕು ! " ಎಂದು ತಲೆ ತೂಗಿ, " ನನಗೂ ಹುಡುಗು ಹೇಳಿದ್ರಿ, 'ಭಾ' ದ ಅಂಗ್ಲೀವಳಗ ಇವರ ಕಯ್ಯಿಂದ ತಂದೊಟ್ಟ 'ಭಾ' ದ ಶಿವಿ | ಸವಿ = ರುಷಿ) ಶಿಕ್ರೀ | ಸಕ್ಕರಿ) ಗೆ ಇರ್ದಿಲ್ಲಂತ, ಶಿಕ್ರೀಗ. ಬೇಡಿ ಬಂದಿರಬಹುದು. ಮಾದೇವ ಮೆಚ್ಚಿದ್ರೆ ಮಣ್ಣು ಬಂಗಾರ ಆಗ್ನಿತಿ ಬೇಡಿ ಬಂದಿರಬೇಕು ಅದಕ, ಬೇಡಿ ಬಂದಿರಬೇಕು ! "

" ಆಹಾ ! ಇದೇ ಯೋಗ್ಯ ಮಾತು, ಮಲ್ಲಣ್ಣೀ. ನಾವೂ ನೀವೂ ಹೊಲಾ ಅಂತೀವಿ, ಹಸನ ಅಂತೀವಿ, ಜೀಜ ಅಂತೀವಿ, ಬಿತ್ತೋದು ಅಂತೀವಿ. ಮುಂದಾಡೋದೇನು ? ಮಳೆ ಇದ್ದ ನರ್ಷ ಧಾರಣಿ ಇರೋದಿಲ್ಲ. ಧಾರಣಿ ಇದ್ದ ನರ್ಷ ಮಳೆ ಇರೋದಿಲ್ಲ. ಹೌದೂ ತೀಯೋ ಅಲ್ಲಂತೀಯೋ ? "

" ಇಲ್ಲದೂ ಮಾತು ಮುಚ್ಚ ತ್ತುತೇನರಿ, ಅಣ್ಣಾ ಅವರ ? "

" ಮಾತು ಮುಚ್ಚಿದೂ ಕೊಡೋಗೂ ಕೊಂಬೋದೂ ಮುಚ್ಚ ಬೇಕಲ್ಲ, ಮಲ್ಲಣ್ಣೀ ? "

" ಆಹಾ ! "

" ಆದಹಾ ! "

ಸಮಾನೋದ್ಧಾರಗಳಿಂದ ಸಮಾನಹೃದಯರಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ಐಕ್ಯ ಮತ್ತುವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಇಬ್ಬರೂ ಮಾತನ್ನು ಮುಂದು ವರಿಸಿದರು.

" ಅದ್ಕು ಹೇಳೋನಿ, ಮಲ್ಲಣ್ಣೀ, ಯಾವದೂ ದೇವರು - ಧರ್ಮ ಅಂಬೋ ವಿಶ್ವಾಸ ಬೇಕು. "

" ಎಂಥಾ ಮಾತರಿ, ಅಣ್ಣಾ ಅವರ ! " ಎಂದು ತುಟಿ 'ಲೋಚ ಕರಸಿ' ದನು ಮಲ್ಲಣ್ಣೀ.

" ಇಲ್ಲಾ ಅಂದ್ರೆ ದೇವರಾದೂ ನಮಗ ಕೊಡು ಅಂದ್ರೆ ಹ್ಯಾಂಗ ಕೊಟ್ಟಾನು ? ಹೌದಂತೀಯೋ ಅಲ್ಲಂತೀಯೋ, ಮಲ್ಲಣ್ಣೀ "

" ಹೌದ್ರಿ, ಆವ ಅದೂ ಸುಮ್ಮಾಕ ಹ್ಯಾಂಗ ಕೊಟ್ಟಾನರಿ ? "

" ಆಹಾ ! "

“ ಆಹಾ ! ”

ಎರಡು ಗೊತ್ತುವಳಿಗಳು ಏಕಮತವಾಗಿ ಸ್ವೀಕೃತವಾದಂತಾದುವು. ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಮೂರನೆಯ ಗೊತ್ತುವಳಿಯನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದನು. “ ಅದ್ಕು ಹೇಳ್ತೀನಿ, ಮಲ್ಲಣ್ಣೇ, ಅವರ ಕೈ ನೋಡಿದ್ರ ರಾಜಯೋಗದ ಲಕ್ಷಣಾ! ಇನ್ನು ಈ ಪ್ರಸಂಗ ಬಿಟ್ಟು ಉಪಯೋಗ ಇಲ್ಲಾ ಅಂದುಕೊಂಡೆ. ಬಂಗಾರದ ಗಾಳಿ ಬಂದ್ತಾಂಗ ಬಂದಾರ ಇವರು ಕಮ್ಮೂರಿಗೆ, ಇವರ ಬಿಟ್ಟು ಉಪಯೋಗ ಇಲ್ಲಾ ಅಂದುಕೊಂಡೆ.”

ಮಲ್ಲಣ್ಣಿಯ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಮುಗುಳ್ಳಗೆ ಮೂಡಿತು. “ ಅಂತೂ ಗತ್ತು ಸಾಧಿಸಿ ಅವರ ತ್ವಾಟ (ತೋಟ) ದಾಗ ತಂದಿಟ್ಟರನ್ನಿ ಕುಲಕರ್ಣರು. ”

“ ಏನಾದ್ರೂ ಅನ್ನು, ಮಲ್ಲಣ್ಣೇ ” ಸ್ತುತಿಗಾಗಿ ಸಂಕೋಚ ಪಡುವವನಂತೆ ಎಳೆಸಗೆ ನಗುತ್ತ ಮಾತನಾಡಿದನು ಕುಲಕರ್ಣ, “ ಏನಾದ್ರೂ ಅನ್ನು. ಆದ್ರ ಈ ಊರನ ಕೆಟ್ಟ ದಿನಾ (ದಿನಗಳು) ಇನ್ನು ಹೋದುವಂತ ತಿಳಿ. ”

“ ಆಟ (ಅಷ್ಟು) ಯೆವಸ್ತ್ರಾ (ವ್ಯವಸ್ಥಾ) ಮಾಡೀರಿ ? ” ಹೆದರಿ ದವನಂತೆ ಮಾತನಾಡಿದನು ಮಲ್ಲಣ್ಣಿ.

“ ವ್ಯವಸ್ಥಾ ಮಾಡೋದಂದ್ರೇನು ? ” ಕುಲಕರ್ಣಿಯೂ ದನಿ ಇಳಿಸಿದನು. “ ನಾವೂ ನೀವೂ ನಾಕ್ಮಂದಿ ಮುಂದಾದರ —— ಅಲ್ಲ, ಇದ್ದೋಡು, ಮಲ್ಲಣ್ಣೇ, ಅವರಿಗೇನೂ ಬ್ಯಾಡ. ಏನೂ ಅಂದ್ರ ಏನೂ ಬ್ಯಾಡೋ, ಮಲ್ಲಣ್ಣಿ ! ಈಗೋಡು, ಮದಿವ ಆಗಿ ಗಳ ದಿವನ ಆಗಿಲ್ಲ— ಹೆಂಡ್ತೀನ್ನ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟಾರ ! ”

“ ಹೆಂಡ್ತೀನ್ನ ಬಿಟ್ಟು— ”

“ ಬಿಟ್ಟೀ ಬಿಟ್ಟಾರೋ, ಮಲ್ಲಣ್ಣೇ, ಇಷ್ಟಾಪ್ಯಕ ತಿಳೀಲೊಲ್ಲದು ನಿನಗ, ಬಿಟ್ಟೀ ಬಿಟ್ಟಾರ ! ಹೆಂಗಸರ ಮೋಹ, ಸಂಸಾರ ಮೋಹ ಬ್ಯಾಡಾ ಅಂತಾರ ——— ”

“ ಬರಾಬರ (ಯೋಗ್ಯ) ವತಿರಿ ಅವರು ಹೇಳೋದು ” ಎಂದು ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ ತಲೆ ತೂಗಿದನು ಮಲ್ಲಣ್ಣಿ.

" ಹೌದಂತೀಯೋ ಅಲ್ಲಂತೀಯೋ ? ಯೋಗ್ಯತಾ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಅವರು, ಮಲ್ಲಣ್ಣೇ; ಬ್ಯಾಡಾ ಅಂದು, ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟು. "

" ಅದೇ ಹೇಳುತ್ತದಲ್ಲರಿ, ದೊಡ್ಡನನ್ನಾ (ಮನುಷ್ಯ) ನ ಲಗನ ಸಣ (ಲಕ್ಷಣ) "

" ಆಹಾ ! "

" ಆಹಾ ! "

" ಮತ್ತು ನೀ ಅಂತೀಯಲ್ಲ, ಮಲ್ಲಣ್ಣೇ " ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗೊತ್ತುವಳಿಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದನು, " ಮತ್ತು ನೀ ಅಂತೀಯಲ್ಲ, ಅವರ ಬ್ಯಾಡ ಅಂದು ಏನೂ ಬ್ಯಾಡ. ನಾನ್ವೇಳೆ ಅವರೇ, ದಿನಾಲು ಊಟ ತಂದೆಡ್ಡೀನಿ, ಅಂತ. ಆದ್ದು — " ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ನಗೆಯಿಂದ ಹೇಳಿದನು, " ಆದ್ದು ಅವರು ಎಸಂದೂ ಅಂತ ತಿಳಿದೀದಿ, ಮಲ್ಲಣ್ಣೇ ? ಆಂ ? "

ಮಲ್ಲಣ್ಣೆಗೂ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನ ಬಂದಿತು. " ಕುಲ್ಕರ್ಣೇರ ಡೊಡ್ಡನನಿಗೆ ——— "

" ಥೂ, ಹುಚ್ಚೊಟ್ಟಿ ! " ಎಂದು ಖೊಳ್ಳನೆ ನಕ್ಕು ಬಿಟ್ಟನು ಕುಲಕರ್ಣಿ. " ದೊಡ್ಡನನು ಅಂತ ! ಹನವೆ ಇಲ್ಲವ್ರಿಗೆ ಬುತ್ತಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಡೋದೇನು ದೊಡ್ಡನನೋ ? ' ನಶ್ವರಮಾತ್ರವಾದ ಈ ಬೌತಿಕ ದೇಹಕ್ಕೆ ದಿನನಿತ್ಯ ಕಾಮ-ಕ್ರೋಧಾದಿಗಳ ಪಿಂಡಿಭೂತವಾದ ಅನ್ನಕೊಟ್ಟು ನಮಗೇನು ಮಾಡೋದು ? ' ಅಂದುಬಿಟ್ಟರು ! ತಿಳಿತೇನು, ಮಲ್ಲಣ್ಣೇ ? "

" ಎಂಥಾ ಮಾತರಿ ! " ಎಂದನು ಮಲ್ಲಣ್ಣೆ.

" ಆಗ ನಾನು ಹೇಳಿ ಯತಿಶ್ರೇಷ್ಠರಿಗೆ ——— "

" ಅವರೆ ಸರೇಸಂದ್ರಿ ? "

" ಅವರಿಗ್ಯಾಕೂ ಹೆಸರು ? " ಎಂದು ಶಿಕ್ಷಕನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗೆ ತಿಳುಹಿಸಿ ಹೇಳುವವನಂತೆ ಹೇಳಿದನು ಕುಲಕರ್ಣಿ. ಅವನಿಗೆ ಹುರುವೂ ಬಂದಿತ್ತು. ಒಂದು ಸಾವಿರಸಲ ಹೇಳಿದ ಕತೆಯನ್ನು ಈಗ ಹೇಳುವವನಿದ್ದ ರಂಗಣ್ಣ. ಅವನು ಸಂಸಾರ ಹೂಡಿದ ಒಂದೆರಡು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ

ಒಂದು ಅನಾಹುತಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಹುಟ್ಟಿದಾಕ್ಷಣ ಕೂಸು ಸತ್ತುಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮೂರುವರ್ಷಗಳ ಕೊನೆಗೆ ಮೂರು ಕೂಸು ಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಸತ್ತು ಹೋದುವು. ರಂಗಣ್ಣನು ಒಳ್ಳೆ ಪೇಚಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ ಕೊಂಡನು. ಮಕ್ಕಳೇ ಹುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಆ ಮಾತು ಬೇರೆ; ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟುವವು, ಕೂಡಲೆ ಸಾಯುವವು; ಇಂತಹ ಅನಿಷ್ಟದ ಎಲ್ಲ ಜಬಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಹೆಂಡತಿಯ ಮೇಲೆ ಹೊರಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಮಾಡಬೇಕೇನು ? ಸುದೈವದಿಂದ ಬಾವಾಜಿಯೊಬ್ಬ ಬಂದಿದ್ದನು. ಅವನ ಕಡೆಯಿಂದ 'ತಾಯಿತ' ನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡನು. ಹಣ ಒಪಳ ವೆಚ್ಚವಾಮಿತು. ಕನ್ನಡ ವರ್ತಮಾನ ಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತಪ್ಪದೆ ಬರುವ ಜಾಹೀರಾತಿನಲ್ಲಿಯ 'ತಾಯಿತು' ಎಷ್ಟೋ ಸೋವಿಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಪತ್ರ ಬರೆಯಲು ನಾಚಿಕೆ; ತನ್ನ ಹೆಸರಿಂದ 'ರವಾನಿಸಿ' ಬಂದಾಗ ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಧೈರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅಂತೂ, ತುಟ್ಟಿಯಾದರೂ ಅಡ್ಡಿ ಇಲ್ಲ, ಮತ್ತಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲ ವಲ್ಲ ಎಂದು ಸಮಾಧಾನ ತಂದುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯ ಬಂದಿತ್ತು. 'ತಾಯಿತಿ' ನಿಂದ ಗುಣಬಂದಿದ್ದರೆ? ಎನೆ ಇರಲಿ, ಬಾವಾಜಿಯ ಹೆಸರು - ವಿಳಾಸಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳೋಣ ಎಂದು 'ತಮ್ಮ ಹೆಸರೇನು?' ಎಂದು ಕೇಳಿದ್ದನು. ಸಂಸಾರಿಗರ ಅಜ್ಞಾನ ಕ್ಯಾಗಿ ಕರುಣಾಮಯ ನಗೆಯೊಂದನ್ನು ನಕ್ಕು " ಹೆಸರು? ನಮಗೆ ಯಾಕೆ? ಹೆಸರು ನಮ್ಮದು ಎನ್ನುವುದು ಹೇಗೆ? ಜನ್ಮದಾತ್ಯಗಳಾದ ತಂದೆ-ತಾಯಂದಿರು ಕೊಟ್ಟ ಹೆಸರು. ಆ ಹೆಸರು ನಮ್ಮದೂ ಎನ್ನೋದು, ಪರಮಾತ್ಮ ಕೊಟ್ಟ ದೇಹ ನಮ್ಮದು ಎನ್ನೋದು ಅಜ್ಞಾನ, ಮಾಯಾ " ಎಂದಿದ್ದನು ಬಾವಾಜಿ. ರಂಗಣ್ಣನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಯಿತಷ್ಟೆ ಆಲ್ಲ ಆ ಬಾವಾಜಿಯ ಒಂದೆರಡು ದಿನಗಳ ಸಹವಾಸದಿಂದ ಮೈರಾಗ್ಯ ಭಾವವೂ ಬಂದಿತ್ತು. ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳ ತರುವಾಯ ಬಾವಾಜಿಯ ಮೇಲಿನ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ, ಅವನು ಕೊಟ್ಟ 'ತಾಯಿತಿ' ಗೆ ತಾನೇಕೆ ಅಡ್ಡ ಬರಬೇಕೆಂಬ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಮತ್ತೆ ಸಂಸಾರದ ಕಡೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿದ್ದನು. ಹುಟ್ಟಿದ ಮಕ್ಕಳು ಸಾಯಲಿಲ್ಲ, ಇದುವರೆಗೂ ಸತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ.

ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಬಾವಾಜಿಯ ದಾರಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು ರಂಗಣ್ಣನು. ಅವನಿಗೇಗ ವುತ್ರಸಂಪತ್ತಿ ಮೂರು ತಲೆಗಳವರೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟಿತ್ತು. ಆದ ಕಾಗಿ ರಂಗಣ್ಣನು ಸಮಯ ಸಿಕ್ಕಾಗ ತನ್ನಲ್ಲದಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ವಿರಕ್ತಿ ಭಾವವನ್ನು ಆಡಿತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು, ಬಾವಾಜಿಯ " ಆ ಹೆಸರು ನಮ್ಮದೂ ಎನ್ನೋದು, ಪರಮಾತ್ಮ ಕೊಟ್ಟ ದೇಹ ನಮ್ಮದು ಎನ್ನೋದು ಅಜ್ಞಾನ, ಮಾಯಾ " ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಬೇಕಾದ ಬಾವಾಜಿಯ ಕತೆ ನಡೆದಾಗಲೂ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಈಗಲೂ ಅದನ್ನು ಹೇಳಿ ' ಆಂಥವು ಗ್ಯಾಕೊ ಹೆಸರು ? ಅದೆಲ್ಲಾ ನಮ್ಮ ಅಜ್ಞಾನ, ಮಾಯಾ ' ಎಂದು ಸುರ್ಗರೆದನು.

"ಅಹಾ !"

"ಆಹಾ !"

"ಅದ್ಯ ನಾನ್ವೇಳೆ, ಮಲ್ಲಣ್ಣೇ, ದೇವ್ರ ಒಲೆ ಅಂದ್ರು ಭಕ್ತರು ತಂತಮ್ಮ ತೆಂಗು-ಕಾಯಿ ಅವನ ಮುಂದೆ ಒಡಿದೆ ಒಡೀತಾರ, ಅಂತ"

"ಎಲ ! ಅಧ್ಯಾಂಕ ತಪ್ಪೀತ್ರಿ ?" ತಪ್ಪುವುದು ಯಾರಿಗೆ ?—ದೇವ ನಿಗೊ ? ಭಕ್ತರಿಗೊ ?—ಎಂಬುದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ ಮಲ್ಲಣ್ಣೆ.

"ಯಾಕಂದ್ರ, ನೋಡು, ಮಲ್ಲಣ್ಣೇ," ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಗಾಂಭೀರ್ಯಯುಕ್ತವಾಗಿ ಹೇಳತೊಡಗಿದನು. "ಯಾಕಂದ್ರ ನೋಡು, ನಾಳೆ ನೀನೆ ಬಂದೆ ನನ್ನಡೆ ಅಂತ ತಿಳಿಯ್ತು. ನನ್ನ ತೋಟದಾಗ ಇದ್ದಾರ ಯತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರು ಅಂತ ನನ್ನಡೆ ಬರ್ರೀ ನೀನು—" ಮಲ್ಲಣ್ಣೆ ತಲೆ ತೂಗತಕ್ಕ ಸಂನಿವೇಶ ಇದು ಎಂದು ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ತಡೆದನು, ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಮುಂದೆ ಸಾಗಬಹುದು—ಎಂದು ಮಲ್ಲಣ್ಣೆ ಯು ತಲೆ ತೂಗಿದನು, ಮಲ್ಲಣ್ಣೆ ತಲೆತೂಗಿ ತನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡನು— ಎಂದು ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದನು, "—ಅಂತ ನನ್ನಡೆ ಬರ್ರೀ ನೀನು. ಒಂದುಡ್ಡೊ ಒಂದುಗಾಣ್ಯೋ, ಒಮ್ಮುಟ್ಟಿ ಕಾಳು-ಕಡಿ ತಂದು-ಇದನ್ನ ನಮ್ಮೇವಾ ಅಂತ ಯತಿಗಳಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸಬೇಕಿ ಅಂತೀಳ್ತೆ. ಅಲ್ಲಪ, ಮಲ್ಲಣ್ಣೇ, ನಿನಗೆ ಯತಿ-ಯಾತ್ರಾ ಅಂದರ ಭಕ್ತಿ ಅದ್ರ, ಶ್ರದ್ಧಾ ಅದ್ರ, ನೀನು ಹೇಳ್ತೆ. ಆಗ ಯತಿಗಳಿಗೆ ಒಂದೂ ಬ್ಯಾಡಾ ಅಂತ ಹೇಳಿ ನನ್ನ ತಿರುಗಿ

ಕಳಿಸ್ವೇಕ?-ಕಮತೂರ ಜನ ನನಗೊತ್ತಿಲ್ಲ? ನಾ ಮುಂದ ನೀ ಮುಂದ ಅನ್ನೋವು ಇಂಥಾ ಕೆಲಸಕ—"

"ಎಂಥಾ ಮಾತರಿ! ಕುಂಟಗಾಲಿಗೆ ಅಗಸುದ್ದ (ಬೇಷಧ) ಅಂತ ಬರೋರಿಗೆ ರೊಕ್ಕು ಕೊಟ್ಟು ಹಾಳಾಗ್ರಾಪ ಹುಚ್ಚೊಟ್ಟಳು! ಇನ್ನು 'ಆಗಲೆಪ!' ಅಂತ ಒನ್ನಾತಿನಾಗ ಬೇಡಿಧಾಂಗ ಮಾಡೋ ಇತ್ತಿ (ಯತಿ) ಜನಕ್ಕು ಕೋಡೋದಿಲ್ಲಾ ಅಂದ್ರು?"

"ಯಾರಿಗೇನು ಜುಲುಮೆ ಮಾಡೋದೇನು, ಮಲ್ಲಣ್ಣೇ?" ಎಂದು ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ತತ್ಪಜ್ಞಾನದ ಹಿರಿತನದ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿದನು. "ನಾನಂತೂ ನನ್ನಷ್ಟಕ್ಕು ದಿನಾ ಎರಡೊತ್ತು ಊಟ ಇದೇ ಕೈಯಿಂದ ಕೊಡ್ತೀನಿ. ನಮ್ಮೂ ದಿವಸಕಾಲ ಮುಗಿತು. ಆದಷ್ಟು ಮಾಡ್ತೀವಿ, ಇದ್ದಷ್ಟು ಕೊಡ್ತೀವಿ—"

"ಎಲ! ಕುಲಕರ್ಣೀರೈ ಹೀಂಗೆ ಮಾತಾಡ್ತಿದ್ದು ಹ್ಯಾಂಗ್ ಆಂತೀನಿ" ಅಸಮ್ಮತಿಯಿಂದ ತಲೆ ಅಲ್ಲಾಡಿಸಿದನು ಮಲ್ಲಣ್ಣ.

"ಎನಾದೂ ಹೋಗಿಂವಾಗ ನಮ್ಮ ಹಿಂದಿನದೇ ಬರೋದಿಲ್ಲಲ ಇದ್ದದ್ದು! ಆಂ?" ಈ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಕುಲಕರ್ಣಿಗೆ ಬಹಳೇ ಎಶ್ವಾಸ ವದ್ದಿತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೆ ಸಾಲ ತೆಗೆಯಲು ಹಿಂದು ಮುಂದು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ, ಸಾಲವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಸಲೂ ಹಿಂದುಮುಂದೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ "ನಮ್ಮ ಹಿಂದಿದ್ದೇನು ಬರೋದಿಲ್ಲಲ ಇದ್ದದ್ದು?" ಎಂದು ಹೆಂಡತಿಯ ಕೂಡ ಯಾವಾಗಲೂ ವಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬರದಿದ್ದರೂ ನಮ್ಮ ಕೂಡ ಯಾಕೆ ಬರಬಾರದು—ಎಂದು ರಂಗಣ್ಣನ ಹೆಂಡತಿಯ ವಿಚಾರ. ಆ ವಿಚಾರದಿಂದ ಅವಳೂ ಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು, ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಬರುವ ಮದುವೆಯದಾಗಲಿ ಮುಂದೆಯದಾಗಲಿ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪಣ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಮನೆಯಲ್ಲಿ 'ಗೌರಿ'ಗೆಂದು ವಸ್ತ್ರ-ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ 'ಗೌರಿ'ಯೆ ಧರಿಸುವಳು, ಹೊರಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಮಾತ್ರ ಕುಲಕರ್ಣಿಯ 'ಗೌರಿ'ಯೆ ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಕಮತೂರನಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಹೊರಗೆ ಹೋಗುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳಾದರೂ ಎಷ್ಟು? ಆದುದರಿಂದ

ತೋರಬಲ್ಲದ್ದು 'ಯತಿಶ್ರೇಷ್ಠ'ರಗೆ ದಿನಾಲು ತಾನೇ ನೈವೇದ್ಯವನ್ನೊಯ್ದು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಅವಳ ಹಟ. ಕುಲಕರ್ಣಿಗೆ ವೇಷು. ಬೇಡವೆನ್ನಬೇಕೆ—'ಭಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದವ, ಧರ್ಮ ಬಿಟ್ಟವ ತಾನು' ಎಂದೆನ್ನಿಸುವುದು ಹೆಂಡತಿಗೆ; ಆಗಲಿ ಎನ್ನಬೇಕೆ—ನಾರಾಯಣನ ಗುರುತು ಸಿಕ್ಕುವುದು ಅವಳಿಗೆ ಒಂದು, ನಾರಾಯಣನ ಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲ ತನಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಕಟ. "ನಮ್ಮೂ ದಿವಸ ಕಾಲ ಮುಗಿಲೆಕ್ಕೆ ಒಂದಾದದ. ಅದಷ್ಟು ಮಾಡ್ಡೇಕಂತೀನಿ, ಇದ್ದಷ್ಟು ಕೊಡ್ಡೇಕಂತೀನಿ" ಎಂದು ಸುರ್ಗರೆದಿದ್ದನು. ಹೆಂಡತಿಯೂ ಸುಮ್ಮನಾಗಿದ್ದಳು. ಆದರೂ ಈ ಮುಚ್ಚು-ಮರೆ ಎಷ್ಟು ದಿವಸ ನಡೆಯಬಹುದು? "ಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯ ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತದ ಹಾದಿ ತೋರಿಸ್ತಾ, ಆಂತ ನಮ್ಮನೀಯಾಕೆ ಹಟಾ ಹಿಡಿದ್ಬಿಟ್ಟಾಳೆ ನೋಡು, ಮಲ್ಲಣ್ಣೇ, ನಮ್ಮೊರತು ಮತ್ತಾತ್ತಾರೂ ಊಟ ಕಳಿಸ್ಪಾರೂ ಆಂತ" ಎಂದು ನಕ್ಕನು ಕುಲಕರ್ಣಿ. (ತನಗೆ ಸುಳ್ಳು ಸಾಧಿಸಿತು ! ಸುಳ್ಳು ಹೇಳುವುದು ಪಾಪವಂತೆ. ಆದ್ರೆ ಹೋಗೋವಾಗ ನಮ್ಮ ಹಿಂದಿ ನಿಂದ ಬರೋದಿಲ್ಲ !)

"ಇನ್ನೂ ಎತೆ (ಎಷ್ಟು) ದಿನಾ ಇರೋಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿ (ಯತಿ) ಜನ?" ಮಲ್ಲಣ್ಣಿಗೆ ಮುಂದಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆನ್ನಿಸಿತು. ನಾ ಮುಂದೆ ನೀ ಮುಂದೆ ಎಂದು ಸೇವೆ ಮಾಡುವವರಲ್ಲಿ ತಾನೂ ಒಬ್ಬನಾಗಬೇಕಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಯಿತು ಆ ಅನುಭವಕನಿಗೆ.

"ಮನೀ ಮಾಳಿಗೆ ಸಹಿತ ರಾಶಿಯಿಂದ ತುಂಬಿ ದುತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರ ಕಮ್ಮೂರಿಂದ ಬಿಡೋ ಹಾಗಿಲ್ಲ ನೋಡು."

"ಆಂದ್ರ, ಮರಗ (ಮೃಗ) ಹೂಡಿದ ಮ್ಯಾಲ ತ್ಯಾ (ತೋ) ಟಿ ಬಿಟ್ಟು ನಿಮ್ಮನಾಗೇ ಒಂದಿರತ್ತಾರ, ಅನ್ನಿರಿ." ಈ ಸೇವೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಸಂಗ ತನಗೆ ಸಿಕ್ಕಬಹುದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಮಲ್ಲಣ್ಣಿಯ ಹವಣಿಕೆ. ಕುಲಕರ್ಣಿಗೂ ಅದೇ ಹವಣಿಕೆ. ಮೃಗ ಹೂಡೋದು ಬಿಟ್ಟು ತನ್ನನ್ನು ಹರಿದುಕೊಂಡು ಹೋದರೂ ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಮನೆಯೊಳಗೆ ತಂದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅವನ ನಿಶ್ಚಯ..... ಆಂತೂ, ಕಮತೂ ರಗೆ ಯತಿಶ್ರೇಷ್ಠರೊಬ್ಬರು ಬಂದರೆನ್ನಲಿಕ್ಕೆ ಏನು ಅಡ್ಡಿ ಇದ್ದಿಲ್ಲ.

'ಕಚೇರಿ'ಯಿಂದೇಳುವುದರೊಳಗಾಗಿ ಅಷ್ಟು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದನು ಕುಲಕರ್ಣಿ. ರಾತ್ರಿ ಒಂದು ತಾಸು ಕತ್ತಲೆಸಾಾಗುವುದರೊಳಗಾಗಿ ಊರ ತುಂಬ ಜೈತನ್ಯ. ಯತಿಶ್ರೇಷ್ಠರು ಒಂದಿದ್ದಾರೆ! ಈ ವರ್ಷ 'ಮಿರಗ ಜ್ಯಾಗ ಹೂಡ್ಡದ ಅರತ ಹೇಳಾರು'ತ ! 'ಕಾಳು-ಕಡಿ ತುಂಬ ಲುಕ್ಕಿ ಹಗೆ ಸಾಲೋದಿಲ್ಲ ಅರತ!' 'ಮಾರೀ (ಮುಖ) ನೋಡಿ ಮನಸಿನಾಗ ಇದ್ದದ್ದು ಹೇಳಾರಂತ!' 'ಯಾಲಲ್ದಾಗ ನಾಯನನ್ನ ಮಾತಾಡಿಸ್ತಾರಂತ!'—ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ತರದಿಂದ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಹೊಸ ಆಶ್ರಮದ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು ಕಮತೂರಿನವರು. ಅದಕ್ಕೊಂದೇ ಮರುದಿವಸದಿಂದ ಕುಳಿತಲ್ಲೆಯೆ ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟು ಅನ್ನ ದೊರಕುತ್ತಿತ್ತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ.

* * * *

ಮರ್ಯಾದೆವಂತನಾದ 'ಕೃಷ್ಣ'ನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ; ಅವನ ಎವೇಕಬುದ್ಧಿಗೂ ಇಂತಹ ರೀತಿ ನೀತಿಗಳು ಎಂದಿಗೂ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಕುಳಿತಲ್ಲಿಯೆ ಬಂದ ಅನ್ನ ತಿರಿದ ಮನುಷ್ಯನ ಮೈಯಲ್ಲ ಆ ಅನ್ನ ರಕ್ತವಾದರೂ ಆಗುವುದು ಹೇಗೆ ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಸಂದೇಹ. ಈ ಅವಗುಣ ಮನುಷ್ಯ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದೆ ಎಂದು 'ಕೃಷ್ಣ'ನು ತನ್ನ ಸಂಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಭವದಿಂದ ಕಂಡಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಅಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕಾರಣವೇನು ಎಂಬುದು ಮಾತ್ರ ಅವನಿಗೆ ಇದುವರಿಗೆ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ, ಈಗ-ತಾನು ನಾರಾಯಣನೆಂಬ ಮನುಷ್ಯನ ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ-ತಿಳಿಯದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ, 'ಯಾತರ ಖಟ ಪಟಿ? | ಒಂದಿನ ಹೋಗೋದು ಲಟಪಿಟಿ।' ಎಂದು ಹುಚ್ಚೆದ್ದು ತಾಳ ಕಟಿಯುತ್ತ ಮೈತುಂಬ ಬೆಮರು ಸುರಿಸುತ್ತ ಹಾಡುವ ಮನುಷ್ಯನೆ ಹಾಡು ಮುಗಿದ ಕೂಡಲೆ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬೆಮರು ಒರೆಸಿಕೊಂಡು ಬಿಸಿನೀರಿನ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ

ಎಸ್ತರಿಸಿ ಮೃಷ್ಟಭೋಜನದ ಸವಕುಸುಮ ಫಲ
ವಸ್ತುಗಳ ಕರ್ಪೂರ ಎೀಟಿಕೆಯ ಚಂದನದ

ಕಸ್ತೂರಿ ಜವಾದಿಗಳ ಪರಿಮುಖದ ಕರ್ನಾಮದ ವಸ್ತ್ರಭೂಷಣ
ವಿತ್ತದಾ |

ವೈಭವದಿಂದ ಹೆಂಡಿರು-ಮಕ್ಕಳ ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿ ಸುಖಶ್ರೇಷ್ಠಿ ಪೂಡಿ ಕಾಲ
ಕಳೆಯುವನು. ಸುಸುಷ್ಕನಿಗೆಯೆ ಶಕ್ತವಿದೆ, ಲಭವಾ ಸುಸುಷ್ಕನ ಹಣೆಬರ
ಹನೆ ಪೀಗೆ ಎನ್ನು ಬಹುದು. ಸಂಸಾರದ ತೊಡಕಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡು, ಸ್ವತಃ
ಸ್ಥಾನ-ಪಾಸ-ಯೋಗ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು, ಸುತ್ತಲಿನ ಸೃಷ್ಟಿ
ಯೋಗನಾಟ ಬೆಳೆಯದೆ, ಸುತ್ತಲು ನಾಲ್ಕು ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಮೇಲೆ
ನೂಳೆಗೆಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಸಿ, ಆತ್ಮದ ಗೋರಿ ಕಟ್ಟುವುದೆ ಮನುಷ್ಯನ ಹಣೆ
ಬರಹ. ಯಾವಾಗಲಾದರೂನಮ್ಮ 'ಕೃಷ್ಣ'ನು ತಾನೂ ತಗ್ಗು ತೋಡಿ
ಕೊಂಡು ಆದರಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದನು.
ಆದರೆ ಯಾ ವಾ ಗ ಲಾ ದ ರೊ ಮೈ ಮಾತ್ತ. ಹೀಗೆ ಅಯುಷ್ಯವಸ್ಥೆಲ್ಲ
ಬಂದಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಳೆಯಿಸುವುದು— 'ಕೃಷ್ಣ'ನಿಗೆ ಬಂದು ದಿವಸದಲ್ಲಿ
ಬೇಜಾರವಾಯಿತು. ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ತಂದಿಟ್ಟ ಕೂಳಿನಿಂದ ನಾಲಗೆಯ
ರುಚಿಯೆ ಕಳೆದಂತಾಯಿತು. ಮೊದಲನೆಯ ದಿವಸದ ನಾಯಕಕಾಲ
ಕ್ಕೆಯೆ ಅವನು ಹೊರಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದಿದ್ದನು. ಕುಳಿತಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಬೇಜಾರ
ದಿಂದ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಡುಕು ಸುಡುತ್ತಿತ್ತು. ಗುರೈನ್ನು ತಲಿದ್ದನು. ಅಡಿ
ಗೆಯ ಮನೆಗಳಿಂದ ಹೊಡೆಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಗೋಡಿ ಬಂದ ಬೆಕ್ಕುಗಳಿಗೆ
ಇಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಿತು. ಎದುರು 'ಕೃಷ್ಣ', ಬಳಗೆ ಕಟ್ಟಿಗೆ. ಬಾಯಿ
ಯೊಳಗಿನ ಬಕ್ಕರಿ (ರೊಟ್ಟಿ) ಯ ತುಣುಕುಗಳನ್ನು ಚಲ್ಲಿಕೊಟ್ಟು ಸುತ್ತ
ಬಳಗೆ ಓಪಜೇಕಾಯಿತು. 'ಕೃಷ್ಣ'ನಿಗೆ ಏನನ್ನಾ ಕೇಳಿದಂತಾಯಿತು.
ದಿಕ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ದಿಕ್ಕು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಂತಾಗಿ ಕಕ್ಕಾ ಎಕ್ಕಿಯಾದವ
ನಂತೆ ಸುಗ್ಗಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದನು. ಕ್ಷಣಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಊರ ತುಂಬ
ಬೊಬ್ಬಾಟ— 'ಯತಿಶ್ರೇಷ್ಠ'ರ ನಾಯಿ ಊರು ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ ಎಂದು.
ನಾ ಮುಂದೆ ಸೀ ಮುಂದೆ ಎನ್ನುತ್ತ ನೈವೇದ್ಯಗಳನ್ನು ಒಪಿಸಲು ಉಚ್ಚುಗಿ
ಸಿದರು. ಬೆಕ್ಕಿನ ಎಂಜಲು ಆಗಿ ಉಳಿದ ರೊಟ್ಟಿಯ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ
ತುಣುಕುಗಳನ್ನು ತಂದರು ಕೆಲರು, ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ತನಗಾಗಿಯೆ ಬಹು
ದಿವಸಗಳಿಂದ ಕಾವಿಟ್ಟಂತಿದ್ದ ತರಗಳ ತನಿಸನ್ನು ತಂದರು ಕೆಲರು,

'ಹೋರಗೆ' ಇದಾಗ ತನ್ನ ಆತ್ಮೆಯರು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೇಮದಿಂದಾಗೆದ
 ಹಳಸಿದ ಅನ್ನವನ್ನು ಚಲ್ಲಿದರು ಕೆಲವು ತರುಣ ಸೊಸೆಯಂದಿರು. ಉಪ್ಪು
 ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಿನ್ನುಲು ಬಾರದೆ ತಮ್ಮ ಉಪ್ಪನ್ನುಂಡ ಹೊಲೆಯರಿಗೆ ಮಡಿ
 ಪಂತರು ಬೀಸಿ ನೀಡಿದ ಪಲೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಲಾರದ ಮಡಿಯಿಂದಲೆ
 ಚಾಚಿದರು ಕೆಲವು ಹೊಲೆಯ ಹೆಂಗಸರು—ಆಂತೂ ನಾನಾವಿಧವಾಗಿ
 'ಕೃಷ್ಣ'ನಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಮನುಷ್ಯನು ತಂದು ಕೊಡುವ ಅನ್ನವನ್ನೆ ತಿನ್ನುಬೇ
 ಕಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ಜುಗುಪ್ಸೆಯಾಯಿತು ಈ ಮಾನವ ವರ್ಗಕ್ಕಾಗಿ. 'ದೇವಾ'
 ಯಾವ ಜನ್ಮವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೂ ಈ ಮಾನವ ಜನ್ಮವನ್ನು ಸಂದಿದಿಗೂ
 ಕೊಡಬೇಡ' ಎಂದು ಮೊರೆಯಿಡುವವನಂತೆ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಮುಖವನೆತ್ತಿ
 'ಹೋ' ಎಂದು ಅತ್ತು ಬಿಟ್ಟನು. ಒಂದೇ ಸವನೆ ಓಡಿದನು ತೋಟದ
 ಕಡೆ. ಎದುರು ಕೆಲ ಊರ ನಾಯಿಗಳು ಕಂಡುವು, 'ಇವೂ ಮನುಷ್ಯನ
 ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಕುಳಿತಲ್ಲಿಯೆ ತಿಂದು-ಕೊಳೆಯುವ ಕುಲಗೇಡಿಗಳು'
 ಎಂದು ಅವುಗಳನ್ನು ನೋಡಿ, ನೋಡಿದ್ದು ಅಪಶಕುನವಾಯ್ತೆಂದು
 ಭಾವಿಸಿ,—ಬದಿಯ ಬೀದಿಯಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಓಡಿದನು 'ಕೃಷ್ಣ'ನು.
 ತೋಟಕ್ಕೆ ಬಂದನು, ಗುಡಿಸಲದ ಹತ್ತಿರ ಬಂದು ನೋಡುವುದರಲ್ಲಿ
 ಸಂಜೆಯ ಊಟವೂ ಬಂದು ಬಿಟ್ಟಿದೆ. 'ಕೃಷ್ಣ'ನಿಗೆ ತಲೆ ಶಾಲಿ ಎದ್ದಿ
 ತೇನೂ ಗುಡಿಸಲದ ಹಿಂಬದಿಗೆ ಹೋಗಿ ತಗ್ಗು ತೋಡಿ ಹೊಟ್ಟಿಯ ಕೆಳಗೆ
 ಮಡಚಿಕೊಂಡ ನಾಲ್ಕು ಕಾಲ್ಗಳ ತಲೆಗಿಂಬು ಮಾಡಿ ಮಲಗಿದನು. ರಾತ್ರಿ
 ಯೆಲ್ಲಾ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಜನರು ಬುತ್ತಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬಂದಂತಾ
 ಗಲು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಮುಖವನೆತ್ತಿ ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ಬೊಗಳಿದನು,
 ಹಂಬಲಿಸಿದನು.....೨-೩ ದಿನವಗಳಲ್ಲಿ 'ಕೃಷ್ಣ'ನಿಗೆ ರೂಢಿಯಾಯಿತು,
 ಒಂದ ಅನ್ನ ತಿಂದು ತೇಗುವುದು....ಮನುಷ್ಯ ಜಾತಿ ಎಂದರೆ ಅದೊತಹ
 ಸಾಂಪರ್ಗಿಕ ರೋಗ! ಅದೊತಹ ಪಿಡುಗು! ಕುಳಿತಲ್ಲಿಯೆ ಆಕಳಿಸುತ್ತಿ
 ದ್ದನು 'ಕೃಷ್ಣ'ನು.

x x x x x

ನಾರಾಯಣನ ಪರಿವಾರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡ ತುಳಜಿಗೂ ಒಪ್ಪಿಗೆ
 ಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಕುಳಿತಲ್ಲಿಯೆ ಮಂದಿ ತಂದು ಕೊಟ್ಟ ಕೂಳನ್ನು ತಿನ್ನು

ವುದು ನಾಯಿ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ, ಮುಸುಷ್ಯನದಲ್ಲ ಎನ್ನಿಸಿತ್ತು ಅವಳಿಗೆ. ನಾರಾಯಣನಲ್ಲಿ ಅವಳ ವಿಶ್ವಾಸ. ಮನೆತನದವನಾದರೂ ಉಪ್ಪಿಟ್ಟಿನಂಗೆ ಡಿಯಲ್ಲಿ ದುಡಿದು ಹೊಟ್ಟಿ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಕೈಯಿಂದ ದೆತ್ತಿ ಕೊಟ್ಟ ಅನ್ನವನ್ನು ತಿನ್ನುವನು ಹೇಗೆ—ಎಂದು ಅವಳಿಗೆ ಸಂಶಯ. ಇದರಲ್ಲೇನಾದರೂ ಗೂಢವಿರಬಹುದೆ? ಅಥವಾ—? ತುಳಜೆಗೆ ಧೈರ್ಯವಾಗಲೊಲ್ಲದು ಮತ್ತೊಂದು ವಿಚಾರವನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತರಲು..... ಅಥವಾ—**ಮನೆತನದವನೆಂದೇ** ನಾರಾಯಣನು ಮೀಗೆ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಅನ್ನವನ್ನು ಸುರಗಿಕೊಂಡು ಸಡೆಯುತ್ತಿರಬಹುದೆ? ಬಡತನದಲ್ಲಿಯೆ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದ ತುಳಜೆಯು ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವು 'ವಿಚಿತ್ರ'ವಾಗಿದ್ದಿತು. ದುಡಿಯದೆ ಹೊಟ್ಟಿ ತುಂಬುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಯು ಹೇಳಬಹುದು, ಶಾಲೆಯ ಪಠ್ಯವು ಸ್ತಕಪೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದರ ಡಕ್ಕೂ ತುಳಜೆಗಿದ್ದಂತೆ ಜೀವನದ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ. ಚಿಕ್ಕವಳಿದ್ದಾಗಿನಿಂದ ತುಳಜೆಯು ನೋಡಿದ್ದಳು, ಕೇಳಿದ್ದಳು, ಅನುಭವಿಸಿದ್ದಳು. ದುಡಿಯುವವನ ಹೊಟ್ಟಿ ಎಂದಿಗೂ ತುಂಬುವುದಿಲ್ಲ, ದುಡಿದರೆ ಹೊಟ್ಟಿ ತುಂಬುವುದೆಂಬ ಮಾತೇ ಸುಳ್ಳು—ಎಂದು ಅವಳ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವು ಕೂಗಿ ಕೂಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿತ್ತು. ಅವಳ ತಂದೆಯು ದುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದನು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಆರು ತಿಂಗಳು; ಅವಳ ತಾಯಿಯೂ ದುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದಳು ಸಗ್ಗಿಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ತಾಯಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಸಾಲವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಸಲು ತಂದೆ ಗಳಿಸಿದ ಕೂಲಿ, ತಂದೆ ಮಾಡಿದ ಸಾಲವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಸಲು ತಾಯಿ ತಂದೆ ಕೂಲಿ-ಸಾಲು ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ತಿಂಗಳು ಉಣ್ಣುವುದು, ಉಳಿದವು ಚಲ್ಲಿದ ಚೂರುಗಳನ್ನು. ಅದೂ ಇಲ್ಲಿಗೆ ರೊಟ್ಟಿ ಕೊಟ್ಟು ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯುವಂತೆ- ಯಾರ ಕಡೆಯಿಂದ ತಂದು ತಿಂದಿರುವುದೋ ಅವರಿಗಾಗಿ ತಿನ್ನದೆಯೆ ದುಡಿಯುವುದು. ಅಂತೂ ದುಡಿಯುವುದಕ್ಕೂ ಹೊಟ್ಟಿ ತುಂಬುವುದಕ್ಕೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಅವಳ ಅನುಭವ. ಅದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ದುಡಿಯದೆ, ಇಲ್ಲಯೆ ಕಡ್ಡಿಸುನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಎತ್ತದೆ, ತಿಂದು ತೇಗುವ ಗೌಡ-ಕುಲಕರ್ಣಿ-ಸೆಟ್ಟಿಗಳ ಗೋತ್ರದವರು. ನಾರಾಯಣನೂ ಅದೇ ಗೋತ್ರದವನಿದ್ದಿರಬಹುದೆ- ಎಂದು ಹೆದರಿಕೆ

ಯಾಯಿತು ಅವರಿಗೆ. ಹೆದರಿಕೆಗೆ ಕಾರಣವೂ ಇದ್ದಿತು. ತತ್ಪಚ್ಛಾನ ಒತ್ತಟ್ಟಿಗಿರಲಿ, ನವನಪಾರದ ಒಂದು ಅನುಭವದಿಂದಲೇ ಅವಳು ಕಂಡಿದ್ದಳು, ಬಡವರು—ನಿಶೇಷನಾಗಿ ಹೆಂಗಸರು—ಎರಡನೆಯವರು ಕೈಯಿಂದತ್ತಿ ಕೊಟ್ಟ ಕೊಳವನ್ನು ತಿಂದು ದಕ್ಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರರೆಂದು. ತನಗೂ ಅಂತಹ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಿತ್ತು. ತನ್ನ ತಂದೆಯು ತನ್ನ ತಾಯಿಯನ್ನು (ಕೊಲ್ಲುವ ಮುಂಚಿತ) ಕೆಲದಿನ ಮೊರೆಗೆ ಹಾಕಿದ್ದನು. ತುಳಜಿಯೂ ತಾಯಿಯ ಸನ್ನವನ್ನು ವಹಿಸಿದಳು. ಆದರೆ ತಾಯಿಯ ಮೊಲೆಹಾಲಿಸಿಂದ ಬೆಳೆದು ದೊಡ್ಡವರಾದ ಮೇಲೆ ಮಾತೃಪ್ರೇಮದಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬುವುದಿಲ್ಲ, ಸಿತ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಉಪಜೀವನ ಸಾಧ್ಯ ಎಂದು ಅವಳಿಗೆ ತಿಳಿದು ಬಂತು. ತನ್ನ ತಾಯಿಯು ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಸಂಬಳವೆಂದರೆ—ಎರಡು ಹೂತ್ತು ಊಟ ಆಕೆಗೆ. ಆದರೆ ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ತುಳಜಿಗೂ ಎರಡೂ ಹೂತ್ತು ಊಟ ಕೊಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಮನಸ್ಸು ಏನು ದೊಡ್ಡದಿದೆ!—ಎಂದು ಆಗ ತುಳಜಿಗೆ ಕುಲಕರ್ಣಿಯಲ್ಲಿ ಆದರ. ಯಾಕೆಂದರೆ, ತುಳಜಿಗೆ ಊಟ ಕೊಡುವುದು ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಹೆಂಡತಿಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. "ಶೂದ್ರ ಚಾತೀರು. ಏನು ಪಣ್ಣು ಹೊಟ್ಟೆಯೆ? ಕೆಲಸಿಲ್ಲ, ಬೊಗಸಿಲ್ಲ—ಯಾಕೆ ಕೂಳೆ ಕೊಡಬೇಕೋ ಈ ಹೆಣ್ಣು ಬಕಾಸುರಗೆ?" ಎಂದು ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಹೆಂಡತಿಯು ಗಂಡನೇನುರಿಗೆ ತಕರಾರು ಹೂಡಿದ್ದನ್ನು ತುಳಜಿಯ ಕೇಳಿದ್ದಳು. ಆದರೂ—ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಕೇಳಿದ್ದಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯ ಕೂಡ ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಡೆದ ಜಗಳವನ್ನು ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಆಗಾಗ ಎನ್ನೋದವಾಗಿ ತುಳಜಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಇಷ್ಟಾದ ಮೇಲೆ ತುಳಜಿಯು ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ತನ್ನ ಪರಮೇಶ್ವರನೆಂದು ತಿಳಿದಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನು? ಕುಲಕರ್ಣಿಗೂ ಗೊತ್ತು ತಾನೀಗ ತುಳಜಿಯ ಪರಮೇಶ್ವರನೆಂದು. ತನ್ನ ಅವತಾರವನ್ನೂ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿದನು. ತಾನು ಕೃಷ್ಣ. ಆದುದರಿಂದ ತುಳಜಿ ರಾಧೆಯಾಗಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಪರಮೇಶ್ವರನು ಒಂದು ದಿನ ಕೃಷ್ಣಾವತಾರವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಸುರತುಕವಾಗಿ ತುಳಜಿಯನ್ನು ಕೈಹಿಡಿದೆಳೆದನು. ಅವಳು ಹೀರಬೇಕೆಂದಳು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಹೆಂಡತಿ ಇದ್ದಾಳೆ.

ಮೊದಲೇ ತುಳಜಿಯನ್ನು ಕಂಡರೆ ಆಗದ ಆ ಹೆಣ್ಣು-ಮಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಂಗವು ತಿಳಿದುಬಂದರೆ ತನ್ನ ಸ್ಥಿತಿ ಏನಾಗುವುದೆಂಬುದನ್ನು ರಿತ್ತು ಹೆದರಿ ತುಳಜಿಗೆ ಬಾಯಿ ಮುಚ್ಚಿಬೇಕಾಯಿತು. ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಕೊಟ್ಟ ಅನ್ನದ ಆಣೆ ಇಟ್ಟನು, ಕೊಡಬೇಕಾದ ಅನ್ನದ ಹೆದರಿಕೆ ಹಾಕಿದನು; ಅಂತೂ, ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ ಎಚ್ಚರಾಗುವುದರೂಳಿಗಾಗಿ ತುಳಜಿಯು ಅವನ ವಶವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಳು. ನಡೆದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು (ವಶವಾದುದೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು) ತನ್ನ ತಾಯಿಗೆ ತಿಳುಹಿಸಿದಳು....ಆಗ ಉದ್ಭವಾನ ಉಸಿರೊಂದಿನ್ನೆಳೆದು ತಾಯಿಯು ಕೆಲಹೊತ್ತು ಬೆವ್ವು ಬಡವಳಂತೆ ಕುಳಿತಿದ್ದಳು. ಕೊನೆಗೆ ತುಳಜಿಯು ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಮಗಳು—ಎಂಬುದನ್ನೂ ಹೇಳಿದ್ದಳು. . . .

ತುಳಜಿಗೆ ಭಾವಿ ಹಾಲಿಕೊಂಡು ಪ್ರಾಣ ಬಿಡಬೇಕೆನ್ನುವೆನು. ಆದರೆ ಅದಿನ ಸಂಜೆಯಾಗುವುದರೊಳಗಾಗಿ ತನ್ನ ತಾಯಿಯು 'ಖೂಸಿ'ಯಾಯಿತು. ಅವಳ ವಿಕ್ರತದೇಹವನ್ನು ನೋಡಿ ನಾನಿಗೆ ಹೆದರದಳು ತುಳಜಿ, ಎಂದಿಗೂ ಪ್ರಾಣಬಿಡಲಿಕ್ಕೆಲ್ಲ ಎಂದುಕೊಂಡಿದ್ದಳು, ನಡುಗಿದ್ದಳು, ಈಗ ಮತ್ತೆ ನಡುಗಿದಳು ಅದೇ ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಊಟವನ್ನು ಅದೇ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ತಿನ್ನುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಿತಲ್ಲ—ಎಂದು. ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಹೇಳಿಬಿಡಬೇಕೆಂದಿವನ ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನು? ನಾರಾಯಣನೂ ಆ ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಅನ್ನವನ್ನೆ ತಿನ್ನುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆ ! ನಾಯಿಗೆ ಯಾವ ಕೆಲಸ ಕೊಡಬೇಕೆಂದಿರುವನೋ ಕುಲಕರ್ಣಿ ! ✓

x x x x

ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಸಹೃದಯತೆಯನ್ನೂ ಸಮರೀಚಿಸಬುದ್ಧಿಯನ್ನೂ ನೋಡಿ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಮೊದಲು ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗುತ್ತೂ, ಈಗ ಅನಂದವಾಯಿತು. ಮುಂದಾಗುವವರು ಬೇಕು ನಮ್ಮ ಚನರಿಗೆ - ಎಂದು ಕೊಂಡನು. ಮೊದಮೊದಲು ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಜೇಡುಬಲೆಗೋತ್ರವನೆಂದು ಮನವರಿಕೆಯಾಗುತ್ತೂ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. "ಜೇಡುಬಲೆಗೋತ್ರ ಎಂದರೇನು, ಮಹಾಸ್ವಾಮೀ?" ಎಂದು 'ಮಹಾಸ್ವಾಮಿ' ತನದ ಆಳಿಕೆಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪಿಟ್ಟಿನಂಗಡಿಯ ಮಾಲಕನು ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದನು. "ಬಿಳಿಗಡ್ಡದ ಋಷಿಗಳ ಗೋತ್ರ!" ಎಂದು ಸಕ್ಕಿದ್ದನು

ನಾರಾಯಣನು. ಮೂಲಕನ ಕುತೂಹಲ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. " ಅದಕ್ಕೂ ಜೊತೆಬಲೆಗೂ ಏನು ಸಂಬಂಧ, ಮಹಾಸ್ವಾಮೀ?" ಎಂದಿದ್ದನು. ನಾರಾಯಣನು ಒಳಿತಾದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ ರಸವತ್ತಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದ, " ಅದಕ್ಕೂ ಅದಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧ ಈ ಪ್ರಕಾರ. ಋಷಿಗಳು ಬರೆದಿಟ್ಟ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಂತೆ ನಡೆಯುವ ಜನರದೊಂದು ಬಾತಿ ಇದೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ. ಋಷಿಗಳು ಉದ್ಭವಗಟ್ಟಿದ ಊರ್ಧ್ವತಪಸ್ವಿಗಳು. ಅವರ ಮುಖದಿಂದ ಹೊರಸೂಸಿದ ವಚನ - ಸುಧಾ - ಧಾರೆಯು ಹೊರಬಿದ್ದು ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹವಾಗಿ ಹರಿಯದೆ ಅವರ ಗಟ್ಟಿದ ತೊಡಕಿನಲ್ಲಿಯೆ ಸಿಕ್ಕಿಬಿಟ್ಟಿತು, ಜೀಡಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡ ಮಳುಪಿನಂತೆ. ಮಳುಪಿನ ಸ್ಥಿತಿ ಏನಾಗುವುದು? ಅದೇ ಸ್ಥಿತಿಯಾಯಿತು ಆ ವಚನ - ಸುಧಾ-ಧಾರೆಯದು, ಅದರಲ್ಲಿ ಏನು ಮೆಯ್ಯು ಮೆರೆವವರೂ ಅದೇ ಸ್ಥಿತಿ. ಅಂತಹರಗೆ ಜೀಡಬಲೆ ಗೋತ್ರದವರೆನ್ನುವುದು. " ಮೂಲಕನು ತಲೆದೂಗಿದ್ದನು; ಅಷ್ಟಕ್ಕೆಯೆ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರೆ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಗುತ್ತಿತ್ತು; ಆದರೆ **ಮರುದಿನ** ಆ ಮಾತನ್ನು ನೆನೆ - ನೆನೆಸಿಕೊಂಡು ನಕ್ಕಿದ್ದನು. ಆಗ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ತನ್ನ ಪಾಪ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ತನಗೆಯೆ ಅವಮಾನವಾದಂತಾಗಿತ್ತು. " ಇವನೂ ಅದೇ ಗೋತ್ರದವನೆ! ಈ ಜನರಿಗೆ ಹಾಪ್ಯವೆಂದರೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಬಾಯ್ಬೆರೆದು ನಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮನ ತೆರೆದು ಬುದ್ಧಿ ಕೆಣಕಿ ನಗುವುದೇ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯೆ ಇವರಿಗಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಜನರಿಗೆಯೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ ನಗುವ ವಿದ್ಯೆ, ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆಯೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ ಹಾಪ್ಯ ಕಲೆ! ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಇಂತಹ ಹಾಪ್ಯರಸವನ್ನನುಭವಿಸುವ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದು " ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ರಗಳೆಯಾಗಿ ಅವಮಾನದ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ತಂದುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಈಗ ತಾನೆ ಹುಡುಗರಿಗೆ ಅಂತಹ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು ಎಂದನು; ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ತಲೆದೂಗಿದನು, ಸಹಾನುಭೂತಿ ತೋರಿಸಿದನು; ನಾರಾಯಣನು ಒಂದೆರಡು ಏನೋಡದ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ನಕ್ಕನು ಕೂಡ! ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಾರಾಯಣನು ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ವಿಷಯ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಸಹೃದಯನೂ ಸಮಂಜ

—ಸಬುದ್ಧಿಯವನೂ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ
 ಹೊಸ ತೆರದ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಒಪ್ಪುವುದು ಶಕ್ಯವಿದೆಯೆ ?
 ಸಮಂಜಸಬುದ್ಧಿಯವನಿರಲೇಬೇಕು. ಇಷ್ಟು ದಿವಸ ಹಳೆಯ
 ಆಚಾರ — ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮುಳುಗಿದ್ದ ಸಲ್ಲ ಕುಲಕರ್ಣಿ ? ಸಹಜವೆ.
 ಏನು ! ದೈರ್ಯವಿದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ, ಅವನಾದರೂ ಏನು ಮಾಡಿಯಾನು ?
 ಬುದ್ಧಿ ಇದೆ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತನವಿದೆ, ಧೈರ್ಯವಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಜನರಲ್ಲಿ
 ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ದೋಷವಿದು. ಧೈರ್ಯವನ್ನು
 ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೆಲಗೊಳಿಸುವಂತಹ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ರಮ ಬೇಕು. ತನ್ನಲ್ಲಿ
 ಬರುವ ಹುಡುಗರಲ್ಲಿ ಧೈರ್ಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಬೇಕು, ಧೈರ್ಯಬುದ್ಧಿ
 ಯನ್ನು ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಬೇಕು. ನಾರಾಯಣನು ಸೆಲ್ಡೆಯವನನ್ನು ಮಾಡಿದನು.
 ಹುಡುಗರಿಗೆ ಇದೇ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು — ಆದರೆ ೩-೪ ದಿವಸಗಳಾದರೂ
 ಒಂದು ಪಿಳ್ಳೆಯೂ ಬಂದಿಲ್ಲವಲ್ಲ ! ಶಾಲೆಯನ್ನು ಯಾವಾಗ—ಥೂ! —

x x x x

ಶಾಲೆಯನ್ನು ಯಾವಾಗ ಮರೆಯುವನೂ ಈ ವುಣ್ಣಾತ್ಮ ! ಥೂ!
 ಎಂದು ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ಸಲ ತನ್ನಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಕೋಪಿಸಿ
 ಕೊಂಡನು. ಈ ಹುಡುಗನಿಗೆ ಇಷ್ಟು ಕೂಡ ತಿಳಿಯಬಾರದೆ ? ದುಡಿ
 ದರೂ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬದ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದುಡಿಯದೆ ಕೂಳು ದೊರೆಯು
 ತ್ತಿದೆ ತನಗೆ. ತೃಪ್ತನಾಗಬಾರದೆ ? ಇವನಿಗೆ ಶಾಲೆ ಸುರೂ ಮಾಡ
 ಬೇಕಾಗಿದೆಯಂತೆ ! ಅದಕ್ಕೆ ಹುಡುಗರು ಬೇಕೇ ಬೇಕು ಅಂತೆ ! ಎಲ್ಲರದ
 ತರುವುದು. 'ಇವನೊಬ್ಬ ಮಹಾಯೋಗಿ' ಎಂಬ ಸುಳ್ಳು ವಂಚನೆ
 ಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಜನರಂದ ಇವನಿಗೆ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ
 ಮಾಡಿಸಿದೆ. ಅದೂ ನನ್ನ ಚಾತುರ್ಯದಿಂದ, ಇವನ ಜಾಣತನಕ್ಕಾಗಿ
 ಅಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಹುಡುಗರ ಮುಂದೆ ಇವನ ಸ್ವರೂಪ ಹೊರಬಿದ್ದಿ
 ತೆಂದರೆ ಆಗುವುದು ಇವನ ಸಮಾಧಿಯೋಗ ! ಹುಡುಗರನ್ನಾದರೂ
 ಕೂಡಿಸುವುದು ಹೇಗೆ ? ಅರಸನ ಹುಟ್ಟಿದ ದಿವಸ ಎಂದು ಹೇಳಲಿಯಾ ?
 ಇನ್ನೂ ದೊಡ್ಡವರನ್ನು ನೆರೆಮಿಸುವುದೆಂದರೆ ಆ ಮಾತೇ ——— ”

x x x x

ಬರಿಯ ಹುಡುಗರಿಗೆಯೆ ಶಿಕ್ಷಣಕೊಟ್ಟರೆ ಸಾಲದು ಎಂದು ನಾರಾಯಣನ ವಿಚಾರ. ದೊಡ್ಡವರಿಗೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಬೇಕು ನಮ್ಮ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ. ಬುದ್ಧಿ ಬೆಳೆದರೆ, ಯೋಗ್ಯತೆ ಬೆಳೆದರೆ, ಜಬಾಬ್ದಾರಿಕೆ ಬೆಳೆದರೆ ಮಾತ್ರ ದೊಡ್ಡವರು, ಬರಿಯ ದೇಹ ಬೆಳೆದರಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳು ಹಿಸಿಕೊಡಬೇಕು ಇವರಿಗೆ. ಕಮತೂರಿನವರಗಂತೂ ಸ್ವೈಶಲ್ ಶಿಕ್ಷಣ ಬೇಕೆಂದೆನ್ನಿಸಿತು. ' ಧಾರುಣಿಯ ವೇಲೊಂದು ಅಂಗಡಿಯನಿಕ್ಕಿ ಹರದ ಕುಳ್ಳಿದರ ನಮ್ಮ ಮಹಾಸೇವ ಸೆಟ್ಟಿ ' ಎಂಬ ಬಸವೇಶನ ಅಲಂಕಾರೋಕ್ತಿಯು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಇದ್ದಾಗಿನಿಂದ ನಾರಾಯಣನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆಳೆದಿತ್ತು. ಆ ಮಾತು ಬರಿಯ ಅಲಂಕಾರವಲ್ಲ, ಸತ್ಯಾಂಶವೆಂದೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಎಂದು ಈಗ ಅವನಿಗೆ ತೋರಿತು. ದೇವನು ಅಂಗಡಿಯನ್ನು ಟ್ಟಿರುವನಿಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲ, ಕಮತೂರಿನವರು ಆ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ನೊಡಲಿಸಿದಲೂ ' ಉದ್ಧರ ' ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನೆ ಮಾಡಿರಬಹುದು ಎಂದೆನ್ನಿಸಿತು. ' ಉದ್ಧರ ' ಯ ಹಣವನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಕೇಳುವನೊ ಎಂಬ ಭೀತಿಯಿಂದ ದೇವನ ಕಣ್ಣು ತಪ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಈ ಜನ; ಸೆಟ್ಟಿಯ ಬೀದಿಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವವರಿಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಬೇಕು | ಎಂದಿನಿಂದಲೂ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದುಕೊಂಡ ದೇವನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಮ್ಮುತ್ತ ಕೆರೆಯುತ್ತ ಮೂಲೆ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡ ಮುದುಕನಂತೆ; ಹೊರಗೆ ಬೆಳೆಯುವ ಜಗತ್ತಿನ, ಮನೆಯೊಳಗೆ ಬೆಳೆಯುವ ಮಕ್ಕಳ - ಮಾನವರ - ಅರಿವು ಅವನಿಗಿಲ್ಲ; ಹೀಗೆ ನೊಡಲತಾಗಿ ಸುಲಭ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕತೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಇವರ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನೂ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಕೊಡಬೇಕು. ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಯುಕ್ತಿ ತಿಳಿದಂತಾಯಿತು. ಹಳ್ಳಿಗರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೊಡುವ ಯುಕ್ತಿ ಸಾಧಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಹರಟೆ ಹೊಡೆದು ಕಾಲ ಕಳೆಯುವ ಜನರು ಇವರು; ನಾವೂ ಹರಟೆ ಹೊಡೆಯುವವರಂತೆಯೆ ನಟಿಸೋಣ, ಹರಟೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ವಿಚಾರಗಳ ಕತೆ ಕಟ್ಟಿ ಅವರನ್ನು ರಂಜಿಸೋಣ, ಒಲಿಸೋಣ, ಕಲಿಸೋಣ — ಎಂಬ ವಿಚಾರಾವೇಶದಿಂದ ಒಳಗಿಂದೊಳಗೆಯೆ ಬೆನ್ನು ಚಪ್ಪು ರಿಸಿಕೊಂಡನು; ಹೊರಗೂ ಬೆನ್ನು (ನಿಜವಾಗಿಯೆ) ಚಪ್ಪುರಿಸಿಕೊಳ್ಳು

ಬೇಕಾಯಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ಹಾಳು ಸೊಳ್ಳೆಗಳು ! ಬೇಸಗೆಯ ಬಿಸಿ ಲಿನ ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಊರ ಹೊರಗಿನ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಸೊಳ್ಳೆಗಳು. ಊರೊಳ ಗಂತೂ -- ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಮನೆಯ ಸ್ಮರಣೆ ಬುದಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ, ಮೈ ನಡುಗಿತು. ಎಂತಹ ಮನೆ ! ಎಂತಹ ಬೀದಿ ! ಎಂತಹ ಕೆರೆ ! - ಇವರಿಗೆ ಆರೋಗ್ಯವಿಷಯಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು ಮೊದಲು. ಮನುಷ್ಯನ ದೇಹವು ಸುಂದರವಾಗಿ ಸುಖರೂಪವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಲು ಯೋಗ್ಯವಿದೆ ಎಂಬುದರ ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕು ಇವರಿಗೆ ಎನ್ನಿಲ್ಲ, ಮೊದಲು ದೇವನನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಮರೆಯಿಸುವಂತಹ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಸ್ವರ್ಗದ ದೇವನು ಭೂಮಿಯ ' ಅಸಿಯದೇವ ' ನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಆರೈಕೆ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆರೋಗ್ಯವನ್ನೆ ಮರೆತಿದ್ದಾನೆ ಮನುಷ್ಯ ! ಅಂತೂ ಗದೆ ಇಡಬೇಕು ಧರ್ಮದ ಮೇಲೆ, ಎಂದರೆ—

x x x x

" ' ಧರಮ ಹಾಳಾದ್ದು ಜೇಸ ಹಾಳಾಯ್ತು ' ಅಂತ ಅವರೇ ಆಂದರಂತ ! ಎಲ ! ಹೀಂಗಣ್ಣಾಕ ನೋಡ್ತೀರಿ ನನ್ನಡೆ ! ಕುಲಕರ್ಣೀರು ಸಮಕಾಸಮ (ಸ್ವತಃ) ಸುಳ್ಳು ಹೇಳ್ತಾರ ? "

ಮಲ್ಲಣ್ಣಿಗೆ ಕೋಪ. ತಾನು ಹೇಳಿದುದಕ್ಕೆ ಮಿಕ್ಕವರೆಲ್ಲರೂ ನಗುವರಲ್ಲ ! ಎಂತಹ ಹುಚ್ಚರು ! ಮಳೆ - ಬೆಳೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಗೋಳಿಡುವವರೂ ಇವರೆ, ಆದರೆ ಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದಲ್ಲಿ ತಲೆ ತೂಗುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹಲ್ಲು ಕಿರಿದು ನಗುವವರೂ ಇವರೆ ! ಮಳೆ ಬೆಳೆ ಯಾಕೆ ಇಲ್ಲ ! ಧರ್ಮ ಇಲ್ಲದುದಕ್ಕಾಗಿ. ಇದು ಮಲ್ಲಣ್ಣನಿಗೂ ಎಂದಿನಿಂದಲೂ ಗೊತ್ತಿದ್ದಿತು, ಆದರೆ ಈಗ ಕುಲಕರ್ಣಿಯೂ ಅದೇ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ; ಅಷ್ಟೇಕೆ -- ಯತಿಶ್ರೇಷ್ಠರೂ ಅದೇ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿದರೆಂದು ಕುಲಕರ್ಣಿ ತಾನಾಗಿಯೆ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ತಾನು ಉಳಿದ ಒಕ್ಕಲಿಗರಿಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ನಗುವರಲ್ಲ ! " ಎಲೆ ನಿಮ್ಮ ! ಸಮಕಾಸಮ ಕುಲಕರ್ಣೀರು ಸುಳ್ಳು ಹೇಳ್ತಾರ ? " ಎಂದು ಮಲ್ಲಣ್ಣಿಯು ಕೆರಳಿದ ಸಿಂಹದಂತೆ ಸುತ್ತಲೂ ನೋಡುತ್ತ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಗದ್ದ ರಿಸಿದನು.

ಕುಲಕರ್ಣೀರು ! ಎಶ್ವಾಸ ! ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ವಿಷಯಕ್ಕೂ

ತಕರಾರು ಇಲ್ಲ ಯಾರದೂ, ವಿಶ್ವಾಸವಿಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ತಕರಾರು ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ' ಪರಸಂಗೇ ಗಮ್ತತ ಬಂದೇತಿ ' ಎಂದು ಮಿಕ್ಕವರ ತಕರಾರು. ೮-೧೦ ದಿವಸಗಳ ಮುಂಚಿತ ಇವರ ಸಲುವಾಗಿ ಒಂದೂ ಮಾತನ್ನಾಡಲಿಲ್ಲ, ಅದೇಕೆ - ನಾಲ್ಕು ಜನರಂತೆ ' ಸುಮ್ತಾಕ ನೆಟ್ಟಿಗಿದ್ದೀರಾ ಸೆಟ್ಟಿ? ' ಎನ್ನುವ ಹಾಗೂ ಇವರನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ಇವರೇ ' ಇರತಿ - ಶಿರೇಷ್ಟ | ಯತಿಶ್ರೇಷ್ಠ) ' ಎಂದರೆ ? ನೊದಲು ಯಾಕೆ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ? ಈಗ ಯಾಕೆ ತಿಳಿಯಿತು ? " ಅಲ್ಲ, ಮಾಮಾ, ಈಗಟು | ಇಷ್ಟು) ಧಿನಾ ಬೇಕಾಯ್ತು ಕುಲಕರ್ಣಿ ? "

ಮಲ್ಲಣ್ಣಿಗೂ ಬೇಜಾರವಾಯಿತು ' ಈ ಮಡ್ಡ ತೆಲಿಗಟ್ಟುಂದ ಮಾತಿನ ಸುಗಂಧ (ಸೂಕ್ಷ್ಮ) ' ಹೇಳಿ ಎಷ್ಟೊಂದು ತಿಳುಹಿಸಬೇಕು ? ತನ್ನ ಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲ; ಹೋಗಲಿ, ' ನಿನ್ನ ಹುಟ್ಟಿ ಇಂದ್ಯುಕ್ತರೆದ ಕುನ್ನು ' ಈ ಜನರು, ತನ್ನಂತಹ ಅನುಭವಿಕನ ಮಾತು ಬುದ್ಧಿಯೊಳಗಿ ಸಿಂದ ಸೂಸಿ ಇಳಿದಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕುಲಕರ್ಣಿ - ? ' ಸಮಕಾಸ್ಯ ಕುಲಕರ್ಣಿರು ಸುಳ್ಳು ಹೇಳುತ್ತಾರ ? ' ಅದೂ ಹೋಗಲಿ, ಇದ್ದೂರ ಜನರ ಮಾತಿನೊಳಗೆ ವಿಶ್ವಾಸ ಕೂಡೋದಿಲ್ಲ, ಅನ್ನೋಣ. ಆದರೆ ಆ ಆಚಾರ್ಯರು? ಮೊನ್ನೆ ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದರಲ್ಲ? ' ಪರವೂರಿಂದ ಬಂದ ದೊಡ್ಡನಸ್ಯಾರು '. ಅವರು ಯಾಕೆ ಸುಳ್ಳು ಹೇಳುವರು ? ಅವರದೇನು ಈ ಊರೊಳಗೆ ಹೋಲ - ಮನೆ ಮಾಡೋದಿಲ್ಲ, ಮಾಡಿಸೋದಿಲ್ಲ; ಅವರು ಯಾಕೆ - ? " ಎಲೆ ಮನ್ನ ಬಂದಿದ್ದರಲ್ಲ ಆಚಾರ್ಯ ? . . ಹಂ . . ಅವು ಯಾಕೆ ಬಂದಿದ್ರು ಗೊತ್ತೈತಿಯೆ? ಅವರ್ಮನೇವಳ್ಳ ಯಾರಿಗೂ - " ಮಲ್ಲಣ್ಣಿಯು ಒಮ್ಮೆಲೇ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ನೋಡಿ ಗಾಂಭೀರ್ಯದ ಇಳಿದನಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದನು, " ಯಾರಿಗೂ ಹೆಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಹ್ಯಾಂಗ್ ಹ್ಯಾಂಗೋ ಆಗ್ತಿತ್ತಂತೆ ಹ್ಯಾಂಗ್ ಹ್ಯಾಂಗೋ! ದೇಶಾದಾಗಿನ ಡಾಗದರೆ (dootor) ಲ್ಲಾ ಚಿತ್ತ * ಆದ್ರಂತೆ ಕಡಿಗ ಇವರು - - "

* ಸೋತು ಹಣ್ಣಾಗು

" ಇವರನ್ನು ಡೀಂದ ಅಗಸುದ್ದ (ಔಷಧ) ಒಯ್ಯಲಿಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ರೂ ಅಂತ ಹೇಳ್ತೀನು, ಮಾಮಾ"

ಮಾತನಾಡಿದ ಮೂರ್ಖನನ್ನು ಒಳಗಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡಿದಂತೆ ನೋಡಿದನು ಮಲ್ಲಣ್ಣಿ. " ಎಲ! ಮತ್ತ, ನನಗೇ ಅಂತಾನಲ್ಲೊ ಹೇಳ್ತೀ ನೂ ಅಂತ! ಕು ಲ ಕರ್ಣೇ ರೇ ಹೇಳಿದ ರೂ ಅಂತ ಹೇಳ್ತೀ ನಿ. ಸಮಕ್ಸಮ ಆ ಆಚಾರೋರೇ ಹೇಳ್ತಿದ್ದಂತ ಕುಲಕರ್ಣೇರಿ —"

" ಏ-ನಂ-ತ ಅದ" — ಯಾವನೋ- 'ಎಲೆ ಇದ್ದು ಕಿಸ್ವಾಯಿ!' — ಹಂಗಿಸಿದನು.

" ಅದ್ದೆ ಹೇಳ್ವೀಕೂಂತಿನಿ," ಮಲ್ಲಣ್ಣಿಯು ಸಂತಪ್ತನಾಗಿ ದನಿ ಏರಿಸಿದನು, " ಸುಮ್ಮಾ ಕಡ ನಡುಮದ್ದಿ ಮಾತಾಡಿಸ್ತಾನಲ್ಲೊ ನನ್ನ! ಆ-ಆ-ಚಾ-ರೀ-ನೇ- ಹೇ-ಳ್ತೀ-ದ್ದಂ-ತದ- ಈ- ಇರ್ದಿ (ಯತಿ)- ಹೇಳಿದ್—"

" ಯಾರಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು ಇರ್ದಿ (ಇರುವೆ) ಅಂತ?"

"ಎಲ! ಇರ್ದಿ (ಇರುವೆ) ಅಂತ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಇ-ರ್-ತೀ ಇರ್ದೀ ಅಂತಾರ ಇಂಥಾ ಜನಕ್ಕೆ. ಮಾದೇವನ ಮನಸ್ಸಾ-ಅಂವ್ ಇರ್ದಿ ಅಂತಾರ ಹಾರೋರು. ನಮ್ಮ ತಪ್ಪಾ (ತೋ) ಟದ ಮನಸ್ಸಾನೆ ಈ ಇರ್ದಿ. ಅವ ಹೇಳದಂತ -- ಹೇಳ್ತೀನು? - ನಕ್ಕುಬಿಟ್ಟಂತ. ಆ ಮ್ಯಾಲೆ ಹೇಳದಂತ ' ಆಲ್ಲಾ, ಹುಚ್ಚೊಟ್ಟಿ ಡಾಗದವ ಏನಾಡ್ತಾವ ಇದ್ದು! ಇದು ಬಡಕೊಂಡೈತಿ - ಈ ಹೆಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಸೌಂತಿ | ಸವತಿ) ಬಡಕೊಂಡಾಳ ಅಂತ ಹೇಳ್ವಾ ಅಂತ! "

ಮಲ್ಲಣ್ಣಿ ಸುತ್ತಲೂ ನೋಡಿದನು. ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುವ ವಕ್ತ್ರವಿನಂತೆ ಶ್ರೋತೃಗಣವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದನು - ತನ್ನ ಮಾತಿನ ಪರಿಣಾಮವೇನಾಗಿದೆ ಎಂದು. ಯಾರಿಗೂ ಏನೂ ವಿಶೇಷವೆನ್ನಿಸಿದಂತಿ ದಿಲ್ಲ. ಮಲ್ಲಣ್ಣಿಗೆ ನಿರಾಶೆಯಾಯಿತು, ಬೇಜಾರವಾಯಿತು, ಕೋಪ ಬಂದಿತು. ಅಷ್ಟರೊಳಗೆ -- ಅಪಮಾನ! ಯಾವನೂ ಒಬ್ಬ ನಕ್ಕು ಬಿಟ್ಟನು - ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ. ಇದೇನು ಅಂತಹ--"ಅದೇನು ದೊಡ್ಡಾತು, ಮಾಮಾ? ನಮ್ಮ ಆ ಜಾಡರ ಸಿದ್ಧಪ್ಪ ಮನೀ ಕಟ್ಟೀ ಮ್ಯಾಲಿನ ಕೌದಿ

ಮಟ್ಟಾಮಾಯೆ ಆದಾಗ ಹೇಳಲಿಲ್ಲೇನು ಕುರುಬರ ಬೀಗ ಕಳವು ಮಾಡಿದವು ----- "

" ಮೈಯಾಗ ದ್ಯಾವು ಹೊಕ್ಕಾಗ ಬೇಕೇಕಾದ್ದು ಹೇಳಿತ್ತು ನೋಡು ಆ ಹುಡುಗ!" ಎಂದು ಅತ್ಯಂತ ಆದರಭಾವದಿಂದ ನುಡಿದನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನಾವನೋ.

ಕುರುಬರ ಬೀರನಲ್ಲಿ ಆದರವೆಂದರೆ ತನಗಾಗಿ ಅನಾದರವೆಂಬ ಮಾತು ಮಲ್ಲಣ್ಣಿಗೆ ತಿಳಿಯದೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದಲೂ ಅತ್ಯಂತ ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದಲೂ ಉಸಿರಳಿಯುತ್ತ "ಮೈಯ್ಯಾಗ ದ್ಯಾವು ಬಂದಾ ಹಪ್—" ಎಂದಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಡೆಯಬೇಕಾಯಿತು. ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಉಸಿರನ್ನೆಳೆಯುವಾಗ ತಾನು ಚಿಲುಮೆಯನ್ನು ಸೇದುತ್ತಿದ್ದನೆಂಬುದರ ಅರಿವು ಇದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ, ಹೊಗೆಯು ಗಂಟಿಲಿಗೆ ತಾಕಿತು, ಕಂಠದಲ್ಲಿ ಕೋಲಾಹಲವೆದ್ದಿತು, ಮುರುಕು ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಕೈಬಡೆದಂತೆ ಶಬ್ದವಾಗ ಹತ್ತಿತು ಕಂಠದಲ್ಲಿ, ಮುರುಕು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಂತೆಯೇ ನಡುಗಹತ್ತಿತ್ತು ಮಲ್ಲಣ್ಣಿಯ ದೇಹ, ಕೊನೆಗೆ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯು ಎರಡು ತುಂಡಾದಂತೆ—ಆದೇಕೆ? —ಸಿಡಿಲು ಬಡಿದಂತೆಯೇ ಎನ್ನೋಣ—'ಖಡಡ' ಎಂದಿತು, ಅಬ್ಬರಕ್ಕೆ ಮಳೆಯ ನೀರು ಹೆವ್ವುಗಟ್ಟಿತೇನೋ ಎನ್ನುವಂತೆ ಉಗುಳಿನ ಗುಂಡು, ಆ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ದಾರಿ ಸಕ್ಕಂತಾಗಿ ಬಂದಿತು ತಿರಸ್ಕಾರದ ತಿರಿ; ಬಂದ ಕೋಪವನ್ನೆಲ್ಲ ಕಾಲ್ಪೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಿ ಮುಂದೆ ಬಿದ್ದ ಉಗುಳನ್ನು ಆ ಬೀರನಿಂದ ನೆಲಕೊರೆಸಿ ಮತ್ತೆ ಮಾತನಾಡಿದನು ಮಲ್ಲಣ್ಣಿಗೆ; "ದ್ಯಾವು ಹೊಕ್ಕಾಗಂತ! ಅಲ್ಲರೂ, ಹುಚ್ಚೊಟ್ಟೀ, ದ್ಯಾವು ಹೊಕ್ಕೋರು ಹೇಳುತ್ತಾ ಹಬ್ಬಕೊಮ್ಮೆ ಹುಣಿಮೀಗೊಮ್ಮೆ! ಆದರ ಕುಂತ (ಕುಳಿತ) ಮೆಟ್ಟಿಗೀ ಮ್ಯಾಲೆ ಹೇಳೂದೂ ಅಂದರ—! ರಾತರೋರಾತರಿ ಹೋಗಿ ಕೇಳಿದರೂ ಹೇಳುತ್ತಾಂತ ಈ ಇರಿ! ದ್ಯಾವು ಬಂದಾಗಂತ, ದ್ಯಾವು! ಮತ್ತೂ, ಗಮ್ಮತ ನೋಡು, ಆ ಹೆಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಸಾಂತೀ (ಸವತಿ) ಇದಾಳಂತ ಈ ನಂ ತ್ವಾ (ತೋ) ಬಿದ ಇರಿಗೆ ಹ್ಯಾಂಗ ತಿಳಿ ತೂ ಉ?—ಮತ್—"

"ಸೌಂತ್ರಿ ಇದ್ದಾಳೆ" ಯಾವನಿಗೋ ಸಂಶಯ ಬಂದಿತು; "ಇದ್ದರ ಬಡೋತ್ತೇತಾಳ ಹ್ಯಾರಿಗಪ |"

"ಛೂ | ನಿನ್ನ ತೆಲಿ |" ತಿರಸ್ಕಾರವೂ ಆಯಿತು, ಕೆಮ್ಮೂ ಹೋಯಿತು ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಉಗುಳಿದನು ಮಲ್ಲಣ್ಣೆ; "ಇದ್ದಾಳೆ ಆಂದ್ರ ಸತ್ತಾಳೆ ಆಂತ | ತಿಳಿತೆ? ಇರದೆ ಸಾಯಿತ್ತಾರ ಯಾರಾದ್ರೂ?"

"ಸತ್ತಾಳೆ ಆಂತ |" ಎಲ್ಲರಿಗೂ ನಿರಾಶೆಯಾದಂತಾಯಿತು.

"ಮತ್ತೆ ಆಂತ |" ಎಂದು ಅಣಕಿನ ಕನಕರದಿಂದ ಮಲ್ಲಣ್ಣೆಯೂ ದನಿ ಎಳೆದನು; "ಆ ಆಚಾರ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಾಂತ. ಸೌಂತ್ರಿ ಇದ್ದದ್ದೂ ಖತ (ನಿಜ), ಸತ್ತದ್ದೂ ಖರೆ, ಬಡಕೊಳ್ಳೋದೂ ಖರೇ—ಆಂತ"

"ಆಂದರ ಕಟಿಣ ಬಂತಪ ಪರಸಂಗ!"

ಮಲ್ಲಣ್ಣೆಯೂ ನೋಡಿದನು, ಮಿಕ್ಕವರೂ ನೋಡಿದರು ಹೀಗೆ ಮಾತನಾಡಿದವನನ್ನು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಶ್ಚರ್ಯ. ಮಲ್ಲಣ್ಣೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಈಗ 'ಪರಸಂಗ' ಸಾಧಿಸಿತು ಎನ್ನಿಸಿತು. ಮಾತನಾಡಿದವನಿಗೆ ತನ್ನ ದಡ್ಡತನ ಕ್ಯಾಗಿ ನಾಚಿಕೆ ಹುಟ್ಟುವಂತೆ ಮಾಡೋಣ, ನಾಲ್ಕು ಜನರಲ್ಲಿ ಅವನು ತಲೆ ತಗ್ಗಿಸುವಂತೆ ಮಾಡೋಣ—ಎಂದುಕೊಂಡು ಗಹಗಹಿಸಿ ನಗುತ್ತಲೆ ಮಾತನಾಡಿದನು, "ಇಂವ್ನೇನು ಬಂತೂ ಕಟಿಣ ಪರಸಂಗ | ಸೌಂತ್ರಿ ಸೌಂತ್ರಿಗೆ ಬಡಕೊಂಡರ ನಿನಗ್ಯಾಕ—"

"ಆದಲ್ಲ, ಮಾಮಾ, ಹೀರಂಗ ಕುಂತೈಟ್ಟಿಗೆ ಮಾಲೆ ಮಂದಿ ಮಾತ ಹೇಳೋವ್ರ ಮುಂದ ಕಟಿಣಾ ಆಂದೆ."

ಇದೂ ಒಂದು ಎಚಾರಿಸತಕ್ಕ, ಅಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಡತಕ್ಕ ಮಾತು ಎರಿಸು ಹೊಳೆದು ಎಲ್ಲರ ಮುಖಗಳಲ್ಲಿಯ ನಗೆ ಅಡಗಿ ಗಾಂಭೀರ್ಯದ ಕಳೆ ಮೂಡಿತು. 'ಹೌದೋಡೋ, ಬಲೆ ಕಟಿಣ | ಒಂದತ್ತಾತೂ ಮುಚ್ಚಿಡೋ ಹಾಂಗಿಲ್ಲ. ಇದೆಂಥಾ ಪರಸಂಗ!' ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ತಂತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೆ ಮಾತನಾಡಿಕೊಂಡವರಂತಹ ಮುಖಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ತಾಳಿದ್ದರು. ಮಲ್ಲಣ್ಣೆಗೆ 'ಮಾಮಾ'ನ ಹಿರಿತನ ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ 'ಪರ ಸಂಗ' ಸಿಕ್ಕಿತು, ಅದರ ಕೂಡ ತನ್ನ ಕೆಲಸವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ 'ಪರ ಸಂಗ'ವೂ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಒಮ್ಮೆಲೆ ಮಾತನಾಡುವುದು ಹಿರಿತನದ ಅಕ್ಷಣವಲ್ಲ,

ಮೇಲೆ ಬಂದ ದುರ್ಧರ ಪ್ರಸಂಗದ ಕಟು ಅನುಭವದ ರೋಮಾಂಚಗಳಿಗಾಗಿ ಮಿಕ್ಕವರು ಕೆಲಹೊತ್ತಾದರೂ ಮೈ ತುರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿ, ಆ ಮೇಲೆ ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ತಟಕಿಕ್ಕುವ ಅಪ್ಪುತದ ಧಾರೆಯಂತೆ ಒಂದೊಂದೆ ಹನಿಯಾಗಿ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ದುರಿಸುತ್ತ ಮಾತನಾಡುವುದು. ಆಗ ತಿಳಿಯುವುದು ಮಿಕ್ಕ ಬಾಲಕರಿಗೆ ಹಿರಿಯರ ಮಾತಿನ ಮಹತ್ವ! ಇದೇನು ತನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆ? 'ಪರಸಂಗ ಕಟಿಣೀ ಐತಿ' ಎಂದು ಮೊದಲು ಮನಸಿನಲ್ಲಿ ಮಾತಾಡಿಕೊಳ್ಳುವವನಂತೆ ಒಂದೆರಡು ಸಲ ಉಗುಳ್ಳುಂಗಿ, ಹಿರಿತನದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯರ ಭತ್ತದಂಡದಂತೆ ಗಂಟಿಲಿನ ಎಲಬು ಕೆಳ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿ, ಆ ಮೇಲೆ ಮಾತನಾಡಿದನು ಮಲ್ಲಣ್ಣಿ—ವಾಮಾಃ

"ಅದೇ ಮತ್ತೆ! ಅದಕೇ ಅಲ್ಲೇನು ಕುಲಕರ್ಣೇರು ನನ್ನ ಕರಸಿ ಹೇಳಿದ್ದು? 'ಮಲ್ಲಣ್ಣೀ, ಹೀಗೇ ಅವೆ ನೋಡು. ಅವರು (ಅಂಜನ ನಮ್ಮ ತ್ವಾಟದಾಗಿನ ಇರಿ) ಈ ಊರಾಗ ಇರೋತನಕ ಯಾರಾದರೂ ಅವರ ಕೆಣಕೋ ಗೋಜಿಗೆ ಹೋದಿಗೇದಾರು, ಆಂ? ಕಣ್ಣಿಟ್ಟಿರು, ಮಲ್ಲಣ್ಣೀ, ಹುಡುಗರ ಮ್ಯಾಲೆ ಕಣ್ಣಿಡು'—ಅಂತ'. ನಾನೂ ಹೇಳೆ 'ಮಾದೇವರ ಮನಸ್ಸಾ ಸಮೂರಿಗೆ ಬರೋದೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾತು. ನೀವ್ವೇಳಿಧಾಂಗ ಮಾಡ್ತೀನಿ, ಅಣ್ಣಾ ಅವರ. ಹುಡುಗ್ರು ಎನ್ನಾಡಿದ್ರೂ ಈ ಮುದುಕ ಮಲ್ಲಣ್ಣೀ ಮ್ಯಾಲ ಇರಲಿ ನಿಮ್ಮ ಯಿಶ್ವಾಸ ' ಅಂತ."

ಸಭೆ ತುಂಬಿ ನಿಶ್ಯಬ್ದತೆ! ಸಭೆ ತುಂಬಿ 'ಇರಿತನ'ದ ಶಾಂತತೆ!

"ಮಾಟಾ ಮಾಡಿ ಮಳೆ ತರಿಸ್ತಾರಂತ ಆವ್ರು! ಕರೇ (ನಿಜ) ವೇನು, ವಾಮಾ?" ಮೆಲುದನಿಯಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಕೇಳಿದರು.

"ಕರೇವಂದ್ರ?" ಮಲ್ಲಣ್ಣಿ ಗಟ್ಟಿಸಿಯೆ ಮಾತನಾಡಿದನು; ಅವನಿಗೇನು ಹೆದರಿಕೆ ಈ ಹುಚ್ಚ ಹುಡುಗರ ಮುಂದೆ? "ಕರೇವಂದ್ರ? ನಾಯೋನ್ನೋಡೀನೆ? ಕುಲಕರ್ಣೇರೇ ಹೇಳಿದ್ದು ಸಮಕಸಮ ಆ ಆಚಾರು ಹೇಳಿದ್ರಂತ—"

"ಆ ತುಳಜಿಗೂ ಮಾಟಾ ಮಾಡ್ತಾನಂತ—"

ಯಾರೂ ಮುಗಿಸಗೊಡಲಿಲ್ಲ ಈ ಮಾತನಾಡುವ ಹುಡುಗನನ್ನು. 'ಎಲ!' 'ಛಿ!' 'ಎನ್!' 'ಎಚ್ಚರೈತೊಯ್!' ಮುಂತಾಗಿ ಸಭೆ ತುಂಬ

ಹಾಹಾಕಾರವೆದ್ದಂತಾಯಿತು. ಯತಿಶ್ರೇಷ್ಠರ ಸಂದೇಗಾಗಿ ಅವರ ಕೈಫಿ ಯತ್ತನ್ನು ವಹಿಸಿದ ಮಲ್ಲಣ್ಣ ಕೂಡ ಶಾಪಕೊಡಬಹುದೆಂಬಂತೆ ಫದರಿ ಎಲ್ಲರೂ ಎದ್ದು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಮಲ್ಲಣ್ಣಿಯ ಶಾಪವೂ ಸಿಡಿದು ಹೊರ ಬಿದ್ದಿತು, "ಎ! ತುಡುಗ ಮುಮ್ಮಾಟೀ! ಹುಳ ಬಿದ್ದುಗಿದ್ದೀತು ಬಾಯಿ ವಳ— " ಎಲ್ಲರೂ ಚದರಿ ಹೋಗಿದ್ದರು, ಮಲ್ಲಣ್ಣ ತಡೆದನು, 'ಗೊಂಗೆಡ' (ಕಂಬಳಿ) ಯನ್ನು ಸವರಿಕೊಂಡೆದ್ದನು. " ದೊಡ್ಡವರ ಯೆವಾರ (ವ್ಯವಹಾರ)" ಎಂದು ಗೋಣಗುಟ್ಟಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು: "ಹುಡುಗ ಅಂದಾಂಗ ತುಳಜೀದೂ ಒಂದು ಫರಸನೆ (ಪ್ರಶ್ನೆ) **R.I.F.**"

* * * * *

ತುಳಜಿಗೂ ಒಂದೆರಡು 'ಫರಸನೆ'ಗಳಿದ್ದುವು; ಮೊದಲನೆಯದು; ಇಂದಿಗೆ ಒಂದು ತಿಂಗಳಾಯಿತು, ಇನ್ನೂ 'ಕಾರೇವು (ಕಾರ್ಯ=ಉತ್ತರ ಕ್ರಿಯೆ)'ದ ಊಟ ನಡೆದಂತೆ ನಡೆದಿದೆಯಲ್ಲ! ಈಗ ಬರಿಯ ಕುಲಕರ್ಣಿಯೊ ಬ್ಬನೆ ಅಲ್ಲ, ಊರೊಳಗಿನ ಮಿಕ್ಕವರೂ ಕೂಡ ಭೋಜನವನ್ನೊದಗಿಸಿ ಕೊಡತಕ್ಕಿದ್ದಾರೆ! ಅಷ್ಟೇಕೆ, ದಿನೇ ದಿನೇ ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಮನೆಯ ಅನ್ನ ಬರುವುದು ಕಡಿಮೆಯಾಗತಕ್ಕಿದೆ. ತುಳಜಿಗೆ ಬಹಳೇ ವಿಷಾದವಾಗಿತ್ತು. ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಮನೆಯಿಂದ ಬರುವುದು ಅಡಿಗೆ, ತಂದೊಡನೆಯೆ ತಿನ್ನು ವುದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧ; ಮಿಕ್ಕವರು ತಂದು ಕೊಡುವುದು ಅಡಿಗೆಯಲ್ಲ. 'ಶೀದಾ', ಅಡಿಗೆಯ ಸಾಮಾನು, ಅದನ್ನು ತುಳಜಿಯೆ ಅಡಿಗೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಗೋಳಿನ ಜೊತೆಗೆ ತುಳಜಿಯ ಎರಡನೆಯ 'ಫರಸನೆ'; ಅದಂದರೆ ನಾರಾಯಣನ ಹಟ-ತುಳಜಿಗೆ ಓದು-ಬರೆ ಕಲಿಸಬೇಕೆಂದು. ಮೊದಲನೆಯ ಸಲ ನಾರಾಯಣನು ತನ್ನ ವಿಚಾರವನ್ನು ಆಡಿ ತೋರಿಸಿದಾಗ ತುಳಜಿಯು ದಿಗ್ಭ್ರಾಂತಳಾದಂತಾಗಿದ್ದಳು, 'ನನಗೇನೂಡೋದ್ರಿ ಹಳ್ಳಿಯೂರ ಹೊಯ್ಮಾಲಿಗೆ?' ಎಂದಿದ್ದಳು. ಹಳ್ಳಿಯವರಿಗೆ ಕಲಿಸಬೇಕೆನ್ನುವುದೆ ತನ್ನ ಜೀವನದ ಧ್ಯೇಯ, ತನ್ನ ಚಳವಳಿಯ ಧೋರಣ ಎಂದು ನಾರಾಯಣನು ಪರಿಪರಿಯಿಂದ ತಿಳುಹಿಸಲಿತ್ತಿಸಿದನು. ಕೊನೆಗೆ ತುಳಜಿಯು ಹೇಳಿ ಬಿಟ್ಟಳು, 'ಶೀದಾ' ಬಂದ ಸಾಮಾನುಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಮಾಡಿ ಅದಿಗೆ ಮಾಡುವ ತೊಂದರೆಯಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಕಲಿಯಲು ವೇಳೆ ದೊರಕಲಿಲ್ಲ

ಎಂದು. ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ತಿಳಿಯದಾಯಿತು. 'ನೊಡಲು ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಸಡೆವೇಣ, ಆ ಮೇಲೆ ಉಳಿದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಿಗೆ 'ಮಾಡೋಣ' ಎಂದನು. ಶಿಕ್ಷಣ ನೊಡಲು, ಸುಧಾರಣೆ ನೊಡಲು, ಯಾಕೆಂದರೆ—

x x x x x

ತನ್ನ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿದಿರಬಹುದೆ—ಎಂದು 'ಕೃಷ್ಣ'ನಿಗೆ ಶಂಕೆ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಮನೆಯಿಂದ ಅನ್ನವೇಕೆ ಒರುವುದಿಲ್ಲ—ಎಂಬುದರ ವಿಚಾರವನ್ನೇಕೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ? ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ತುಳವಿಂಪು ಬೇಬಾರ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಅವಳಿಗೆ ಅಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ, 'ಕೃಷ್ಣ'ನಿಗೆ ಊಟದಲ್ಲಿ ರುಚಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯಜಾತಿಯ ಹಣೆ ಒರಹವೇ ಹೀಗೆ, ಎಂದುಕೊಂಡನು 'ಕೃಷ್ಣ'ನು. ಅಡಿಗೆ ಮಾಡಲು ಜನ್ಮ ತಾಳಿದ ಹೆಂಗಸಿಗೆ ಓದು—ಬರೆ ಕಲಿಸುವುದೆಂದರೆ? ಚಿಕ್ಕವರಿದ್ದಾಗ ಮೊಲೆ ಹಾಲು ಉಣ್ಣಿಸುವುದು, ಬೆಳೆದವರನ್ನು ಬೇಳೆ ಬಿಡಿಸಿ ಉಣ್ಣಿಸುವುದು ಹೆಂಗಸರ ಕೆಲಸ—ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ತುಳವಿಗೆ—

* * * * *

ತುಳವಿಯ ಕೂಡ ಊಟ, ತುಳವಿಯ ಅಡಿಗೆ ಸಡೆದಂನಿಂದ ಕುಲಕರ್ಣಿಗೆ 'ಯತಿಶ್ರೇಷ್ಠ'ರಿಂದ ಆದಷ್ಟು ದೂರದಲ್ಲಿಯೆ ಇರಬೇಕೆಂದೆ ಸ್ಪಿಸಿತು. ಶೂದ್ರರಾಕೆ! ಅವಳೊಡನೆ—ಆದರೂ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ, ಯಾಕೆಂದರೆ ತುಳವಿಯು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮಗಳು ಎಂದು ಆ 'ಯೋಗೀಶ್ವರ' ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಬಹುದು. ಮಕ್ಕವರ ಮುಂದೆಯೂ ಮಾತನಾಡುವಂತಿಲ್ಲ. ತಾನೇ ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟ 'ಯತಿಶ್ರೇಷ್ಠ'ನನ್ನು ತಾನೇ ನಿಂದಿಸಿದಂತಾಗಿ ಅನರ್ಥವಾಗುವುದು. ಇತ್ತ, ಈ ಹಾಳು ಶೂದ್ರ ರೊಡನೆ ಜಾತಿಸಂಕರವೆ ಬೇಡ ಎಂದು ತಾನು ಹೋಗುವುದನ್ನು ತನ್ನ ಮನೆಯಿಂದ ಅನ್ನ ಕಳಿಸುವುದನ್ನೂ ಬಿಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಂಡತಿಯ ಹೆದರಿಕೆ. ಈಗಾಗಲೆ ಅವಳಿಗೆ ಎನು ಸಂಶಯ ಬಂದಿತ್ತೋ ಏನೋ!— 'ನಿಮಗ ಹೋಗೋದಾಗಿದ್ದ್ರ ನಾ ಹೋಗಿ ಕೊಟ್ಟ ಬತ್ತಿನಿ, ದಿನಾಲು' ಎಂದು ಹಟ ಹಿಡಿದಿದ್ದಳು. ಹೆಂಗಸರಿಂದ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಹಾನಿ ಇದೆ!— ಎಂದು ಕುಲಕರ್ಣಿಯು ಹಳಹಳಿಸತೊಡಗಿದನು. ಹೆಂಗಸರ

ಹುಚ್ಚು ತನದಿಂದಲೆ 'ಯತಿ'ಗಳ ರಾಜ್ಯ ನಡೆದಿದೆ. ಕೊನೆಗೆ ಕುಲಕರ್ಣಿ ತಾನೇ ಧೈರ್ಯಮಾಡಿ 'ಈ ಯತಿಗಳು ಸ್ತ್ರೀಮುಖ ದರ್ಶನ ಮಾಡೋದಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದನು. ಹೆಂಡತಿಗೆ ಮುತ್ತಿಷ್ಟು ಸಂಶಯ ಬಂದಿತು. ದಿನಾಲು ಕೆರೆಗೆ ಹೋದಾಗ ಆಕೆ ಕೇಳಿದ್ದಳು, ಮಿಕ್ಕ ಹೆಂಗಸರೆಲ್ಲ ಯತಿಗಳ ದರ್ಶನ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬರುವುದನ್ನು. ತುಳಜಿಯ ಸಂದರ್ಭವೂ ತಿಳಿದಿತ್ತು, "ಎಂದಿಂದಿನ ಜಲ್ಮದ ವುಣ್ಯಾನೊ ಆ ಹುಡುಗೇಡು? ಶೂದ್ರ ರಾಕೆ ಆಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ರೂ ವುಣ್ಯವಂತರ ಸೇವಾ ಮಾಡೋ ಭಾಗ್ಯ ಸಿಕ್ಕಿತು ಆಕೆಗೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ಸಿಗಲೊಲ್ಲದು ಆ ಭಾಗ್ಯ" ಎಂದು ಹುಚ್ಚಿ ಮಾತನಾಡಿದಳು.

* * * *

ಎರಡು ತಿಂಗಳುಗಳ ಕೊನೆಗೆ ನಾರಾಯಣನ ಸಮಾಜಸುಧಾರಣಾ ಹಟವು ಸಹನೆ ಮೀರಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸಂಶಯವೂ ಬೆಳೆಯಿತು. ಅವನ ಮನೆಯಿಂದ ಅನ್ನವಿಲ್ಲ, ತುಳಜಿಗೆ ಅಡಿಗೆ ಮಾಡಲು ವೇಳೆ ಇಲ್ಲ. ಇತ್ತ ಕುಲಕರ್ಣಿಯ ಮನೆಯ ಹುಡುಗರೂ ಇಲ್ಲ, ಮಿಕ್ಕವರ ಹುಡುಗರೂ ಇಲ್ಲ. ಶಾಲೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದು ಹೇಗೆ? 'ಹುಡುಗರನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಕೊಡೋದಾಗೋದಿಲ್ಲ ಈ ಕುಲಕರ್ಣಿಗೆ? ಕಡೆಗೆ ತನ್ನ ಮನೇ ಹುಡುಗ್ರನ್ನು ಕಳಿಸಿಕೊಡ್ವೇಕು?' ಎಂದು ಅಬ್ಬರಿಸಿದನು. 'ಅವರ್ಯಾಕೆ ಕಳಿಸಿಕೊಡ್ತಾರಿ ತಮ್ಮ ಹುಡುಗ್ರನ್ನು? ಇಲ್ಲಿ ಬಂದ್ರ ಮೈಲಿಗೆ ಆಯಿತು, ಮೈ ಯಾಕೆ ತೊಳಕೋಳಿಲ್ಲಾಂತ ಮೊನ್ನೆ ತಮ್ಮ ಹುಡುಗರನ್ನ ಹೋಡೀತಿದ್ದರು ಅವರು!' ಎಂದು ತುಳಜಿಯು ಸಾಕ್ಷಿ-ಪುರಾವೆಯಾಗಿ ಹೇಳಿದಳು. ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಹೇಸಿಕೆಯಾಯಿತು. ಮಡಿ- ಮೈಲಿಗೆ! ಜಾತಿ-ಜಾತಿ! ಇದನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲ ಮಾಡದ ಹೊರತು——

+ + + +

'ಕೃಷ್ಣ'ನಿಗೂ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಜಾತಿ-ಜಾತಿಗಳ ನಿರ್ಬಂಧ ದಿಂದ ಬೇಜಾರವಾಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಒಮ್ಮೆ ಈ ಜಾತಿಯ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬಿಟ್ಟು ತೆಂದರೆ 'ಶೀದಾ' ಕಳುಹಿಸುವವರಿಗೆ 'ಅಡಿಗೆಯನ್ನೆ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡಲಿ

ಮಿಕ್ಕವರೇ ತನಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅನ್ನದಾಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲರೂ ಬಡವರು. ಬಡವರಿಗೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ವಿಶ್ವಾಸ ತನ್ನ ಮೇಲೆ. ಹೀಗಿದ್ದು ತಾನು ಊರೊಳಗೆ ಕಾಲಿಡಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ! ಬಡವರ ಮನೆ - ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅವರನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ! ಈಗಲಾದರೂ — ಈಗೇನಿದೆ? ಮತ್ತೆ ಹಣದ ತೊಂದರೆ, ಹಸಿವೆಯ ಬಾಧೆ! ಬಡವರನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕು, ಸಂಘ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ದುಡಿಸಬೇಕು, ಬೀದಿಗಳನ್ನೂ ಮನೆಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿ ಸುವಂತೆ — ಹಾಳಾಯ್ತು, ಮಳೆಗಾಲ ಬಂದಿತು. ಇಷ್ಟಾಗಿಯೂ ಹಣವಿಲ್ಲ. ಸಾಲ ತೆಗೆಯಬೇಕೆಂದರೆ — ಯುಕ್ತಿ ಹೊಳೆಯಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ಊರೊಳಗೆ ಹಗೆಗಳಿವೆ, ಹೆಂಗಸರಿದ್ದಾರೆ. ಹಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಳು, ಹೆಂಗಸರ ಮೈಮೇಲಿನ ಬಂಗಾರದ ಸಣ್ಣ - ಮೊಡ್ಡ ಒಡವೆ! ಇವುಗಳನ್ನು ಒತ್ತಿ (ಓಲು) ಎಂಚಿಟ್ಟು ಗ್ರಾಮಸುಧಾರಣಾಸಂಘ ಕಲ್ಪಾಗಿ ಸಾಲು ತೆಗೆಯೋಣ. ಮಾಡರಿಯ ಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳೋಣ. ಮನುಷ್ಯನ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸೋಣ. ಆ ಮೇಲೆ ಸ್ವರ್ಗದ ದೇವನು-----

* * * *

ಮಳೆಗಾಲ. ಮಳೆ ಇಲ್ಲ ಎಂದಿಸಂತೆ. ಮೋಡಗಳು ಕವಿದಿವೆ, ಆದರೂ ಮಳೆ ಇಲ್ಲ. ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಮಳೆಯ ಮಾಡರಿ ಎಂದು ಹನಿಗಳನ್ನು ತರುತ್ತಲಿದೆ ಗಾಳಿ, ಆದರೂ ಕಮತೂರಿನಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಇಲ್ಲ. 'ಇತ್ತೀಗೆ ಶೀತಾ ಕೊಡೋದೂ ತಪ್ಪಿಸ್ತೀವಿ ಅಂತ ಈ ಗೋಳು. ಇಲ್ಲಾದ್ರೂ ಈ ಲಗನಣ (ಲಕ್ಷಣ) ಇದ್ದು ಮಳೆ ಆಗ್ವಾರದಂದ್ರ? ಇದೇ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕುಲಕರ್ಣೀರು ಕಚೇರಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೋಗಬೇಕಂದ್ರ? ಮಾಮಾ, ನಾವೇ ಹೋಗಿ ಅಡ್ಡಬೀಳೋಣ "ಇತ್ತ" ಮುಂದ. ತೆಪ್ಪಾಯ್ತು ಅಂತ -----'

x x x x

ನಾರಾಯಣನು ಭರವೆಯಿಂದ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನಿಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಮೇಲೆ ಗುಡುಗು, ಮಳೆ ಇಲ್ಲ. 'ಮತ್ತೆ ಈ ವರಸೂ ಬರಾನೇ ಬೀಳ್ತೀತೋ ಎನೋ! ಕೂಲಿ ಕೆಲಸ ಆದ್ರೂ ಸಿಗತೊತ್ತೋ ಇಲ್ಲೋ! ' ಎನ್ನುತ್ತ

ತುಳಜಿಯು ಬೆನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ಇದ್ದಾಳೆ; ' ಶಿವಾಮಾದೇವ ಎಂದು ಕಣ್ಣು ತೆರೀತಾನೊ! ' ಎಂದಳು. ನಾರಾಯಣನು ಓಡಹತ್ತಿದನು; ' ಕೃಷ್ಣ ' ನು ಮುಂದೆ, ತುಳಜಿಯು ಹಿಂದೆ. ' ಮಾದೇವನ ಮಳೆಯ ಮೇಲೆ ಎಶ್ವಾಸಿಟ್ಟು ಮಾದೇವನ ಸ್ಮಶಾನಾಗೇದ ಸಮೇಶ ' ಎಂದು ನಾರಾಯಣನ ವಿಚಾರ.

* * * *

' ಮಾದೇವರ ಮನಸ್ಸಾ ಎನಾದೂ, ಅವನ ಸಿಟ್ಟು ಹ್ಯಾಂಗ ದಕ್ಕೇ ತರೊ? ' ಎಂದು ಧ್ವಜದಂತೆ ನಾಲಗೆ ಚಾಚುತ್ತ ಮಲ್ಲಣ್ಣಿ ತೋಟದ ಕಡೆ ನಡೆದಿದ್ದಾನೆ - ಅವನ ಹಿಂದಿನಿಂದ ' ಮಾಮಾ ' ನ ಬಳಗ ನಡೆದಿದೆ.

* * * *

ಮನುಷ್ಯನೇ ಮಾದೇವ ಅಂತ ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಡ್ತೀನಿ ಈ ಬಡವರಿಗೆ ಎಂದು ಆತುರದಿಂದ ವೇಗದಿಂದ ಓಡಹತ್ತಿದನು ನಾರಾಯಣನು.

* * * *

' ಮನುಷ್ಯನಂತಹ ಹಿಂದು ಬೀಳೋ ಜಾತಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೂ ನೋಡಲಿಲ್ಲ ' ಎಂದು ಮುಂದೆ ಹೋದ ' ಕೃಷ್ಣ ' ನು ತಡೆದು ತನ್ನ ಯಜಮಾನನನ್ನು ಕೂಗಿ ಕರೆಯುವಂತೆ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಮುಖವೆತ್ತಿ ಬೊಗಳಿದನು.

ನಾರಾಯಣನು ಮುಖವೆತ್ತಿ ನೋಡಿದನು	} ಎಂದುರು {	ಹಳೆಯ ರೈತರು !
ಮಲ್ಲಣ್ಣಿಯೂ ಅವನ ಹುಡುಗರೂ		' ತ್ವಾಟದ ಇಲ್ಲಿ ' !
ಮುಖವೆತ್ತಿ ನೋಡಿದರು		

* * * *

" ದ್ಯಾವ, ಮನಸ್ಸಾ ನೀನು. ಬಡವ್ರ ತೆವ್ವು (ತವ್ವು) ಹೊಟ್ಟೀ ವಳ್ಳ ಹಾಕಿಕೋ.... ಎ, ಸಿದ್ಧವ್ವಾ, ಕಾಯಿ ತಾ ಇಲ್ಲಿ " ಎಂದು ಮಲ್ಲಣ್ಣಿಯು ತೆಂಗನೊಂದನ್ನು ಎತ್ತಿದನು.

' ಕೃಷ್ಣ ' ನ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಜೊಲ್ಲು ಸುರಿಯುತ್ತಲಿದೆ. ತುಳಜಿಯ ಕಣ್ಣೊಳಗಿಂದ ನೀರು ಸುರಿಯುತ್ತಲಿದೆ.

ನಾರಾಯಣನ ಹಣೆಗಂಟಿಸಿಂದ ಬೆಮರು ಸುರಿಯುತ್ತಲಿದೆ.

"ಮಾಮಾ, ಕಲ್ಲು ಹಿಡಿ ಕಾಯಿ ಒಡೀಲಿಕ್ಕೆ " ಎಂದು ತರುಣ ನೊಬ್ಬನು ಮುಂದೆ ಬಂದನು.

"ಇದೋ ! ಇಲ್ಲಿದೆ ಕಲ್ಲು !" ಎಂದವನೆ ನಾರಾಯಣನು ತೆಂಗನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡು ತನ್ನ ತಲೆಗೆ ಬಲವಾಗಿ ಅಪ್ಪಳಿಸಿಕೊಂಡನು. ಒಮ್ಮೆಲೆ ಸಿಡಿಲು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿದೆ. ' ಧೋ ಧೋ ' ಎಂದು ಮಳೆ ಸುರಿಯಿತು !

ಸಾ ಕ ಳ್ಲ ಪ ! ಇಲ್ಲವೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ

ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಹುಡುಗರು ಭಾವಾವೇಶದಿಂದ ತಸ್ಮಯರಾಗಿದ್ದು ಒಂದು ನಿಮಿಷ ಸ್ತಂಭಿತರಾಗಿ ಕುಳಿತರು. ಕೂಡಲೆ ಎಲ್ಲರೂ ಏಕ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಏಕಸ್ವರದಿಂದ ಮುಕ್ತಕಂಠರಾಗಿ ಗಹಗಹಿಸಿ ನಕ್ಕರು. ಶಿಕ್ಷಕನ ಮುಖದಲ್ಲೂ ಮುಗುಳ್ಳಗೆ ಮೂಡಿತು. ಹಣ್ಣಾದ ಮಾವಿನಂತೆ ಸೊಗಸಾಗಿ ಮದುವಾದ ಆ ಮುಖದಲ್ಲಿ, ಬಿಳಿಮೀಸೆಗಳ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ, ತುಟಿಗಳರಳಿ ಶುಭ್ರದಂತಗಳು ಕಾಣುವಾಗ ಬಿಳಿಮೋಡಗಳ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಮರೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯಲಾಗಿ ಹೊರಬೀಳುವ ಅಷ್ಟಮೀಚಂದ್ರನಂತೆ ಕಂಡಿತು ಆ ಶಿಕ್ಷಕನ ಬಾಯಿ. ಶಿಕ್ಷಕನ ಮುಗುಳ್ಳಗೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಹುಡುಗರಿಗೆ ಮತ್ತಿಷ್ಟು ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಬಿದ್ದು ಬಿದ್ದು ನಗುವಂತಾಯಿತು. ತನ್ನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಇಷ್ಟೊಂದು ಅಕೃತ್ರಿಮವಾದ ಆನಂದ ರಸವನ್ನು ಣ್ಣವುದಾದರೆ ಅವರಿಗೆ ಕತೆಯ ಸೊಗಸು ತಿಳಿದಿರಲೇಬೇಕು-ಎಂದು ಅವರ ಬುದ್ಧಿಮತ್ತೆಗಾಗಿಯೂ ತನ್ನ ಕತೆಗಾರಿಕೆಯ ಚಾತುರ್ಯಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಅಭಿಮಾನವಾಯಿತು ಶಿಕ್ಷಕನಿಗೆ. ಆ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರನ್ನೆ ನೋಡಿದನು ತಾಯ್ತನದ ಕಳಕಳಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ. ಕ್ರಮೇಣ ನಗೆಯ ಅಬ್ಬರವು ಸಡಿಲಾಗಹತ್ತಿತು. ಶಿಕ್ಷಕನು ಮತ್ತೆ ತನ್ನ ಪಾಠವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲುಜ್ಜುಗಿಸಿದನು. ಪೌರಾಣಿಕರ ರೀವಿಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಕಥಾಸುಷಂಗವನ್ನು ಹೇಳುವವನಂತೆ ಮತ್ತೆ ತನ್ನ ತಿಳಿದನಿಯಲ್ಲಿ ಓದಿದನು ಮುಂದಿದ್ದ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು. "ಒಮ್ಮೆಲೆ ಸಿಡಿಲು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ, 'ಧೋ ಧೋ' ಎಂದು ಮಳೆ ಸುರಿಯಿತು." ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಗಹಗಹಿಸಿತು ವರ್ಗವೆಲ್ಲ. ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬದಿಗಿಟ್ಟು, ನಗೆ ತಡೆದು, ಗಾಂಭೀರ್ಯ ತಾಳಿ ಶಿಕ್ಷಕನು ತನ್ನ

ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಸುತ್ತಲೂ ತಿರುಗಿಸಿದನು, ಕೊನೆಗೆ ಒಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯನ್ನು ದಿಟ್ಟಿಸಿ ತಡೆದನು; ಶಿಕ್ಷಕನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಅವನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ತಿಳಿದಿತ್ತು ಆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗೆ. 'ಇವರೊಳಗಿನ ಹಾಸ್ಯವೇನು, ಮರ್ಮವೇನು?' ಎಂಬುದೇ ಶಿಕ್ಷಕನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ಎದ್ದು ನಿಂತು ಹೇಳತೊಡಗಿದನು. "ದೇವರ ಸಲುವಾಗಿ, ಧರ್ಮದ ಸಲುವಾಗಿ, ಆಚಾರದ ಸಲುವಾಗಿ ತಿರಸ್ಕಾರ ಇದ್ದಿಂತಿ ಆ ನಾರಾಯಣಗ. ಆ ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದಲೇ ತೆಂಗು ಒಡೆದ ಅವ, ಆದರೂ ತೆಂಗು ಒಡೆಯೋದೊಂದೇ ತಡ ಮಳೆ ಆಯ್ತು—" ಇಷ್ಟರೊಳಗೆ ಮಿಕ್ಕ ಹುಡುಗರೆಲ್ಲ ದನಿಗೂಡಿಸಿ "ಮತ್ತೂ ನಾರಾಯಣನ ಫಜೀತಿ ಆಯ್ತುರ" ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಗಹಗಹಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಶಿಕ್ಷಕನು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಬದಿಗಿಟ್ಟನು. ತತ್ಕ್ಷಣವೇ 'ಮುಂದೇನಾಯ್ತುರ? ಮುಂದೇನಾಯ್ತುರ?' ಎಂದು ಅತ್ಯಂತ ಆತುರದ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದರು ಹುಡುಗರೆಲ್ಲ. ಶಿಕ್ಷಕನು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಗಂಟಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಡುತ್ತ "ಇಲ್ಲಿಗೇ ಮುಗಿತು ಕತೆ" ಎಂದನು. ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗನಿಗೂ ವಿಶ್ವಾಸವಾಗಲಿಲ್ಲ. "ಮುಂದೇನಾಯ್ತುರ? ಮುಂದೇನಾಯ್ತುರ?" ಎಂದು ಹಟದ ಆತುರದ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. "ಕತೆ ಮುಗಿತು" ಎಂದನು ಶಿಕ್ಷಕ. "ಅಂತೂ ತೆಂಗು ಒಡೆದದ್ದಕ್ಕೆ ದೇವರು ಮಳೆ ಕೊಟ್ಟ" ಎಂದನು ಒಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ. ಶಿಕ್ಷಕನು ತಟ್ಟನೆ ಮುಖವನೆತ್ತಿದನು, "ದೇವರು ಮಳೆ ಕೊಟ್ಟ ಅಂತ ಎಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ?" ಎಂದನು ಸಂಶಯದ ದನಿಯಿಂದ. "ಮತ್ತೆ—'ಧೋ ಧೋ' ಅಂತ——," ಶಿಕ್ಷಕನು ಖೊಳನೆ ನಕ್ಕು ಕಕ್ಕಾಗಿ ಚಕಿತನಾಗಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ತನ್ನ ಮಾತನ್ನು ತಡೆದನು, 'ತನಗೆಯೆ ಕತೆ ತಿಳಿದಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆ?' ಎಂದು ನೊಂದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶಿಕ್ಷಕನನ್ನು ನೋಡಿದನು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಶಿಕ್ಷಕನೂ ನಗೆ ತಡೆದನು, 'ಹಾಗಲ್ಲ', ಎಂದನು; ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಕುತೂಹಲ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಕಂಡು ಬರಲು ಮಾತನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದನು, "ಹಾಗಲ್ಲ, ನಾರಾಯಣ ತೆಂಗು ಒಡೆದದ್ದು ತನ್ನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ, ಅದಕಾಗಿ ಅವನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕತ್ತಲೆ ಕವಿದು ಬಿದ್ದು ಬಿಟ್ಟ, ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಉಳಿದ ಜನರು ಗಾಬರಿಯಾಗಿ

ಓಡತಾ ಹೋಗಿ ನೀರು ತಂದು ಸುರುವಿದರು ಅವನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ, ಕನಸು ಕಂಡವರಂತೆ ಎಚ್ಚೆತ್ತ ಮೇಲೆ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಅನ್ನಿಸಿತು—"

"ನಿಮಗ ಹ್ಯಾಗ ತಿಳಿತರಿ?"

"ಕತೆ ಮುಗಿತೂ ಅಂತ ಹೇಳಿದಿರಲ್ಲ?"

"ಮುಗಿದರ ಮುಂದಿನ ಕತೆ ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದಿತು?"

ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಸುರಿಮಳೆಯಂತೆ ಒಂದೇ ಸವನೆ ಕೇಳುವ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಂದ ಶಿಕ್ಷಕನು ಗಾಬರಿಗೊಂಡಂತಾದನು. ಈ ಹುಡುಗರಿಗೆ ಯಾವ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು, ಎಂತಹ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು ಎಂಬ ಪೇಚಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡನು. ಕತೆ ಮುಗಿದಿಲ್ಲ ಎನ್ನಬೇಕೆ-ಮುಂದೆ ಕತೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಕತೆ ಮುಗಿದಿದೆ ಎನ್ನಬೇಕೆ—"ನಿಮಗೆ ಹ್ಯಾಗ ತಿಳಿತು?" ಎಂದು ಕೇಳುವರು. ಮಾಡಬೇಕೇನು? ಕತೆ ತನ್ನದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದೆ ಬೇಕೆ—ಅದೂ ಕಷ್ಟ ಸಾಧ್ಯ. ಮುಂದೆ ಅವರು ಕೇಳಬಹುದಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡುವಾಗ ಅತ್ಯಂತ ಮನೋವ್ಯಥೆಯಾಗುವಂತಿದೆ. ಮಾಡಬೇಕೇನು? ಮೂವತ್ತೂ ವರ್ಷಗಳ ಮನೋದೌರ್ಬಲ್ಯದ ಕತೆ ಎಷ್ಟು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದರೂ ಕೊನೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಯಾಗದ ಅಧುನಿಕ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಕತೆ. ಶಿಕ್ಷಕನಿಗೆ ಬಹಳೇ ವ್ಯಥೆಯಾಯಿತು. ಹಿಂದಿನದ ನ್ನೆಲ್ಲ ಮರೆಯಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ತಾನು ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರನ್ನು ಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಆ ಹೆಸರಿನಿಂದ ತನ್ನ ಆತ್ಮಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದನು, ಯಾರಿಗೂ ಹೇಳಿದ್ದಿಲ್ಲ ಮಾತ್ರ. ಮೂವತ್ತೂ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ಸಮಾಜದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕೊಡುವ ಒಂದು ಗ್ರಂಥದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ತನಗೆ ದೊರೆತಿದೆ ಎಂದು ಮಿಕ್ಕ ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದನು, ಓದಿಯೂ ತೋರಿಸಿದ್ದನು. "ಸಮಾಜ ಪಾಠಕ್ಕಾಗಿ ಇದೇ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಓದಬೇಕು" ಎಂದು ಅವರೊಬ್ಬರೂ ಹಟತೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಆಗ ತಾನೇ ಆ ಕತೆಯಲ್ಲಿಯ ನಾರಾಯಣ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಧೈರ್ಯವಾಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಇಂದು ತನ್ನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಕುತೂಹಲಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಹಟ ತೊಡುವಾಗ 'ತಾನೇ ಆ ಕತೆಯಲ್ಲಿಯ ನಾರಾಯಣ' ಎಂಬುದನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಡುವ ಧೈರ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲದು. "ಹುಡುಗರ ಕುತೂಹಲಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿ

ಸುತ್ತ ಸಂವರ್ಧಿಸಬೇಕು" ಎಂದು ತನ್ನ ಶಾಲೆಯ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ರಮದ ಧ್ಯೇಯಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದನ್ನು ನಾರಾಯಣನು, ಶಿಕ್ಷಕನಾಗಿ ತಾನು ಶಾಲೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವಾಗ. ತನ್ನ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ರಮದ ಧ್ಯೇಯಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಬಹಳೇ ಅಭಿಮಾನವಿದ್ದಿತು. ಆ ಕ್ರಮ ಕೈಸುಗುವಾಗಿಯೇ ನಡೆಸಿದ ತನ್ನ ಶಾಲೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿಯೂ ಅವನಿಗೆ ಬಹಳೇ ಅಭಿಮಾನವಿದ್ದಿತು. ಇಂದು ತನ್ನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಕುತೂಹಲಬುದ್ಧಿಯ ಹಟವನ್ನು ನೋಡಿ ಮೊದಲು ಬೆದರಿಕೆಯಾದಂತಾಗಿದ್ದರೂ ಒಂದೆರಡು ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನ ಉಕ್ಕೇರಿ ಬಂದಿತು. ಸುತ್ತಲೂ ನೋಡಿದನು. ಎಷ್ಟು ವಿಶಾಲವಾಗಿದೆ!...ಮೇಲೆ ನೋಡಿದನು. ಎಷ್ಟು ಉನ್ನತವಾಗಿದೆ!...ಸುತ್ತಲೂ ಗೋಡೆಗಳಿಲ್ಲ, ಮೇಲೆ ಮಾಳಿಗೆ ಇಲ್ಲ; ವಿಶ್ವದಂತೆ ವಿಶಾಲವಾಗಿದೆ, ಗಗನ ಮುಟ್ಟಿ ಗೌರವದಿಂದ ನಿಂತಿದೆ ತನ್ನ ಶಾಲೆ! ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ವಿಶಾಲ ದೃಷ್ಟಿ ಬೇಕು, ವಿಶಾಲ ದೃಷ್ಟಿ ಬರಬೇಕಾದರೆ ಮನುಷಿಗೆ ಆರೋಗ್ಯವಿರಬೇಕು, ಮನುಷಿಗೆ ಆರೋಗ್ಯವಿರಬೇಕು, ಮನುಷಿಗೆ ಆರೋಗ್ಯ ಬೇಕಾದರೆ ಸುತ್ತಲೂ ಸಹಜ ಸುಂದರವಾದ ಸೃಷ್ಟಿ ಬೇಕು—ಎಂದು ನಾರಾಯಣನು ಬಯಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ಶಾಲೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅದರಂತೆಯೇ ಕಲಿಸತಕ್ಕ ವಿಷಯಗಳೂ ಹೊಸ ಮಾದರಿಯವೆ. ಅಕ್ಷರಗಳ ಒಳಿಕೆಯಾದನಂತರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭ—ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ರೂಢಿ. ಆದರೆ ಅಕ್ಷರಗಳ ಒಳಿಕೆಗಾಗಿಯೂ ಹುಡುಗರಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲ ಹುಟ್ಟಬೇಕು ಎಂದು ನಾರಾಯಣನ ತತ್ವ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮೊದಲು ಸರಸವಾದ ಕತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದು, ಆ ಮೇಲೆ ಸರಸವಾದ ಕತೆಗಳನ್ನು ಶಿಕ್ಷಕನೇ ಓದುವುದು—ಹೀಗೆ ಪ್ರಾರಂಭ. ಸರಸ ಕತೆಗಳ ಸವಿಯನುಣ್ಣು ಬೇಕಾದರೆ ಓದುವುದನ್ನು ಕಲಿಯಬೇಕು ಎಂಬ ಕುತೂಹಲವು ಬಾಲಕರಲ್ಲಿ ಬಂದೊಡನೆ ಅವರಿಗೆ ಅಕ್ಷರಗಳ ಒಳಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ಓದು—ಬರೆ ಕಲಿಸುವುದು. ಆ ಮೇಲೆ 'ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದವನು ದೇವನು' ಎಂಬ ಹಳೆಯ ಕಾಲದ ರೂಢಿಯು ವಾತಕ್ಕೆ 'ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಉಳಿಸಿದವನು ಮನುಷ್ಯನು, ಬೆಳೆಸುವವನೂ ಮನುಷ್ಯನೇ' ಎಂದು ಜೋಡಿಸಿ ಮುಂದಿನ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ನಡೆಸುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಯೆ

'సమాజపాఠ' ఎಂಬి యేసరు నారాయణుని శాలేయుల్లి. 'వ్యసహారకృతే ఊపయుక్తవాగువంతే శిక్షణ క్షోడబీక' ఎందు పండితురు బోధింపి ఇడుత్తిరువాగ 'వ్యసహారవన్ను కలిసువుడే శిక్షణ' ఎంబి తత్వవన్ను శోధిసిద్ధను నారాయణను. మాతృభూమియ నడ, మాతృభాషయ నడి-ఎంబి సూత్రవన్ను మాటికొండెద్దను. తనగొందు యస్తప్రతి సిక్కిదే ఎందాగ ఎంకృ శిక్షకేల్ల క్షోడ, 'నిమ్మ సూత్రకృతే సమర్పకవాగువ గ్రంథనందరే ఇదే వొదలనె యదు. ఇంతకుదన్నే ఓదబీక నమ్మ శాలేయుల్లి' ఎందిద్దరు. నారాయణుని కలిసువన, ఆవన ఆత్మజరత్రియావ 'విశ్వామిత్రుని సృష్టి' ఎంబి యస్తప్రతియే సత్యపుస్తక; పిరిగిరువాగ ఆవన విద్యాధిగళు భావనావేశదింద తన్మయరాదుదరల్లి ఆత్మయవేణు ? శిక్షకను కతేయల్లి సమరసనాగిద్దానె, విద్యాధిగళు శిక్షకనల్లి తన్మయరాగిద్దారే. అదక్కందే కతేయ మమం ఆవరిగే తిడి బందితు, అదక్కందే శిక్షకనిగే అభిమాన మట్టువంతే సమంజస వాద సమయోజితవాద ప్రశ్నేయన్ను క్షోడెద్దు. ఆదకాగియే నారాయణుని పేజినల్లి సిక్కికొండెదు. "సినుగ యాగే తిడితు ?" ఎందు యుడుగర యటవూ యెజ్జెతు. శిక్షకను-నారాయణను-మత్తోమ్మె ముగిళ్ళగే నక్కను, 'ఇల్లి మత్తోందు కడె బరేదిదే' ఎందు గంటు తొరిసిదను. "కతే ముగియితు అంది రల్ల ?" ఎందు కేణకిదను ఇన్నొబ్బ విద్యాధి. "కతే-పుస్తకదొ యగిన కతే ముగియితు, అదక్కె పుస్తక ముజ్జెట్టి" ఎంబి మాతి నొళగి గేద్దు దక్కాగి గయగిసి నక్కను నారాయణను. నగే తడి యదె కణ్ణొళగే నెరు తుంబితు,మ్మె నడుగితు. వాప! ౧౩ వర్ష గళల్లి ముప్పేరి యణ్ణొగిద్దానె నారాయణ! ఆదరూ నగువాగ అదేంతయ యుడుగతనద ఎళికళి ఆవన ముఖదల్లి! యుడుగర జతే యల్లి ఆడువాగ, నగువాగ, నలివాగ తాను వయస్నాదవను, తక్కి ఇల్లదవను ఎంబుదర అరివే ఇరుత్తిద్దిల్ల నారాయణునిగి-

ಜಗತ್ತೆಲ್ಲ ನೋಗಿಸಿನಿಂದ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುವುದಲ್ಲ ಎಂಬ ಹುಡುಗತನದ ಹುರುಪಿನ ಭಾವನೆಯೇ ಕುಣಿಯುತ್ತಿತ್ತು ಅವನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ. ಆದ ಕೈಂದೇ ಅವನಿಗೆ ಹುಡುಗರ ಸಹವಾಸ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸೇರುತ್ತಿತ್ತು. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿಯ ಕೆಡಕನ್ನು, ಕಪಟವನ್ನು, ಹೊಲಸನ್ನು, ಹೇಡಿತನವನ್ನು ನೋಡನೋಡಿದಂತೆ ನಿರ್ಮಲಾಂತಃಕರಣದ ಹುಡುಗರಿಗಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಿತ್ತು ಅವನ ಹೃದಯ. ಎಂತಹ ಹುಡುಗ ಬುದ್ಧಿ! ತನ್ನ ವಯಸ್ಸಿನ ಶರಣೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣಾಣಿಗೆ ಹೋದನು. ೨ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಪಿಡುಗು, ಪ್ರತಿವರ್ಷ (ಕೊಪ್ಪು) ಬರ. "ದುಡ್ಡಿದ್ದವು ಊರ ಬಿಟ್ಟರಿ, ದುಡ್ಡಿದ್ದವು ಬೇರವಾ ಬಿಟ್ಟರಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯಥೆಯಾಯಿತು. ವ್ಯವಹಾರದ ಹೇಸಿತನದ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣವಿಲ್ಲದಾಗೂ ಸರ್ಕಸ್ಪೃಭಾವದವಳಾಗಿರಬಹುದಾದ ಜೊಡತಿಯೊಡನೆ ಸಂಸಾರ ಮಾಡಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹಡೆದಿದ್ದರೆ ಈಗ ಹುಡುಗರೊಡನೆ ಆಡುತ್ತ ನೋಡುತ್ತ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದೆನಲ್ಲ! ಸಮಾಜ ಹಾಳಾಗಲಿ, ಮನೆಯನ್ನಾದರೂ ಸುಧಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿತ್ತಲ್ಲ! ಎಂದು ಹಳಹಳಿಸಿದನು. ಕೊನೆಗೆ ಒಂದೆಡೆ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಹುಡುಗರಿಗಾಗಿ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಸುರುವು ಮಾಡಬೇಕೆಂದೆಣಿಸಿದನು. ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಹೂಡಲು ಯಾವ ತೊಂದರೆಯೂ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ವೆಸರು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದಿತ್ತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಮುಖಪತ್ರಿಕೆಯಾದ "ಹುಂಬಹುಕ್ಕ"ದಲ್ಲಿ ಅವನ ವೆಸರು ಬಹಳೇ ಧಾಳವಾಗಿ ಮುಂದೆ ಬಂದಿತ್ತು. "ನಗರಸಭೆಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಶ್ರೀ. ತೆಂಗಿನ ಒಡೆಯರ್ ಇವರ ಹಕ್ಕುವಾದಿತ್ತು" ಎಂದು ಒಂದುಮುಂಜಾವಿನಲ್ಲಿ ಓದಿ ಎಷ್ಟೋ ಕಷ್ಟ ಡಿಗರು ತಮಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಾಗಿದೆಯೆ ಇಲ್ಲವೆ ಎಂಬ ಸಂಶಯದಿಂದ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಕಣ್ಣೊರೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ. ತೆಂಗಿನ ಒಡೆಯರ್ ಇವರು ಆದರ್ಶ ನಗರಾಧ್ಯಕ್ಷರೆಂದು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆಲ್ಲ ಪ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದರು. ಇವರು ಹತ್ತಾ-ವಾರಿಗಳಾದರೆ ? ಇವರ ಪೂರ್ವತಿಪಾಸವೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಇದೇನು ರಹಸ್ಯವೋ!—ಎಂದು "ಹುಂಬ ಹುಕ್ಕ"ನ ಓದುಗರು ಬೆರಗು ವಡೆದಿದ್ದರು. ಇತ್ತ ತೆಂಗಿನ ಒಡೆ

ಯರ್ ಎಂಬ ಬಿರುದಾಂಕಿತನಾದ ನಾರಾಯಣನು ವೃತ್ತಪತ್ರದ ಸಂಪಾದಕರಿಂದ ಕ್ಷಮಾಪಣೆಯನ್ನು ಬೇಡಿದನು. "ಅಚ್ಚಿನ ದೋಷ. 'ಸತ್ಯವಾದಿತ್ವ'ದ ಬದಲು 'ಹತ್ಯ-ವಾದಿತ್ವ' ಎಂದು ಅಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಶ್ರೀ. ಒಡೆಯರ್ ಇವರಿಗೆ ಕ್ಷಮಾಪಣೆಯನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ. ನಮ್ಮ ಓದುಗರೂ ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡುತ್ತೇವೆ" ಎಂದು ಸಂಪಾದಕರು ಮೂರನೆಯ ದಿನ 'ಅಂಚೆ'ಯನ್ನು ಬರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ನಾಲ್ಕನೆಯ ದಿನ "ನಿನ್ನೆ ಅಚ್ಚಿನ ದೋಷದಿಂದ 'ಆರಕೆ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಆಂಚೆಕೆ' ಎಂದು ಬಿದ್ದಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ——" ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ನಡೆದ ಅಚ್ಚಿನ ದೋಷಗಳ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವೆಂದು 'ಹುಂಬಹುಕ್ಕ'ದ ಸಂಪಾದಕರು ಶ್ರೀ. ತೆಂಗಿನ ಒಡೆಯರ್ ಇವರ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸೇವೆಯನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿ ಲೇಖಾಂಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದರು. ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದನು ನಾರಾಯಣನು. ಅದೇ ಗಂಟನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿ ಇಂದು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿದನು; 'ಕತೆ-ಪುಸ್ತಕದೊಳಗಿನ ಕತೆ ಮುಗಿಯಿತು, ಅದಕ್ಕೆ ಪುಸ್ತಕ ಮುಚ್ಚಿಟ್ಟಿ' ಎಂದು ನಗುತ್ತ 'ಅದೇ ಅದೇ ಕತೆ ಇಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಬರೆದಿದೆ' ಎಂದನು. ದಿನಾಲು ಹಗಲು-ರಾತ್ರಿ, ಹೋದಲ್ಲಿ-ಬಂದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕನ ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಲಿದ್ದ ಆ ಗಂಟಿನಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದು ರಹಸ್ಯವಿದೆಯೆ-ಎಂದು ಹುಡುಗರ ಕುತೂಹಲವು ಮತ್ತಿಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿತು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ 'ಮಧ್ಯಾಹ್ನಕೆ ಹೇಳ್ತಾನಿ ನಿಮಗೆ ಮುಂದಿನ ಕತೆ' ಎಂದು ಗಂಟನ್ನು ಬಗಲಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಎದ್ದನು ನಾರಾಯಣನು. "ಊಟ ಮುಗಿದ್ಯಾಡಲೆ——" ಎಂದು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಆಡುತ್ತ ಓಡುತ್ತ ಹೋದರು ಹುಡುಗರು.

* * * *

ದಿನದಂತೆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಫಲಗಳನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕುಳಿತನು ನಾರಾಯಣನು. ಶಾಲೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದಾಗಿನಿಂದ ಇದೊಂದು ನಾರಾಯಣನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಾಗಿತ್ತು (ಅದಕ್ಕೆ ಯಾರಾದರೂ 'ವ್ರತ' ಎಂದರೆ ಅವನಿಗೆ ಬಹಳ ಸಿಟ್ಟು ಬರುತ್ತಿತ್ತು.) ಊಟವನ್ನು ಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲ, ಎಂದರೆ ಅಟ್ಟ ಅಡಿಗೆಯನ್ನು ಉಣ್ಣುವಂತಿಲ್ಲ. ಫಲಗಳನ್ನು

ತಿನ್ನುವುದು, 'ಮುತ್ತಾತಂದಿರ ಕಾಲದಿಂದ ನಡೆಸು ಒಂದ ಪದ್ಧತಿ' ಎಂದು ನಗೆಯಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. 'ನೀವು ಹಳೆಯ ರೂಢಿ-ಆಚಾರಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವವರು ಅಂದರೆ — ಅಶಕ್ಯ'ವೆಂದು ಎಷ್ಟೋ ಜನರು - ಸಂಯಾದ ಉಪಮೆ ಸಿಕ್ಕದಂತಾಗಿ-ತಲೆ ಅಲ್ಲಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. 'ಮುತ್ತಾತಂದಿರು ಅಂದರೆ ಶ್ರೀಮದ್‌ಹನುಮ — ಭೀಮ — ಮುತ್ತಾಂತರ್ಗತ ಮಂಗಪ್ಪರಣ್ಣಂದಿರು' ಎಂದು ಗಹಗಹಿಸಿ ನಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಗೋರಿಲ್ಲಾ (gorilla), ಶಿಂಪನೀಝು (chimpanoeeze) ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ 'ಮಂಗಪ್ಪರ ಅಣ್ಣ'ಎಂದು ನಾರಾಯಣನು ಇಟ್ಟ ಹೆಸರು. 'ಕಲಿಯುಗದ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ಅವರು ನಮಗೆ ಮುತ್ತಾತಂದಿರು' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ಶಾಸ್ತ್ರಜೀಕು, ರಾಯರ, ಶಾಸ್ತ್ರಜೀಕು ಸಮಾಜದ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಬೇಕಾದರೆ. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಹಟ ಇಷ್ಟೆ, ಬಟಾಟೆಗೆ ಭಾರತದ ಆಧಾರ ಕೊಡಬೇಡಿರಿ, ಬಿಲಾಯತೀ ಆಧಾರ ಕೊಡಿರಿ ಆಂತ." ಇಳಿವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಯ ತಿಳುವು ಬಂದಿತ್ತು ನಾರಾಯಣನ ದನಿಯಲ್ಲಿ. ಶಾಸ್ತ್ರದ ಆಧಾರದಿಂದಲೆ ಶಾಲೆಗೆ ಬೆಳಿಗೆ ಒಂದ ಕೂಡಲೆ ಹುಡುಗರಿಗೆಲ್ಲ ಒಂದೊಂದು ಬಟ್ಟಲು ಹಾಲು ಕೊಡಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದ್ದನು. "ಹುಡುಗರು ಆದರೆ ಬಾಲಗೋಪಾಲನ ಅವತಾರ ಇದ್ದ ಹಾಗೆ," ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದನು. ಹುಡುಗರಿಗಾಗಿ ಕೊಡತಕ್ಕ ಫೀ (fee = ವೇತನ ಹಣ) ದ ಬದಲು ತಂದೆತಾಯಂದಿರು ಅವರಿಗೆ ಹಾಲು-ಹಣ್ಣು ಕೊಡಿಸಬೇಕು, ಆದರೆ ಜಬಾಬ್ದಾರಿ ಶಿಕ್ಷಕರದು ಎಂಬುದೂ ಅವನದೊಂದು ತತ್ವ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದಾಗೂ ಗೋವಧ ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಯತ್ನದಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗಿದ್ದನು. ಮುಸಲ್ಮಾನ ಬಂಧುಗಳಿಗೂ ತಿಳುಹಿಸಿದ್ದನು—ಎಷ್ಟೋ ಮುಂದಾಳುಗಳಿಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು ಆ ಮಾತು—ಯಾವ ಜಾತಿಯ ಮಗುವಾದರೂ ಹಾಲು ಆದಕ್ಕೆ ಹಿತಕರವಾದುದು ಎಂದು. ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಆಧಾರವಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಇಂದು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಆಧಾರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮನಸ್ಸಿನ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯೆ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಎಂದುಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ, ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು

ಮತ್ತೆಲ್ಲೋ ಇಟ್ಟಿಗಾನ್ತೆ. "ಮುಂದಿನ ಕತೆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನಕ್ಕೆ ಹೇಳ್ತೀನಿ" ಎಂದು ತನ್ನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ವಚನದಿಂದ ಅವನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಕಳವಳನೆದ್ದಿತ್ತು. ಮುಂದಿನ ಕತೆ! ಎಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ? ತಾಟಕಾವಧ ದಿಂದಲೇ? ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯು ಸತ್ತು ಹೋದ ಸಂನಿವೇಶಕ್ಕೆ 'ತಾಟಕಾವಧ' ಎಂದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೆನು ನಾರಾಯಣನು. ತಾನು ರಾಮ, ಅವಳು ತಾಟಕೆ. ಅವಳನ್ನು ಕೊಂದವನು ತಾನು, ತನ್ನನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದವರು ಹಿರಿಯರು. ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಪಿಡುಗಿನಲ್ಲಿ ಸತ್ತು ಹೋಗಿದ್ದರೆ ಅಷ್ಟು ವ್ಯಥೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ಭರತ ವರ್ಷದ ಪುಣ್ಯಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಪಿಡುಗಿನಿಂದ ಸಾಯುವುದು ನಿಸರ್ಗದ ನಿಯಮವಿದ್ದಂತಿದೆ. ಆದರೆ 'ನಿನ್ನ ನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ಕೇಳಿ ನೋಡುಕೊಂಡೇ ಆಕೆ ಭಾವ ಬಿದ್ದು ಸತ್ತುಹೋದಳೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ; ನಾವೇನೋ. ಪರಿಪಲಿಯಾಗಿ ವೇಳೆ - ಹಣ - ಬುದ್ಧಿ ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಿ ಅವಳು ಕಾಲು ಜಾರಿ ಬಿದ್ದಳೆಂದು ' ಪಂಚನಾಮಾ ' ಮಾಡಿದೆವು " ಎಂದು ತನ್ನ ತಂದೆ ಬರೆದುದರ ಅರ್ಥವಾಗಿತ್ತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ಕಾಲು ಜಾರಿ! ನಿಜ, ಕಾಲು ಜಾರಿತು - ಭಾವಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲ, ಜೀವನದಲ್ಲಿ - ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ! ತನ್ನ ತಾರುಣ್ಯದ ಮರುಳಿಗೆ ಅವಳನ್ನು ತಾನೇ ಆಹುತಿ ಮಾಡಿದನೆಂದು ನಾರಾಯಣನ ಮನಸಿನ ಹಟ. ಅವಳದಾದರೂ ದೋಷವಿದ್ದಿತೆ? 'ಇಲ್ಲ' ಎಂದು ಈಗ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೆನು ನಾರಾಯಣನು, ಆಗ ಹೊಳೆದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವಳನ್ನು ಕೊಂದವನು ತಾನೆ.... ಆದರೂ ಅವಳು ತಾಟಕೆಯಂತೆ ! ಅವಳೇಕೆ? ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಅಶಿಕ್ಷಿತ ಹೆಂಗಸರಲ್ಲಿ ತಾಟಕೆಯರು. ಗಂಡನ ಜ್ಞಾನಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಭಂಗ ತರುವವರು ! ಈ ವಿಚಾರದಿಂದ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಎಷ್ಟೋ ಸಮಾಧಾನವಾಗುತ್ತಿತ್ತು, ತನ್ನ ' ತಾಟಕಾವಧ ' ವನ್ನು ಮರೆಯಲು ಎಷ್ಟೋ ಸುಲಭವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂದು ಮತ್ತೆ ಆದಿಲ್ಲ ಕಣ್ಣು ಕಟ್ಟಿದಂತಾಯಿತು - ಕಾಳಿದಾಸನೂ ಹೀಗೆಯೇ ಸಮಾಧಾನ ತಂದುಕೊಂಡಿದ್ದನೋ ಎನೋ? ಇಲ್ಲವಾದರೆ, ' ರಾಮ - ಮನ್ಮಥ - ಶರಣ ತಾಡಿತಾ ದುಃಸಹೇನ ಹೃದಯೇ ನಿಶಾಚರೀ ' ಮುಂತಾಗಿ

ತಾಳಕಾವಧವನ್ನು ಶೃಂಗಾರರೂಪಕದಿಂದ ಯಾಕೆ ಬಣ್ಣಿಸಬೇಕು? ಕಣ್ಣೊರೆಸಿಕೊಂಡನು, ಕೆಳಗಿಟ್ಟ ಹಣ್ಣುಗಳ ಮೇಲೆ ಒಂದೆರಡು ಹನಿಗಳುದುರಿತವು. ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬದಿಗೆ ಸರಿಸಿಟ್ಟನು....ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಬರುವುದು; ಮುಂದಿನ ಕತೆ — ?.... ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಸಗೆ ಬಂದಿತು, ಹುಡುಗರು ನಕ್ಕುದರ ಸ್ಮರಣೆಯಾಗಿ. ತನ್ನ ತಲೆಗೆ ತೆಂಗು ಅಪ್ಪಳಿಸಿಕೊಂಡುದಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟು ನಕ್ಕರು ಹುಡುಗರು | ಇನ್ನೂ 'ಆ ನಾರಾಯಣನ ಈಗ ತಮ್ಮ ಶಿಕ್ಷಕನಾಗಿರುವನೆ' ದು ಗೊತ್ತಾದರೆ ಮತ್ತೆಷ್ಟು ಸಗುವರೋ? ತನ್ನ ಕತೆಯನ್ನೇ ಕೇಳಿ ಎಷ್ಟು ಜನರು ಸಗುವರೋ! ಆದರೂ — ಈ ಹುಡುಗರಂತೆ ಕತೆಯ ಮರ್ಮ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಸಗುವರೆಷ್ಟು ಜನರೋ!....ತನಗೇನು ಮಾಡುವುದು ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಯುವುದೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು....ತನ್ನ ವಿಚಾರ, ತಾನು ಬರೆದಿಟ್ಟುದು. ಸ್ವತಃದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದವರು ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವರೆಂದರೆ? ನಾರಾಯಣನು ಉಸುರ್ಗರೆದಿದ್ದನು. ಇನ್ನು ಜನರ ಸಲುವಾಗಿ ಎಂದಿಗೂ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ಎಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಮುಳ್ಳೂರಿನ ನಗರಾಧ್ಯಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂನ್ಯಾಸವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಮತ್ತೇಕೆ ಅವರ ವಿಚಾರ? ಕಟ್ಟಿದ ಮನೆಯ ರಿಪೇಯರಿ (repair) ಮಾಡುವುದೂ, ಸಮಾಜವನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಬೇಕೆನ್ನುವುದೂ ಅಷ್ಟೆ ಮೂರ್ಖತನ. ಚಿರಕಾಲ ಬಾಳಬೇಕೆಂದರೆ ಹೊಸ ಮನೆಯನ್ನೇ ಕಟ್ಟಿಸಬೇಕು, ಹೊಸ ಸಮಾಜವನ್ನೇ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಹುಡುಗರ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನೇ ಧೈಯವನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ತಾನು ಕಟ್ಟಿದ ಮನೆಗೆ ಆ ಹುಡುಗರೂ ಹಾಗೆಯೇ ಹೆಸರಿಡಬಹುದಲ್ಲ? ಮುಂದಿನ ಮಾತು ಈಗೇಕೆ? ಎಂದಾದರೊಂದು ದಿನ ಸಾಯುವುದೇ ಖಂಡಿತವೆಂದು ಯಾವ ತನಿ — ತಾಯಂದಿರೂ ಮಕ್ಕಳ ಲಾಲನೆ — ಪಾಲನೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆಯೇ ತಾನೂ. ಆ ಹುಡುಗರು ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳಂತೆ. ಹೊಟ್ಟಿಯ ಮಕ್ಕಳು ಮನೆತನವನ್ನು ನಡೆಸಬಹುದೆಂಬ ಆಸೆ ಇದ್ದರೆ, ಈ ಹುಡುಗರು ತನ್ನ ವಿಚಾರ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ನಡೆ

ಸಬಹುದು. ಅದಕಾಗಿಯೆ ತನ್ನ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅವರ ಮುಂದೆ ಬಿಚ್ಚಿಡಬೇಕೆಂದಿರುವನು. ಅದಕಾಗಿಯೆ 'ಮುಂದಿನ ಕತೆ'ಯನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಹೇಳಿಯೆ ತೀರಬೇಕೆನ್ನುವನು. 'ಹೇಳೋಣ, ಹೇಳೋಣ; ಹುಡುಗರ ಸಾಲ ಸ್ಪೃಹಾವದಿಂದ ಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಧೈರ್ಯ ಬರುವಂತಿದ್ದರೆ—' ನಾರಾಯಣನು ತಡೆದನು. ತನ್ನನ್ನು 'ಹಿರಿಯ'ರಲ್ಲಿ ಎಣಿಸಿಕೊಂಡು ಕಷ್ಟಗಿ ಮುಗುಳ್ಳಗೆ ನಕ್ಕನು. ಹಿರಿತನ ! ಹಾಗೆಂದರೇನು ? ದೇಹದಲ್ಲಿ ಜೀವವಿರುವವರೆಗೆ ಕಾಲ ಕಳೆದಂತೆ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳಾದರೆ ಅದಕ್ಕೊಂದು 'ಹಿರಿತನ' ಎಂಬ ಗೌರವದ ಹೆಸರೇಕೊ ? ಹಾಗೆ ನೋಡಿದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ—ಅದೇಕೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ—ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹಿರಿಯ ಹಿಮಾಬಯ. ಅದರ ತಲೆಗೂದಲೂ ಬಿಳಿದಾಗಿವೆ. ಮುಂದೇನು ?.. 'ಮುಂದಿನ ಕತೆ' ಸಾಗಿಯೆ ಸಾಗುವುದು, ಹಿರಿತನವಿಲ್ಲ ಕಿರಿತನವಿಲ್ಲ. ಆಗಲಿ, ತಾನೂ ತನ್ನ 'ಮುಂದಿನ ಕತೆ'ಯನ್ನು ಸಾಗಿಸಿದರಾಯಿತು ಬದಿಯಲ್ಲಿಯ ಗಂಟನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿದನು....ಕಾಗದದ ಚೂರುಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ತೆಗೆದನು....ಮುಂದಿನ ಕತೆಯ ಸಾರಾಂಶವೆಂದರೆ, ಸ್ವರೂಪವೆಂದರೆ ಈ ಚೂರುಗಳು ! ಜೀವನದ, ಧೈರ್ಯದ ಚೂರು—ಚಿಪ್ಪಾಡಿ ! ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಓದಬೇಕೆನ್ನುವ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿತು, ಕೈಗಳು ನಡುಗಿದುವು. 'ವಯಸ್ಸಾದ ಲಕ್ಷಣ!' ಎಂದುಕೊಂಡನು....ಬೆನ್ನು ನೋಯುತ್ತಲಿದೆ....ಅಡ್ಡಗೋಣ—ಎಂದು ಕುಳಿತಲ್ಲಿಯೆ ಕಾಲು ಚಾಚಿದನು.. ಗಂಟಿನ ಮೇಲೆ ಕಯ್ಯನಿಟ್ಟು ಅದನ್ನು ತಲೆಗಿಂಬು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮಗ್ಗುಲಾಗಿ ಮಲಗಿದನು....ಗಂಟು ಕಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ,ಕೈ ಜಾರಿತು, ಮುಂದೆ ಮಗ್ಗುರಿಸಿದನು, ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕತ್ತಲೆ ಕಟ್ಟಿತು, ಜಾರಿದ ಬಲಗೈಯ ಮೇಲೆ ತಲೆಯನಿಟ್ಟು ಎಡಗೈಯಿಂದ ಹಣೆ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡನು....ಬೆಮರು ಸುರಿಯುತ್ತಲಿದೆ, ಗಾಬರಿಗೊಂಡು ನೋಡಿದನು, ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಬಿಸಿಲು ಉರಿಯುತ್ತಲಿದೆ !....ತನಗೆ ನಿದ್ರೆ ಹತ್ತಿತ್ತೆಂಬ ವಿಚಾರದಿಂದ ಎಷ್ಟೋ ಸಮಾಧಾನ ತಂದುಕೊಂಡು ಗಂಟನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ನಡೆದನು ' ಮುಂದಿನ ಕತೆ'ಗೆ.

x x x x

ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೊಂದು ತೊಡಕು. ಕುತೂಹಲಬುದ್ಧಿಯೇನೊ

ಸಹನೆಮೀರಿ ಬಿಳಿದಿದೆ. ಆದರೂ ಕೇಳಬೇಕೆಂದರೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಂಕೋಚ. ತಿಕ್ಷ್ಣಕನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ದನಿವಿನ ಕಳೆ ಇದೆ. ಮಾತನಾಡುವಾಗ ಆಯಾಸವಾಗುತ್ತಲಿದೆ. ಗಂಟಿನ ಮೇಲಿಟ್ಟ ಕೈ ನಡುಗುತ್ತಲೆ ಇದೆ. ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿದಂತಿದೆ. ನಗುವಾಗ ದನಿಗಿಂತಲೂ ಬಾಯಿಯನ್ನೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತೆರೆಯುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆ. ಇಂತಹ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ 'ಕತೆ ಹೇಳಿರಿ' ಎನ್ನು ಬೇಕೆಂದರೆ ಹೇಗೆ—ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯ ಹುಬ್ಬುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾರುತ್ತಲಿದೆ. ಸಾಧಿಸುವಾಗ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ನೋಡುತ್ತಲಿದ್ದಾರೆ. ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಶಾಂತತೆ ತುಂಬಿ ನಗುವ ತನ್ನ ದನಿ ತನಗೆಯೆ ಕೇಳಿಸಲು ಬೆದರಿದನು ನಾರಾಯಣನು....ತನಗೆ ಆಯಾಸವಾಗಿದೆ....'ವಯಸ್ಸಾದ ಲಕ್ಷಣ' ಎಂದುಕೊಂಡನು. ತನ್ನ ದನಿಯ ಸ್ವರೂಪವಾದರೂ ಎಂತಹದು! ಆದರಲ್ಲಿ ಬಿಗುವೆಲ್ಲ, ತಿಳಿಯಿಲ್ಲ; ಸಡೆಯುವಾಗ ದೋತರದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡ ಸೊಪ್ಪೆಯಂತೆ 'ಪರಪರ' ಕೆದರಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. 'ವಯಸ್ಸಾದ ಲಕ್ಷಣ!'....ಮುಂಜಾವಿನಲ್ಲಿ ಹುಡುಗರು ನಕ್ಕು ಸ್ವರಣೆಗೆ ಬಂದಿತು. ಅದಂತಹ ದನಿ! ಕೇಳಿದರೆ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಕೇಳಬೇಕೆನ್ನಿಸುವುದು. ತನ್ನ ದನಿಯೋ? ಸುತ್ತಲೂ ಶಾಂತತೆ ಹಬ್ಬಿದಾಗ ಸ್ಮಶಾನದಲ್ಲಿ ಉರಿಯುವ ಬೆಂಕಿಯ ಸಪ್ಪಳದಂತೆ. ಸತ್ತಮೇಲೆ ತನ್ನನ್ನು ಸುಡಬಾರದೆಂದು ಬರೆದಿಡುವುದನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು. ಅದಿಷ್ಟೆ ಉಳಿದಿದೆ. ಅದೊಂದು ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಿಟ್ಟರೆ ಮುಗಿದಂತಾಯಿತು ಮುಂದಿನ ತನ್ನ ಕತೆ....ನಾರಾಯಣನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಎಚ್ಚೆತ್ತವನಂತೆ ಹುಡುಗರನ್ನು ನೋಡಿದನು, 'ಮುಂದಿನ ಕತೆ ಬೇಕಲ್ಲವೆ ನಿಮಗೆ?' ಎಂದು ಗಂಟನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಿಚ್ಚಲುಜ್ಜುಗಿಸಿದನು.

" ನಿಮಗೆ ತ್ರಾಸ ಆಗ್ತಿದ್ದರೆ ————— "

'ಛಿ!' ಎಂಬುದೊಂದೇ ಅಕ್ಷರದಿಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯ ಮಾತನ್ನು ತಡೆದನು ನಾರಾಯಣನು. ಆದರೆ ಅದೊಂದೇ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ನುಡಿಯುವಾಗ ಕಲ್ಪನೆ ಮೀರಿ ತ್ರಾಸವಾಯಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ; ಶರೀರದ ಆಯಾಸದಿಂದಲ್ಲ, ಮನಸ್ಸಿನ ಯಾತನೆಯಿಂದ. ತನಗೆ ವಯಸ್ಸಾಗಿದೆ,

ಶಕ್ತಿಸಾಲದು ಎಂಬುದು ಹುಡುಗರಿಗೂ ತಿಳಿಯಿಲ್ಲ - ಎಂಬ ಅವನ ಯಾತನೆ. ಒಮ್ಮೆ ತನ್ನನ್ನು 'ಮುದುಕ' ನೆಂದು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿದ ನೋಲೆ ತನ್ನ ವಿಷಯ ಹುಡುಗರಿಗೆ ಯಾವ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗುವುದೆಂಬುದರ ಸಂಶಯವೇ ಇದ್ದಿಲ್ಲ ಅವನಿಗೆ. ಇನ್ನು ತನ್ನಿಂದ ಯಾವ ಕೆಲಸವೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವರು. ತಾನೂ ಹುಡುಗನಿದ್ದಾಗ 'ಮುದುಕ' ರನ್ನು ನೋಡಿ ಹಾಗೆಯೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದನು, 'ಮುದುಕ' ನೆಂದರೆ ಅದೊಂದು ನೋಡತಕ್ಕ ಮಾದರಿ ಮಾತ್ರ ಎಂದು ನಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಮಾಡುವುದು ಹುಡುಗರ ಕೆಲಸ, ಮಾತನಾಡುವುದು ಮುದುಕರ ಕೆಲಸ ಎಂದು ಹಂಗಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಇನ್ನು ಈ ಹುಡುಗನೂ ತನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ಹಾಗೆಯೇ ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೆ? 'ಕತೆ ಹೇಳಿರಿ' ಎಂದರೆ ಅಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿಮ್ಮ ಉಪಯುಕ್ತತೆ ಎಂದಂತೆಯೇ ಅಲ್ಲವೆ? ಈಗ ತನಗೆ ಅಷ್ಟಕ್ಕೆ ಕೂಡ ಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲ! 'ಛೆ!' ಎಂದನು.

ಎರಡುಸಲ ತಿರಸ್ಕಾರದ ದನಿಯಿಂದ 'ಛೆ!' ಎಂದುದರಿಂದ ಶಿಕ್ಷಕನು ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡಿರಬಹುದೆಂದು ಹುಡುಗರ ಭಾವನೆಯಾಯಿತು. ಹೆದರಿಕೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ, ವಿಷಾದವೆನ್ನಿಸಿತು. ಮೊದಲೆ ತ್ರಾಸವಾಗಿದೆ, ಈಗ ಅವರನ್ನು ಸಿಟ್ಟಿಗೆಚ್ಚಿಸುವುದೆಂದರೆ ಅವರಿಗೆ ಮತ್ತಿಷ್ಟೂ ತ್ರಾಸ, ಅದುದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಉಪಾಯದಿಂದ ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಎಲ್ಲರ ಆಲೋಚನೆ.... " ಮುಂದಿನ ಕತೆ ಹೇಳಿರಿ " ಎಂದನು ಒಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ.

ಆ ಹುಡುಗನ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲಬುದ್ಧಿಗಿಂತಲೂ ಕರುಣಾಬುದ್ಧಿಯೇ ಇದ್ದಿತೆಂಬುದು ನಾರಾಯಣನ ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ಬಾರದೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. 'ಹೇಳಬೇಡ ಎಂದರೆ ಮುದುಕನಿಗೆ ಸಿಟ್ಟು ಬರುವುದು. ಹೇಳಲಿಲ್ಲ ನೇಕೆ - ತನ್ನ ಸಮಾಧಾನಕ್ಕಾಗಿ' ಎಂದು ಈ ಹುಡುಗರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲವೆ? ಮುದುಕನಿಗೆ ಕರುಣೆ ತೋರಿಸುವುದು! ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಆವೇಶ ಬಂದಂತಾಯಿತು. ಇಂದು ಮುದುಕನೆಂದು ತನಗೆ ಕರುಣೆ ತೋರಿಸುವ ಹುಡುಗರೇ ಮುಂದೆ ಹಳಿದಾದುದಕ್ಕಿಲ್ಲ ಕರುಣೆ ತೋರಿಸಬಹುದು. ಇಂತಹ ಮನಃಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ನಮ್ಮ ಸಮಾಜ

ಹಾಳಾದುದು, ಸಿಂಹ ನೀರಿನಂತೆ ಕೊಳೆತುದು, ಎಂದಿನಿಂದ ನಡೆದು ಬಂದು ಹುಳ ತಿಂದುದು. ಹುಡುಗರಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಮನಃಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತೆಗೆದೊಗೆಯಲೇ ಬೇಕು. ಇದು ಎಳ್ಳಷ್ಟೂ ಉಪಯೋಗದ್ದಲ್ಲ.... 'ಛಿ!' ಎಂದನು ಮತ್ತೆ.

ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸ್ತಬ್ಧರಾದರು. ಶಿಕ್ಷಕನ ಕೋಪ ಮಿತಿ ಮೀರುವ ಹವಣಿಕೆಯಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯಿತು ಅವರಿಗೆ. ನಾರಾಯಣನು ಗಂಟನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿದನು, ಹುಡುಗರಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು—ಕತೆಯಂತೂ ಮುಂದೆ ಸಾಗುವುದೆಂದು. ನಡುಗುವ ಕೈಗಳಿಂದ ಕೆಲವೊಂದು ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಕಡೆಗೆ (ಹೊರಗೆ) ತೆಗೆದಿರಿಸಿದನು; ಹುಡುಗರ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಉತ್ಸುಕತೆಯ, ಉತ್ಕಂಠೆಯ ಕಳೆ. ಶಿಕ್ಷಕನು ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದಾಗಲೆಲ್ಲ ಬಹಳೇ ಅಂದವಾಗಿ ಕತೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಬಂಧವು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೆಲ್ಲರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿದ್ದಿತು. ಯಾರ ಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟು ಬಂದರೂ ನಾರಾಯಣನು ಸಮಾಜದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಹಾವುಗಳ ಬಾಧೆ ತಪ್ಪುವುದಕ್ಕೆ ' ಆಸ್ತಿಕ, ಆಸ್ತಿಕ ' ಎಂಬ ಮಂತ್ರವಿದ್ದಂತೆ ತನ್ನ ಕೋಪದ ಬಾಧೆ ತನಗೆ ತಪ್ಪಿಸಲು ನಾರಾಯಣನು ' ಸಮಾಜದ ಸಮಸ್ಯೆ ' ಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಇದಲ್ಲದೆ ಕೋಪ ಬಂದಾಗ ನಾರಾಯಣನ ಭಾಷೆ ರಸವತ್ತಾಗಿ, ಶೈಲಿ ಸ್ಫೂರ್ತಿವತ್ತಾಗಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಅವನ ಜೀವನದ ಪರಿವಾಹವೆ ಹಾಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಬಿಟ್ಟಿತ್ತು. ತಾರುಣ್ಯದ ತನ್ನ ಜೀವನದ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಜದ ಕುಂದುಗಳನ್ನು ಕೆಣಕಿ ಕಂಡು ಕಾಲ್ಕೆಗಳಿಗೆ ತುಳಿದೊಗೆದು ಸಾಗಿದವನು ಅವನು. ಅದೇನೂ ಮಲಗಿದಾಗ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿದವನ ಕತೆ ಹೇಳುವರಲ್ಲ! ರಾಜನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಎದ್ದುನಿಂತು ತನ್ನ ವಿದ್ಯಾವಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ಒಂದಿದ್ದ ತುಟಿ ಎರತಾಗಲಿಲ್ಲವಂತೆ. ' ಎಷ್ಟು ಪರಿಶ್ರಮ ಬಟ್ಟು ಕಲಿಸಿದ್ದೆ ನಿನಗೆ. ನನ್ನ ಮನೆಗೆ ಕಲಂಕ ತಂದೆ! ' ಎಂದು ಅಭ್ಯರಿಸಿ ಆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿಯೆ | ಕತೆ ಹಾಗಿದೆ) ಆ ಹುಡುಗನಿಗೆ ಬಲವಾಗಿ ಎಟುಕೊಟ್ಟನಂತೆ ಅವನ ತಂದೆ | ಪೆಟ್ಟಿನ ನೋವಿನಿಂದ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಹೊರಳಾಡಿದನು ಆ ಹುಡುಗ. ಹೊರಳಾಡುವಾಗ — ಅದೊ — ಒಮ್ಮೆಲೆ

ಸ್ವರಣೆಗೆ ಬಂದಿತಂತೆ ಅವನ ಎದ್ದೆ. ಹಾಗೆ ನಾರಾಯಣ ಸ್ಥಿತಿ. 'ಸಮಾಜ' ಎಂದೊಡನೆಯೆ ಸಿಟ್ಟು ಅವನಿಗೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟು ಬಂದಾಗ ಕೂಡ ಸಮಾಜದ ಹರಟೆಯನ್ನೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದನು ನಾರಾಯಣನು. ಹೀಗೆ ತಾಮಸದಿಂದ ರಾಜಸಪದವಿಗೆ 'ಬಡ್ಡಿ' ಯಾಗಿತ್ತು ನಾರಾಯಣನ ಸಿಟ್ಟು. 'ಎನೆ ಇರಲಿ, ಸೊಗಸಾಗಿ ಹೇಳುವರಲ್ಲ ಶಿಕ್ಷಕರು' ಎಂದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು ಹುಡುಗರು. ಈಗಲೂ ಸೊಗಸಾಗಿಯೆ ಹೇಳುವ ಸಂಭವವಿದೆಯೆಂಬ ಉತ್ಕಂಠೆಯಿಂದ ಎದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸ್ತಬ್ಧರಾದರು.

ಹೊರಗೆ ತೆಗೆದಿರಿಸಿದ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ನೋಡಿ ಬದಿಗಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಗಂಟಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿದನು ನಾರಾಯಣನು. ಬದಿಯಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಕಾಗದವನ್ನೆತ್ತಿ ಹಿಡಿದನು. "ಹುಂಬ ಹುಕ್ಕ" ದ ಪ್ರತಿ! ಎೀರ ಕನ್ನಡ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಒಂದು ಪ್ರತಿ! ತಾ. ೧-೪-೧೯೭ - ನೆಯ ದಿನದ ಪ್ರತಿ! ನಾರಾಯಣನು ಸಮಾಜದ ಮುಂದಾಳುತನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನಿಟ್ಟು ದಿನದ ಪ್ರತಿ! ಕಾಗದವನ್ನು ದಿಟ್ಟಿಸಿದಂತೆ ಮುಂದೆ ಕುಳಿತ ಎದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಎಚ್ಚರವೆ ಆಳಿಯಿತು. ಶಿಕ್ಷಕನೂ ಸ್ತಬ್ಧನಾಗಿ ಕುಳಿತುದರಿಂದ ಎದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಉಸಿರಾಡಿಸಲೂ ಕೂಡ ಹೆದರಿಕೆ, ಶಿಕ್ಷಕನು ಎನು ಮಾಡುವನೊ ಎಂದು. ಎನು ಮಾಡಿದರೂ ತಮಗೆ ಹೊಡೆ-ಬಡಿಯುವ ಹೆದರಿಕೆ ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತು. ಹುಡುಗರಿಗೆ ದೇಹದಂಡನೆ ಮಾಡಲೇಕೂಡದೆಂಬ ಮತದವನಿದ್ದನು ನಾರಾಯಣನು. ಹುಡುಗರನ್ನು ಹೊಡೆಯುವ ಅಧಿಕಾರ ಹಿರಿಯರಿಗಿದೆ ಎಂದು ಯಾರಾದರೂ ಹೇಳಿದರೆ ಹಿರಿಯರನ್ನು ಹೊಡೆಯುವ ಅಧಿಕಾರ ಸಮಾಜಕ್ಕಿದೆ ಎಂದು ನಾರಾಯಣನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಹಿರಿಯರಾಗಲಿ ಹೆರವರಾಗಲಿ ಹುಡುಗರನ್ನು ಹೊಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಎರಡುಕಾರಣಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು ನಾರಾಯಣನು. ಒಂದು, ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸುಖವಿಲ್ಲದುದಕ್ಕಾಗಿ; ಇನ್ನೊಂದು, ಹೊರಗೆ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇಲ್ಲದುದಕ್ಕಾಗಿ. ಆದುದರಿಂದ ಯಾವನಾದರೊಬ್ಬ ಶಿಕ್ಷಕನು ಹುಡುಗರನ್ನು ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅವನಿಗೆ ಒಳಗೆ ಸುಖವಾದರೂ

ಇಲ್ಲ, ಹೊರಗೆ ಯೋಗ್ಯತೆಯಾದರೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯ ಬೇಕು; ಆ ಮೇಲೆ ಆ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದನು. ಆ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಮೇರೆಗೆ ಅವನು ಎರಡು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಒಂದು, ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ಹೊಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಸಾಲುವಷ್ಟು ಸಂಬಳಕೊಟ್ಟು, ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯತೆ ದೊರಕುವಂತೆ ಮೇಲಿನಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅವರೊಡನೆ ಸಭ್ಯತನದಿಂದ ವರ್ತಿಸಬೇಕು (ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಟಿಪ್ಪಣಿಯೊಂದನ್ನು ಬರೆದಿಟ್ಟಿದ್ದನು: ಸಮಾಜದ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯು ಅವನತಿಗಳಿದುದಾದರೆ ಮದುವೆಯಾಗದವರನ್ನೇ ಶಿಕ್ಷಕರನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಬೇಕು, ಇಲ್ಲವೆ ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ಒತ್ತಾಯದ ಸಂತತಿ — ನಿಯಮನವನ್ನು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸ ಬೇಕು. ಅಂತೂ ಶಿಕ್ಷಕನ ಉದರ-ನಿರ್ವಾಹಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆ ಬಾರದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಮುಖ್ಯ ಧ್ಯೇಯವಾಗಿರಬೇಕು). ಎರಡನೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ:— ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಶಿಕ್ಷಕಿಯರನ್ನೇ ನಿಯಮಿಸಬೇಕು.... ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳೆಲ್ಲ ಬರಿಯ ಕನಸಿನ ತತ್ವಗಳು ಎಂದು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ತೋರಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಸಮಯ ಸಿಕ್ಕಾಗ ಅವುಗಳನ್ನು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ತಂದು ಅವುಗಳ ಸಮಂಜಸತೆಯನ್ನು ಸಮಾಜದ ಪ್ರತೀತಿಗೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ತೋರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಹಟವನ್ನು ತೊಟ್ಟಿದ್ದನು. ಕಮತೂರಿ ನಿಂದ ಓಡಿಹೋದಾಗ ಆ ಸಮಯ ಎಂದು ಸಿಕ್ಕೀತೆಂಬುದರ ಕಲ್ಪನೆ ಇದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ ಅವನಿಗೆ; ಮುಂದೆ ಕೆಲವು ಕಾಲದ ತರುವಾಯ ಅಂತಹ ಸಮಯ ತನಗೆ ಸಿಕ್ಕೀತೆಂಬುದರ ಭರವಸೆ ಕೂಡ ಅವನಿಗೆ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಕಡೆ ಸಮಾಜವನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಆತುರ, ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಸಮಾಜವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆ, ಎರಡೂ ಅಷ್ಟೇ ಮಹತ್ತ್ವ ವುಳ್ಳವು ಎಂಬುದೊಂದು ತೊಡಕು. ಕೊನೆಗೆ ಸಮಾಜವನ್ನು ಅರಿತು ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆಯೇ ಬಲವಾಗಿ ಒಮ್ಮೆ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನೆಲ್ಲ ಮೊದಲು ಸುತ್ತಾಡಿ ಬರಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ್ದನು. ಹೇಗೆ? ಕಾಲ್ಕಳಿವೆ, ನಡೆಯ ಬಹುದು; ಕಣ್ಣುಗಳಿವೆ, ನೋಡಬಹುದು; ಕಿವಿಗಳಿವೆ, ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳ ಬಹುದು; ಕೈಗಳಿವೆ, ಬರೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು; ತಲೆಯಿದೆ, ವಿಚಾರವನ್ನೂ

ಮಾಡಬಹುದು. . . ಆದರೆ-? ಆದರೆ, ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಹೊಟ್ಟಿಯೂ ಇದೆಯಲ್ಲ ! ಎಲ್ಲ ಅವಯವಗಳೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬಂದು ಸೇರುವುವು; ಎಲ್ಲ ಅವಯವಗಳೂ ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ಟಿಸಿಲೊಡೆಯುವುವು ಎನ್ನುಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲದರ ಮೂಲವಾದ ಹೊಟ್ಟಿಯಿಂದ ' ಉರ್ವ್ಯಮೂಲಂ ಅಧಃಶಾಖಂ ಅಶ್ವತ್ಥಂ ' ಎಂಬಂತೆ ನಿಂತಿದೆ ಮನುಷ್ಯನ ದೇಹ ! ಇದಕ್ಕೆ ಉಪಾಯ ವೇನು ?.... ತಟ್ಟನೆ ಹೊಳೆದಿತ್ತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ಒಂದೆ ಬಾಣದಿಂದ ಎರಡು ಗುರಿಗಳನ್ನು ಹೊಡೆಯುವಂತಹ ಉಪಾಯ ಸೂಚಿಸಿತ್ತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ....ನಾಟಕ ಕಂಪನಿಯನ್ನು ಸೇರಿಬಿಡೋಣ - ಎಂದುಕೊಂಡನು. ಉದರ ನಿರ್ವಾಹವಾಯಿತು, ದೇಶಸಂಚಾರವಾಯಿತು; ಇಹ-ಪರಗಳೆರಡನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಿದಂತಾಗುವುದು ಎಂದು ಹಂಚಿಕೆ ಹಾಕಿ ಒಂದು ಕಂಪನಿಯನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಮೊದಲನೆಯ ತಿಂಗಳಿನ ಸಂಬಳ ವನ್ನೆಲ್ಲ ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಿ ಒಂದು ಪೆನ್ನಿಲ್ ಕೊಂಡುಕೊಂಡನು; ಎರಡನೆಯ ತಿಂಗಳಿನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಬರುವ ಸಂಬಳವೆಲ್ಲ ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಕೊಂಡು ಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ವೆಚ್ಚವಾಯಿತು. ಅಂತೂ ಕಂಪನಿಯ ಕೂಡ ಕುಂಟುತ್ತ ಮುಗುತ್ತ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಂಚಾರವನ್ನು ನಡೆಸಿದನು. ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿಯ ಜನ್ಮವೆಂದರೆ ಮಾನವ ಜನ್ಮದ ರಂಗಶಾಲೀಮು ಎಂದುನ್ನಿಸಿತು. ಎಂಭತ್ತು ಲಕ್ಷ ಯೋನಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬರುವಂತೆ ಆಗಾಗ ಹುಟ್ಟಿ ಸಾಯುತ್ತಲಿರುವ ಕಂಪನಿಗಳಲ್ಲಿ ಜನ್ಮವನ್ನು ತಾಳಬೇಕಾಯಿತು. ಉಪಾಯವಿಲ್ಲ....ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕೆಂಬ ಹಟವಿದ್ದಿತು ಅವನಿಗೆ; ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕಲಾವೇಶ್ಯೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು; ಸಂಗಡಿಗರು ಅಸಭ್ಯ, ಸಹವಾಸ ಅಸಹ್ಯ, ಅಶ್ಲೀಲ ನಾಟಕ, ಯಾವ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲೂ ತಾನೊಬ್ಬನೆ ಸುಶಿಕ್ಷಿತನಾದುದರಿಂದ ಎಂದಿಗೂ ತನಗೆ ತಪ್ಪದ ಒಪ್ಪದ ಕಂಪನಿಯ ಸೂಳೆಯರ ಕಾಟ, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಮಾಲಕರು ತನ್ನನ್ನು ಹೊರದೂಡಲು ಅನಿರ್ವಾಹದ ಉಪವಾಸ — ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನನುಭವಿಸಲೇಬೇಕಾಯಿತು. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ಕಲಿಯಲಾಗದ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಈಗ ಕಲಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಒಮ್ಮೆ ' ಒನಸೋರ ' (on the more) ಎಂದು ಚವಾಳೆ ತಟ್ಟಿ ಕೂಗಿಕೊಂಡ

ಡಿತ್ತ ಜನ. ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಕಂಪನಿಗಳ ಆನುಭವವು ಸಾಕಷ್ಟಿದ್ದಿತು. ಜನರು 'ಜನಸ್ಮೋರ್' ಎಂದಕೂಡಲೆ ಒಳಗೆ ಹೋದನು; ಹೋದನು ಮೂಲಕನನ್ನು ಎದುರಿಸಿದನು.

"ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಒದರಿ ಬಂದಿದ್ದೆವೆ ಬಾಳೆಗೆ" ಎಂದನು ಮೂಲಕನು. ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಸಮಯ ಸಾಧಿಸಿತು. ಮುಂದಿನ ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಮೂಲಕನ ಪಾತ್ರವು ಬಹಳೇ ಪ್ರಾಚಾರ್ಯವಾದುದೆಂದೂ ಹೆಸರಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹೆಂಗಸರು ಕಲಿತರೆ ಎಷ್ಟು ಅರ್ಥವಾಗುವುದೆಂಬಾಶಯದ ಒಂದು ಲಾವಣಿ ಇದ್ದಿತು. ಕಲಿತ ಹೆಂಗಸಿನ ನೇಷ (ಎಂದರೆ ಯಾವ ಅವಯವ ಗಳು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾಣಿಸುವುವು ಎಂಬುದನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಗಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತಾ) ಅವಳ ನಡೆ (ಮೂಲಕನು ನಡೆದೇ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದು ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಕಾರಣ)ಲ್ಲಿ, ವರ್ಣಿಸಬೇಕೆಂದರೂ ಅಷ್ಟೇನು ಕಾಯಿದೆಯೊಂದಿವೆ, ಮನಸಿನ ನಾಚಿಕೆಯೊಂದಿವೆ! ಅವಳ ಮಡಿ (ಮೂಲಕನು ಕಸರತ್ತಿನಿಂದ ಗೋಣು ಅಲ್ಲಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನು)-ಇಂತಹ ಸೋಗ ಸಾಧ ಸಂನಿವೇಶದ ಲಾವಣಿ. ಅದೊಂದಕ್ಕೇ 'ಜನಸ್ಮೋರ್'ದ ಮಾನವಿದ್ದಿತು ಇದುವರೆಗೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಾರಾಯಣನ 'ಜನಸ್ಮೋರ್'ಗೆ ಮೂಲಕನ ಹೊಟ್ಟೆಯುರಿಯುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಹೊರಗೆ ಚಪ್ಪಾಳೆಯ ಕಡಕಡಾಟ ಗುಡುಗಿನಂತೆ ಕೇಳಿಸತೊಡಗಿತು.

"ಹೋಗಿ ಒದರಿ ಬರ್ಪಾರ್ಡ್ ಬ್ಯಾಂಕ್ (ಬೇಗ)" ಎಂದು ಕೇಳಿದನು ಮೂಲಕನು. ಏನಾದರೂ ಮಾಡಲಿ, ಆದರೆ ಅವನ್ನು ಬೇಗ ಮುಗಿಸಲಿ, ತನ್ನ ಲಾವಣಿಗೆ ಎಲಂಬ ಬೇಡ ಎಂದು ಮೂಲಕನ ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದ ನಾರಾಯಣನು ಕದಲಿಲ್ಲ. "ಈ ತಿಂಗಳಿಂದ ನನ್ನ ಸಂಬಳ ಹೆಚ್ಚಾಡ್ಬೇಕು, ಮೂರು ತಿಂಗಳ ಸಂಬಳ ಕಾಂಟ್ರಾಕ್ಟ್ (contract) ದ ಪ್ರಕಾರ ಡೆಪೊಜಿಟ್ (deposit) ಇಡ್ಬೇಕು. ಅಂದರೆ 'ಜನಸ್ಮೋರ್', ಇಲ್ಲಾದರೂ ನೋ ಮೋರ್ (no more)" ಎಂದನು. ಹೊರಗಿನ ಚಪ್ಪಾಳೆಯ ಗುಡುಗೂ ಒಳಗಿನ ಎದೆಯ ಗುಡುಗೂ ಒಂದೇ ಆಗಿ ಬಿಟ್ಟಿತು ಮೂಲಕನಿಗೆ. ಕೊನೆಗೆ ನಾರಾಯಣನ ಗೆದ್ದಿದ್ದನು, ಆ ಲಾವಣಿಯ ಪ್ರಭಾವ ದಿಂದ. ಅಂದಿನಿಂದ ನಾರಾಯಣನ ಬೆಲೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಹೋದ ಹೋದಲ್ಲಿ

ಹೆಚ್ಚು ಸಂಬಳವನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಷ್ಟೋ ಕಂಪನಿಗಳು ಇವನಿಗೊಂದು ತಿಂಗಳಿನ ಸಂಬಳ ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಿರ್ನಾಮವಾಗಿದ್ದುವು. ಈ ರೀತಿಯಿಂದಲಾದರೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಎಳ್ಳೆಗಾಗಿ ದುಡಿಯೋಣ—ಎಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಕೊನೆಗೆ ಹಿಂದಣಕಾಲದ ಕಾಶೀಯಾತ್ರೆಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಿಲಂಬಿಸಿತ್ತು ಇವನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಯಾತ್ರೆ. ಕಮತೂರು ಬಿಟ್ಟರದಿ ಸಿಂದ ಹದಿನಾರು ವರ್ಷಗಳಾಗಿವೆ! ಮೇಲೆ ಹಣವನ್ನು ಗಳಿಸಿದಾನೆ.... ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಬಹಳೇ ವಿಷಾದವಾಯಿತು. ಸ್ವಾರ್ಥಮದ ಲೋಲುಪಾಂಧನಾಗಿ ಕರ್ತವ್ಯಪರಾಜವೌಖ್ಯಪರಿವೃತನಾಗಿ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಕಾಲಹರಣಮಂ ಗೆಯ್ದೆನಲ್ಲ! ಎಂದು ರೂಢಿಯಾದ ನಾಟಕದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಳಹಳಿಸಿ ಹೊರಹೊರಡುವಂಥಾತ್ತನಾದನು. "ಯಾರಲ್ಲಿ?" ಎಂದನು ದರ್ಬಾರ ಸೀನು ಸ್ಮರಣೆಯಾಗಿ. "ಯಾರಲ್ಲಿ ಇದ್ದುಕೊಳ್ಳೋಣ" ಎಂಬುದು ಅವರ ಅರ್ಥ. ಇದುವರೆಗಿನ ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯ ಅಲಸ್ಯವು ಅಪರಾಧವೆಂದು ನೊಂದು ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಆತಂಕನಾದನು. ಹಿಂದಿನ ತತ್ವಗಳೆಲ್ಲ ಮತ್ತೆ ತಲೆ ಎತ್ತಿದವು....ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ದಿಕ್ಕು ಕಾಣದಂತಾಯಿತು, ತಲೆಯು ಭಾರವಾವಂತಾಯಿತು, ಎರಡೂ ಕೈಗಳಿಂದ ತಲೆಯನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿದನು. ಕೈಯೊಳಗಿನ ಕಾಗದ ಜಾರಿತು, ಜೆಚ್ಚಾಗಿ ದಣಿದು ಬಾಡಿದ ಶಿಕ್ಷಕನ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಬಹಳೇ ವ್ಯಥೆಯಾಯಿತು. ಕರುಣಾಯುಕ್ತ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎದ್ದು ಬಿದ್ದ ಕಾಗದವನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಟ್ಟನೊಬ್ಬನು....ನಾರಾಯಣನು 'ಆಂ' ಎಂದನು ಬೆದರಿದವನಂತೆ....ಕೂಡಲೆ ಸಂನಿವೇಶ ತಿಳಿದುಬಂದು "ಹಹ! ಮುಂದಿನ ಕತೆ ಹೇಳ್ವೀಕಲ್ಲ ನಿಮಗೆ?" ಎಂದು ನಗಲು ಯತ್ನಿಸಿದನು. ಶಿಕ್ಷಕನ ಕರುಣಾಜನಕ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ತಡೆಯದಂತಾಗಿ ಒಬ್ಬನು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಎದ್ದು ನಿಂತನು, "ನಿಮಗ ಶ್ರಮ ಬಹಳ ಆಗ್—"

ನಾರಾಯಣನು ಆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯ ಮಾತನ್ನು ಮುಗಿಯಗೊಡಲಿಲ್ಲ. "ಅಹುದಹುದು, ಅಕ್ಷರ ಒಂದಿಷ್ಟು ಸಣ್ಣವು ಇವೆ....ನೀನೇ ಓದು—"

ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಓದು-ಅದನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಕೂಡಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳೋಣ" ಎಂದು ಅವಸರವಸರವಾಗಿ ಕಾಗದವನ್ನು ಆ ಹುಡುಗನ ಕಡೆ ಚೆಲ್ಲಿದನು, ಅಷ್ಟು ಅವಸರ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಆ ಕಾಗದ ತನ್ನೆದುರಿನಲ್ಲಿ ಬೀಡ ಎಂದು. ತನ್ನ ತತ್ವಗಳೆಲ್ಲ ಕನಸೆಂದು ಕಂಡುಬಂದ ಮೊದಲನೆಯ ಅನುಭವದ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ ಆ " ಹುಂಬ ಹುಕ್ಕ"ದ ಪ್ರತಿ! ತಾ. ೧-೪-೧೯೭-! ತನ್ನನ್ನು ಮರುಳುಗೊಳಿಸಿದ ದಿನ! ಎಂತಹ ಹುಚ್ಚ ತಾನು! ತಾ. ೧-೪-೧೯೭-ನೆಯ ದಿನ ಸಮಾಜದ ಮುಂದಾಳುತನದಲ್ಲಿ ತಾನು ಮೊದಲನೆಯ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು ಟ್ಟನೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದನಲ್ಲವೆ? ಆಗಿನ ಪ್ರಸಂಗ:ವೆ ಹಾಗಿದ್ದಿತೇನೊ ನಿಜ. ಸಮಾಜಸುಧಾರಣೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಣದ -ಸರಿಯಾದ ಶಿಕ್ಷಣದ- ಪ್ರಸಾರವೆ ಅವಶ್ಯ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುವ ತಾನು ಆದಿನ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸೂತ್ರಧಾರಿಯಾಗಿದ್ದನಲ್ಲವೆ? ಎಂತೆಂತಹರಿಗೂ ಆಶೆಯಿದ್ದು ಅಶಕ್ತವೆನ್ನಿಸಿದ ಅಧಿಕಾರಸೂತ್ರವು ತನಗೆ ಲಭಿಸಿತ್ತು ಅಂದು. ತಾನು ಲೋಕಲ್ ಬೋರ್ಡಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಕೂಲ ಬೋರ್ಡ್ ಚೇಯರಮನ್! (ವಿವ್ಯಾಶಾಖೆಯ ಮುಖ್ಯ ಸೂತ್ರಧಾರಿ). ಒಂದು ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ರಮವನ್ನು ಆಮೂಲಾಗ್ರ ತಿದ್ದುಪಡಿಸೋಣ ಎಂದುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ವಿದ್ಯಾವಂತರ ಸಹಾನುಭೂತಿಯಂತೂ ಇದ್ದೇ ಇದೆ ತನಗೆ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಈಗಾಗಲೇ ಮುಂದಾಳುಗಳೆ ನ್ನಿಸಿಕೊಂಡವರನ್ನು ಕೆಳಗೊತ್ತಿ ತಾನು ಆರಿಸಿ (ಚುನಾಯಿಸಿ) ಬರಬಹುದಾಗಿತ್ತೆ? ತನಗೆ ಸಹಾನುಭೂತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದವರು ತನ್ನ ತತ್ವಗಳೆ ನೆಲ್ಲ ಮನ್ನಿಸಿದವರು....ಅಂತೂ, ಮೊದಲು ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬೇಕು. ಶಿಕ್ಷಕರ ಸಂಬಳವನ್ನು —

"ಇಲ್ಲಿಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶಿಕ್ಷಕರದಂತೂ ಗೋಳು ಕೇಳಲಾಸಲ್ಲ ನೋಡಿರಿ! ಇಷ್ಟು ದಿನವ ಬೇರೆ ಜಾತಿಯವರೆ ಜೇಯರಮನ್ ಇದ್ದರು. ತಂ ಜಾತಿಯವರಿಗೆ ತಾವು—" ಎಂದು ತನ್ನ ಸಹಾನುಭೂತಿಕನೊಬ್ಬನು ಹೇಳಿದನು.

"ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಜಾತಿ ಇಲ್ಲರಿ" ಎಂದು ಸಕ್ಕಿದ್ದನು ನಾರಾಯಣನು. ಆದರೂ, ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಈ ಜಾತಿ-ಜಾತಿ-ಭೇದದ ಉಪಟಳ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕೆಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿಸೋಣ-

ಎಂದನು. ತನ್ನ ಸಹಾನುಭೂತಿಕರ್ಮರೂ ಆತುರತೆಯಿಂದ ತಲೆ ದೂಗಿದರು. ಸಹಾನುಭೂತಿಕನೊಬ್ಬನ ಹೆಂಡತಿ ಒಂದಳು ಒಂದು ದಿವಸ ನಾರಾಯಣನ ಕಡೆಗೆ. ಅವನಿಗೆ ಬಹಳೇ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು, ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ತಾವಾಗಿಯೇ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವರಲ್ಲ, ಎಂದು. ಆದರೆ ಅವಳ ಆಸಕ್ತಿಯು ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ. ಶಿಕ್ಷಕಿಯರಲ್ಲಿದ್ದಿತು. "ನಮ್ಮ ಸಂಸಾರ ಹಾಳಾಗಲಿ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದದ್ದೆಂದು ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸಿದಳು. ಶಿಕ್ಷಕಿಯರ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ತನ್ನ ಗಂಡನಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಎಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿದೆ! ಎಂಬುದನ್ನೂ ಹೇಳಿದಳು....ಆ ಸತಿಯ ಸವತಿಮತ್ತರವುರಾಣವನ್ನು ಕೇಳಿ ನಾರಾಯಣನ ಮೈಯೆಲ್ಲ ಬೆಮರೊಡೆಯಿತು.. ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂದ ಸಂತತಿ-ನಿಯಮನವು ಶಿಕ್ಷಕಿಯ ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರಗೊಂಡು ಅವನ ತತ್ವಗಳು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಕೆಳ-ಮೇಲಾಗಹತ್ತಿದುವು....ಶಿಕ್ಷಕರ ಸಂಬಳವನ್ನು ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ್ದನು, ಆದರೆ ಇನ್ನೂ ೫-೬ ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಣವು ತನ್ನ ಸಹಾನುಭೂತಿಕರಿಗೆ ಮುಡಿವು ಎಂದು ಮುಟ್ಟುವುದು-ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಂದಿತು ಅವನಿಗೆ. ಶಿಕ್ಷಕರ ಪತ್ರಬರೆದು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ತಮ್ಮ ಗೋಳನ್ನು. "ಕಲಿಯುವ ಯುಗದ ವ ಹಿಮೆ ಕಾಣ ಬಂತೀಗ" ಎಂದು ದಾಸಯ್ಯನಂತೆ ಹಾಡು ಹೇಳಿಕೊಂಡನು. ಮತ್ತೆ "ದಾಸಯ್ಯತನ" ವೆ ತಲೆದೋರಹತ್ತಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. "ಕಾಳಿಗೆ ಬಿದ್ದಿರುವ ಬೋಳ-ಬೋಳಿಗಳು" ಈ ಜನರು ಎಂದು ಹೇಸಿದನು, ಅಬ್ಬರಿಸಿದನು. ಬೊಬ್ಬಾಟ ಬೆಳೆಯಿತು. ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಲಿಕ್ಕೂ ಹೆದರಿಕೆ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸುದೈವದ ಸಂಗತಿ! ಆಹುದು-ಸುದೈವ. ರಾಜಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ತೆಗೆದಿಟ್ಟ ಹಣವನ್ನು ರಾಜಮಾರ್ಗಗಳ ಸೌಕರ್ಯ ತೋರಿಸಿ ಕೊಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ 'ಕಾರು' (ಮೋಟಾರು = car) ಗಳನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳುವದರಲ್ಲಿ ವೆಚ್ಚಮಾಡಿದ್ದರು ಬೋರ್ಡಿನವರು! ಸುದೈವ-ಬೋರ್ಡಿಗೆ ಬೀಗ ಠಾಕಿದರು ಸರಕಾರದವರು: suspended (ಸಸ್ಪೆಂಡೆಡ್) ಎಂದು. 'ರಾಮ-ರಾಮಾ ಅಂತಹ ಅನುಭವ ಇನ್ನೊಂದಿಗೂ ಬೇಡ. ಅದರ ಕತೆ ನನ್ನ ಕಣ್ಣೆದುರು

ಬೇಡ' ಎಂದು ೧-೪-೧೯೭—ನೆಯ "ಹುರಿಬ-ಹುಕ್ಕ"ದ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಚಲ್ಲಿರಲು ನಾರಾಯಣನು.

ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ಕಯ್ಯೋಳಿಗನು-ಕಾಗದವನ್ನು ಪರಿಯಾಗಿ ಎದುರು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡನು. ಅವನಿಗೆ ಅನಂದ, ಶಿಕ್ಷಕನಿಗೆ ತೊಂದರೆ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತಲ್ಲ, ಎಂದು; ಅವನಿಗೆ ಅಭಿಮಾನ, ತನಗೆಯೆ ಓದಲು ಹೇಳಿದರಲ್ಲ, ಎಂದು. ಮುಂಜಾವಿನಿಂದ ತನಗೂ ತನ್ನ ಗೆಳೆಯರಿಗೂ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಕೆಣಕಿದ ಕತೆಯನ್ನು ಈಗ ತಾನೇ ಓದುವವ! ಎಲ್ಲರಿಗಾಗಿ, ಉಳಿದವರಿಗಾಗಿ ತಾನು ಓದುವವ! ಮೊದಲು ತನಗೆ ಅನಂದ, ಆ ಮೇಲೆ ಮಿಕ್ಕವರಿಗೆ....ಎಲ! ಇದೇನು?...ಕತೆ ಎಲ್ಲಿದೆ?...ಈ ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಇದೆಯಾದರೂ ಎನು?...ಮರೆತು ಬೇರೆಯಾವುದಾದರೊಂದು ಕಾಗದವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರಬಹುದೆ ತನ್ನ ಶಿಕ್ಷಕರು?...ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ಕಯ್ಯಲ್ಲೆ ತಿರುತಿರುವಿ ನೋಡಿದನು ಆ ಕಾಗದವನ್ನು. ಅದರಲ್ಲಿ—

ಅದರಲ್ಲಿನಿದೆ ಎಂದು ತಾನವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡಿಟ್ಟಿದ್ದನೊ— ಎಂದು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಸೋಜಿಗ ತನ್ನದೆ ಅಪಮಾನವೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಥವಾ—ಅಪಮಾನ ತನ್ನದೇಕೆ? ತನ್ನ ನುಸೋವ್ಯತ್ತಿಯು ಯಾವಾಗಲೂ ಶುದ್ಧವಾದುದೆ ಇದ್ದಿತಲ್ಲ? ಧೈಯ ಸಾಧಿಸಲಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಅಪಮಾನವೆ? ಸಮಾಜವನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಬೇಕೆಂಬಾಸೆ ತನಗೆ....ಅದನ್ನು ಯತ್ನಿಸುವಲ್ಲಿ ಅನ್ಯನಿಮಿತ್ತಗಳಿಂದ ಅನರ್ಥಗಳು ಸಂಭವಿಸಿದರೆ ತನ್ನದೇನು ದೋಷ? ಅಥವಾ, ಜನರಲ್ಲಿ ಜನ್ಮದಿಂದ ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಸಾಧುವ್ರವೃತ್ತಿಯು ಸರಿಯಾದ ತಿಳಿಯುವುದು ತಪ್ಪೆ? ಹಿಂದುಧರ್ಮದ ದೇವನಂತೆ 'ಪರಿತ್ರಾಣಾಯ ಸಾಧೂನಾಂ ವಿನಾಶಾಯ ಚ ದುಷ್ಟೈತಾಂ | ಧರ್ಮಸಂಸ್ಥಾಪನಾರ್ಥಾಯ ಸಂಭವಾಮು ರಸುಗೇ ಯುಗೇ' ಎಂದು ಬೊಟ್ಟುರಿದು 'ಇವರು ಸಾಧು' 'ಇವರು ದುಷ್ಟ' ಎಂದು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೇ ಭೇದದ ಗ್ರಹಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಡೆಯಬೇಕೆ? ತನ್ನ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಯುಗದಲ್ಲಿ ಸಾಧುಗಳಿದ್ದಾರೆ, ದುಷ್ಟರೂ ಇದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಜಂಬ ಕೊಚ್ಚಿ ಕೊಳ್ಳುವ ದೇವನನ್ನು ಮೂರ್ಖನನ್ನೆ ಬೇಕೊ, ಮದಾಂಧನೆನ್ನ ಬೇಕೊ? ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಯುಗದಲ್ಲಿ 'ಯಥಾವಾರ್ಷಮಕಲ್ಪಯತ್'

ಆಂತೆ! ಈ ದೇವನದೇನು ದೊಡ್ಡಸ್ತನು? ಅಥವಾ, ಆ ದೇವನನ್ನೆ ತಪ್ಪು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರಬೇಕು ಈ ಹಳೆಯ ಹದ್ದುಗಳು! ಅಂತೂ, ಮನುಷ್ಯನು ಇದ್ದುದನ್ನು ತಿದ್ದಿಕೊಂಡು ಸುಧಾರಿಸಬಲ್ಲನೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಗೆಯೆ ಆಸ್ಪದ ಎಲ್ಲ ನಮ್ಮ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ. ಇಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಧೈಯ ಸಾಧಿಸಲಿಲ್ಲವಾದರೆ ತಪ್ಪು ತನ್ನದೋ? ಬೆಳೆಯುವ ಶಕ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲದ ಸಮಾಜ ಬಂಧುಗಳದೋ? ಹತವೀರ್ಯ! ಹತವೀರ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ ತನ್ನ ಸಮಾಜದವರು! ಹತವೀರ್ಯವಾಗಿದೆ ಅವರ ಧರ್ಮ! ಅವರ ದೇವನೂ—

“ ವೀರ್ಯವರ್ಧಕ ವಾಕ ! ”

ಆಕಾಶವಾಣಿ ಕೇಳಿಸಿತೆ? ಇದೆಂತಹ ಅದ್ಭುತ! ಎಂದು ಕಣ್ಣು ಅರಳಿಸಿ ಎದುರು ನೋಡಿದನು ನಾರಾಯಣನು. ಎನೂ ತಿಳಿಯದೆ, ಬೆವ್ವಾಗಿ, ಹುಚ್ಚು ಕಳೆಯಿಂದ ತನ್ನನ್ನೆ ನೋಡುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆ ಎದ್ಯಾರ್ಥಿ. ಆ ಹುಡುಗನ ತೊಡಕು ತಟ್ಟನೆ ತಿಳಿಯಿತು ನಾರಾಯಣನಿಗೆ. ನನು ನಕ್ಕನು. ಹುಡುಗನಿಗೆ ಆವಮಾನವಾದಂತಾಯಿತು. ಕತೆಯನ್ನು ಓದುವ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಕತೆಯ ಸುಳಿವೇ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ! ಎನು ತನಗೆಯೆ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲವೋ? ಗಂಟಲು ತುಂಬಿದಂತಾಯಿತು, ಕಂಠಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಒಡೆಯಿತು. “ ಇದರಲ್ಲಿ ಎನ್-ಎನ್-’ ಎನಿದೆ ಎಂದು ಕೇಳುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು “—ಎನೂ ಇಲ್ಲ ” ಎಂದನು ಆಳುವೋರೆಯಿಂದ.

ನಾರಾಯಣನು ಈ ಸಲ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿಯೆ ನಕ್ಕನು. ತನ್ನ ವಿಚಾರವನ್ನೆ ಈ ಹುಡುಗನು ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಸಿದನಲ್ಲ! “ ಈಗ ಎನನ್ನೂ ಓದಿದೆಯಲ್ಲ? ” ಎಂದು ನಗುತ್ತಲೇ ಕೇಳಿದನು.

“ ಅಲ್ಲ, ಕತೆ-ನೀವು ಹೇಳಿದ ಕತೆ ಇಲ್ಲ. ಇದೇನೋ- ವೀರ್ಯವರ್ಧಕ ವಾಕ ’ ಎಂದಿದೆ ದೊಡ್ಡ ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ. ”

“ ಅದೂ ಒಂದು ಕತೆ ” ಎಂದನು ನಾರಾಯಣನು. ಎದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಉತ್ಸಾಹ ಮೂಡಿತು. ಆಳುವೋರೆಯ ಎದ್ಯಾರ್ಥಿಯೂ ಅರಳುವ ಮುಖದಿಂದ ನೋಡಿದನು ಶಿಕ್ಷಕನನ್ನು. ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ದಿಗಿಲು ಬಿದ್ದಿತು. ‘ ಆ ಕತೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರಿ ’ ಎಂದು ಹುಡುಗರು ಹಟ

ಓಡಿವರೆ — ? ಎನೊಂದು ಹೇಳುವುದು ? ತನಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ ಅದೊಂದು ಜಾಹೀರಾತು ಎಂದು, ಇಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲ - ಹಿಂದುಸ್ತಾನದ ಹತವೀರ್ಯತ್ವದ ಜಾಹೀರಾತು - ಎಂದೂ. ಎಂದಿಸಿದಲೂ ನಡಮ ಬಂದಿದೆ ಈ ಧಂದೆ. ತಾನು ಚಿಕ್ಕವನಿದ್ದಾಗೊಮ್ಮೆ ನೋಡಿದ್ದ " ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಇನಾಮು " ಎಂದು ದೊಡ್ಡಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದುದನ್ನು. ' ಸಾವಿರ ' ಎಂದರೆ ಎಷ್ಟು ಎಂಬುದರ ಕಲ್ಪನೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ' ರೂಪಾಯಿಗಳ ಇನಾಮು ' ನ ಆಸೆ ಹುಟ್ಟಿತ್ತು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ. ಅದಕಾಗಿ ಜಾಹೀರಾತನ್ನು ಓದಿಕೊಂಡಿದ್ದನು, ಅರ್ಥವಾಗಲಿಲ್ಲ; ತಾಯಿಗೆ ಕೇಳಿದನು, ಅನರ್ಥವಾಯಿತು; ತಂದೆಗೆ ಕೇಳಿದನು, ಬೆನ್ನೆಲುಬು ಮುರಿದಂತಾಯಿತು; ಒಬ್ಬನೆ ಮುಸುಕಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಓದಿಕೊಂಡಿದ್ದನು, ' ಎಲ್ಲ ಬಾಧೆಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ಔಷಧ ' ಎಂದು ಬರೆದಿತ್ತು, ಹಾಗಾದರೆ ಮುರಿದಂತಿದ್ದ ತನ್ನ ಬೆನ್ನೆಲುಬಿಗೂ ಇದನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಇದು ಎರಡನೆಯ ಸಲ ತನ್ನ ತಂದೆಯು ತನ್ನ ಬೆನ್ನೆಲುಬಿನ ಆಪರೇಶನ (operation) ಮಾಡಿದ್ದು. ಮೊದಲನೆಯ ಸಲ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಹೋದುದಕ್ಕಾಗಿ. " ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ ಒಂದನ್ನಾಟ್ಯ ನೋಡಿದ್ದು ಎನಾಯ್ತು - ಹುಡುಗನ್ನ ಯಾಕ ಹೊಡ್ಡಿರಿ ? " ಎಂದಿದ್ದಳು ತನ್ನ ತಾಯಿ. " ಒಂದನ್ನಾಟ್ಯ ? ಒಂದು ನಾಟಕ ಅಂತ ? ಹಲಕಟ ರಂಡೇರಿದ್ದ ನಾಟ್ಯ ನೋಡಿದರೆ — " ಎಂದು ಹಲ್ಲು ಕಟಿಯುತ್ತ ಕೆಚ್ಚು ಜೋರಾಗಿ ಹೊಡೆದಿದ್ದನು ತನ್ನ ತಂದೆ. ರಂಡೇರ ಹಲಕಟತನವೆಂಬುದೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟಗುಣವಲ್ಲ, ಅದು ನೋಡಿದವರ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತದೆ - ಎಂದು ಸ್ವಲ್ಪಾವಧಿಯಲ್ಲಿಯೇ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ತಿಳಿದುಬಂದಿತು. ಯಾಕಂದರೆ, ಒಂದು ದಿವಸ ಯಾವನೊ ಒಬ್ಬ ' ಸಾಹೇಬ ' (ಸ್ವದೇಶಿ ಹಮಾಲ ' ಎಂದು ತಾವೆಲ್ಲಿ ಹುಡುಗರು ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ ಹೆಸರು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು ಅವನಿಗೆ) ಪಾರ್ಟಿ ಇದ್ದಿತು, ಆ ರಾತ್ರಿ ತನ್ನ ತಂದೆಯೂ ಮಿಕ್ಕವರೊಡನೆ ಅದೇ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದನು. ಅಂತೂ, ವಯಸ್ಸಾದ ಮೇಲೆ ' ಹಲಕಟ ರಂಡೇರ ' ನ್ನು ನೋಡಲು ಯಾವ ಅಡ್ಡಿಯೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಿಕೊಂಡನು ನಾರಾಯಣನು. ಮತ್ತು ಆ ಜಾಹೀ

ರಾತಿಗೂ ' ಹಲಕಟ ರಂಡೇರಿ ' ಗೂ ಸಂಬಂಧವಿರಲೇ ಬೇಕು ಎಂದು ತರ್ಕದಿಂದ ಗೊತ್ತುಪಡಿಸಿದನು. ಆ ಮಾತಿಗೀಗ ಸಲಸತ್ತು ವರುಷಗಳಾಗಬಹುದು, ತಾಸೀಗ ಮುದುಕ, ಆವರೂ ಆ ಜಾಹೀರಾತು ಉಷ್ಣಕಾಲದಂತೆ ದಿಸದಿವಕ್ಕೆ - ಪ್ರತಿವಿವಸ - ಸವೋನವವಾಗಿಯೇ ಕಂಗಳೊಳಿಸುತ್ತದೆ! ತಾನೆಷ್ಟೋ ರೀತಿ ಯತ್ನಿಸಿದ್ದನು ಅದನ್ನು ತೆಗೆದೊಗೆ ಯಿಸಬೇಕೆಂದು. ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿದೇಶಿ ಸರಕುಗಳಿಗೆ ಬಹಿಷ್ಕಾರ, ಅವುಗಳ ಜಾಹೀರಾತುಗಳಿಗೂ ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಎಂಬ ಕೂಗು ಎದ್ದಿತ್ತು. ಆಗಂತೂ ವೃತ್ತಪತ್ರಗಳೆಲ್ಲ ಪೀರ್ಯ - ವರ್ಧಕ-ರಾವು-ಬಾಣಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ಸೂಸುತ್ತಿದ್ದುವು. ' ಸ್ವದೇಶೀ ಕಲಾಸ್ಯವಸಾಯ ಗಳೆಂದರೆ ಇವಿಷ್ಟೆ ಎನೋ! ' ಎಂದುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಶಸ್ತ್ರಸಂನ್ಯಾಸ ಪರಿಷತ್ತಿ (disarmament conference) ನಲ್ಲಿ ' ರಾನುಬಾಣ ' ಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ನಿರ್ಬಂಧ ಹಾಕಿಸಬಹುದೆಂದು ಹೇಗೆ - ಎಂಬ ವಿಚಾರವೂ ಅವನ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುಳಿದಾಡಿತ್ತು ಒಮ್ಮೆ. ಕೊನೆಗೆ ಮುಳ್ಳೂರಿಸ ಸಗ ರಾಧ್ಯಕ್ಷನಾದಾಗ ಒಂದು ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಿ ನೋಡಿದನು. ಈ ಜಾಹೀರಾತುಗಳಿಂದಲೇ ತಮಗೆ ಧನದ ಸಾಹಾಯ್ಯವಿವೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಬ್ಬ ಸಂಪಾದಕರು ತನಗೆ ಹೇಳಿದರು. ಆಗ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ " ಈ ಜಾಹೀರಾತಿಗೂ ಹಲಕಟ ರಂಡೇರಿಗೂ ಸಂಬಂಧ " ಎಂಬ ತನ್ನ ಬಾಲ್ಯದ ತರ್ಕ -- ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಬಂದಿತು. ಕೂಡಲೆ ಒಂದು ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದನು ಸಂಪಾದಕರಿಗೆ: ಈ ಜಾಹೀರಾತುಗಳನ್ನು ವೃತ್ತಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸದೆ ವೇಶ್ಯೆಯರ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಗೋಡೆಗೆ ಅಂಟಿಸಬೇಕು, ಎಂದು. ಒಂದೆರಡು ದಿನಗಳ ತರುವಾಯ ಊರಿನೊಳಗೆ ತಿರುಗಾಡಿ ನೋಡಿದನು, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬೀದಿಗೆ ಒಂದೆರಡು ಜಾಹೀರಾತುಗಳು! ಸಂಪಾದಕರ ನೇಲೆ ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದನು. ಸಾಪ! ಅವರೇನು ಮಾಡುವರು ಬೀದಿಬೀದಿಗೆ ವೇಶ್ಯೆಯರ ಮನೆಗಳಿದ್ದರೆ? ಸಗರಾಧ್ಯಕ್ಷನಾದ ನಾರಾಯಣನು ಅದಕಾಗಿಯೂ ಬೇರೊಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದನು. ಆರು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಸರು 'ನೋಂದಿಸಿದ' ಊರ ವೇಶ್ಯೆಯರನ್ನೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿರಿಸುವ ಒತ್ತಾಯದ ಗೊತ್ತು

ವಳಿಯೊಂದನ್ನು ಮಾತಿಕೊಂಡನು. ಇನ್ನಾದರೂ ಲ ಬಾಹೀರಾತುಗಳು ಒಂದೇ ಕಡೆ ಹಚ್ಚಬಹುದಲ್ಲ? ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಸಂಪಾದಕನ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಚುರುಕು ಬಂದಿತ್ತು, ಅವನು ಮೊಸತ್ತೊಂದು ತತ್ವವನ್ನು ಶೋಧಿಸಿದನು— "ಇಂತಹ ಬಾಹೀರಾತುಗಳಿಗೂ ವೇಶ್ಲಯವಿಗೂ ಏನೂ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ, ಹಣಕೊಟ್ಟು ವೃತ್ತಪತ್ರಗಳನ್ನೊದುವ ಸಹೃದಯ ವಾಚಕವೃಂದಕ್ಕೂ ಈ ಬಾಹೀರಾತುಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧ " ಎಂದು " ಆದೂ ಒಂದು ಕತೆಯೆ - ಆಯಿತು " ಎಂದುಕೊಂಡು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ನೋಡಿದನು. ಇದನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆ ಹುಡುಗರಿಗೆ? ಸಮಾಜಸುಧಾರಣೆಯ ಯತ್ನದಲ್ಲಿ ತನಗಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಅವನೂನವನ್ನು — ಮತ್ತೆ ಯಾಕೆ ' ತನ್ನ ಅವನೂನ ' ವೆಂಬ ವಿಚಾರ? ತನ್ನ ಸಮಾಜದ ಜನರೆ—

" ಬೋರ್ಕಲ್ ಬೋರ್ಡ್ "

'ಆಂ!' ಎಂದು ಚಕಿತನಾಗಿ ಮೇಲೆ ನೋಡಿದನು ನಾರಾಯಣನು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯು ಮತ್ತೊಂದು ಪುಟವನ್ನು ಓದುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಉತ್ಸಾಹ, ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟು ಕತೆಗಳಿವೆಯೋ ಈ ಕಾಗದದಲ್ಲಿ, ಎಂದು. ಮೊದಲನೆಯ ಸಲ ಅರ್ಥವಾಗದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಓದಿದನು ' ಬೋರ್ಕಲ್ - ಬೋರ್ಡ್ ' ಎಂದು. ನಾರಾಯಣನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ನಕ್ಕನು. ಹುಡುಗರೆಲ್ಲರೂ ತನ್ನನ್ನು ಸಂಶಯದಿಂದಲೂ ಪಂದರಿಕೆಯಿಂದಲೂ ನೋಡಲು ನಗೆಯನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತಲೆ ಹೇಳತೊಡಗಿದನು, "ಬೋರ್ಕಲ್ - ಹಹ! — ಬೋರ್ಕಲ್ ಬೋರ್ಡ್ ಅಲ್ಲ, ಅಚ್ಚಿಸ ದೋಷ - ಹಹ! — ಲೋಕಲ್ ಬೋರ್ಡ್ ಎಂದಿರಬೇಕು. ಹಹ!" ನಗೆಯಿಂದ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿತು; ಒರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ನಗುತ್ತಿದ್ದನು, "ಬೋರ್ಕಲ್! ಹಹ! ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಬೋರ್ಕಲ್! 'ಮಳೆಗರೆದರಾ ಕಲ್ಲು ನೀರ್ಕುಡಿಯಬಹುದೇ?' ಹಹ!".... "ಲೋಕಲ್ ಬೋರ್ಡ್ - ಲೋಕಲ್ ಬೋರ್ಡ್ ಎಂದು ಇರಬೇಕು" ಎಂದನು ಮತ್ತೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ. "ಲೋಕಲ್ ಬೋರ್ಡ್ ಅಂದರೇನಿ?" ಲ-ಗಂ ಹುಡುಗರು

ಒಮ್ಮೆಲೆ ಕೇಳಿದರು. ಶಿಕ್ಷಕನೇ ಇಷ್ಟೊಂದು ನಗುವಂತಿದ್ದರೆ ಆ ಮಾತಿ ನಲ್ಲಿ ಬಹಳೇ ಮೋಜು ಇದ್ದಿರಬೇಕು ಎಂದು ಅವರ ಆಸೆ.

“ಲೋಕಲ್ ಬೋರ್ಡ್ ಎಂದರೆ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕ ಸ್ವರಾಜ್ಯ” ಎಂದು ತಟ್ಟನೆ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟನು ನಾರಾಯಣನು.

“ಅದರೂ ಒಂದು ಕತೆ ಇದೆ ಎನ್ನಿ?” ಎಂದು ಅಷ್ಟೆ ತವಕದಿಂದ ಕೇಳಿದರು ಹುಡುಗರು.

“ಓ!” ಎಂದನು ನಾರಾಯಣನು ಬಾಯಿ ತುಂಬುವಂತೆ, “ಆದರೆ ಆ ಕತೆ ದೊಡ್ಡದು.”

“ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಮೊದಲಿನ ಕತೆಯನ್ನೇ ಮುಗಿಸಿರಿ.”

“ಮೊದಲಿನ ಕತೆ! ಯಾವುದು?”

“ಆ ನಾರಾಯಣನ ಕತೆ,—ಮುಂಜಾನೆ ಹೇಳಿದ್ದು?”

“ಹಾಂ ಹಾಂ” ಎಂದು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಸ್ಮರಣೆಯನ್ನು ಕೆಣಕಿದನು ನಾರಾಯಣನು. ಒಳಗಿಂದೊಳಗೆ ‘ನಾರಾಯಣನ ಕತೆ’ ಎಂದಿಗೊ ಮುಗಿದು ಹೋದಂತಾಯಿತು, ಎಂದುಕೊಂಡನು. ಅವನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಎಷಾ ದದ ಛಾಯೆ ಮೂಡಿತು. ಇದುವರೆಗೆ ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ ತನ್ನ ಇಂದ್ರಿಯ ಶಕ್ತಿಯೇ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದು ಈಗ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ - ಸ್ಮರಣ ಶಕ್ತಿಗಳೂ ಕುಂದುತ್ತಲಿವೆ ಎಂಬ ಅನುಭವ ಒಂದಿತು. ತಾನೀಗ ಮುದುಕ!....ಹುಡುಗರು ಒಳಗೊಳಗೆಯೇ ನಗುತ್ತಿರಬಹುದಲ್ಲವೆ ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯ ಮಸುಕಿಗಾಗಿ? ನಗುತ್ತಿರಲೇ ಬೇಕು ಎಂದು ದೃಢವಾಗಿ ನಂಬಿದನು. ಹುಡುಗನಿದ್ದಾಗ ತಾನೂ ನಕ್ಕಿದ್ದನು ಮುದುಕರ ಮರೆ ಎನ ಮೋಜಿಗಾಗಿ. ಇವರೂ ಹುಡುಗರು. ಇಂದಿಲ್ಲ ನಾಳೆ ಇವರು ಮುದುಕರಾಗುವರು, ಆಗ ಇವರ ಮಕ್ಕಳು ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳು ನಗುವರು ಇವರನ್ನು ನೋಡಿ. ಮುಂದೆ ಅವರೂ ಮುದುಕರಾಗುವರು ಆಗ ಅವರ ಮಕ್ಕಳು ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳು—ಅಂತೂ ಇದೇ ಗಾಲಿಯು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಮೊದಲಿನಂತೆ, ಎಂದಿನಂತೆ ತಿರುಗುತ್ತ ನಡೆಯುವುದು. ನಗುವುದು, ನಗಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು; ನಗುವುದು, ನಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ತನ್ನಂತೆ ಇವರು, ಎಲ್ಲರಂತೆ ತಾನು, ಇವರೂ ಎಲ್ಲರಂತೆಯೇ | ಆ ಮೇಲೆ—ಸಮಾಜವೂ ಎಂದಿನಂತೆಯೇ |

ಆಂದರೆ - ಆಂದರೆ - ಮನುಷ್ಯನು ಬೆಳೆಯುವುದೆ ಇಲ್ಲವೆ? ಸಮಾಜವು ಸುಧಾರಿಸುವುದೆ ಇಲ್ಲವೆ? ಅಥವಾ, ಮನುಷ್ಯನು ಬೆಳೆದು ಮುದುಕನಾದ ಮೇಲೆ ಅವನ ಸ್ಮರಣ ಶಕ್ತಿಯು ಅಳಿದು ತಾನು ಬೆಳೆದುದರ ಜ್ಞಾನವು ತನಗೆಯೆ ಉಳಿಯದಂತಾಗುವುದೆ? ದೇಹ ಬೆಳೆಯುವುದು ದೇವನ ಮಹಿಮೆ, ಬುದ್ಧಿ ಬೆಳೆಯುವುದು ಮನುಷ್ಯನ ಮಹಿಮೆ, ಬುದ್ಧಿ ಉಳಿಯುವುದು ಕಾಲನ ಮಹಿಮೆ. 'ಹಾಂಹಾಂ' ಎಂದನು ನಾರಾಯಣನು ಮತ್ತೆ ಎನೊ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಬಂದಂತಾಗಿ. 'ಹಾಂಹಾಂ' ಎಂದರು ಹುಡುಗರು ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗೆ, ಶಿಕ್ಷಕನ ವಿಚಿತ್ರ ವರ್ತನವನ್ನು ನೋಡಿ

* * * * *

ಎರಡನೆಯ ಸಲ 'ಹಾಂಹಾಂ' ಎಂದು ನಾರಾಯಣನು ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿದನು. ಹುಡುಗರು 'ಹಾಂ ಹಾಂ!' ಎಂದಾಗ ಎರಡೂ ಕೈಗಳಿಂದ ಮುಖವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಹುಡುಗರ 'ಹಾಂಹಾಂ' ಅವನಿಗೆ ಕೇಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ಕ್ರಮೇಣ ತನ್ನೆದುರು ಹುಡುಗರಿದ್ದ ಎಚ್ಚರವೆ ಅವನಿಗೆ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಅವನಿಗೀಗ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಗಿದೆ, ಬಂಧನ ಜಿಟ್ಟಿದೆ. ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಸಂಸಾರದಿಂದ ಸಿಡಿದು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಮೇಲಕ್ಕೆ ನೆಗೆಯುತ್ತಲಿದೆ ಅವನ ಆತ್ಮ. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹಾರಬಿಟ್ಟ ಹೂವಿನ ಮದ್ದು ಬಾಣದಂತೆ ಎರುತ್ತಲಿದೆ, ಎರುವಾಗಲೂ ಕೆಳಗೆ ಹೂವಿನ ಚಿಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಬಾಣವು ಚೆಲ್ಲುವಂತೆ ಅರಳುವ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಚೆಲ್ಲುತ್ತಲಿದೆ. ಅದೊಂದು ದಿವ್ಯದೃಷ್ಟಿ! ಹಿಂದು-ಇಂದು-ಮುಂದುಗಳನ್ನು ಏಕಧಾರೆಯಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಲಿದೆ ಆ ದೃಷ್ಟಿ. ಕಾಲನ ಮಹಿಮೆ! ಬೆಳೆಯುವ ದೇಹ ಕಾಣುತ್ತಲಿದೆ. ಅಡವಿಯ ಗಿಡ-ಬಳ್ಳಿ-ಹುಲ್ಲು - ಕಂಟಿಗಳಲ್ಲಿ; ಕಲ್ಲು-ಮಣ್ಣುಗಳ ಸಂದುಗಳೊಳಗಿಂದ, ತರು - ಲತೆಗಳ ಕೊಂಬು-ಕೊನರುಗಳಿಂದ, ಕಸ-ಮುಸುರೆಗಳ ಕಣಕಣಗಳಿಂದ ಲಕ್ಷೋಪಲಕ್ಷವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಹೊರಬೀಳಲಿತ್ತಿಸುವ ಹುಳು-ಹುಪ್ಪಡಿಗಳಲ್ಲಿ; ಕೊಂದು ಕೊಬ್ಬುವ ಕಾಡ ಮೃಗಗಳಲ್ಲಿ; ಶಾಡುವ ಹಕ್ಕಿಗಳಲ್ಲಿ; ಆಡುವ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ—ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಕಾಣುತ್ತಲಿದೆ ಬೆಳೆಯುವ ದೇಹ! ತಿಳಿಯದೆ ಬೆಳೆಯುವುದು, ತಿಳಿದು

ಕೊಳ್ಳಲಾರದಲ್ಲೂ ಬೆಳೆಯುವುದು, ಬೇಡದೆ ಬೆಳೆಯುವುದು, ಬೇಡೆಂದರೂ ಬೆಳೆಯುವುದು. ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಬೆಳೆಯುವುದು, ಬೆಳೆದು ಸಾಯುವುದು, ದೇವನ ಮಹಿಮೆ ! ಪ್ರಾಣಿಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಮೀರಿದ ಘಟನೆ.....ಮನುಷ್ಯ ಮಹಿಮೆ ! ಬೆಳೆಯುವ ಬುದ್ಧಿ ಕಾಣುತ್ತಲಿದೆ. ಹಕ್ಕಿಗಳ ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿ, ಕಾಡ ಮೃಗಗಳ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ, ಚಿಗುರೆಗಳ ಹಿಂಡುಗಳಲ್ಲಿ, ಇರುವೆಗಳ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ, ನಾಯಿಗಳ ನಾಗರೀಕತೆಯಲ್ಲಿ, ಮಾನವನ ಮನೆ-ಮಹಡಿಗಳಲ್ಲಿ, ಪೂಲಗಳ ಸಾಗುವಳಿಯಲ್ಲಿ, ಗೇತನದ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ, ಮನೆ ತನದ ಮಾದರಿಗಳಲ್ಲಿ — ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಕಾಣುತ್ತಲಿದೆ ಬೆಳೆಯುವ ಬುದ್ಧಿ ! ಮಾಡುವುದರ ಮಹಿಮೆ ! ಮನುಷ್ಯನ ಮಹಿಮೆ ! ಪ್ರಾಣಿ ಮಾತ್ರಗಳ ಮನೋವೇಷೆಯ ಘಟನೆ !..ಕಾಲನ ಮಹಿಮೆ ! ಸುಟ್ಟಗಿಡ ಇದ್ದಲಿಯಾಗಿ ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ವಜ್ರವಾಗುವುದು ಕಾಲನ ಮಹಿಮೆ ! ನೀರಿನ ಹನಿಗಳನ್ನು ಸಿಂಪೆಯಲ್ಲಿ ಒತ್ತಿಟ್ಟು ಮುತ್ತು ಮಾಡುವುದು ಕಾಲನ ಮಹಿಮೆ ! ಬೆಳೆದ ಕಾಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುವ ಬೀಜವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ಕಾಲನ ಮಹಿಮೆ ! ಅಳಿದುದರಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತುಂಬುವುದು ಕಾಲನ ಮಹಿಮೆ ! ಅಳಿದ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ತುಂಬುವುದು ಕಾಲನ ಮಹಿಮೆ !.... ಅದೇ ಗಾಲಿ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ತಿರುಗುತ್ತ ನಡೆದಿಲ್ಲ ಎಂದು ತೋರಿಸುವುದು ಕಾಲನ ಮಹಿಮೆ ! ವಜ್ರಕ್ಕೆ ಇದ್ದಲಿಯ ಸ್ಮರಣೆಯಿಲ್ಲ, ಮುತ್ತಿಗೆ ನೀರಿನ ಸ್ಮರಣೆಯಿಲ್ಲ, ಬೀಜದ ಕಾಳಿಗೆ ತೆನೆಕಟ್ಟಿದ ಬೆಳೆಯ ಸ್ಮರಣೆಯಿಲ್ಲ, ಬೆಳೆದುದಕ್ಕೆ ಅಳಿದುದರ ಸ್ಮರಣೆ ಇಲ್ಲ, ಹೊಸತಾದುದಕ್ಕೆ ಹಳೆಯದರ ಸ್ಮರಣೆಯಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಹಳೆದು ಬೆಳೆಯುವುದು, ಹೊಸತಾಗಿ ಉಳಿಯುವುದು.

ನಾನು ಮುದುಕ, ದೇವನ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ನನ್ನ ದೇಹ ಬೆಳೆಯಿತು; ನಾನು ಹಳೆಬ, ಮನುಷ್ಯನ - ನನ್ನ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ-ಬುದ್ಧಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ನಾನು ಉಳಿಯುವೆ, ಕಾಲನ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಉಳಿಯುವೆ; ನನ್ನ ಹುಡುಗರನ್ನು, ನನ್ನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವೆ ಕಾಲನ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಉಳಿಯುವೆ; ನನ್ನ ಹುಡುಗರಿಗಾಗಿ, ನನ್ನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗಾಗಿ ನನ್ನ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಕಾದಿಡುವ ಕಾಲನ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ

ಉಳಿಯುವೆ. ನನ್ನ ಸ್ಮರಣೆ ಅವರಿಗುಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ನಾನು ಉಳಿಯುವೆ. ನನ್ನ ಸ್ಮರಣೆ ಅವರಿಗುಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ ನಾನು ಅವರೊಳಗೆಯೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವೆ. ಅವರೂ ಬೆಳೆಯುವರು ನನ್ನಂತೆ ಹಳಬರಾದರೆ, ಅವರೂ ಉಳಿಯುವವರು ನನ್ನಂತೆ ತನ್ನವರಲ್ಲಿ ತನ್ಮಯರಾದರೆ.

ನನ್ನ ಸಮಾಜವೂ ಬೆಳೆಯುವುದು, ಮನುಷ್ಯರ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ
 ನನ್ನ ಸಮಾಜವೂ ಉಳಿಯುವುದು, ತತ್ಕಾಲದ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ
 ಹಿಂದಿನದರಲ್ಲಿ ಇಂದಿನದನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸುವುದರಿಂದ
 ಇಂದಿನದರಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನದನ್ನು ಮೊಳೆಯಿಸುವುದರಿಂದ.

x x x x

ಸಮಾಧಿ

ಕರ್ನಾಟಕ ನಾತೆಯ ಕಂಬನಿ

(ನಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಿಂದ)

ನಿನ್ನೆ ತಾ. ೨೪-೯-೧೯೮೮. ನೆಯ ದಿವಸದ ಉಷ್ಣಕಾಲದ ಶಾಂತವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೆ ಚಿರಪರಿಚಿತರೂ ಚಿರಪ್ರಿಯರೂ, ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಚಿರಯಶಸ್ವಿಗಳೂ ಆದ ಶ್ರೀ. ತೆಂಗಿನ ಒಡೆಯರ್ ಇವರು ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥರಾದರೆಂದು ತಿಳುಹಿಸಲು ಅತ್ಯಂತ ವಿವಾದಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಶ್ರೀ. ತೆಂಗಿನ ಒಡೆಯರ್ ಇವರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಿತಚಿಂತಕರಲ್ಲಿ ಸಮಾಜಸುಧಾರಕರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯರಾಗಿದ್ದರೆಂಬುದು ನಮ್ಮ ನಾಡಕರಿಗೆ ಎದಿತ್ತವೆ ಇದೆ. ಇವರ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ, ಸ್ತ್ರೀ ಸುಧಾರಣೆ, ಜಾತಿ-ಮತೈಕ್ಯ, ಭಾಷಾಪ್ರಗತಿ ಘುಂತಾದ ಅನೇಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಪಕವಾದ ಉತ್ತರವೂ ಉಪಾರವೂ ಲಭಿಸಿವೆ ಎಂಬುದು " ಹುಂಬ - ಹುಕ್ಕು " ದಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಪ್ರಕಟವಾದ ಮಹತ್ವದ ಲೇಖನಗಳಿಂದ ಕನ್ನಡಿಗರೆಲ್ಲರಿಗೆ ತಿಳಿದಿರಲು ಸಾಕು. ಆದರೆ ಇದೀಗ " ಹುಂಬ ಹುಕ್ಕು " ನು ಶ್ರೀ. ತೆಂಗಿನ ಒಡೆಯರ್ ಇವರ ಜೀವನದ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಶ್ರೀ. ತೆಂಗಿನ ಒಡೆಯರ್ ಇವರು ಶಿಕ್ಷಣಪ್ರಿಯರು ಎಷ್ಟಿದ್ದರೆಂಬುದು ಅವರ ಕೊನೆಯ ಪ್ರಸಂಗದಿಂದಲೇ ತಿಳಿದು ಬರುವುದು. ದೇಹದಲ್ಲಿ ಆರೋಗ್ಯವಿಲ್ಲ, ವಯಸ್ಸಾಗಿ ತ್ರಾಣವಿಲ್ಲ, ಆದರೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ತಪ್ಪದೆ ಎಂದಿನಂತೆಯೇ ಮುಗುಳ್ಳಗೆಯಿಂದ ಮನೋರಂಜಕವಾಗಿ ಪಾಠವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಅವರು ಶಿಕ್ಷಣ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಮೈಮರೆತಿರಲು ಸಾಕು ಎಂದು ಡಾಕ್ಟರರು ಆಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಸುಮಾರು ೧೨-೧೩ ತಾಸುಗಳ ತರುವಾಯ ಅವರಿಗೆ ಸ್ಮೃತಿ ಬಂದಿತು; ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಷ್ಟೊ ಮುಂದಾಳುಗಳ ಸಂದೇಶಗಳು ಬಂದಿದ್ದವು, ಎಷ್ಟೊ ಪ್ರಮುಖ ನಾಗರಿಕರು ' ಎಶ್ವಾಮಿತ್ರ ವಿದ್ಯಾನಿಲಯಕ್ಕೆ '

ಬಂದಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ. ಒಡೆಯರ್ ಇವರಿಗೆ ಗುಣವಾಗಲಿ ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು. ಅವರು ಮೈಮರೆತಾಗ ಅವರ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಾಗದಗಳಿದ್ದುವು. ಅಭಿಮಾನದ ಸಂಗತಿ ಎಂದರೆ " ಹುಂಬ ಹುಕ್ಕು " ನ ಎಷ್ಟೋ ಹಳೆಯ ಸಂಚಿಕೆಗಳಿದ್ದುವು. ಇದಲ್ಲದೆ ಅವರ ಆತ್ಮಚರಿತ್ರೆಯ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳಿದ್ದುವು. ಅವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನೂ ಅವರು ತಾವಾಗಿಯೇ " ಹುಂಬ ಹುಕ್ಕು " ನ ಸ್ವಾಧೀನಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಅವರ ದಿನಂಪ್ರತಿ ಡಾಯರಿ (diary) ಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪುಟವು ಅವರ ಪ್ರಗಲ್ಲು ವಿಚಾರಗಳಿಂದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪುಟಿಸುವಂತಿದೆ.

ಅವರ ಆತ್ಮಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಬೇಕೆಂದು " ಹುಂಬ ಹುಕ್ಕು " ನ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಕನ್ನಡ ತರುಣನಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವಂತಹ ಚರಿತ್ರೆಯೆಂದು. ಸ್ವತಃ ಯೋಗ್ಯತೆಯಿಂದ ಘನತೆಗೆರಿದ ನಾಯಕನ ಚರಿತ್ರೆಯೆಂದು. ಅನುಪಮೇಯವಾದ ಅವರ ತಿಳಿ ಪ್ರವಾಹದ ಶೈಲಿಯಿಂದ ಓದುಗರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆಳೆಯುವಂತಿದೆ. ' ತ್ರಿಶಂಕು ಕನ್ನಡಿಗ ' ಎಂದು ಹೆಸರು ಆ ಕತೆಗೆ. ಅದಕ್ಕೇನೂ ' ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಸೃಷ್ಟಿ ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಯೋಚನೆ ಇದ್ದಿತು ಅವರದು. " ಹುಂಬ ಹುಕ್ಕು " ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಮಾತೆಯ ಸೇವಾಬುದ್ಧಿಯಿಂದಲೇ ಪ್ರೇರಿತನಾದವನು, ಭಾಷಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಹೆಣಗುವವನು ಎನ್ನು ಬೇರೆ ಹೇಳುವ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲ. ಆದಕಾಗಿ " ಹುಂಬ ಹುಕ್ಕು " ನು ಶ್ರೀ. ಒಡೆಯರ್ ಇವರ ಆಜ್ಞೆ ಎಂದು, ಇಚ್ಛೆ ಎಂದು ಅವರ ಆತ್ಮಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಮುಂದುವರಿದನು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾಗ್ಯದ ಬಾಗಿಲು ಇನ್ನೂ ತೆರೆದಿಲ್ಲವೆಂದೆ ಹೇಳಬಹುದು. ಶ್ರೀ. ತೆಂಗಿನ ಒಡೆಯರ್ ಇವರು ತಲೆ ಅಲ್ಲಾಡಿಸಿ ಅಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಮುಂದಾಳು ಆಗುವ ಮುಂಚಿತ ಅವರು ಸಂಣೂರನ ನಾಯಕರ ಮನೆತನದವರು. ಅವರ ಹೆಸರು ನಾರಾಯಣ. ಅವರ ಅನೇಕ ಅನುಭವಗಳು ಎದೆ ಝಲ್ಲೆನ್ನಿಸುವಂತಿವೆ. ಅವು ಅನ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಯಬಾರದೆಂದು ಅವರ ಇಚ್ಛೆ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಆ ರೀತಿಯಾಗಿಯೇ ಪ್ರಕಟಿಸಲು " ಹುಂಬ ಹುಕ್ಕು " ನು ಸಿದ್ಧನಾದನು. ಆದರೂ ಅವರ ಸಮ್ಮತಿ

ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಶಕ್ತಿ ಕುಗ್ಗುತ್ತಲಿದೆ, ಆಯಾಸವಾಗುತ್ತಲಿದೆ, ಆದರೆ ಎಂದಿನಂತೆ ಮುಗುಳ್ಳಗೆಯ ಮುಖದಿಂದ ತಲೆ ಅಲ್ಲಾಡಿಸುತ್ತ 'ಬೇಡಿರಿ' 'ಬೇಡಿರಿ' ಎಂದರು. ನಿಮ್ಮ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗೆ ಇಂತಹ ಲೋಕೋಪಕಾರಕ ಕಾರ್ಯದ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂದು ಆಸೆ; ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೂ ಹಟತೊಟ್ಟನು. ಕೊನೆಗೆ ನಾರಾಯಣ ನಾಯಕರು, ತೆಂಗಿನ ಒಡೆಯರ್ ಇವರು, ತಮ್ಮ ಕ್ಷೀಣದನಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರು, 'ಬೇಡ' ಎಂದರು.

"ನಮ್ಮ ವಾಚಕರಿಗೆ ಬಹಳೇ ವಿಷಾದವಾಗುವುದು" ಎಂದನು ನಿಮ್ಮ ಪ್ರತಿನಿಧಿ.

"ನಿಮ್ಮ ವಾಚಕರಿಗಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸುವವರ ನೀವು?"

"ಅದೇ ನಮ್ಮ ಸಂತೋಷಕರ್ತವ್ಯ"

"ಹಾಗಾದರೆ ಬೇಡವೆ ಬೇಡ" ಎಂದು ಆಯಾಸದಿಂದ ನಕ್ಕರು.

"ಯಾಕೆ?" ಎಂದು ನಿಮ್ಮ ಪ್ರತಿ-ನಿಧಿಯೂ ಹಟದಿಂದಲೇ ಕೇಳಿದನು.

"ಯಾಕೆ?" ಎಂದಿನಂತೆ ವಿಶೇಷದ ದನಿ ಮೂಡಿತು "ಯಾಕೆಂದರೆ,

ತಂ ಸಂತಃ ಶ್ರೋತುಮರ್ಹಂತಿ ಸದಸವ್ ವ್ಯಕ್ತಿಹೇತವಃ
ಹೇಮ್ಮಃ ಸಂಲಕ್ಷ್ಯತೇ ಅಗ್ನೌ ವಿಶುದ್ಧಃ ಶ್ಯಾಮಿಕಾಪಿ ವಾ.

ನಿಮ್ಮ ವಾಚಕರಿಗಾಗಿ ಅಲ್ಲ" ಎಂದು ಬಾಯೆರೆದು ———
ಹಾಯ್ | ಹಾಯ್ | ಆ ತೆರೆದ ಬಾಯಿಯಿಂದ ನಗುತ್ತಲೇ ಕಾರಿತು
ಜೀವವಿಹಂಗಮ.

ದೇವರು ಅವರ ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಶಾಂತಿಯನ್ನೀಯಲಿ!

(ಎ. ಸೂ.ನಾಳಂದ "ಹುಂಬ ಹುಕ್ಕ" ನ ಸಂಚಿಕೆಗಳನ್ನು ಎದುರು ನೋಡಿರಿ. ಆತ್ಮಚರಿತ್ರೆಯ ಪ್ರಕಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ನಮ್ಮ ವಾಚಕರು ವಿಷಾದಿಸುವ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಆ ಡಾಯರಿ (diary) ಯಲ್ಲಿಯ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಸಮ್ಮತಿಯನ್ನೂ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ "ಹುಂಬ ಹುಕ್ಕ" ನಾಳಂದ ಎದುರು ನೋಡಿರಿ ನಮ್ಮ ಸಂಚಿಕೆಗಳನ್ನು.

ಸಂಪಾದಕ. "ಹುಂ. ಹು.")

ಸಹಾಯಕರು ಮತ್ತು ಸೋಷಕರು

- ೧) ಶ್ರೀ. ಎನ್. ಎಸ್. ರಾಮಚಂದ್ರರಾಯರು ನಾಪೊಕ್ಲು
ಕೊಡಗು ೬-೦-೦
- ೨) ಎಸ್. ಎಸ್. ಸಕ್ರೀ ಬಿ. ಎ. ಮುಂಬಯಿ ೫-೦-೦
- ೩) ,, ಜೋರಾಪುರ ಗುರುರಾಯರು ಎ. ಎ. ಎಲ್ ಎಲ್. ಏ.
ಬಾಗಿಲುಕೋಟೆ ೫-೦-೦
- ೪) ,, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನಾ ಚಾರ್ಯ ಬಾಳಾಚಾರ್ಯ ಗುಡ ಗದಗ ೫-೦-೦
- ೫) ಶ್ರೀಮಂತ ಸರದಾರ ಬಾಳಾಸಾಹೇಬ ದೇಸಾಯಿ
ಕಾಜಲಗಿ ೫-೦-೦
- ೬) ಶ್ರೀ. ಎಂ. ಪಿ. ವಾಲಿ. ಎಂ. ಎ. ಬೆಳಗಾವಿ ೫-೦-೦
- ೭) ,, ಅಪ್ಪಣ್ಣಾ ರಿತ್ತಿ. ಕುಲಕರ್ಣಿ ನಾಗಸಮುದ್ರ ೫-೦-೦

ಆನಂದ ಪಡೆಯಿರಿ !

ಫೋತೋಹಿಸಿರಿ !

ಬಾಭ ಹೊಂದಿರಿ !

ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರೇಮಿಗಳಿಗಾಗಿ ಗ್ರಂಥಭಾಂಡಾರ

ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಕಾಶನ ಸಮಿತಿಯಿಂದ ಗ್ರಂಥ ಮಾಲೆ
ಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಈ ವರ್ಷದಿಂದ ಒಂದು ಗ್ರಂಥ
ಭಾಂಡಾರವನ್ನೂ ತೆರೆದಿದ್ದೇವೆ. ಎಲ್ಲ ಕನ್ನಡಿಗರೂ ತಮಗೆ
ಯಾವ ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೂ

ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥ ಭಾಂಡಾರಕ್ಕೆ

[ಸಾಧನಕೇರಿ—ಧಾರವಾಡ]

ಬರೆಯಿರಿ

ಪುಸ್ತಕಗಳ ಕೈಪಿಡಿಯು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಲಿದೆ. ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರ
ದಿಂದ ಉಚಿತವಾಗಿ ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ನಮ್ಮ ಮಾಲೆಯ ಕುಸುಮಗಳು ೧ ಸುದರ್ಶನ

ಕ್ರಾ. ಅ. ೧೯೫ ಪುಟಗಳು

ಬೆಲೆ ಹನ್ನೆರಡು ಆಣೆ

ಲೇಖಕರು:- ಆನಂದಕಂದ

ಈ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾದಂಬರಿಯ ಎಷಯದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕವು ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದು:-

“ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಯೇ ಆಗಲಿ, ದುರ್ಬಲವಾದ, ನರಸವಾದ ಅಥವಾ ಮಂಕಾದ ಒಂದು ಪ್ರಕರಣವಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಲ್ಲವೆಂದು ಈ ಅವಲೋಕನ ಕಾರಣ ಭಾವನೆಯು ”

ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಕ. ಸಾ. ಪರಿಷತ್ ಪತ್ರಿಕೆಯು ಹೀಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುವುದು.

“ ಲೇಖಕರು ನಜವಾದ ಕವಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಅವರ ವರ್ಣನೆಗಳು ತಪ್ಪದೆ ತೋರಿ ಸುತ್ತವೆ. ಭಾಷೆಯು ಲಲಿತವಾಗಿಯೂ ಮನೋಹರವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಮುದ್ರಣವು ಅಂದವಾಗಿದೆ. ”

೨ ನವಿಲುಗರಿ

ಕ್ರಾ. ಅ. ೧೫೦ ಪುಟಗಳು

ಬೆಲೆಹನ್ನೆರಡು ಆಣೆ

ಲೇಖಕರು:- ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕತೆಗಾರರು

ಹತ್ತು ಕತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಬಗೆಗೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಕ. ಸಾ. ಪರಿಷತ್ ಪತ್ರಿಕೆಯು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ:-

‘ ಸಂಪಾದಕರು ಕರ್ಣಾಟಕದ ನಾನಾಪ್ರಾಂತಗಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಂಡಿತರನ್ನು ಕೆಲ ಹಾಕಿ, ಅವರವರಿಗೆ ಸ್ವಭಾವಜನ್ಯವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಂದ ಕತೆಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿ, ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದೇ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು ಕನ್ನಡಭಾಷೆಗೆ ಬಹಳ ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತೇವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಕರ್ಣಾಟಕದ ನಾನಾಪ್ರಾಂತಗಳ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ ಗ್ರಂಥಸ್ಥಭಾಷೆಯ ಏಕೀಕರಣವು ನಡೆಯ ಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಆಲೋಚಿಸಲು ಇಂತಹ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಅವಕಾಶ ದೊರೆತಂತಾಗುವುದು’

ಬಳ್ಳಾರಿಯ ‘ನವಸಂದೇಶ’ವು ಅನ್ನುವುದೇನೆಂದರೆ:-

‘ ಏನು ಧಬ್ಬಿಗಳ ಹಲವೊಂದು ಭಾಗಗಳು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿ ನವಿಲುಗರಿಗೆ ಒಂದು ಹೊಸ ಸೊಗಸನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆ ಈ ಕಥೆಗಳು ಒಂದೊಂದು ಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಮಾಜದ ಒಂದೊಂದು ಚಿತ್ರವನ್ನು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ’

ಐ. ಸೋ:- ಮದ್ರಾಸ್ ಸ್ಕೂಲ್ ಬುಕ್ಸ್ ಲಿಟರೇಚರ್ ಸೊಸೈಟಿ ಯಿಂದ ‘ ಸುದರ್ಶನ ’ ‘ ನವಿಲುಗರಿ ’ಗಳು ಬಹುಮಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ.

೩ ತ್ರಿಪುರದಹನ

ಕ್ರಾ. ಅ. ೧೫೫ ಪುಟಗಳು

ಬೆಲೆ ಹನ್ನೆರಡು ಆಣೆ

ಲೇಖಕರು:- ಶ್ರೀ. ಎಂ. ಎ. ದೊರೆಸ್ವಾಮಿ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್

M. A. B. L.

ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಸುಬೋಧ ಪತ್ರಿಕೆಯು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಎಷಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುವುದೇನೆಂದರೆ:-

‘ ಈ ಬಗೆಯ ಕಥಾರಚನೆಯು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹೊಸದು. ವಿಚಾರವಂತರು ನಮ್ಮ ಪೌರಾಣಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಗುಣಗಳ ಉತ್-ಕರ್ಷಾಪರ್ಕಗಳನ್ನು ಜಗತ್ತಿನ ಸುಖದುಃಖಗಳಿಗೆ ಹೇಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವುವೆಂಬುದನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುತ್ತ ಹೋದರೆ, ಅದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಯೋಜನವಾಗುವುದು.’

1- ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸರ್ವಮತಗಳ ಮೂಲತತ್ವಗಳೆಲ್ಲವೂ ಒಂದಲ ಒಂದು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗಿವೆ. ಇದು ಹಲವು ಸಾರಿ ಓದಿ ಮನನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಗ್ರಂಥ. ಇದನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷಿಗೆ ರೂಪಾಂತರ ಮಾಡಿದರೆ, ನಮ್ಮವರ ಸಾತ್ವಿಕಜ್ಞಾನ ಸಂಪತ್ತಿಯು ಹೊಸ ಸಮಾಜ ದುರ್ಭಟನೆಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಎದುರಿಸಬಲ್ಲುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಹೊರಗಿನ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ತಿಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ ”

ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ ವೈಯಕ್ತಿಕ ವಿವರಣೆ
ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ ವೈಯಕ್ತಿಕ ವಿವರಣೆ
 ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಇಲಾಖೆಯವರು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಎಲ್ಲ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳ ವಾಚನಾಲಯಗಳಿಗಾಗಿ ‘ಮಂಜೂರ್’ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

೪ ಬಾಳುರಿ ಅಥವಾ ಜೀವನಜ್ಞಾಲೆ

ಕ್ರಾ. ಅ. ೧೫೫ ಪುಟಗಳು

ಬೆಲೆ ಹನ್ನೆರಡು ಆಣೆ

ಲೇಖಕರು:- ಪ್ರೊ. ರಂ. ಶ್ರೀ. ಮುಗುಳಿ M. A. B. T.

‘ ಮನೋಹರವಾದ ಮಾರ್ಮಿಕವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರ ಕೈಯಿಂದ ಸಹಸ್ರಪದ್ಮತಲಿರುವ ಪ್ರಕಾಶಕರು ಈ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ತಮ್ಮ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನೆರವೇರಿಸಿದ್ದಾರೆನು ಬಹುದು. ಕಥೆಯ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಈಗಿನ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುವು; ಶೈಲಿಯು ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಸುಲಭವೆನ್ನಿಸುವಂತಹ, ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರ ಹೊಂದಿದಂತಹ, ರೂಢಿಯ, ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ್ದೆಂದು ಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದ ತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಓದಿ, ಅನುಭವಿಸಿ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾದಂಬರಿ ಇದು.’

‘ಪ್ರೇಮ’ ದಲ್ಲಿ R. V. J.

“ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ವಿರಳ. ನೀರಡಿಸಿದವರಿಗೆ ಗಂಗೋದಕವು ದೊರೆತಂತೆ ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ‘ಬಾಳುರಿಯು ದೊರೆತಿದೆ— ಕಥೆಯು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿಯೂ ಸ್ವೇಜವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಶ್ರೀ. ಮುಗುಳಿಯವರು ಬಾಳುರಿಯ ಬೆಗಿಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಕೃತಕೃತ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಕೆಲಸವು ಶ್ಲಾಘ್ಯವಾದುದು ”

—ಕತೆಗಾರ

೫ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಹುಡುಗಿ

ಶ್ರೀ. ಆರ್. ವ್ಯಾಸರಾವ್ ಬೆಂಗಳೂರು

ಆಧುನಿಕ ಬಂಗಾಲಿಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ, ಕಾದಂಬರಿಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ವೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೇಳಬರುವ ಹೆಸರೆಂದರೆ ಶ್ರೀ. ಶರಚ್ಚಂದ್ರ ಚಟ್ಟೋಪಾಧ್ಯಾಯರವರದು. ಅವರು ಬರೆದ ‘ಬಾಮುನೇರ ಮೇಯೇ’ ಎಂಬ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಬರೆದುದಿದು. ಇದರಲ್ಲಿಯ ವಾತ್ಸ್ರಗಳ ಸ್ವಭಾವವರಿವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಅನುಭವಿಸಿದ ವಾಚಕರು ಮೆಚ್ಚಿ ತಲೆದೂಗದಿರಲಾರರು.

“— ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು ಸಮಾಜದ ಹುಳುಕನ್ನು ಆದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಿಚ್ಚಿಹೋಗಿದಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ... ಇಂತಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಕರು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿರುವುದು ಸಮಾಜದ ಏಳಿಗೆಗಂದೇ ನನ್ನ ಭಾವನೆ ”

—ಕತೆಗಾರ

೬ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಸೃಷ್ಟಿ

(ಒಂದನೆಯ ಭಾಗ)

ಲೇಖಕರು:— ‘ಶ್ರೀರಂಗ’

ಕ್ರಾ. ಅ. ೧೫೦ ಪುಟಗಳು

ಮೈದ್ಯರಾಜ, ಉದರವೈರಾಗ್ಯ, ಮೊದಲಾದ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಚಿರಪರಿಚಿತರಾದ ಶ್ರೀರಂಗರು ಬರೆದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾದಂಬರಿ.

೭ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಸೃಷ್ಟಿ

(ಎರಡನೆಯ ಭಾಗ)

ಕ್ರಾ. ಅ. ೧೯೦ ಪುಟಗಳು— ಬೆಲೆ ೧-೦-೦

‘ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಸೃಷ್ಟಿ’ಯ ಎರಡೂ ಭಾಗಗಳನ್ನು

ಕೂಡಿಸಿದುದೂ ಮಾರಲಿಕ್ಕೆ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಆದರ ಬೆಲೆ— ೧-೧೨-೦೦

ಲ. ಜೀವನ

(ಸರಸಪಲ್ಲಕತಗಳ ಸಂಗ್ರಹ)

ಕತೆಗಾರರು:

ಕೃಷ್ಣಕುಮಾರ

(ಆಚ್ಚಿನಲ್ಲಿದೆ)

ನಮ್ಮ ಬಿಡಿಮುತ್ತುಗಳು

೧

ಕಣ್ ಮರೆಯಾದ ಕನ್ನಡ

ಕ್ರೌ. ಅ. ೧೨೫ ಪುಟಗಳು

ಬೆಲೆ ಹನ್ನೆರಡು ಆಣೆ

ಲೇಖಕರು:- ಶ್ರೀ. ಶಂ. ಬಾ. ಜೋಶಿ

ಎಲ್ಲರೂ ಓದಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಗ್ರಂಥ. 'ಮೂಲ ಕರ್ನಾಟಕವು ಎಲ್ಲಿ?' ಎಂಬುದನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಸಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸೂತನ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನೇ ಉಂಟುಮಾಡುವ ವ್ಯಸ್ತಕ.

ಇದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಎದ್ವೈನ್ಮಣಿಗಳಾದ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಡಿ. ವಿ. ಗುಂಡಪ್ಪನವರು ಗ್ರಂಥಕರ್ತರಿಗೆ ಬರೆದಿರುವುದೇನೆಂದರೆ:-

'ತಾವು ಮಾಡಿರುವ ಕೆಲಸವು ಬಹು ಬೆಲೆಯುಳ್ಳುದೆಂದು ನನಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ತಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿಗೆ ತೋಚಿದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಧುವಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಆದಕ್ಕೆ ತಾವು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಬಲವಾಗಿವೆ.'

